

„Halandók, merjete!”*

Különös dolgok időszerűsége miatt kerül ismét figyelmünk gyűjtőpontjába 1848 márciusa, mert a történelmi visszapillantás napjaink folyamatait is tisztább megvilágításba helyezi, ami újabb kérdések megfogalmazására készítet. Az összefogás emelte-e magasba Petőfiéket vagy pedig Petőfiék pontos lényeglátása, feladatvállalása, közérthető és a nép lelkét megszólaltató programja, valamint kompromisszumot nem ismerő bátorsága láttán fogott össze az őket követő nép? Ennek megértéséhez szükségünk lesz egy elemző szemlélődésre.

A 19. század történelmének első fele a török megszállás okozta pusztításból való talpraállást és felemelkedést is jelentette a Szent Korona alá eső részeken. Persze, ez népünk számára nem hozott teljesen szabad kibontakozást, mert az osztrák Habsburg-uralom csak egy jövedelmező gyarmati tartományként kezelte Magyarországot, és a birtokos nemes ifjainkat Bécsbe csábították, hogy ott maradjanak vagyonukkal együtt az osztrák menyecskék mellett. A jótéteménynek nevezett oktatási reformoknak egyik pillére az volt, hogy a latinról németre változtassák a hivatalos nyelvet. Bár azzal indokolták, hogy csak a némettel lehet tudományt művelni és érvényesülni, de a valódi cél az volt, hogy diákok az ilyen iskolákban felejtse el magyarul, olvadjanak be és váljanak hűséges alattvalóvá.

Akik ezt a fondorlatot mégis meglátták és felismerték, azok önmagukra ébredtek és ébresztettek, mint mindig az évszázadok során, ha ellenség ólálkodott a ház körül, amelyre szemet vetett, s ha erővel nem tudták megszerezni, akkor sunyin bekérezkedtek vagy belopóztak, hogy kitúrjanak belőle, mintha örökös joguk lenne rá. S ahol lehetett, ott pénzzel, ígérettel, ranggal, csalással vagy képmutatással férköztek közénk, hogy sokakat eltántorítsanak nyelvünkötől, hagyományainktól vagy keresztény hitvallásunktól is – ha már a francia földön amúgy is ez volt a módi.

Ez az éberség és a bölcs előrelátás érlelte meg az 1848-as forradalmat minálunk, de nem egészen úgy, mint azt helyenként még a tankönyvek is jegyzik, hogy úgymond az „európai forradalmak hatására”. Nem bizony, mert azok csupán véres lázadások és leszámolások voltak, amire a kisemmizett és kétségbeesett tömegek mindig rászédhetők. Ez a helyzet csak annyiban volt kedvező, hogy a Habsburgok és szent szövetségeseik saját bajaikkal voltak elfoglalva, és nem tudtak azonnal beavatkozni Magyarországon. Ez az idő elegendő volt az önvédelem megszervezéséhez. Mert el kell mondanunk, hogy egységes és teljes összefogás nem volt **Szent István** idejében sem, a tatárok vagy törökök ellen sem, **Zrínyi** vagy **Rákóczi** idejében sem. Mindig voltak visszahúzó erők, aggályoskodók, megalkuvók, és voltak árulók, behódolók és idegen érdekek ügynökei is. Am a sorsdöntő idők azért lettek sorsdöntőek, mert volt egy előrelátó, határozott, elszánt és hittel megáldott élcsapat, amelyik nem az akadékoskodók és fontoskodók, vagy a nyereszkesedők és haszonlesők kicsinyes és szűk látókörével szemlélte a világot, hanem a nemzet érdekét, ügyét és igazságát bízta a Mindenható akaratára.

Magyarországon ugyanis 1848-ban nem egy végső elkeseredésből és kilátástalanságból elszabadult véres lázadás történt, hanem egy vértelen átalakulás, amit egy megfontoltan, reformokkal előkészített, mintegy huszonöt évnyi szellemi és gazdasági kibontakozás érlelt forradalommal, ami után felelős magyar kormány jött létre, majd az Országgyűléssel a törvényhozás. Az ezt megelőző időszak tette naggyá **Széchenyit**, **Eötvöst**, **Kossuthot**, ebben az időben fogant meg a *Bánk bán*, a *Himnusz* és a *Szózat* **Katona**, **Kölcsey** és **Vörösmarty** révén, és ebben a légkörben nevelkedtek irodalmunk további nagyjai is, mint **Arany**, **Petőfi**, **Jókai**, **Tompa**, **Madách**. És tudósok, mint **Kőrösi Csoma** vagy **Jedlik**, zeneszerzők, mint **Erkel** és **Liszt**... Könyvtár épül, Akadémia, irodalmi lapok és társaságok alakulnak, elindul vasúti közlekedés, fejlődik a hajózás, hivatalossá teszik a magyar nyelvet, megépül a *Nemzeti Színház* ...

Csodás korszak lehetett, ahogyan ezt akkor a költő is érezte:

*„Zöld ág virított a föld ormain.
Munkában élt az ember, mint a hangya:
Küzdött a kéz, a szellem működött,
Lángolt a gondos ész, a szív remélt,*

*S a béke izzadt homlokát törölvén
Meghozni készült a legszebb jutalmat,
Az emberüdvöt, melyért fáradott.”
(Vörösmarty Mihály: Előszó)*

Aztán Európa elhallgatott: *„elzúgtak forradalmi, szégyen reá, lecsendesült, és szabadságát nem vívta ki”*, panaszkodik Petőfi is, amikor a békés országépítés helyett fegyvert kellett ragadni, mert a „művelt nyugat” szent szövetsége és az önálló magyar pénzügyrendszer miatt a befektetéseiket féltő uzsorások összefogtak a magyar szabadság eltiprására. A csendőr szerepét Oroszország kapta meg, amelyik bármikor ki tudott állítani a magyar honvédseregnél kétszer nagyobb képzett hadsereget erre a célra. Minden elszántság, bátorság és hősiesség ellenére a sokszoros túlerő vérből fojtotta a magyar nemzet szent álmait: önállóságát és szabadságát. És amit nem tettek meg a világhódító, országokat és trónokat eltipró **Napóleonnal** sem, aki tömeggyilkosnak is nevezhető, mert félmillió saját katonájának az egyhatodát sem vitte haza Oroszországból, nem beszélve más népek megölt katonáiról, s akít mindezért csupán egy kényelmes szigetre száműzték. Az országukat védelmező magyar hadvezetőket viszont halálra ítélték: tizenháromat végeztek ki Aradon 1849. október 6-án, de ugyanezen a napon Pesten a korábbi miniszterelnököket is (akit már január elején letartóztattak), a 42 éves **Batthyány Lajost**, és 10-én ugyanott **Jeszenák Jánost**, **Esterházy János** dédnagyapját.

* A 2020. március 15-i rimaszombati koszorúzásra szánt ünnepi beszéd. Az ünnepség a járvány miatt elmaradt.

És folytatódtak a kivégzések, évekig tartott a megtorlás, de nagyjaink nem alkudoztak, nem hódoltak be soha, a kiegyezés is csak kényszerű kompromisszum volt csupán, de nem behódolás, mert a reformok eredményei megmaradtak.

1849-ben nem elbuktunk, hanem idegen erőszakkal eltiportak bennünket. Csátát veszítettünk, de mégis megmaradtunk.

Azóta népünk megélte Doberdót, Trianont, a Don-kanyart és 1956-ot is... ám „*megfogyva bár, de törve nem, él nemzet e hazán.*”

A történelem megismétli önmagát, szokták ilyenkor mondogatni, pedig csak az történik, hogy hasonló helyzetben a hasonló személyiségű emberek vagy hasonló történelmi sorsú népek hasonló módon viselkednek. Van, aki – bár veszésre áll –, kitart és helytáll. Van viszont olyan is, aki ügyeskedik, helyezkedik, s ha vesztélyt érez, köpönyeget fordít, hogy mentse az irháját. De még ha a győztesek oldalán is fut be, a történelem nem jegyzi hosszú távon a nevét, sírjánál az utókor nem áll meg. Az árulók és megtévesztő konjunkturalovagok neve legfeljebb a szegyéntáblán kap helyet...

Nem a történelem ismétli önmagát, hanem az örökös emberi, egyéni vagy közösségi értékek kerülnek összeütközésbe: a jellem vagy jellemtelenség. Melyiknek milyen a genetikai, neveltetési és társadalmi tapasztalata. És ezt az életpéldát, példamutatást adja tovább a következő nemzedékeknek. Nem csak a gének tapasztalata, hanem a népben, nemzetben élő eleven közös ihlet és hit: ami hagyomány, szokás, magatartásforma, ami nyelv és kultúra, ami közös istenképet és emlékezetet jelent. Aki minket el akar pusztítani, annak először ezt kell elvennie. De aki meg akar maradni, annak ezt kell őriznie, védelmeznie: nyelvet, kultúrát, történelmet, hitet és mindazt, ahol ezek átörökíthetők: családot, templomot, iskolát, házat, szülőföldet, Hazát.

Erre mutatott példát **Árpád** fejedelmünk 1110 éve Pozsonynál, Szent István ezer éve az országalapítással, **Szent László** a belső rend és az ország védelmével, **IV. Béla** az újjáépítéssel, **Hunyadi János** a hódítók megállításával, **Mátyás** király a felvirágoztatással, **Dobó** és **Zrínyi** a helytállással, **Rákóczi** és **Kossuth** a szabadságharcra vagy Esterházy János a hitvalló önfeláldozással, és ezért adták életüket a szabadságharc mártírjai is: **Aulich Lajos**, **Damjanich János**, **Desseffy Arisztid**, **Kiss Ernő**, **Knezich Károly**, **Lahner György**, **Lázár Vilmos**, **Leiningen-Westerburg Károly**, **Nagy-Sándor József**, **Poltenberg Ernő**, **Schweidel József**, **Török Ignác**, **Vécsey Károly** és a többiek.

*„A vész kitört. Vérfagyraló keze
Emberfejekkel labdázott az égre,
Emberszívekben dúlltak lábai.
Lélegzetétől meghervadt az élet,
A szellemek világa kialudt.
S az elsötétült égnek arcain
Vad fénnel a villámok rajzolóak le
Az ellenséges istenek haragját.*

*És folyton-folyvást ordított a vész.
Mint egy veszetté-bőszült szörnyeteg.
Amerre járt, irtóztató nyomában
Szélszaggatott népeknek átkai
Sohajtanak fel csonthalmok közül,
És a nyomor gyámoltalan fejét
Elhamvadt városokra fekteti.”*

„*Most tél van és csend és hó és halál...*” – írta le kétségbeesett érzéseit Vörösmarty Mihály.

Talán azért emlékezünk rájuk közösen, mert ezt az életpéldát, ezt az örökséget kaptuk szüleinktől, nagyszüleinktől, ezt a közösségi élményt, történelmet, hitvallást hagyták ránk, de talán azért is, hogy ezt adjuk tovább gyermekeinknek, unokáinknak: amíg lehet, ahogy lehet. Nem csupán a történelem nagy csatáihoz tapasztalásul, hanem főleg a hétköznapiok küzdelmei számára, amikor nem élet vagy halál, hanem a jellem vagy a megalkuvás, a helytállás vagy a behódolás, a beolvadás vagy a megmaradás a tét. Ez nem egyszeri cselekedet, hanem mindennapos magatartásforma, hogy sorsdöntő helyzetekben tudjunk emelt fővel emberként és tiszta lelkiismerettel talpon maradni. Mindig készen a végelszámolásra!

A vereség megerősít és további helytállásra ösztönöz, ha méltó emberi célok, közösségi érdekek vezérlik, és táplálják a reményt és hitet, hogy az életnek, a méltó küzdelemnek, de még a szenvedésnek és halálnak is lehet célja és értelme. Ők értünk haltak, s mi ezért élünk.

Hogy a végén mi is elmondhassuk, elődeink példáját követve: „*ama nemes harcot megharcoltam, futásomat elvégeztem, a hitet megtartottam*” (Timóteus 4:7).

Ehhez adjon népünknek, mindannyiunknak erőt, kitartást, bátorságot és bölcsességet a Mindenható!

Dicsőség mindazoknak, aki tettekészen, felkészülten, tiszta szívvel, igaz emberséggel és önzetlen bátorsággal nekivágtak, és tisztelet az életüket feláldozó vértanúk előtt!

Az a nép, amelynek fiai ilyen életpéldákból okulhatnak, azon sem a gonosz fondorlat, sem pártütés nem vehet erőt, mert amíg hite megmarad, addig újra és újra talpra áll.

S hogy Tompa Mihállyal megerősítsem:

„*Szép: akinek jut a dicső vég, / De azzal is köz a dicsőség, / Ki gondol, kezd, - ki mer.*” (Ikarusz)

Pósa Zoltán

Két vidéki költő a nagyváros forgatagában

Pósa Lajos és Pósa Zoltán életútjának hasonlóságai és különbségei

Százhetven éve született dédnagybátyám, a magyar gyermekköltészet megteremtője.

Hadd kezdjem esszénovellámat a száz éve, 2020. június 4-én hitelesített sátáni trianoni országcsönkítást sirató versemmel, amelyet akár **Szabó Dezső**, sőt, akár a dédnagybátyám, **Pósa Lajos** is írhatta volna, ha nem távozik Isten országába a Nagy Háború kitörésének esztendejében, hat évvel a világtörténelem legigazságtalanabb békediktátuma előtt:

Trianon lázárjai

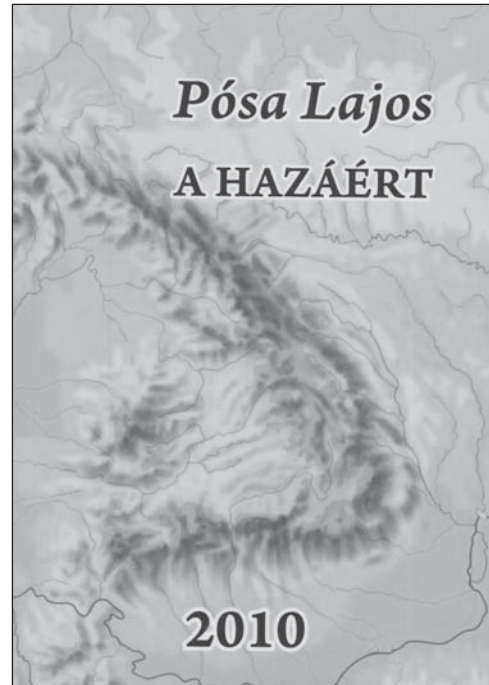
Ősfájdalom hasít belém
Jeges hideg gyergyói fény
Végigpásztáz Zetelakán
Végtelen tótükör honán

Elcsönkolt végtagok iszonyú fájdalma
Erdély, Kárpátalja, Felvidék hiánya
Palicsi tófürdő, Kismarton és Bácska
Visszatér majd egykor Nagymagyarországba
Magyar Szent Korona örök oltalmába

E sorok írójának, Pósa Lajos dédunokaöccsének az a megtiszteltetés jutott osztályrészéül, hogy tíz éve, 2000. július 13-án, a millennium évében a *Sárospataki Református Kollégium Nagykönyvtárában* megnyithatta azt a tárlatot, amelyet nagytiszteletű **Pocsainé Eperjesi Eszter** lelkész, a *Tudományos Gyűjtemények Múzeumának* igazgatója rendezett Pósa Lajos emlékére. S ráadásként, gyökerfeltáró, ősi kötések megújító utakkal ajándékozott meg hat esztendeje a Teremtő Isten.

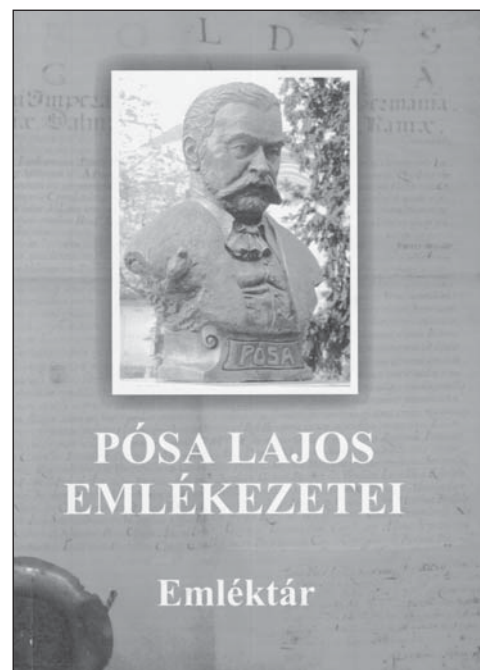
Debrecenben születtem, apai ágon felvidéki, anyai ágon székelyföldi származású, gyerekkoromban olykor Vámospercsen, Nagyváradon, Farkaslyukban, Ózdon, Cserépfalun, Mezőkövesden, ma Újbudán és Balatonföldváron élő költő, író, irodalomtörténész, újságíró, szerkesztő vagyok.

Abból az alkalomból jártam **Pósa Dénesné Homoly Erzsó**, Pósa Lajos-kutató, a *Felvidék.Ma* hírportál szerkesztője és unokatestvéreim, idősebb és ifjabb **Pósa Dénes**, **Pósa Sándor**, idősebb és ifjabb **Pósa Éva** és a **Bedécs Pósa** család meghívására atyaági őseim földjén, Nemesradnóton, hogy dédnagybátyám, Pósa Lajos halálának 100. évforduló esztendejében, 2014-ben *Pósa Lajos Emlékévet* tartottak. Az ünnep szervezői, többek között, a *Rákóczi Szövetség Balogvölgyi Szervezete*, annak elnöke, Pósa Homoly (Erzsébet) Erzsó, Pósa Lajos Nemesradnóton élő leszármazottjai, a rimaszombati *Pósa Lajos Társaság* vezetője, másodunokatestvérem, **Pósa Judit**, **Kun Miklós Jenő** Pósa-kutató, a *Nemesradnóti Református Gyülekezet*, és a *Magyar Írószövetség* voltak.

Homoly Erzsó számos nagyszerű cikket írt és ír ma is, s az *Emléktár* sorozat szerkesztése mellett több könyvet is készített Pósa Lajosról. Ezek közül irodalomtörténeti szempontból forrásértékű a *Pósa Lajos emlékezetei* és a *Hazáért* című válogatás (*Rákóczi Szövetség Balogvölgyi Helyi Szervezete*, Uzapanyit, 2010).

Immár hagyomány Nemesradnóton, hogy május 4-én, anyák napján megkoszorúzzák Pósa Lajos édesanyjának, úknagynénémnek, **Marsa néni**nek a sírját. 2014-ben ez

az ünnep a *Pósa Emlékév* egyik állomása volt. Ezen a napon a nemesradnóti református gyülekezeti teremben tartottam előadást, majd elhelyeztem **Pósa Lajosné Kovács Mária** sírján a szervezet választmányi tagjaként a *Magyar Írószövetség* koszorúját is.

Nincs érdekesebb, fölemelőbb, de furcsább feladat sem egy költő-író számára, ha méltatnia kell a múlt távolából megszólaló alkotótársat, aki történetesen a rokona, abból a szempontból is, vajon milyen mértékben hatott reá a nagy előd magatartása, életútja, életműve? Nem könnyű, hiszen két író-költő, két különböző személyiség, öntörvényűek, mint minden egyéniség, mint minden ember: egyszerre közösségi és magányos emberi lények. Az őseink, kiváltképpen a vérrokonaink minden mozdulatunkban benne vannak, így jómagam valószínűleg genetikusan vagyok elrendelve arra, hogy író-költő legyek. Szeretem, nagyra tartom Pósa Lajos költészetét és – úgy vélem – akkor is büszke lennék a rokonságunkra, ha nem lennék magam is író, költő. Az eszmei hasonlóság bizonyítékként ideidézném az *Isten áldja meg a magyart* című népéneként ismert verset, a palóc himnuszt. E költeményben a felvidéki táj különleges pasztell palettával megjelenített zsánerképei mutatkoznak meg, olyasfajta áttetsző erővel, amelyhez hasonlót szinte csak **Petőfi Sándor** és **Robert Burns** lírájában érzékelhetünk. Ebben a költeményben még egységben tárul elénk a csonkítatlan Nagy-Magyarország egvedülálló aurája, amelyre megrendülten emlékezik minden nemzetben gondolkodó, keresztény magyar ember idén, az igazságtalan trianoni diktátum századik évfordulóján. A „*paradicsom hazájában*” kép kettős jelentésű: egyrészt utal a nyájas vidék, Balogvölgy, Csallóköz bő termésére, másrészt arra, hogy a Kárpát-medence a „Világ Rámájának Aranyos Szeglete”, a földi Paradicsom hordozója. S a bevezetőre visszatulva, ezt a verset írhattam volna akár én is.

Pósa Lajos

Isten áldja meg a magyart

Isten áldja meg a magyart,
Tartson neve, míg a föld tart.
Paradicsom hazájában
Éljen, mint hal a Tiszában.

Tisza, Duna minden habja
Ízes halát bőven adja.
Erdeinkben őz, dämvdak
Seregenként tanyázzanak

Gulya, ménes, csorda nyáron
A jó fűbe' térdig járjon
Adná Isten: a juhnyájak
Mind selymekké változnának.

Búza verem csűr és pajta
Mind csordultig legyen rakva.
Virágozzék szép országunk,
Nemzetünk és szabadságunk!

Tény, hogy a konkrét, világnézeti azonosságok mellett, s a vérrokonságtól függetlenül döbbenetes, misztikus egyezések is előfordulnak mindkettőnk életében és életművében, amit nem nevezhetünk semmiképpen sem véletlennek, hanem dicsérhetjük a Mindenható zseniális dramaturgiáját. A legmarkánsabb hasonlóság a közös családfa mellett az, hogy mindketten vidékiek vagyunk, nem csak születésünket tekintve, hanem a lelki alkatunk is visszatérésre predesztinál(na) ahhoz az emberközeli, természetközeli, vidéki életformához, amely hasonlatos az aranykorhoz, melyet híven idéz meg a palóc himnusz is.

Pósa Lajos a ma is idillien szépséges gömöri lankák ölelte balog-völgyi kis falu, Nemesradnót szülötte, én a Hajdúságban, Debrecenben, a nemzet fővárosában jöttem e világra. (Vámospercsi kötődéseinket is híven őrizve, hol anyai nagyapám, **Csúzi Erős Nagy Lajos** református lévita iskolaigazgató tanító volt 1947-ig. Feleségével, **Uzonyi-Kutassy Margit** református tanítónővel együtt mentek nyugdíjba a vámospercsi elemi iskola felekezeti jellegének megszüntetésekor.)

Pósa Lajos, a csodálatos Felvidék gyermeke rimaszombati, sárospataki, pesti, szegedi közjátékok után, 1889-től kezdve Budapesten élt huszonöt éven át, kalács-, cipőfriss vidéki lélekkel. Ezt egyszer szakította meg életmódszerűen, 1901-ben, amikor édesanyja halála, temetése után feleségével, **Andrássy Anna Lídiával** rövid ideig Nemesradnóton éltek. Ám bármennyire is hív a kisebbik haza, az író számára éltető ájer a civilek számára olykor elretentő, „egészségtelen” irodalmi élet, a szerkesztőségek világa, a művek megjelentetésének lehetősége. S ezek mind-mind a „feketére festő”, mégis nagyszerű Pest-Budához kötődnek. Jómagam huszonnyolc éves koromig Debrecenben éltem, Nagyváradon, Vámospercsen, Erdőbényén, Szegeden, Ózd-Farkaslyukban, Cserépfalun, Nyíregyházán Baján, Hódmezővásárhelyen, Balmazújvárosban eltöltött életmódszerű szünetekkel. 1976. október 9-én házasságra lépve hitvesemmel, Budapestre költöztünk, polgári egybekelésünket református esküvővel is megszentelvén. Misztikus egyezés az is, hogy feleségem, műzsám **Barna Márta Éva** apai ágon (**Barna Pál**) a Felvidékről, Pozsonyból, anyai ágon (**Egri Márta Etelka**) a Székelyföldről és Debrecenből származik, pontosan úgy, mint jómagam.

Nem könnyű annak a felvidéki közösségnek a lapjába írni, melynek tagjai mindenki másnál, nyilván nálam is jóval többet tudnak dédnagybátyámról.

Pósa Lajos Nemesradnóton született 1850. április 8-án. Máris kirívó érdekességként említhetem, hogy fiam, **Pósa Máté Miklós** 1977. április 18-án jött e világra, s ha kicsit sarlatánkodunk (keresztény református ember ne legyen babonás): mindketten a Kos jegyében.

A felvidéki református hagyományok is közösek. Pósa Lajos apja nemes **Pósa Antal** református gazdaember, édesanyja, a nemzet **Marcsa néni**je nemes Kovács Mária. Jómagam a kálvinista Rómában, 1948. szeptember 6-án születtem, a Nagytemplomban kereszteltek **Zoltán Csaba** névre. Apai nagyapám, dr. **Pósa Péter** cserépfalui esperes, nagyanyám, az először korán megözvegyült Pósa Péter második felesége,

Szóllóssy Irén tolcsvai református tanítónő, a varázslatosan vonzó, gyönyörű Felvidék (vagy Felföld) gyermekei. Anyai nagyszüleim mindkét ágon Székelyföldről elszármazott református lelkész, lévita, vagy tanító ősökre tekintenek vissza... de még a trianoni tragédia előtt kerültek a későbbi anyaországba, Debrecen mellé, Hajdúböszörménybe, majd Vámospércsre. Édesanyám **Nagy Iлона**, édesapám **Pósa Péter**, nevelőapám (a katolikus vallású) **Dombrovszky József** tanárok, anyai ágú testvéröcsém, **Dombrovszky Adám (Miklós)** újságíró, keresztanyám, **Nagy Éva** tanár, kik halálukig tartották református (illetve, nevelőapám esetében katolikus) hitüket. A nagyszüleim és a szüleim gondoskodásának köszönhető, hogy 1962-ben, Debrecenben a *Nagytemplomi Északi Gyülekezet*ben tettem konfirmációs vizsgát nagytiszteletű dr. **Dezső László** esperes úrnál, s váltam a református egyház – elvben – felnőtt tagjává, ki élhet az úrvacsorai közösségben.

Pósa Lajos az elemi iskoláit Radnóthban végezte, 1860-tól kezdve hat éven át volt a rimaszombati *Egyesült Protestáns Gimnázium*, majd három éven át a híres *Sárospataki Református Főgimnázium* diákja. Már a rimaszombati *Kazinczy Önképző Kör*ben kiugró sikert arat verseivel házigazdája, **Báthoryné Mindszenti Erzsébet** anyai védőszárnya alatt. Misztikus egyezés, hogy engem is már kisiskolásként fölfedeztek, egy **Marczonnay Tibor** nevű, háttérbe szorított, reakciós költő dicsért meg, nagy jövőt jósolva nekem prózáiroként, de meg is fedett stílusom egyhúrúsága miatt, szüntelen olvasásra és elmélyült tanulásra biztatván. A kezdetektől sokat jelentett nekem mások mellett a kiváló debreceni költőnek, **Kiss Tamás**nak, a *Nyugat* nemzedék egyik utolsó mohikánjának, **Hernádi Gyulán**ak, az ötvenhatos halálraítélt **Obersovszky Gyulán**ak, **Jókai Annán**ak életre szóló barátsága – már mind Isten országában vannak.

Ami egészen különleges és már-már mágikus realista egyezés: időbeli eltolódással mindketten landoltunk Sárospatakon. Pósa Lajos három éven át tanult a híres *Református Főgimnázium és Kollégium* diákjaként, 1866-tól 1869-ig, én – bár mindössze egy hónapig – a debreceni *Kossuth Lajos Tudományegyetem* végzős, magyar–német szakos hallgatójaként voltam Patakon gyakorló tanárjelölt (ahogy akkor trefásan hívták a gyerekek a végzős vendégtanárokat: *hospes*), 1972. februárjában. Az akkor világiasított egykori református, 1990 után újra egyházivá vált főgimnázium 1972-ben még alig burkoltan őrizte a nagy elődök hagyományait, a református szellemiséget. Vezető tanárom, dr. **Csuhaj Imréné** és mások is, szerették volna, ha ott maradok, de az igazgatóhelyettesnek (ő volt a párttitkár) nem tetszett magyar óráim egyszerre nemzeti és túlzottan európai szellemisége, a gyerekekhez kötődő túl kötetlen viszonyom, s kifejezetten negatív jellemzést írt rólam. A tantestületben ki is mondta: bár úgy néz ki, mint egy modern hippi, olyan reakciós, mint a déd-nagyapja (előléptetett engem Pósa Lajos-unokaöccsből unokává, nem tudván, hogy Pósa Lajosnak nem voltak gyermekei, így egyenes ági leszármazottjai sem. Annál több közeli másod-, harmad-, negyed-, ötöd-unokatestvére él most is a faluban, mely a Pósaéknak, vagy a velünk ági rokon Bodonoknak köszönhetően nyerte a „Nemes” előnevet. Családunk **I. Lipóttól** kapta meg a ne-

mesi diplomát 1669. október 1-én. A radnóti Nagy-Pósa ág **Bedécs** megkülönböztető nevű családrésze vagyunk.

S hogy a református hagyományoknál maradjunk, kevesen tudják, hogy a reformátusok világszerte ismert, szinte minden európai nyelvre lefordított *Esteli imádsága* Pósa Lajos verse. **Dinnyés József** daltulajdonos 2010-ben adott ki egy kötetet a nagyrészt általa kiválóan megzenésített 34 vers CD mellékletével (Pósa Lajos – Dinnyés József: *Azt dalolja a kismadár... Pósa Lajos énekelt versei. Dinnyés József előadásában nem csak kicsiknek* címmel a *Reintegratio* kiadásában, Kun Miklós Jenő előszavával.)

Pósa Lajos

Esteli imádság

Én Istenem, Jó Istenem!
Becsukódik már a szemem.
De a Tiéd nyitva, atyám,
Amíg alszom, vigyázz reám!

Vigyázz kedves szüleimre,
Meg az én jó testvérimre!
Mikor a nap újra felkel,
Csókolhassuk egymást reggel.

S tegyük hozzá a gyönyörű párverset!

Reggeli imádság

Jó Istenem, felébredtem,
Te örködtél én felettem.
Köszönöm, hogy megtartottál,
Hogy felettem virrasztottál.

Óvj meg ma is szent kezeddél!
Szent kezedből ne eressz el!
Vedd oda mind, aki szeret,
Oh, hallgasd meg kérésemet!

Pósa Lajos pataki éveinek markáns nyomai vannak a híres sárospataki Nagykönyvtárban, sőt, esperes nagyapám és tanár édesapám (mindkettőt dr. Pósa Péternek hívták) írásainak is nyomára bukkantam. Mint említettem, a millennium évében, 2000. július 13-án, nagytiszteletű Pocsai Ferencné Eperjesi Eszter, a Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményei kiváló múzeumi részlegének igazgatója hívott meg, hogy megnyissam az általa remekül megkomponált kiállítást Pósa Lajos születésének századik, halálának nyolcvanhatodik évfordulóján. Ez is emblemikus, Istentől megszentelt pillanat volt, hiszen éppen abban az évben méltathattam nagy elődöm jubileumi emlékkiállítását, amikor átvehettem az első Orbán kormánytól a *József Attila-díjat*, ami 1998-ig tartó teljes háttérbe szorítottágom ünnepélyes lezárásának is volt tekinthető – véltem a kommunisták 2002-es visszatéréséig. Nem hittem volna, hogy 2010-ig, nyugdíjba vonulásomig aktív korszakom utolsó nyolc esztendejében

- eltekintve a nemzeti kormány választási győzelme utáni négy hónaptól – újra ellenzékivé válok, lapommal, a *Magyar Nemzettel* együtt.

És még vannak látszólag megmagyarázhatatlan – a különbségek dacára – közös érintkezési pontok. Mindkettőnknek húsz éves korában adatott meg az első nem diák, felnőtt fórumon való bemutatkozásunk lehetősége. Bár nekem, a kommunizmusban reakciós partizánnak, keresztény anarchistának nevezett író-költőnek nem jelentett fölülést a *Dél-magyarország* hasábjain közölt első költeményem, Pósa Lajost viszont befutópályára tette: **Jókai Mór** az *Ústökös* hasábjain adta közre három versét, ahogy Pósa Homoly Erzsébet két könyvéből is olvashatjuk, **Darázs** álnéven.

Már-már kísértetiesen közös, hogy folyóirat szerkesztői, munkatársi előélet után az első kötött, napilapos robotkorszakunk Szegedhez fűződik. Pósa Lajost 1881-ben **Mikszáth Kálmán** ajánlja be maga helyett a *Szegedi Napló*hoz, ám mivel, idézve a Pósa-életrajzot, „nem bizonyul élelmes riporternek”, pár hónap múlva abbahagyja a kötött újdondász tevékenységet, ennek dacára sikerkorszaka kezdődött a Tisza parti városban, verseit továbbra is közli a lap, kap egy ifjúsági rovatot. Így emlékezik meg egy játékos gyerekkorral Tisza parti városról.

Pósa Lajos

Újszegeden van egy kert

Újszegeden van egy kert.
Hoz e rózsát onnan kend?
Egy-egy pár csók minden szál,
Megadom, ha itt sétál.

Hozok, lellem, sok rózsát,
Szép aranyos bokrétát.
Egy csókodért ezret is,
Elhozom a kertet is.

És sorolhatnánk: dédnagybátyám Szegeden alapítja meg az első irodalmi igényű magyar gyermeklapot 1882-ban *Jó Barát* címen, amely bár rövid életűnek bizonyult, alig tizenhét számot ért meg, de *Az én újságom* előfutára lehetett. Ott született életre szóló, meghatározó kapcsolata azzal, kit **Juhász Gyula** gyönyörű versében az örök cigánynak nevezett: **Dankó Pistával**. 1883. augusztus 24-én ismerkednek meg a *Hungária* kávéházban. Mások mellett a *Reszket a nyárfja ezüst levele*, az *Én vetem a búzát*, a *Búsan szól...*, a *Vásárhelyi sétatéren* című Pósa Lajos verseket zenésítette meg „az örök cigány”. A Hungária kávéházat joggal tekinthetjük a híres-nevezetes pesti *Pósa Asztal* elődjének. Magyarán: Szegedhez kötődnek azok a sikerek, melyeknek köszönhetően 1889. december 15-én dédnagybátyám olimposzi csúcokra emelkedhetett. Még Szegeden napvilágot lát a *Dalok* című könyve az ifjúság számára 1885-ben. Szegedtől 1889-ben a *Magyar Olvasókönyv* (1899) sajtó alá rendezésével búcsúzik. Bekövetkezik életében a nagy pillanat, 1889. december 19-én a budapesti **Singer (Sándor)** és **Wolfner** cég vezetője, **Wolfner**

József azért hívja Pósa Lajost a fővárosba, hogy a nagy mesemondó szerkesszen egy vérbeli, tősgyökeres magyar, hazafias szellemű gyermekirodalmi lapot. Így jött létre *Az én újságom*, amelyet élete végéig szerkeszt. Társszerkesztője volt 1891. áprilisáig **Benedek Elek**, a másik nagy magyar mesemondó, mesegyűjtő. Azt hiszem, nem követünk el kegyeleltétést, ha kimondjuk (a dédnagybátyámról készült egyetemi szakdolgozatokból is kiderül), hogy Benedek Elek adott írásokat, de jó magyar (és nem magyar) író-szokás szerint nem nagyon járt be a szerkesztőségbe és nem sok hajszála hullott a lapszerkesztésért. Ezt a nagyszerű újságot Pósa Lajos halála után **Gaal Mózes** vette át. A jeles erdélyi ifjúsági író Pósa Lajos súlyos betegségének utolsó hónapjaiban már a szerkesztőségben dolgozott, majd átvette dédnagybátyám helyét és 1936. július 12-én bekövetkezett haláláig szerkesztette a lapot. **Altay Margit** ifjúsági író 1936-ban egyesítette a saját *Tündérvásár* című lapját *Az én újságommal*, úgy, hogy *Az én újságom* címmel szerkesztette 1944-ig, a lap megszűnéséig. Ezután a folyóirat folyamatosága megszakadt. 1956. október 31-én a forradalmi tanács egyetlen szám megjelenését érthette el a szabadságharc vérbefojtása miatt.

Jómagam 1988-ban élesztettem újjá *Az én újságomat*, a mutatóval együtt hat száma jelent meg a nevemmel fémjelvezve a *Móra Ferenc Ifjúsági Könyvkiadó*ban. Bár eleinte színvonalas változatban, inkább csak a Móra Kiadó könyvklubjának és a kiadványainak a propaganda folyóirata lehetett. A kiadó igazgatója sem engedte, hogy Pósa Lajos szellemében szerkesszük a folyóiratot. Tisztelet a kivételeknek: **Nagy Gáspárnak**, **Rózsa Endrének**, **Majtényi Zoltánnak**, az idén *Herczeg Ferenc-díj*ban részesült **Rónaszegi Miklósnak**, s egy ideig az idén elhunyt nagyszerű kollégámnak, **Csukás Istvánnak**, akinek 1988-ra eleget lett a mórátlanított Móra Kiadóból. Ekkor nagyrészt olyan szerkesztők dolgoztak itt, akik a nacionalizmus feleledésétől óvták a Móra Kiadót, magyarán feltették Pósa Lajos, Benedek Elek, Gaál Mózes, Altay Margit, illetve Jókai Mór, Mikszáth Kálmán, **Tömörkény István**, **Gárdonyi Géza**, **Móra Ferenc**, **Krúdy Gyula** és hát, valljuk be, Pósa Zoltán szellemiségétől is. Jómagam „csak” első számú munkatársként, nem szerkesztőként szerepeltem az impresszumban, bár én írtam tele a lapot. Még aktívan dolgozott a *Móra Kiadó*ban az a szerkesztő is, aki a hatvanas években is lekicsinylő öt-hat sorban intézte el Pósa Lajos munkásságát. Így, engedve a *Film Színház Muzsika* felkérésének, 1989-ben, a köztársaság kikiáltásával egy időben lettem a patinás lap főmunkatársává egy évig, ekkor egy munkahelyen dolgoztam a feleségemmel, életmentő műsámmal, Barna Mártával. Az immár kétszeresen „Pósátlanított” *Az én újságom* szerkesztését annak 1992-es megszüntetéséig ténylegesen és egyedül is **Csokonai Attila** barátom folytatta, a megengedett keretek között kiválóan. Neki volt még egy tétova újjáélesztési kísérlete 1995-ben is.

Folytatva pályáink összevetését: Pósa Lajos első verse 1870-ben, húsz éves korában látott napvilágot Jókai Mór lapjának, az *Ústökösnek* a hasábjain. Huszonnyolc esztendősen, 1878-ban jelent meg az első önálló verskötete, 1905–1907 között pedig megjelennek összes munkái **Mühlbeck Károly**

illusztrációival. A legnépszerűbb magyar folyóirat, *Az én újságom* szerkesztőjeként dobban a szíve utolsó. A szerkesztőség a Károly körút 1., illetve az Andrássy út 10. szám alatti palotában volt, a Monarchia legszebb könyvesboltjának, kiadójának és szerkesztőségének nevezték. Pósa Lajos kereste a találkozások az olvasókkal, járta a Kárpát-medencét, annak minden nagyobb szegletében megfordult. Nagy jubileumi ünnepeken ezrek, tízezrek ünnepelték. A nap folyamán bármikor találkozhattak vele felnőtt és gyermek olvasói. Sokan nagyra tartották, s ahogy már említettem, **Hermann Ottó Nobel díjra** javasolta. **Tömörkény István** már verseinek megzenésítése előtt a legnagyobbak közé sorolta, ahogy Gárdonyi Géza, **Kosztolányi Dezső**, Móra Ferenc is. Az utóbbit ő fedezte fel, ezért Móra Ferenc apjának nevezte Pósa Lajost.

Sokan haragudtak rá, irigylve népszerűségét, például **Ady Endre** is, bizonyítván hogy a nagy költők is gyarló emberek, ami csöppet sem kisebbíti az Ady életmű és a többiek nagyszerűségét. Hívei azt is megbocsájtották neki, hogy bizony, jelentős, nagy formátumú kollégák műveit is „meghúzták”, ha úgy érezte, olyan jelenetek vannak benne, melyek nem valók a gyermek olvasóknak.

A bolsevizmus 1945 után, 1988-ig igyekezett kitörölni őt a nemzet emlékezetéből. Mi itt és most, a trianoni évfordulóévben a reneszánszon, az ébresztésen munkálkodunk.

Dédnagybátyám egyik legmegindítóbb magyarságverse:

Magyar vagyok

Magyar vagyok, magyar
Magyarnak születtem
Magyar nótát dalolt
A dajka felettem
Magyarul tanított
Imádkozni anyám
És szeretni téged, gyönyörű szép hazám

Lerajzolta képed szívem közepébe,
Beírta nevedet a lelkem mélyébe
Áldja meg az Isten a keze vonását!
Áldja meg, áldja meg magyarok hazáját!

Széles e világnak fénye, gazdagsága
El nem csábít innen idegen országba.
Aki magyar, nem tud sehol boldog lenni!
Szép Magyarországot nem pótolja semmi!

Magyarnak születtem, magyar is maradok.
A hazáért élek, ha kell, meg is halok!
Ringó bölcsőm fáját magyar föld termette.
Koporsóm fáját is magyar föld növelje!

Megint magamra térve: ahogy elmondtam, az én sorom 1990 előtt és sajnos, bizonyos értelemben utána is, főként a baloldali liberális kormánykorszakokban, hasonlított dédnagybátyám 1945 utáni mellőztetéséhez. Mint keresztény, nemzeti és hát, mulatságos módon, egyben kozmopolita köl-

tót, perifériára szorítottak, agyonhallgattak, olykor a Pósa Lajos atyafiságot is a szememre vetvén. A trianoni éj sötétjének lázáraivá tettek mindmáig mindkettőnket a baloldali liberális kánon kórustagjai. Ahogy Pósa Homoly Erzsébet is megírta a *Felvidék.Ma* hasábjain, 1990 előtt csak az *Ama török* című regényem jelent meg. (Azóta, ez a 2020. januári állapot: 33 önálló kötetem, több mint 100 „közös” könyvem, négyezer cikkem látott napvilágot.)

Hadd zárjam bemutatkozásomat először egy Trianon-siratóval, majd az Istenhez kiáltó szándék verssel, az *Egy az Isten* kötetem címadójával, hogy kicsit megismerjen őseim földje, a nemes Felvidék.

Holdkérlelő

(Írtam 2010. januárjában)

Sápadt tűzzel
Ködburkolta
Holdtestvérem
Mentsd meg szegény
Szertehúzó
Magyar népem

Vezess minket
Csaba herceg
Csillagútján
Vágtasson
Az éterpályán
Hadak Ura
Nagy Keve
És fehér lován
Napkirály
És Jégkirálylány,
Álmos vezér
Jobbján-balján
Kacagányos
Hunor Magyar
Nimród vezér
Két hős fia
Követi a vezéreket
Kusid, Botond
Attila és Árpád hada

Úzzük el a bitorlókat
Győzhetünk, ha mint hajdanán
Magyar, székely, úz, hun, kabar
Végre újra egyet akar

Sápad tűzzel
Ködburkolt
Holdtestvérem
Ébreszd föl már
Szertehúzó
Magyar népem

Egy az Isten

A szó minden előtt	Halálba kergetett
Hús-vérré testesült	Pokolba leszálló
Atya, Fiú, Szellem	Onnan föltámadó
Minden erős jellem	Győztes Krisztusunkért
Szívébe költözött	A Sötétség Földjén
Húsvéti Báránynak	Sugárzott Tiszta Fényt
Színébe öltözött	Illesse homlokát
Vállalva üldözést	Szűz Napfényglória
Világi szenvedést	Kezében pálmaág
Ám Isten megjelölt	Kövesse lépteit
Minden kivettetést	Halk eufória
Lelki vesszőztetést	Följegyzi tetteit
Viselő földi lényt	Mennyei krónika
Kit a sátán gyötört	Jutalma öröklét
Aki megváltónkért	Az égi jelenlét.
Keresztre feszített	

S végül, összegezve – Pósa Lajosról:

Mint a költő dédunokaöccse, Pósa Lajos lelkes olvasója, író-társ, s mint magyar ember is köszönettel és hálával tartozom a *Gömörország* című folyóiratnak, a *Pósa Lajos Emlékbizottságnak* (utóbb: *Pósa Lajos Társaság*), a nemesradnóti rokonaimnak, amiért ébren tartják a nagy költő emlékét. Hiszem, hogy odaát, a mennyei országában Pósa Lajos is ugyanezt érzi. És hozzám hasonlóan egy kis elégtételt is, hiszen Pósa Lajossal talán minden sorstársánál, kiváló papköltőknél, a református **Szabolcska Mihálynál** és **Baja Mihálynál**, a katolikus **Mécs Lászlónál** is méltánytalanabban bánt az 1945-ben kezdődött és 1990-ben megbukott diktatúra, mind véresebb, mind lágyabb korszakaiban.

Mit is köszönhetünk Pósa Lajosnak, a felvidéki Gömör vármegye, Radnót szülöttének, a rimasombati, majd sárospataki diáknak, a pesti, a szegedi hírlapírónak, a költőnek? Már verseivel divatba hozta a fin de siècle évadján, a bús borongós századvége apokaliptikus hangulatában az életörömet. A felvidéki, hegyvidéki, az alföldi magyar tájak szeretetét. Azt, hogy a hazaszeretet, a szülők iránti határtalan tisztelet, az élet értékeinek megbecsülése és mindenekelőtt a feltétel nélküli Istenhit vezérelheti vissza a magyarságot és az emberiséget az egyetemes pusztulás apokaliptikus ösvényeiről.

Vannak költők, írók, filozófusok, mint **Nietzsche**, **Rimbaud**, **Hölderlin**, Ady Endre és Szabó Dezső, akik kétségbeesett fároszként toronylanak kortársaik elé, hogy belénk égessék az emberiségre, illetve a magyarságra együtt leselkedő rettenetet. S teszik ezt úgy, hogy fölfedező nyelvi és szerkezeti formákat teremtenek. A másik tehetséges alkotótípus, közéjük tartozik Pósa Lajos is, az adott kor szellemiségébe öltözve, az elődök szellemi hagyatékát mintegy átörökítve, a múlt és a jelen legmarkánsabb értékeit mutatja föl. Pósa Lajos verseinek egyszerűségével, tiszta ritmusképleteivel, kalács- és cipóillatú egészséges vidékiségével a millenniumi, a XIX. század végi és a XX. század eleji Magyarország egyik lehetséges és valóságos képét tárja elénk. E képbe beletartozik a cigányozó

búsmagyarkodástól a nemzet iránti határtalan hűségig, az anya-, apa- és Isten-szeretettől kezdve a szegénység siratásáig szinte minden. Hazudnak azok, kik botorul állítják: Pósa Lajos idealizálta a korszakot. „*Szegény ember dolgát boldog Isten bírja*” – e sora talán mindenkinél pontosabban festi meg a korszak baljósabb arculatát is. Azt, hogy vannak emberek az *Osztrák-Magyar Monarchia* virágzásának évadján, akik lemaradnak az akkori századfordulós millenniumi díszhintőről, s kimaradnak a prosperitás áldásaiból.

Pósa Lajos felnőtt- és gyermekköltészetétől elvitathatatlan a korszakos jelentőség ténye, amit Bródy Sándor az 1914-es gyűjteményes kiadás előszavában így fejez ki:

„... *ha Burns írta volna ezeket a verseket, ma az egész világ tapsolna Pósa Lajosnak. Él még közöttünk egy poéta, aki a magyarság dolgában és érdekében többet tett egymaga, mint talán az összes Emkék.* (alias: a Emke kávéházban pöffeszkedő flaszter- és kocsmairodalmárok. P. Z. közbeszűrésa.) *Ő csinálta meg azt a rendkívüli jó tréfát, hogy ma, Budapesten, de más helyeken is, az apák és nagyapák nem tudnak beszélni a gyermekeikkel és unokáikkal, mert ezek úgy beleszerettek abba a nyelvbe, amelyet Pósa írt nekik, hogy nem akarnak németül tanulni és tudni.*”

Bizony, Pósa Lajos kiszorította az elmúlt századvég Magyarországból az idegenszerű fordításirodalmat, az idegen szellemet. A gyermekirodalmon, gyermekfolyóiratán át tette magyarrá a soknemzetiségű Budapestet. Ezért kellett bűnhődnie az internacionalista orosz-szovjet bolezvizmus negyvenöt esztendején át. (Filológiai képtelenség: irredentának bélyegezték bizonyos „irodalmárok” az 1914-ben elhunyt költőt).

Ám sajnos a magyar irodalomra, a magyar gyerekekre az ezredforduló óta még a száz évvel ezelőtti irodalmi kozmopolitizmusnál és gyökértelenségénél is súlyosabb veszélyek leselkednek. A televíziós csatornákból, a videó filmekből, a multiplexekből olyan formában árad az agresszivitás, a gyökértelenség, az idegenszívűség kultusza – az anyaországbeli baloldali ellenzéki pártoktól is megtámogatottan –, hogy a gyerekek már-már védtelenek a globalizmus ezerfrontos támadásaival szemben. Hogy csak a legkirívóbb aktuális példára utaljak: az anyaországi idegenszívű baloldali liberális ellenzék a koronavírus járványt is megpróbálja kampánycélokra felhasználni, a pánikkeltéstől sem visszariadva. Teszik ezt ugyanazok, akik a 2004-es december 5-i népszavazáskor a határon túli magyar testvérek ellen uszították az anyaországiakat, 2015 óta pedig folyamatosan beengednék közénk a migránsnak álcázott új megszállókat.

Éppen ezért érzem szimbolikus jelentőségűnek a megemlékezést, s a *Gömörország* című nagyszerű folyóirat Pósa Lajos-emlékszámát, amely a járvány-veszélyhelyzet miatt minden valószínűség szerint spirituális értelemben helyettesíti a nagyszabású rendezvényt.

Kun Miklós Jenő

Lovagolnak a gyerekek

Lovas játék-versek 19. századi olvasmányokban és Az Én Újságomban

„Gyerek mondja: ott kinn jobb, / Nádparipám, hopp, hopp, hopp!”
(Pósa Lajos: *Tavaszkor*)

Ha valakit pusztán kíváncsiságból érdekelne, hogy a 19. században mivel játszottak legszívesebben a fiúk, nem szükséges lexikonok után nyúlnia vagy a világhálón böngésznie: elég, ha kéznél van néhány gyermekkönyv. Például a **Gáspár János** *Csemegék*¹ c. művének tartalmukban egyre bővülő kiadásaiból dr. **Vita Zsigmond** által összeállított *Kerekecske dombocska* című kötet.² Abban található **Fekete Mihály** verse (1854), amelynek második szakaszát idézem:

„Fiú azért vagyok én,
a babán nem kapok én;
nyergelve van paripám,
félredobom a labdám.”
(*Kislány, kisleány*)

Rudnyánszky Gyula *Kisgyermekek verseskönyve* c. kötetében (1893) két érdekes darabot is találunk: az egyik a hintaló, a nádparipa és a kisleány közötti beszélgetés, a másik egy fiú és egy csikó között zajló párbeszéd:

– Csodadolog az ugrásom,
Mikor föl s alá hintázom!

– Én tudok csak futni jól,
Ha kis gazdám lovagol!

Vesszőparipás fiú (Az Én Újságomban, 1894/19)

– Jobb, egymásnak békét hagytok;
Mindketten fából vagytok.

S lovagolta paripáját
A kert alatt, az utcán át,
És azután a másikra
Úgy felpattant, mint a szikra;
De mikor ő kifáradt,
Meg se mozdult a két állat.
(*A hintaló és nádparipa*)

– Gyere csikó, rád ülök
S hegyen-völgyön repülök.
– Nem, kisleány, én sajnállak,
Igen könnyen ledobnálak.
Amott áll egy öreg gebe,
Azon ülj csak nyeregbe te.

Meg akarta mégis fogni,
No de látta elrobogni,
Mint a villám, úgy repült,
Ő meg vesszőre ült.
De ha megnő, lesz oly óra,
Hogy föl pattan a csikóra!
(*Fiú és csikó*)

A 21. század gyerekei a videojátékok korában, a számítógép, az okos telefon rabságában elképzelni sem tudják, hogy volt idő, amikor egy kerekekre szerelt falovacskára, egy fűzfavessző vagy sétabot magáé volt a boldogság. Az álomparipa, a hintaló pedig a fiúk vágyainak netovábbja. Használatuk a mindennapi életük részévé vált.

Előkelő helyüket tükrözik a 19. században és a 20. század elején keletkezett, a gyermeki észjáráshoz is idomuló lovas játék(szer)³-versek, melyekből soknak a 170 éve született **Pósa Lajos** gyermeklapja, a 130 évvel ezelőtt első évfolyamába lépett *Az Én Újságomban* adott otthont: alkalomadtán illusztrációk kíséretében. Ezeket Pósa, tekintettel az olvasni még nem tudó kisebbekre is, nagyon fontosnak tartotta. A versekhez hasonlóan a képi megjelenés is jól érzékelteti a gyermekek kimeríthetetlen leleményességét: ha nincs kéznél falovacskára, megteszi egy pár bakancs vagy egy szék is. A figyelmes olvasó a lap védjegyévé vált címdali fejléccén – **Vágó Pál** festőművész és **Morelli Gusztáv** fametsző munkája – a falovacskát is fölfedezheti, amit az 1930-as években váltott föl a madzaggal húzható kisautó. (Ennek testvére a 20. század egyik státuszszimbóluma, a pedálos kisautó.)

LÁSSÁTOK, FELEIM!

A régi idők szokásait nem könnyű közel vinni a mai gyerekekhez. A jeles évfordulók emlékére – közel sem a teljesség igényével – készült verses összeállítás segíthet ebben. Közlésük másik indoka, hogy az utóbbi évtizedek legkelendőbb óvodás antológiájában ilyen típusú versek már nem szerepelnek. Vélhetően azért nem, mert a gyűjtemény első kiadásának idején a vesszőparipa már kiszorult a fiúk kedvenc játékszerei közül.⁴

Az itt olvasható lovas játék-versek nem mindegyike remekmű, de fontos jelzések azon a **Lukács Pál** által megkezdett hosszú és rögzös úton, amelynek a végén majd **Gyurkovics Tibor** csodái születnek (*Lovag és fégyverhordozó, Tónió a póniló, Hopp-hopp, Régi karácsony*⁵).

A vesszőparipa a lovas civilizációs forma létrehozása óta kedvelt utánczó játékszer volt. A tudástárak szerint: „Gyermekek játéka, midőn valamely vesszőt lábuk alá vesznek, s úgy szaladgálnak, azt képzelvén mintha lovon ülnének.”⁶ „Kisfiúk bugás fejű nádat vagy vesszőt kezükben tartva, azt lábuk közé veszik, s szaladgálnak, lovagolnak vele.”⁷

A vesszőparipa **Petőfi** révén bekerült az irodalmi örökkévalóságba; egy tarka szárnyú csapongó lepke röptét követve, gyermekkorára visszaemlékezve, idézte Pósa Lajos is. **Kányádi Sándor** talán a saját élményeit is versébe szöve vágyakozott gyermekkorának jelképére:

... Lovagolok fűzfasípot fűjva,
Lovagolok szilaj nádparipán,
Vályúhoz mék, lovam inni kíván...
Megitatom, gyi lovam, gyi Betyár...
(Petőfi Sándor: *Szülőföldemen*)

Csendül a méla fűzfa-síp szava,
Csákós lovag kél vesszőparipán...
(Pósa Lajos: *A lepke*)

Kakukkfű, kakukkszó,
kirándulni volna jó:

fűzfasípot faragni,
fűzfalóval lovazni...
(Kányádi Sándor: *Somvirággal, kakukkfűvel*)

A játékszerek közötti vezető szerepük ugyan megszűnt, de a kerekre szerelt húzható-tolható lovacsákák, melyekkel a gyerekek haladhettek is, és az igazi lovagló mozgásra legalkalmasabb hintaló iránt azért ma is van kereslet. Modern változataik már nem osztrák vagy bajor kézművesektől, hanem leginkább tömegtermelésre berendezkedett kínai gyártóktól érkeznek. (A divatot követve, rendeltetésüktől megfosztva, katicás, dínós, báránys, oroszlanos elefántos vagy zsiráfos stb. kivitelben is.) Az előző századforduló táján a Felvidéken, Bártfán is létrehoztak egy manufaktúrát, ez azonban tönkrement. Békéscsabán folytatta a működését, s nevezetes volt szecessziós stílusú hintalovairól.

A hintaló a közlekedés gépesítése előtt, a 19. században volt a legnépszerűbb. Akkoriban ez volt az ajándékok ajándéka karácsonyra a kisebb fiúknak, ahogy a nagyobbaknak a játékvasút: de csak a tehetősek kiváltsága volt. Alighanem az ő pénztárcájukat célozta meg a már olvasni tudó gyermekek számára készült könyvecske, amelyben ügyesen írt szöveg és gondosan összeállított képek ismertetik a kis Győző lovaglasi tanulmányait: a kerek lótól és vesszőparipától kezdve, a hintalovon, a számárháton, a pónin és lovagló iskolán keresztül föl egész az akadályversenyig, s végül persze derék lovas válik belőle (*Kis lovas*, 1881). 1902-es adat szerint Magyarhonban a hintalovak iránti igény évi százezer darab volt. Ezt a mennyiséget, a babaipar termékeihez hasonlóan, nagyrészt importból biztosították. (Már akkor sem tudtuk becsülni a magunkét.)

Az Én Újságom (1903/53)

Az irodalmi példákhoz visszatérve, a soha meg nem kapott póni emléke **Szép Ernőt** éppúgy elkísérte a küzdelmes férfikorba (1912), mint a rajta változatos szerepekben a képzelet világába száguldó hőstét, **Berkó Sándort** (1940). Mindketten visszavágytak a gyermekkoruk tisztaságába:

... Mikor én kisfiú voltam,
Kis lovon nem lovagoltam,
Nem volt nékem ponnilovam,
Ponnilovam, Ponnilovam,
Pedig de szép, mikor rohan...
(Szép Ernő: *Gyermekjáték*)

Ó, istenem, csak egyszer adnád,
hogy meginduljon ez a ló! –
fohászodtam bizsergő testtel,

alig nyolcéves nebuló –
s emlékszem, hogyne emlékeznék,
máig se láttam oly csodát,
egy horkanás és máris – usgyé!
riszálni kezdte a farát,

hol csendőrnek, hol banditának,
hol lovasnak hittem magam,
sőt sárkány is voltam, amint
a képeken rajzolva van,
mögöttem sorra tüneztek:
az ágy, a szekrény, majd anyám;
uff-uff, prérík csodált vitéze,
Winettou, bátor indián...
(Berkó Sándor: *Hintaló*)

A gyermekek élete sem csupa öröm és boldogság: e játékszerrel kapcsolatban is születtek költői alkotások, melyek a szegénység, az anyagi ellehetetlenülés komor képét az ő szemszögükből ábrázolják:

Karácson estéje nagy vigasságszerző,
Tapsol örömeiben a sok apró-cseprő.
Egyszer ezt az estét ünnepelték épen,
Hogy anyjához így szólt a kis Feri szépen:

„Ki az a Jézuska, édesanyám, kérlek,
Aki lovat, puskát küldött Ferikének?”

„Kis fiacskám, ő a gyermekek barátja,
Mindig szeretettel gondolatok rája!”

„De nagyon szeretném egyszer, hogyha látnám!
Megköszönném neki, aranyos anyácskám!
Kezeit csókolva kérném a Jézuskát,
Hogy nekem ne küldjön se lovat, se puskát.
Elmondanám neki, hogy azon az áron
Jó meleg ruhácskát vegyen a vásáron,
S küldje Erzsikének itt a szomszédunkba...
Ej, ha én lehetnék egyszer a Jézuska!”

Az anya szemében könnyecsek beszéltek
S Jézus ruhát küldött másnap Erzsikének.
(Pósa Lajos: *A kis Ferike*, 1884)

Sas Ede hosszabb költeménye egy kisfiú történetét mondja el, aki, mikor a végrehajtó szüleinek már minden bútorát elárverezte, nem akarja megengedni, hogy Héja nevű kis hintalovát is elvigyék. Addig könyörög, amíg a végrehajtó – maga is napi gondokkal küzdő, sokgyermekes családapa – megkönyörül rajta és a saját erszényéből kiszámolva az árát, otthagya a fiúcskának a játékszert. Az utolsó sorokat idézem:

... »Jöttek vele más, nagyszakállú bácsik;
Elvittek mindent, mind egy lábíg!
De hát ne sírj, anyám, apám!

Nem bántották pejparipám!
Hiszen tudjátok; táltos fajta;
Meseországba szállok rajta!
Gyi te cocó, meg se állj –
Én vagyok a kis király!«

S csillogó szemmel pattan nyeregbe,
Adta huszárja, ejnye be hetyke!
Mellette térdre roskad édesanyja –
Örömkönnyekebe fül a hangja...
S mellettük térdre rogy a férfi,
Csókolja őket, ahol éri...
Vagyonukat már nem is siratják –
Hisz ott hagyták a falovacskát!
(Sas Ede: *A hintaló*, 1901)

A vesszőparipás játékkal kapcsolatos első ismert vers, amit magyarországi óvodákban énekeltek, **Varga Péter**, a pesti belvárosi kisdudóvoda vezetőjének *Nefelejts* c. – két nyelvű – gyűjteményében található (1839). A németből fordított vers szövege:⁸

Hop, hop hop,
Fuss lovam galop.
Hegynek, völgynek gyorsan szaladj,
Mindenütt egyformán haladj,
Mindenütt galop,
Hop, hop, hop hop, hop.

Lukács Pál *Dalkönyvecskéjének* a II. kiadásában (1842), *Kis lovacska* címen, nyolc szakaszra bővült, utóbb a nép által is alakított vers lett belőle. Az első szakasz így szól:⁹

Hó, ha, hó,
Állj meg kis csikó!
Hogy fogjam meg kantárodát,
Veregetve kis hátadat:
Hó-ha-hó-ha-hó,
Állj meg kis csikó!

Lukács Pál verséből **Exner Leo** *Gyermekfoglalkoztatójában* (1913), *Kis Lovag* címmel azt két szakaszt közli, amelyek Gáspár Jánosnál *Vesszőparipán* cím alatt is olvashatók (*Csemegék*, 1854):

Hó, hahó!
Állj meg kis csikó!
Hadd tegyem lábam kengyelbe,
Hadd ugorjam fel nyergedbe,
Hóha, hó,
Állj meg kis csikó!

Fuss, fuss, fuss!
Csakhogy el ne csússz!
Rajta, rajta kis paripa,

Ne félj, megül a kis gazda:
Fuss, fuss, fuss!
Csakhogy el ne csússz!

A **Kodály Zoltánné** által, 1917-ben, egy népdalgyűjtő útján lejegyzett szöveg:¹⁰

Hó, hahó, állj meg, kis csikó!
Hagy ugorjak fel nyergedbe,
tegyem lábam a kengyelbe.
Hó, ha hó, állj meg, kis csikó!

Hó, hahó, állj meg, kis csikó!
Hagy ugorjak fel hátadra,
gondoskodjál abrakomról.
Fuss, fuss, fuss, csakhogy el ne csússz!

Az 1854-es Csemegék-kiadás közölte **Gyulai Pál Géza úrfi** c. versét, amely a műköltészetben, e nemben az első művészi értékű gyermekvers. Az alkotmányosság helyreállítása után hetven éven át különféle elemi iskolás olvasókönyvek állandó darabja volt. Tankönyvben 1938-ban jelent meg utoljára.¹¹

Géza úrfi lovagolna,
Azaz hogyha lova volna,
De ha ló nincs, van egy pálca,
Kapja magát s felül rája.

Most már sarkantyúja nincsen,
Ej dehogy nincs, ád az Isten,
Ott a kréta, rajzol egy párt,
Ha eltörik sem vall nagy kárt.

Korbácsa is van e mellett,
Kenderből hogy jobb se' kellett,
Jó hajlós vessző a nyele,
Csak úgy csattint-pattint vele.

Gyi Fakó! vágatva megyen,
Tüskén-bokron, völgyön-hegyen,
De már ez nem tréfa-dolog,
Félre álljon, aki gyalog!

A *Csemegék*ben olvashatjuk Gyulai *A kis lovagok* c. versét is (utóbb *A kis lovas* lett a címe):

Hophopp, hophopp, hopp!
Jaj, beh szép galopp!
Vágtass, vágtass, jó lovacskám,
A nagy utcán, a kis utcán.
Hophopp, hophopp, hopp!
Jaj, beh szép galopp!

Tipi, tapi, tapp!
Ejnye! hamarabb!

De hogy le vess, meg ne próbáld,
Szó, ami szó, jót ütök rád.
Tipi, tapi, tapp!
Ejnye! hamarabb!

Picsi, pácsi, pács!
Itt van a korbács!
Ha haragszom, olyat csattan,
Hogy a csikósé se jobban!
Picsi, pácsi, pács,
Itt van a korbács!

Hahó, hahó, ha!
Itt vagyok, mama!
Szénát, abrakot lovamnak,
Almát, kenyeret magamnak,
Hahó, hahó, ha!
Itt vagyok, mama!

Végül még egy szép darab, a *Csemegék Vesszőparipán*-rigmusaiból:

Leng, leng kicsi fa,¹²
majd, majd valaha
belőlem is lesz egy kicsi
lovas katona.

Ló, ló, paripa,
száján zabola;
gyí te, gyí te tüzes csikó,
vágatass amoda!

Lebben a sörény,
félre kislegény,
árkon-bokron, mint a fecske
átrepülök én!

Gáspár János érdeme, hogy elsőként hasznosította a népköltészet darabjait pedagógiai célra. Kár, hogy azokat nem tartotta elegendőnek, s gyűjteményébe németből fordított tanító meséket és oktató verseket is fölvelt. S ő volt az első, aki igazi írók műveiből is válogatott a legkisebb gyermekek számára (Gyulai Pál, **Krizsa János**, **Vachott Sándorné**). Mint tanácsadót, még **Tompa Mihályt** is megnyerte. Vállalkozása azonban jó ideig elszigetelt maradt. A Bach-korszakban az osztrák kormány céltudatosan, minden eszközzel teret nyitott az elnémetesítő törekvéseknek.

Prahács Margit szerint óvodáinkban „a *Fröbel-rendszer térfoglalása a német szellem újabb invázióját jelentette*”.¹³ „*Iskolai daloskönyveink tartalma még évtizedeken át jobbra német iskoladal, lefordított szöveggel, vagy azok szellemében írt »eredeti« darabok*” – így **Kodály**.¹⁴ A dalok, mesék, versecskék, verses mesék nagy része az óvodás korú gyermekeknek szól. **Peres Sándor** szerint: „*Lehetetlen bizonyos szomorúság nélkül*

látunk azt az anyagot, mellyel eddigelé kisdedeinket tömik és mulattatni akarják a kisdedóvó-intézetek. Fércelt versekre, idegen dallamok, kiforgatott népdalszövegek, nagy hangterjedelmet kívánó dalok, elbeszélések, melyek émelyítő írásgyakorlatoknál nem egyebek; versek, melyek a hivatalos, de nem hivatott pedagógusok szörnyű gyártmányai: alkotják kisdedeink mindennapi szellemi táplálékát. Népies vagy műirodalmunkat a kisdednevelők s ezek nevelői nem létezőnek tekintették; ha abból valaki (**Radó Vilmos, Sztankó Béla** és dr. **Kiss Áron**) gyöngyöket adott elénk, azokat mellőztük és csinált minden óvónő verset, dalt, elbeszélést, gyönyörűségére magának s rémületére a nevelésnek.”¹⁵

Ilyesféle dolgok **Horkai bácsi** – aki **Szinnyei** szerint „*páratlan előszeretettel művelte a gyermekirodalmat*” – verses és olvasókönyvecskéiben is bőséggel található. Az sem segített rajtuk, hogy szövegeiket már kész népdalokba szuszakolta bele. Az egyik ABC-s könyvecskéjéből (1866) alább bemutatott versét például a *Vörös bársony süvegem* kezdetű ismert kuruc népdalba, *Balogh Ádám* nótájába (s ez még a „jobbak” közül való):¹⁶

Ember vagyok, de kicsiny,
Gyalog járok, nem kocsin.
Van ugyan egy paripám,
Ezt adta édesapám.

E paripa van fából,
Ráülök úgy tréfából,
Kis ostorkával hajtom,
Úgy viszem, mint óhajtom.

Nem kér szénát, abrakot,
Mert ő mindig jól lakott,
Ez aztán a fái nőr,
Kis oskolásnak való.

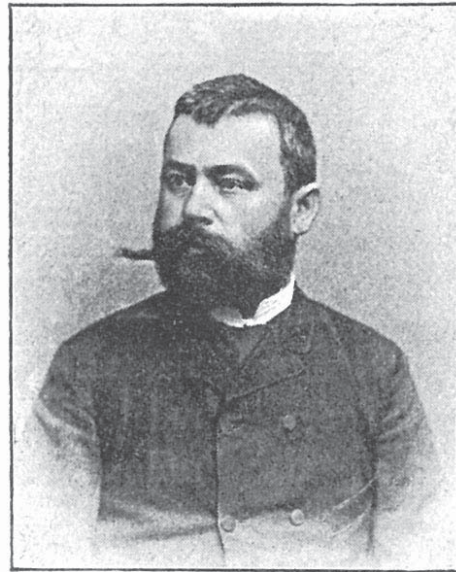
(Horkai Antal: *A kis lovag*)

De Horkai bácsi szívében legalább hazaszeretet buzdított. Mondott könyvecskéjében is olvasható – nehéz elhinni, hogy ugyanaz az ember írta – a *Nagy a világ, kicsiny benne hazám / De e kicsit szeretem én igazán...* kezdetű verse (*Kedves hon*), amely méltó az utókor megbecsülésére. Peres Sándor föl is vette pályadíjjal jutalmazott, többekkel közös munkájába (*Magyar Kisdedóvó*, 1896; 1908).

Egy alkalommal a *Pesti Hírlap* névtelenségben maradt cikkírója is bemutatott néhány rémverset, melyekkel évtizedeken át gyötörték a gyerekeket. Hogy a lovaknál maradjunk, a *Fakó lovam föl van kantározva* kezdetű szép népdal kárára esett példát másolom ide:¹⁷

Fakó lovam föl van kantározva,
Elmegyek az iskolába rajta;
Repülj fakó, szikrázzék a patkó
Az iskola de kedvemre való...

Így tért le a magyar gyermekköltészet (már ha ezt annak lehet nevezni) a Petőfi, Arany és Gyulai Pál által megkezdett útról...

PÓSA LAJOS.

Magyar Salon, 1890, február

Ilyen állapotok között jelentkezik Pósa Lajos új hangvételű, a népi gyökerekből sarjadt, s a kicsinyek érzelmvilágához simuló verseivel. Kedvező fogadtatásukon fölbuzdulva, a saját költségén gyermeklapot indít Szegeden (*Jó Barát*, 1882), mert meg van róla győződve, hogy „*e még mindig parlagon heverő tér művelésével szolgálatot tesz a közönségnek*”.

Az első irodalmi igényű magyar gyermeklap azonban, részben silány kivitele, részben mert vidéken jelent meg, ráadásul nyár derekán, dologidőben: 17 szám után megbukik. Pósa nem csügged, gyermekverseiből szegedi éveiben (1881-89) 15 kötetnyit jelentet meg.¹⁸ Joggal jegyezte meg **Móra Ferenc**: „*a magyar gyermekköltészet bölcsőjének tulajdonképpen Szeged tekinthető*”.¹⁹

Az első kötethez (*Dalok, regék*) **Mikszáth Kálmán** írt előszót. Ebből idézek:

„... Írj, kérlek, minél több ilyeneket, hátha a mese és a gyermekdal visszaviszi nekik [a gyermekeknek] a friss gyönyörök ama forrásait, amelyeknél a mi apáink gyermekkorukban oly sokáig időztek, és olyan nagyon megizmosodtak, s amelyek mellett a mai gyermekek vasúton rohannak el: hátha a korai érettség nyegleségeit eldobják, s fölülnek a lenézett vesszőre, hogy jókedvűen nyargalásszanak rajta, mert ez az egyedüli paripa, mely sohasem veti le lovagját, s melyen utólérhetetlen élvezet ülni.”

Pósa szegedi termésében már benne van java gyermekverseinek a nagyobbik fele. Ezekből idézek három lovasjáték-verset (utóbb megjelentek *Az Én Újságomban* is).

AZ ÉN UJSÁGOM

KÉPES GYERMEKLAP

Szerkesztő: PÓSA LAJOS.

Megjelen minden vasárnap.

Budapest, 1893. július 30-án.

Előfizetési Ára egész évre 4 frt. Félévre 3 frt.
Negyedévre 1 frt. Egyes szám 10 kr.

IV. évfolyam. 31. szám.

Budapest, 1894. februárius 25-én.

Előfizetési ára egész évre 4 frt. Félévre 2 frt.
Negyedévre 1 frt. Egyes szám 10 kr.

V. évfolyam. 9. szám.

GYI TE, CZOCZÓ!

A bátor katona

Hova, hova Palikám,
Azon a szép paripán?

– Elmegyek a csatába,
Édes hazám javára.

Kicsi vagy még Palika,
Levet az a paripa.

– Ha levet is, nem bánom,
Gyere te is, barátom!

[Megyek, megyek, te huszár
Lobogóm is lobog már!]²⁰
(*Dalok, regék az ifjúság számára*, 1884)

A kis Peti

Készülődik a kis Peti,
Sárga lovát kefélteti,
Mint a bársony, ragyogóra,
Szép simára,
Hanyatt esik rajta majd a
Nap sugára.

Ezüst patkó van a lábán,
Boglár csillog a kantárján,
Be van fonva a sörénye
Pántlikával,
Mintha volna a hétszinű
Szivárvánnyal.

A kis huszár (Az Én Újságom, 1906)

– Édes gazdám, megyünk-e már?
Olyan vagyok, mint a madár!
Tedd a lábad hamarosan
A kengyelbe,
Hadd vigyelek katonának
Örömembe!

– Várj egy kicsit, jó paripám!
Sír a húgom, kis Rózsikám.
Hadd tegyen a csákómra egy
Piros rózsát –
Akkor aztán, szülőfalum,
Isten hozzád!

– Édes gazdám, megyünk-e már?
Repülhetnék, mint a madár!
Nem hallod-e, én hallom, hogy
Trombitálnak,
Trombitaszó, ez a jele
A csatának.

– Mindjárt, mindjárt, jó paripám!
Hadd adjon egy csókot anyám!
Hadd kösse föl a kardomat
Oldalamra,
Gyöngyön függő kis keresztjét
A nyakamba!

– Gazdám, gazdám, kész vagy-e már?
Kirepülök, mint a madár!
Puska ropog, ágyu dörög,
Csattog a kard,
Az ellenség bántja már a
Szegény magyart!

– Gyi, paripám! Gyi, te Sárga!
Vigy sebesen a csatába!
Keress föl majd, édes anyám,
Kis testvérem,
Ha meghalok a hazáért
Csatatéren!
(*Gyermekversek*, 1886)

Furcsa bot

Édesapa sétabotja
Igen-igen furcsa bot:
El-eltűnik... fia ráül...
S röpíti a lovagot.

Viszi ungon, viszi berken,
Mint akit űz a tatár;
Belebotlik az árokba
S a kis lurkó csupa sár.

Édesapa sétabotja
Mikor aztán megkerül;
Uccu! vonó lesz belőle
S a kis lurkón hegedül!
(*Arany kert*, 1886)

Hetyei Gábor szellemes verséhez, melyet még könyve megjelenése előtt közölt *Az Én Újságom*²¹, a Pósa *Furcsa botja* lehetett a minta:

Lovagol Pista úr

Lovagol Pista úr,
Azaz hogy most tanul,
Felül a pálcára:
Makrancos lovára.

De szép huszár lenne,
Hogyha kardja lenne,
Ha az a pejszikó
Oly rúgós nem lenne.

Furcsa egy paripa,
Nagy benne a hiba.
Tudja a gazdája,
Hogy mi a hibája:

Néha paripája
Kap a gazdájára...
Ilyenkor Pista úr
Haragszik is rája.
(*Gyöngyvirágok*, 1891)

Már Pósa Lajos első kötetére fölfigyelt Kiss Áron, a magyarországi korszerű oktatás egyik megalapozója, akinek az óvodaügy területén is fontos érdemei vannak: Gáspár János anyagát bővítette az országSZerte mintegy kétszáz tanító gyűjtői hozzájárulásával készült nagy műve, a *Magyar gyermekjáték-gyűjtemény* (1891). A *Dalok, regék* megjelenésekor – mert annak verseiből úgy látja, hogy az érzés, a hang valódi mindegyikben, s mert ez a poézis roppant hasonlít ahhoz, ahogy ő képzelel el magának az óvodák dolgát, – lelkes kritikát közöl a *Néptanítók Lapjában*.²² Lényegében Kiss Áron „befogadó nyilatkozattal” fölérő cikke egyengette az utat Pósa és a kisdedovási történetében új magyar iskola néven ismert irányzat képviselőinek gyümölcsöző együttműködéséhez. Peres Sándor és köre fő szövetségeseiket találták meg Pósaiban: az új irányzat nevelési elveinek irodalmi síkon maradéktalanul megfeleltek az ő versei.

A *Kisdedonevelés* c. folyóiratban olvashatjuk a *Vitéz Feri* címűt:

Feri felült egy nagy,
Tüzesvérű lóra,
Vitézkedni akart,
De leesett róla.

Hallod-e, Ferikém,
Van nekem egy botom,
Azon lovagolj te,
Ne pedig len lovon.
(1898. 16. sz.)

A *Singer és Wolfner* fővárosi könyvkiadó cég vezetőinek nagyon is tudatos döntése volt, hogy az akkor már közel kilenc éve Szegeden működő és a gyermekverseivel is kitűnt, hatalmas népi műveltségű Pósa Lajosra bízta induló gyermeklapjuk, *Az Én Újságom* szerkesztését. Ugyancsak tudatos választásuk volt a mellé megnyert finom ízlésű székely meseíró, **Benedek Elek**, aki képviselőként is kiállt a magyar szellemiségű gyermekirodalom ügye mellett.

Amikor Pósa a tőle nehéz szívvel megváló szegedi közönségtől búcsúzva magasztos céljait ismertette, így nyilatkozott a születendő lapról: „...sorompóba lép az idegen, kozmopolita irány ellen a tiszta magyar nemzeti szellem lobogójával. Benedek Elek országgyűlési képviselő urat, a jó székely mesemondót, a gyermekirodalom kiváló harcosát és engem választottak ennek az újságnak a szerkesztőivé”.²³

Mielőtt bemutatok néhány *Az Én Újságom*ban közölt lovas játék-verset, tekintsünk bele az *Apró emberek* könyvébe. Kiss Áron és Pósa Lajos összeállításában jelent meg, 1890 végén. A kötetet ismertető Sztankó Béla, zenetörténész és zenepedagógus szerint: „... e minden ízében magyar *Orbis pictus* tiszta, gyermekded s – ami fő – gyökeres magyar hangokat hallat.” Sztankó Pósa-ról is találóan formál véleményt: „... Ahol Pósa tárgyban, hangban népies talajon áll – ott remekel; de ernyed költői ereje, ahol jó kisleányról, vagy a rossz kisleányról mond verseket. Legtöbbször valóban olyan szőlőfürtöt fest, melyekre az ég madarai is rászállhatnak (...)”²⁴

Az Én Újságom (1912/45)

LÁSSÁTOK, FELEIM!

Az *Én Újságomból* átvett *Arany ABC* két versét idézem (A Gyuri című vers *Vesszőparipa*, a *Sarkantyú Kis huszár* címen is terjedt):

Gyuri

Gyuri vesszőparipán
Vágtat, mint egy kapitány,
Ki a nyitott nagy kapun,
Véges-végig a falun,
Le egész az alvégbe –
Édes anyja elébe.

Sarkantyú

Sarkantyú peng a csizmámon,
Sárga pitykés a dolmányom.
Piros csákó a fejembe,
Anyám vette Debrecenbe.
Csörgő kard az oldalamon,
Apám vette Nagyváradon.
Mogyorófa a paripám,
Ott vágták a domb oldalán.
Gyí, te fakó, a csatába!
Jaj, aki a magyart bántja!

A magyar gyermekirodalom történetében a 19. század utolsó két évtizede szakadatlan küzdelem, nem csak az óvodák és iskolák számára termelő honi versgyártókkal, de az idegen szellemű fordításirodalommal szemben is – elég Benedek Elek híressé vált képviselőházi beszédét elolvasni (1888. február 9.). Az írók számára a nemzeti tudat ébren tartása, a történelmi múlt értékeinek számbavétele és fölmutatása magától értetődő hazafias kötelesség volt. Pósa Lajos érdeme, hogy föl tudta lelkesíteni, s lapja számára meg tudta nyerni korának rangos íróit, tudósait, élenjáró pedagógusait, festő és rajzoló művészeit, ugyanakkor, szélesre tárta szerkesztői szobájának az ajtaját: teret adott a pályájuk elején tartó ismeretlen tehetségeknek is. **Móra István** jegyezte föl, hogy „... mikor [Pósa] a gyermekújságját megindította, a céhbeli íróknak kisebb gondjuk is nagyobb volt annál, hogy gyerekeskedjenek. Pósaért és Pósaéért megtették. *Kompánia* lapja mégse lett a Pósa újságja soha. Bizony helye volt ott mindég az új embernek is, ha jót hozott.”²⁵ Arra a kérdésre, hogy az ajtón hányan juthattak be, a választ a lap *Szerkesztő bácsi postája* c. rovatának egyik üzenetében találjuk meg: „Téglás Géza. Mint *Az Én Újságomnak* kezdettől fogva hűséges olvasója, tudatod velem, hogy *Az Én Újságomba* eddig kétszázötven írtak. Köszönöm a figyelmedet, kedves öcsém. Biz’ ezt még én magam se tudtam idáig.” (1897/23. sz. május 30.) Hogy ez az adat valós-e, nem ellenőriztem, de nincs okom kételkedni a közlés hitelességében. Téglás Géza okos és komoly és gondos kisfiú volt. Ezt mutatják Pósa neki írt válaszai.

Az újságok nem az örökkévalóságnak készülnek. *Az Én Újságomban* megjelent szerzemények között voltak remekművek, s lehettek kevésbé sikerült darabok is, de lélektelen, igénytelenül összecsapott fércmű egy sincs. Erre Pósa volt a biztosíték.

„*Sose felejttem el azt a méltatlankodást* – emlékezett **Gyökössy Endre**, már évtizedekkel Pósa halála után²⁴ –, *amellyel Pósa Lajos egyszer elpanaszolta nekem azon frissiben: mi történt vele. Ő volt akkor az Új Idők versolvasó szerkesztője. Az egyik mindig pénztelen, neves költő hozott hozzá az Új Időknek verset. Hogy a költő megkaphassa rögtön a neki oly égetően szükséges tiszteletdíjat: Pósa azonnal elolvasta a verset. A melegszerű szerkesztő-költő elborult, mert nem találta jónak a költeményt. Ezt szomorúan ugyan, de megmondta a vers írójának. A mindig megszorult költő megrezsent. Mi lesz ma vele, ha nem kap honoráriumot? Egy kis gondolkodás után ezt mondta Pósa bácsinak: – Szerkesztő úr, én is érzem, hogy ez a versem nem a legjobb. Most írtam hirtelen, hogy ebédem legyen nekem és a családomnak mára. Szerkesztő úr, ha az Új Időkbe nem jó a vers, talán jó lesz *Az Én Újságomba* a gyerekeknek. Pósa, *Az Én Újságom* lelkiösmeretes szerkesztőjét megdöbbenette ez a könnyelműség. Napokig betege volt ennek a beszélgetésnek. A költőnek csak ezt mondta: – Kérlek, tévedsz. A gyereket nem lehet így lenézni és becsapni.*”

Pósa Lajos
A magyar huszár

A huszár a világ első katonája,
Még az angyalok is mosolyognak rája.
Mikor összeveri pengő sarkantyúját:
Elpengeti rajta minden gondját, bűját.

Ha fölveti magát gyors paripájára:
Repül a csatába... szél sem ér nyomába.
Cikázó villám száll a kardja hegyére,
Azzal írja nevét a csillagos égre.
(1890/25)

Gárdonyi Géza
Mi leszel, kisfiam?

- Mi leszel, kisfiam?
- Huszár leszek, apám.
Végy kardot és csákót meg egy lovat alám.
- Vennék is, fiam, mert nincs szebb a világon,
Mint a magyar huszár: kardosan, lóháton.
De nehéz sor ám ez, s nem is egészséges,
Kivált, ha közel mégy a vad ellenséghez:
Kard villan, kard csattan, mint az ég villáma!
Mit csinálsz, ha egy a fejedet levágja,
Mit csinálsz majd akkor, kis huszárbarátom?
- Hát akkor... én is az ő fejét levágom.

- Jobb lenne valami nyugalmasabb pálya:
Teszem azt, légy püspök, az Isten huszárja;
Vagy könyvkereskedő, ez jó neked éppen;
Vagy cukrász: az nyakig jár a süteményben;
Vagy légy fűszerboltos: lesz mazsolád zsákkal,
Egész nap számolhatsz cukros mandulával.
Vagy légy író, mint én. Ez se rossz pálya ám...
Hát mi leszel, fiam?
- Huszár leszek, apám.
(1895/6.)

Pósa idejében még élénken éltek a '48-as emlékek. A gyerek hallgatja a családi történeteket a szabadságharcról, a vitézek viselt dolgairól, látja a huszárbandériumot átvonulni a falun, vagy díszelni a városban. És már olvas is (vagy még csak a nagymama segítségével böngészi), például *Az Én Újságomat*, ami neki készül, az övé - benne van a lap címében is. Nézegeti a szép rajzokon a lovacskákat, a lovas huszárokat. A családi eseményeket, az otthon hallott szófordulatokkal együtt beépíti mindennapi játékaiba. Fantáziája távoli tájakra viszi, ahonnan hamarosan visszafordul, mert fázik. Máskor meg tüzes csatába indul, közben megéhezik, finom falatokért bevágat a konyhába. (Előfordul, hogy lekési az uzsonnát.) Letarolja a kiskertben növekvő termést. Minden álma, vágya, hogy huszár legyen, s igazi lovon ülhessen. Nem tehetette, hát eljátszotta. Vagy átálmodta magát a huszár szerepébe, mint Gárdonyi

Géza kis hőse a *Jancsi meseországban* című mesében. Ezt az életérzést hívta létre *Az Én Újságom* hasábjain olvasható két szép huszárversünk is: *A magyar huszár* és a *Mi leszel, kisfiam?* Ha a gyerek éppen nem huszár, akkor sem unatkozik: elhúzogatja falovacskáját, elvágat Bergengóciába, kilovagol a gémeskúthoz itatni. S ha meg-unja négykerekű falovát, a kedves játékszert kint hagyja a kert végében, jó lesz majd a kakasnak, aztán meg a cicáknak - a költői fantázia is végtelen...

A lovas játékszerek megjelennek *A szerkesztő bácsi postájában* is. Olvassunk bele ezekbe is. Mindhárom „fegyvernem” képviselve van:

„Kossuth Margit és Ferike. Csak tanulgassatok szorgalmasan, hogy édes anyának örömet szerezzetek. Fordítsatok az írásra is nagy gondot, hogy édesanyátok azzal is meg legyen elégedve. A kis Sándor pedig hadd lovagoljon még fűzfá-paripáján. Gyi te, fakó, gyi te sár-ga! Vidd el Sangyit a tanyára!”²⁷ (1894/44)

„Bokor Gáspár. Biz én nem tudom, Gáspár öcsém, hogy léged befogadnának-e Vágó Pál díszmenetébe a falovadon. Tudakozd meg a rendező-bizottságtól. Én csak attól félek, ha bevesznek, hogy a falovad a nagy zajban táltossá változik át, és úgy elvágat veled, mint-ha ott se lettél volna.” (1896/20)

„Lőrinczy Szabolcska. Azt már tudtam, hogy te a kurucok csillaga alatt születél, Szabolcskám, s annak gyöngyvilágot reszkető fényénél gügyögted el ezt: Édesanyám, édesapám, egy a szívem, egy a hazám. De azt mégse tudtam, hogy te szőrin ülöd meg a kis villám paripádat. Derék huszár lesz belőled! Hanem azért kapaszkodj kis táltosod sörényibe, hogy el ne röpítsen Bergengóciába valahogy.”²⁸ (1902/30)

Most már nincs más hátra, lapozzuk föl *Az Én Újságom* porosodó köteteit és olvassunk el néhány lovas játék-verseket!

Pósa Lajos
Lovagolnak a gyerekek

Lovagolnak a gyerekek
Szilaj vesszőparipán,
Álljatok meg, szomjas a ló,
Álljatok meg, Palikám!
Kocsiút, gyalogút...
Itassatok, itt a kút!

Pali gyerek vályúhoz mén,
Megitatta a lovát...
Fölpattan rá, mint a labda
S nagy sebesen megy tovább.
Gyí, te Csillag, Miskolcra!
Ugrass föl a kis polcra!
(1892/36.)

AZ ÉN UJSÁGOM

KEPES GYERMEKLAP

Szerkesztő: PÓSA LAJOS.

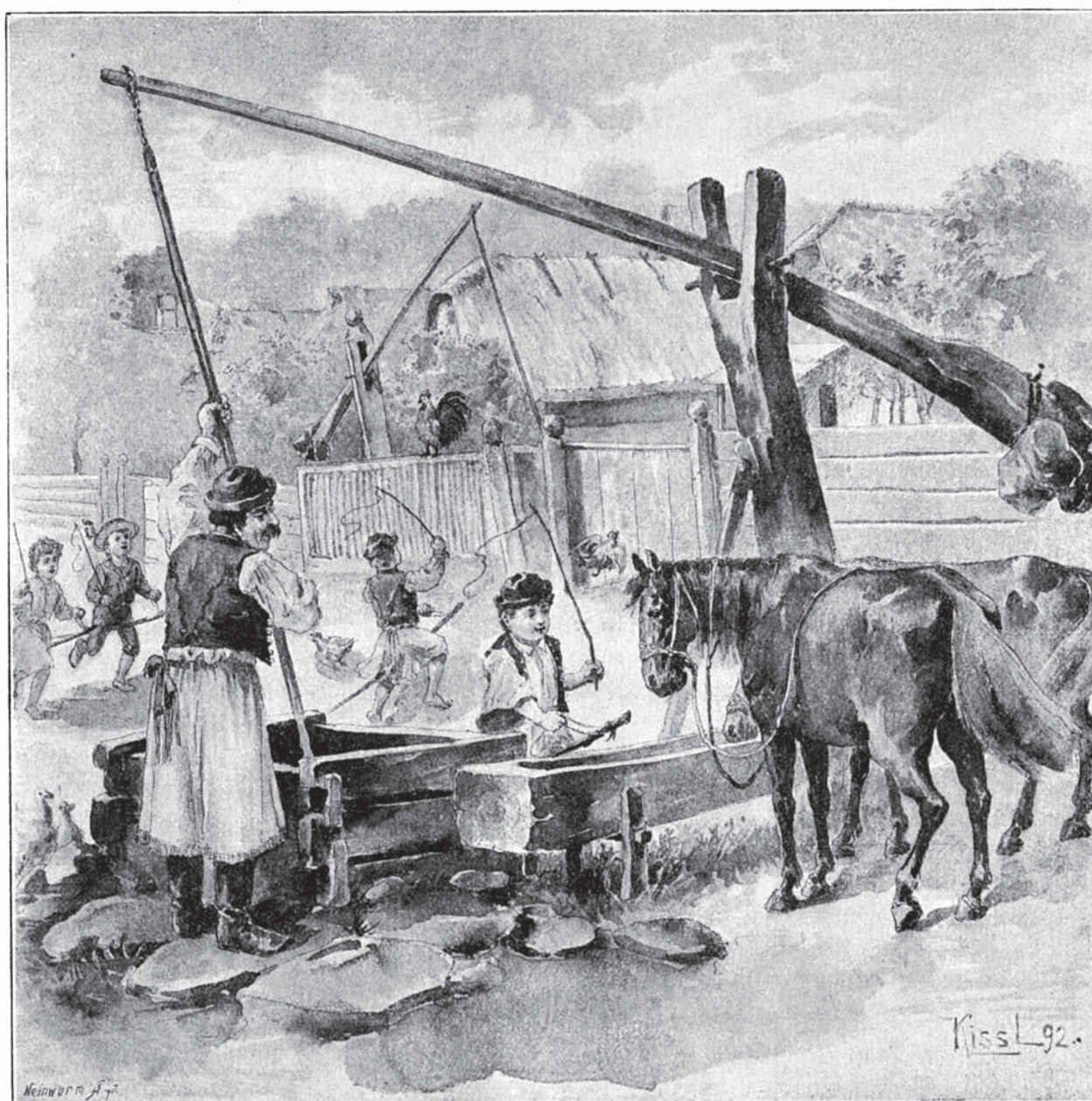
Megjelen minden vasárnap.

Budapest, 1892. szeptember 4-én.

Előfizetési ára egész évre 4 frt. Félévre 2 frt.
Negyedévre 1 frt. Egyes szám 10 kr.

III. évfolyam. 36. szám.

LOVAGOLNAK A GYEREKEK.

Nem csak Pósa Lajos merített a népköltés kincseiből, az ő sikerrel terjedt versei, verssorai is elindultak a folklorizáció útján:

Gyi, te szürke,
Gyi, te fakó
Miskolcra,
Ugrass föl a
Kis polcra!

A *Lovagolnak a gyerekek* c. vers átalakult utolsó sorai a Csemadok honlapján található mint térden lovagoltató mondóka.²⁹ Ugyanez a szöveg szerepel, háromsoros változatban, az egyik népi mondókákat tartalmazó kötetben.³⁰

Gyi, te lovam, karosszékem,
Rég nem voltam Marosszéken...

– olvasom egy másik gyermekmondóka kötetben.³¹ Ez meg azonos Pósa *Gyi te, lovam* című versének a kezdősoraival. Kell-e egy költőnek nagyobb dicsőség annál, mint hogy versei vagy annak sorai a nép ajkán élnek tovább, azt se tudva, ki a szerzőjük?

Gárdonyi Géza
A Jancsi lova

Fából van a Jancsi lova.
De nem is rüg ám az soha.
Becsületes, jámbor állat,
Sose fekszik, mikor állhat.
Akár nyár van, vagy akár tél,
Enni-inni sohasem kér.
Patkó sem kell a lábára:
Vigan gurul karikája.
Nem búsul, ha jön a reggel:
Ha fölveszik, mindjárt felkel.
Rögtön jár, ha húzzák szépen,
Akár padlón, akár széken.
Fogd be Jancsi a lovadat,
Hadd húzza a kis kocsidat;
Hadd vigyen el a mezőre:
– Gyi te, sárga, gyi, előre!
(1895/4)

Pósa Lajos
Lackó paripája

Van-e ilyen paripa több,
Mint a Lackó paripája!
Csak úgy repül, mint a madár,
Ha felülök a hátára.
Egy pillantás, két pillantás:
Utolérem a nyuszit is!
Egy kurjantás, két kurjantás:
Átugrom még a Gyuszit is!

Ej, mit nekem Gyuszi, nyuszi!
Kergetőzni nincs ma kedvem.
Gyí, te Holló! Gyí, paripám!
Nagyanyóhoz vigy el engem!
Ott lesz még csak jó világunk:
Lesz ott cukor, lesz ott abrak!
De azt mondom: mindjárt ott légy,
Mert különben agyoncsaplak!
(1905/1)

Jakab Ödön
Piros fából van egy lovam...

Piros fából van egy lovam,
Mint a tüzes sárkány, olyan!
Lovagolom minden este,
De engemet sohse vet le.

Nem kell neki széna, vagy zab,
Semmiféle drága abrak,
Fejét mégis büszkén tartja,
Kivált, ha én ülök rajta.

Mikor eljön az ideje,
Vitéz huszár leszek vele,
S akárhogy fordul a dolog:
Én csak rajta lovagolok.

Rajta védem a hazámat,
Az ellenség, ha megtámad,
S ellenem bármennyi nép lesz:
A győzelem az enyém lesz.

Az ellenség nem sokáig,
Nem sokáig marad ám itt:
Ha meglátja a lovamat,
Mint a gyors nyúl, úgy elszalad!
(1909/51.)

Kertész Béla
Gyi te, Tündér!

Hova, hova, Gyurka huszár?
– Megyek a csatába.
Mint a villám, szikrát hányjon
Tündér lovam lába!
Gyi te, Tündér! Meg se álljunk
A Mecsek aljáig.
Ellenséget ha találunk,
Levágom egy szálíg.

Napszálltáig bevágtatunk
Híres Pécs várába,
De még ott is nagyanyónak
Ölelő karjába.
Gyi te, Tündér! Ne félj, lovam,

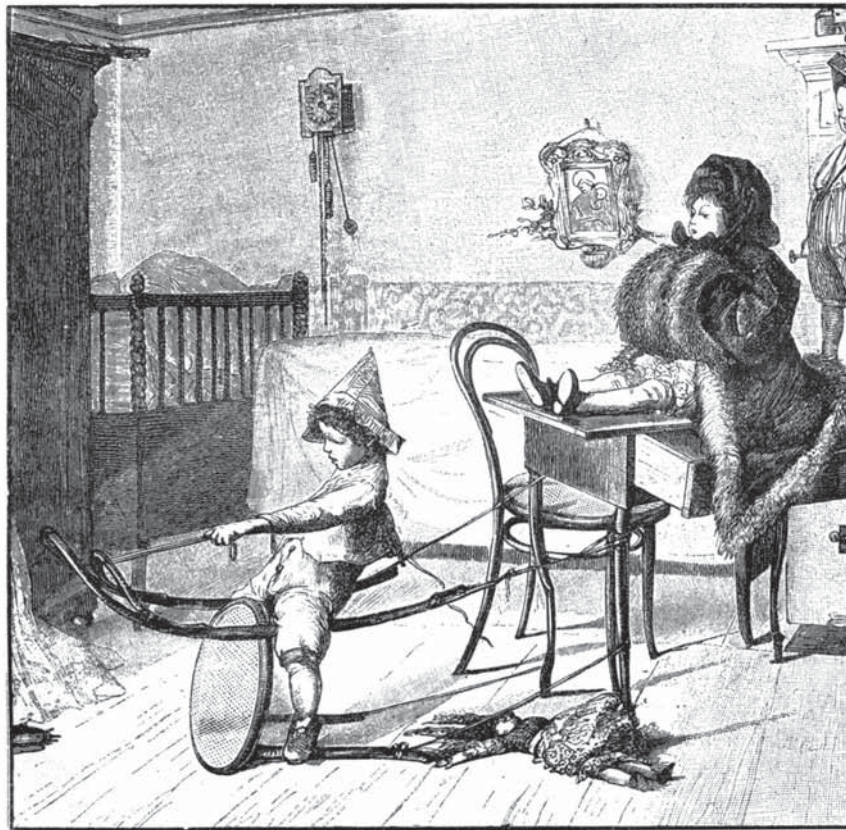
Gyi, fakó! Gyi, füles!

Budapest, 1893. február 5-én.

Előfizetési ára egész évre 4 frt. Félévre 2 frt.
Negyedévre 1 frt. Egyes szám 10 kr.

IV. évfolyam. 6. szám.

Nagy út.

Jó dolga van a Palkónak,
Befogta a széket lónak.
Sárika meg bebujt
Egy prémes bundába...
Ugyan hova mennek?
Hát Muszkaországba.

— Csillag lovam, hóha, hóha!
Ötöt ütött már az óra.
Itt van Muszkaország!
Sári, meg ne fázzunk!
Inkább egy kis meleg
Kávét ozzonnázzunk!

Lajos bácsi.

Illusztráció Kertész Béla Gyí te, Tündér! c. verséhez

Lesz ott abrak szépen,
Válogathatsz kedved szerint
A sok csemegében.

Alma, füge, csokoládé,
Lesz ott egyéb más is,
Kakastejjel, varjújajjal
Dagasztott kalács is!
Gyí te, Tündér! Úgy iparkodj,
Te is kapsz belőle...
Úgy jóllakhatsz: a füled is
Kétfelé áll tőle.
(1910/6.)

Móra Ferenc
A patkó

Bánata van Lacikának,
panaszolja fűnek-fának:
nem ül többet hintalóra,
mit ér az, ha nincs patkója?

Nagyapóka azt ajánlja:
ezüstpatkót veret rája.
De csak tovább sír-rí Lackó,
nem kell neki ezüstpatkó.

„Aranypatkó kell a lóra!”
Nyugtogatja nagyanyóka,
de csak tovább sír-rí Lackó,
nem kell neki aranypatkó.

„Gyémántpatkó legyen rajta!”
Édesapa cirógatja.
De csak tovább sír-rí Lackó,
nem kell neki gyémántpatkó.

Fordul egyet édesanyja,
mosolyogva ölbe kapja:
„Mondanék én egyet, Lackó,
nesze, egy kis mákos patkó!”

Nekividul erre Lackó,
kezébe a mákos patkó.
Fölpattan a paripára:
„Gyí, te Csillag, Kisvárdára!”³²
(1912/11)

Dingha Béla
Vágtass, lovam!

Vágtass, lovam, vágtass!
Messze van odáig:
A bergengóc király
Arany kapujáig...
Az arany kapuba
Aranyos ruhába
Száz apród lépdegél
A király nyomába...
...Gyöngyös kantárszárad
Meg is fogja kettő,
Ropogós abrakkal
Jól tart tizenkettő...
Én meg ott ülök
A király asztalánál,

Illusztráció Dingha Béla Vágtass, lovam! c. verséhez

Szépséges királynány
Habos fánkkal kínál...
S mikor torkig laktunk
Étellel, itallal,
Édes kakastejjel,
Pompás varjújával:
Elköszönünk szépen
Egy-két szíves szóval...
S keresztanyámnak is
Viszünk kakastejet
Egy - lyukas korsóval...
(1913/13)

Móra Ferenc
Gyöngyöm Gyuri

Gyöngyöm Gyuri jó katona,
Sohse tudja, hol a lova.
Ha fekvőbe, ha kelőbe,
Örökösen keresőbe.

Csingilingi, csengő csenget, -
Uramfia, mit jelenthet?
Csingilingi, azt jelenti:
Ozsonnára kell sietni.

Gyöngyöm Gyuri sietne is,
Ha lehetne, repülne is
Lenge nádszál-paripáján,
Mint a sólyom, mint a sárkány.

Ide toppan, oda rohan:
Hol vagy, hol vagy, édes lovam?
Egérlyukban nézegeti,
Kéményben is keresgeti.

Ide tettem, oda tettem, -
Kipked-kapkod nagyijedten,
Panaszkodik fűnek-fának,
Marikának, Karikának.

Nem tud róla Kari, Mari,
De én tudok, - bég a bari -
Lenge nádat, zsenge nádat,
Megettem a paripádat.

Csingilingi, csengő csenget, -
Uramfia, mit jelenthet?
Csingilingi, azt jelenti:
Gyurinak már nincs mit enni.

Üres már a csészikéje,
Cirmos cica ült melléje
S borongatta, terengette,
A tejcskét mind megette.

Búsul Gyurka a kis széken:
Több paripa nem kell nékem,
Akár fakó, akár ráró, -
Jobban jár a gyalogjáró.
(1913/47.)

Egri György
A hős katona

- Hol voltál, katonám,
Ilyen daliásan?

- Háborúban voltam,
Jelentem alássan!

- Mikor mentél oda?

- Harmathintó reggel.

- Kivel hadakoztál?

- Egy egész sereggel.

- Mit csináltál vele?
- Levágtam, lelőttem,
Fia se maradt ott
A lábán előttem.

- Hej, ha ilyen hős vagy,
Édes gyöngyhuszárom:
Maholnap aranyból
Csillagod lesz három.

Hanem hát milyen volt
Az a híres tábor,
Akivel így elbánt
Egy vitéz, egy bátor?

Szerkesztett illusztráció

- Zöld mentés regiment,
Jelentem alássan.
Gömbölyű sisakjuk
Tarka bokrétásan.

- Hol volt az a sereg?
Csak nem a kiskertben?

- De biz, ottan volt az,
A lugassal szemben.
Innen a patakon,
Túl a szilvafákon...

- Jaj nekem! Jaj nekem!
Oda van a mákom!
(1912/26.)

A következő versnek érdekes az utóélete. Köztudott, hogy Móra Ferenc *Az Én Újságomban* nagyon sok írói álnevet használt. Ezek föloldása részben **Madácsy László**nak köszönhető, aki egy írásában föl is sorolta Móra, tudomása szerint összes álnevét.³³ Csakhogy egy közülük elkerülte a figyelmét. Így történhetett, hogy ez a **Dalos Rigó** néven megjelent alkotás évtizedekig *Az Én Újságomban* aludta Csipkerózsika-álmát. (Legalábbis semmilyen kiadványban nem találtam a nyomát.) **Hegedűs András** közölte újra, Móra halálának a 40. évfordulóján, az általa alapított *Kincskereső* c. gyermek és ifjúsági folyóirat 1974/1. számában, melyet teljes egészében Móra Ferenc emlékének szentelt. *Az Én Újságomban* megjelent szöveget utóbb Móra átalakíthatta, mert a Hegedűs által közölt szöveg, melynek forrása az író hagyatékban föllelt kézirat: egy szakasszal rövidebb. (Ezt a szöveget adom én is.)

Tudomásom szerint eleddig a verset senki nem közölte újra.

Móra Ferenc
Az ördögös paripa

Esik eső, bugyborékol,
Bodor kakas kukorékol:
Kukurikú, Kelemen!
Mit leltem a szemeten?
Se nem fillért, se nem tallért,
Se nem ködmönt, se nem gallért,
Ne találgasd oly sokat:
Négykerekű falovat!

Gágog-hápgog ruca-réce,
Irigykedik a sok jérce,
Huszár akar lenni mind,
De a kakas kukurint:
Én vagyok a lovon járó,
Nagytarajú kakas-báró!
Én ülök a falóra,
Gyerünk, lovam, Makóra!

A hátára ugrik neki,
Sarkantyúzza, döfögeti,
Megindul a ló vele,
Gurul a négy kereke.
Megy keresztül árkon-bokron,
Pernyés gödrön, szemétdombon,
Vágtat vakon előre
Létrárul a tetőre.

Kukurít a kakas-báró:
Jaj, nem leszek lovon járó!
De akárhogy kiabál,
Paripája meg nem áll.
Mit tegyen most - gondolkozik,
Tarajába kapaszkodik
S uccu boka, motolla:
Kifut a ló alóla!

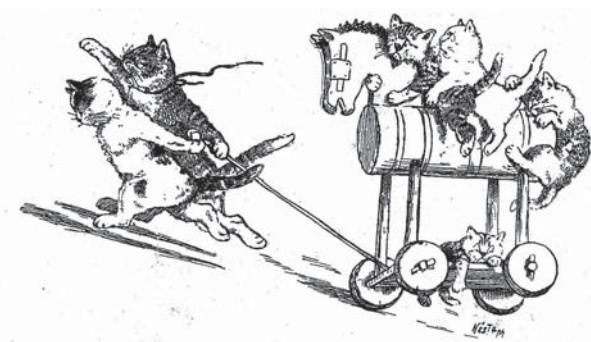
S azóta a tető ormán
A kakaska áll mogorván,
Télbe-nyárba mereven,
Nem kukurít, Kelemen!
Ám ha szél fú, szárnya lebben,
Forog egyre sebesebben,
Hol hátra, hol előre -
Szélkakas lett belőle.
(1913/33)

A gazdátlanul maradt falovat pedig - elvitték a cicák!

Pósa Lajos
Gyi te, Círmos, gyi te, Micus!

Gyi te, Círmos, gyi te, Micus,
Nagy Egérországra!
Hegyen is túl, völgyön is túl
Szép Tündérországra!

Tündérföldre ha elérünk,
Ott lesz jó világunk:
Egércombot ebédelünk,
Azt is vacsorálunk!³²
(1894/6)

JEGYZETEK

- ¹ Gáspár 1848 (1854, 1864)
- ² Ion Creangă Kiadó, Bukarest, 1973
- ³ Amikor játékot, lovas játékot vagy lovas játék-verset írok, az alatt mindig a tárgyat, az eszközt, vagyis a játékszert értem.
- ⁴ Cini-cini muzsika. Móra Ferenc Kiadó, 1969-től 2019-ig 24 kiadásban. T. Aszódi Éva antológiájának elődei: Óvodások verseskönyve. Ifjúsági Könyvkiadó, 1955 (I. kiadás) 1955; Móra Ferenc Könyvkiadó, 1960 (II. átdolgozott kiadás) még közölték Pósa Lajostól (1955, 1960) és Móra Ferenctől is (1960) vesszőparipás verset: Lovagolnak a gyerekek; Gyöngyöm Gyuri.
- ⁵ Tintapaca. Móra Ferenc Kiadó, 1976
- ⁶ Czuczor–Fogarasi VI., 1874. 967.
- ⁷ Haider 1982.
- ⁸ Közli Prahács 1953
- ⁹ További szakaszokkal: Kerényi (szerk.) 1951. 1071. 859. Ld. még Mészáros 1987.
- ¹⁰ MNT 1. uo. 1071. 635. o.
- ¹¹ Mészáros István közlése, uo. (9. sz. jegyzet). Gyulai a verset 1851-ben írta, Teleki Domokos Géza nevű fiáról mintázva.
- ¹² Kohányi Sámuel Dalkönyvében (Bp. 1871; 1878) az első sor „Lengj, lengj, kicsi fa“ változatban szerepel. MNT 1. uo. 822. 827. o.
- ¹³ Prahács 1953. 8. sz. jegyzet
- ¹⁴ Kodály 1941.
- ¹⁵ Peres 1893.
- ¹⁶ Horkai 1866.
- ¹⁷ Az a pedagógia. PH, 1893. dec. 2.
- ¹⁸ Kacor király; Dalok, regék az ifjúság számára; Kis bokréta, Gyermekversek; Arany kert; Négy mese a gyermekifjúság számára; Az aranytollú madár nótái; A kijátszott róka; ABC; Gyermekkert; Virágok könyve; Madarak könyve stb.
- ¹⁹ Móra F. 1964.
- ²⁰ A vers Kis huszár címmel jelent meg Az Én Újságom 1906/19 számában, a szögletes zárójelben olvasható két sorral megtoldva.
- ²¹ 1890/36. sz. kottamelléklettel. Megzenésítette Hoós János zenetanár, karvezető
- ²² Kiss 1884.
- ²³ Pósa ünnepély. Szegedi Híradó, 1889. december 3. Benedek Elek utóbb vitába keveredett Wolfnerékkal, s az első év végén megvált a laptól. Az affér a Pósaival való viszonyát nem érintette: kapcsolatuk ép maradt. Benedek 1909-ig Az Én Újságom állandó szerzője volt. Miután barátja, Sebők Zsigmond is összeveszett Wolfnerékkal, közösen megindították a Jó Pajtás c. lapot.
- ²⁴ Sztankó 1890.
- ²⁵ Móra I. 1906.
- ²⁶ Gyökössy 1944.
- ²⁷ A kiterjedt Kossuth család genealógiáját nem ismerem. Az üzenetben említett „Sangyi” azonos lehet a Tornalján született, később katonai pályára lépett és ezredesi rangig jutott K. Sándorral (1891-1962).
- ²⁸ A Pósa Lajos baráti köréhez tartozó Lőrinczy György író fia, később kultuszminiszteri osztálytanácsos.
- ²⁹ <http://csemadok.sk/nepi-jatekok/gyi-te-szurke/Vagkiralyfa>, 1972 / Vadkerti Imréné (63)
- ³⁰ Patyi 2005. 22.
- ³¹ Faragó–Fábián 1982. 1056.
- ³² Az Én Újságomban megjelent szövegben Kikinda helységnév szerepel. Nincs adatom arról, hogy ki változtatta Kisvárdádra.
- ³³ Madácsy 1957.

IRODALOM

Czuczor Gergely - Fogarasi János

1874: A magyar nyelv szótára VI. Budapest

Fábos Erika

2017: A hintaló örök játék maradt. <https://www.feol.hu/elestilus/> 2017. 12. 22.

Faragó József – Fábián Imre

1982: Bihari gyermekmondókák. Kriterion Kiadó, Bukarest

Gábor Gina

2014: Bumfordi és bájos játék lovacsákák. <https://www.feol.hu/kultura/> 2014. 07. 02.

Gáspár János

1848 (1854, 1864): Csemegék olvasni még nem tudó gyermekek számára; melyekkel a szülék-, testvérek- és kisedővőknek elbeszélés végett kedveskedik. Kolozsvár

Gyökössy Endre

1944: Aranysíp, Él a törvény, Fiam, te cserkész vagy! Koszorú, 1944/2

Haider Edit

vesszőparipa. Címző a Magyar Néprajzi Lexikonból (Budapest, 1982., V/542).

Horkai Antal

1866: Kis pajtás vagy ABC és olvasókönyvecske az írva olvasás tanítására. Debrecen

Illés György

2012: A magyar ifjúsági irodalom kézikönyve. Dekameron Kiadó, Budapest

Kerényi György (szerk.)

1951: Gyermekjátékok A Magyar Népzene Tára 1. Gyermekdalok XI. Más népek dalaival rokon, 1071. 859.

Kiss Anna

2011: Hintaló a vesszőparipám. Zalai Hírlap, augusztus 18.

Kiss Áron

1884: Pósa Lajos: Dalok, regék az ifjúság számára. Néptanítók Lapja, április 12.

Kodály Zoltán

1941: Zene az ovodában

Madácsy László

1957: Pósa Lajos ismeretlen levelei Móra Ferenchez. A Szegedi Pedagógiai Főiskola évkönyve 1. 69-80.

Mészáros István

1987: Búcsú egy gyermekjátéktól – A vesszőparipa. Élet és Tudomány 23.

Móra Ferenc

1964: Pósa Lajos. 1914. július 10. Közli: Paku Imre: Móra Ferenc: Szegedi tulipános láda; Magvető Kiadó, Budapest

Móra István

1906: Pósa Lajosról. Gömöri Hírlap, január 28.

Patyi Beáta (szerk.)

2005: Csepü, lapu, gongyola, II. kiadás. 22. o. Jel Kiadó

Peres Sándor

1893: Kisedővő intézetek kézikönyvei [Ujfalusi Sándor néven]. Néptanítók Lapja, december 13.

Prahács Margit

1953: Zene a régi óvodákban (1828-1860). In: Kodály Emlékkönyv, Akadémiai Kiadó, Budapest

Sztankó Béla

1890: Apró emberek könyve. Néptanítók Lapja, november 12.

Tsuk Sándor

1902: Karácsonyi vásár. Honi Ipar, december 15.

Bodnár Mónika

Egy igaz barátság

Pósa Lajos és Herman Ottó kapcsolata levelezéseik tükrében*

2014-ben emlékeztünk Pósa Lajos halálának 100. évfordulójára, s ugyanebben az évben volt Herman Ottó halálának centenáriuma is. Ez a kerek évforduló volt az apropója, hogy kutatni kezdtem a két jeles személyiség kapcsolatát, hiszen az már korábban is köztudott volt, hogy ismerték, kölcsönösen tisztelték egymást. Magyarországi közgyűjteményekben több mint 100 db levelet sikerült felkutatnom, melyeket ők, illetve családtagjaik írtak egymásnak. Ezeket a leveleket és a levelekhez csatolt egyéb dokumentumokat közgyűjtemények őrzik. A legkorábbi levél 1881-ből való, az utolsókat 1916-ban írták, tehát Herman Ottó és Pósa Lajos halála után két évvel. Hogy miként kapcsolódnak mégis ide, írásom végén ez is kiderül. E levelek tükrében vázolom fel a két személyiség, illetve a két család kapcsolatát, barátságát.

Pósa Lajost a Gömörország olvasóinak talán nem kell bemutatni, hiszen a radnóti születésű író, költő, lapszerkesztő nevével számos alkalommal találkozhattak e lap hasábjain. Herman Ottó talán kevésbé ismert ebben a közegetben, ezért röviden indokolt lehet bemutatása.

A gyakran *utolsó magyar polihisztor*ként emlegetett Herman Ottó Breznóbányán (Brezno) született 1835-ben, német (szász) szülők gyermekeként. Apja – korabeli szóhasználattal – *kirurgus*, vagyis kamarai orvos volt, akit 1847-ban a diósgyőri koronauradalomba helyeztek, így került a 12 éves gyermek szülei és testvéreivel a Diósgyőr, Miskolc melletti Alsóhámorba. A féktelen fiú – amikor csak tehette – megszőkött nővérei felügyelete alól, s idejét a környező erdőkben töltötte, hogy megfigyelje annak változásait, de leginkább madarait. Természetszeretetét apjától örökölte, aki maga is figyelte és kutatta a madarak életét. A miskolci evangélikus gimnáziumban tanult, ahol nagy hatással volt rá az intézmény igazgatója, **Máday Károly**. Az ő befolyása nyomán vált a gyermekből izzó magyar hazafi, s ez az érzés soha nem múlt el, élete végéig elkísérte. Kalandos életútja során volt miskolci lakatosinas, korompai gépgyári munkás, tanult a bécsi politechnikumban, majd géplakatosként dolgozott Bécsben, miközben minden szabadidejét az ottani természettudományi múzeumban töltötte. Ezt követően besorozták katonának, obsit után fényképész lett Kőszegen, majd konzervátor előbb a kolozsvári múzeumban, majd Budapestre, a *Magyar Nemzeti Múzeum* állattárába került. Múzeumi munkája mellett belekóstolt a tudományos, újságírói és politikai tevékenységekbe is. Szeged, majd Miskolc, végül Törökszentmiklós függetlenségi országgyűlési képviselője volt, s odaadó híve

Kossuth Lajosnak, akivel élete végéig jó kapcsolatokat ápolt, bár később a politizálásból teljesen kiábrándult. Nevét leginkább tudományos tevékenysége miatt tartjuk számon. Több tudományágban alkotott, személyiségét magáénak vallja az ősrégészet, a nyelvészet és a természettudományok számos ága. Ő alapította meg a *Magyar Ornitológiai Központot*, ő kezdeményezte a madarak és fák napjának a megünneplését, az ő kezdeményezésére indultak meg a paleontológiai kutatások a Bükkben, a Miskolchoz közeli *Szeleta-barlangban* és még hosszasan sorolhatnánk, mi minden kötődik a nevéhez. A magyar néprajztudomány megalapítói között is számon tarjuk, halászati és a pásztorkodás témakörben végzett kutatásai és publikációi megalapozták ezt a tudományágat.

Az pontosan nem állapítható meg, hogy Pósa Lajos és Herman Ottó mikor kerültek egymással kapcsolatba, az viszont tény, hogy 1881-ben már ismerték egymást. S arról, hogy ez a kapcsolat később barátsággá fejlődött, mindkettőjük életrajzi monográfiáiban olvashatunk. Feltehetően, hogy már korábban is kölcsönösen tudtak egymásról, de a közvetlen kapcsolat bizonyosan a szegedi évekre tehető. Pósa Lajos 1880–1889 között élt Szegeden, Herman Ottó 1879–1887 között volt Szeged országgyűlési képviselője, tehát szegedi éveik majdnem egybeesnek. Kapcsolatuk eleinte politikai színezetű volt. Herman Ottó politikai szerepvállalása közismert, **Szabadfalvi József** egy külön kötetet is szentelt Herman Ottó parlamenti képviselőségének. Pósanak a politikában betöltött szerepe az utókor előtt kevésbé ismert. Az ugyan köztudott, hogy a parlamenti képviselőségről éppen Herman Ottó beszélt le, mondván, hogy ezernyi gyermekszív önzetlen szeretetével messze nem ér fel az a pozíció, amit a képviselőség nyújthat. Pósa elfogadta Herman Ottó érveit, s nem indult a képviselőségért.

Közvetlen ismeretségük tehát onnan ered, hogy mindketten Kossuth hívei, a *Függetlenségi Párt* munkásai, szimpatizánsai voltak. Mint ilyen, Pósa tájékoztatta Hermant az 1881-es képviselőválasztás eredményéről, majd cikkeket, vezércikkeket kért tőle a *Magyar Ujságba* és a *Szegedi Naplóba*.

Ez a politikai színezetű munkakapcsolat rövidesen irodalmi munkakapcsolattá alakult. Pósa megküldte verseit Herman Ottónak, aki nagy tisztelője volt Pósa költészetének, különösen hazafias, nemzetébresztő tematikájú verseit tartotta nagyra. Vállalkozott is a népszerű költő verseinek német nyelvre való fordítására, amit Pósa nagy hálával

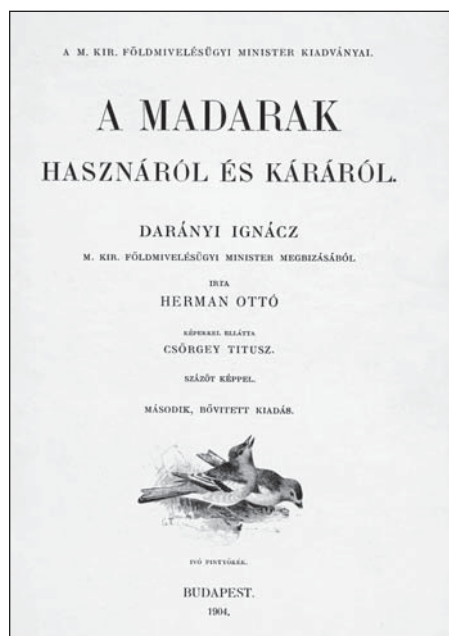
*A szerző először a Herman Ottó Emlékév keretén belül Miskolcon, 2014. december 4-én megrendezett tudományos konferencián adott elő e témában, majd kutatásai eredményei – az előadáshoz viszonyítva lényegesen kibővítve – publikálásra kerültek a Herman Ottó Múzeum Évkönyvében. A pontos, részletes hivatkozások ott követhetők nyomon. (Bodnár Mónika: Egy igaz barátság története – Herman Ottó és Pósa Lajos, valamint családjaik kapcsolata levelezéseik tükrében. Herman Ottó Múzeum Évkönyve 53. Miskolc, 2014. 411–446.)

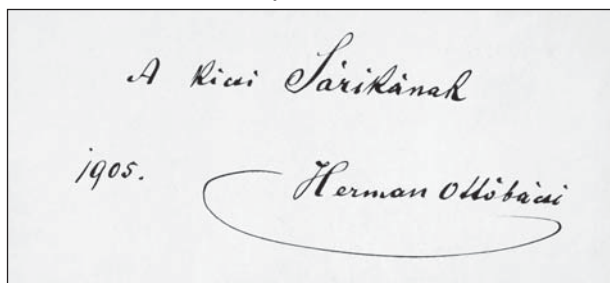
Levelezőlap Peleháza képével. (HOM HTD 70.43.3.)

Herman Ottó és felesége Lillafüreden (HOM HTD 70.48.1.)

Herman Ottó: A madarak hasznáról és káráról című könyv belső címlapja és ennek hátoldalán a (Pósa) Sáríkáknak szóló dedikáció. (HOM Könyvtára ltsz.: 16509)

fogadott. Ezen túlmenően Herman Ottó rendszeresen publikált a Pósa által szerkesztett gyermeklapokban – *Jó Barát* (Szeged, 1882), *Az Én Újságom* (Budapest, 1889–1914) –, főleg madarokról szóló írásaival volt jelen a gyermeklapokban. Herman Ottó olyannyira nagyra tartotta Pósa-t és irodalmi munkásságát, hogy 1914-ben irodalmi Nobel-díjra javasolta az akkor már nagybeteg költőt. Ez ügy érdekében maga mellé tudta állítani a magyar irodalom olyan képviselőit is, mint **Móra Ferenc**, **Kosztolányi Dezső** és mások. Semmit nem von le a jelölés értékéből, hogy az „ötletgazda” valójában nem Herman Ottó volt, hanem Pósa. Ő szorgalmazta nagyon határozottan Herman Ottónál, hogy tekintélyét, befolyását latba vetve irányítsa a figyelmet Pósa-ra. Persze, ha a feladat nagyon távol állt volna tőle, bizonyosan elutasította volna. Ám nem tette, mivel őszintén becsülte Pósa-t, s ezt a véleményét többször is kifejezésre juttatta, egyebek mellett azzal is, hogy jelölte őt erre a rangos díjra. Ez a jelölés része volt annak a nagy ünnepségi előkészületnek, melyet Pósa írói munkásságának negyvenedik, *Az Én Újságom* szerkesztésének huszötödik évfordulója alkalmából szerveztek. Herman Ottó nagyon aktív részese volt ennek a munkának.

Pósa Lajos és Herman Ottó életútjában több párhuzam is felfedezhető. Egyik ilyen, hogy mindketten későn házastodtak, s mindkettőjük felesége tollforgató asszony volt.

Pósa Lajosné Andrassy Lídia és **Herman Ottóné Borosnyay Kamilla** – mindketten *Az Én Újságom* szerzőgárdájához tartoztak, s több önálló kötetük is megjelent. Talán ennek a párhuzamnak is köszönhető, hogy nemcsak a két férfi, de a két család – beleértve a feleségeket és **Pósa Sáríkat** – is jó barátságot ápolt egymással. S férje írásai mellett Herman Ottóné meséi, történetei is gyakran megjelentek *Az Én Újságom* lapszámaiban. Ám önmagában ez a tény nem magyarázza a kialakult barátságot, sőt olykor konfliktusforrásként is szolgált. Pósa-ról köztudott volt, hogy szerkesztőként a lap terjedelmi igényeinek megfelelően olykor megcsonkította a beérkezett meséket. S nem tett kivételt Herman Ottóné kéziratával sem, amit Herman Ottó – felesége védelmében – kemény szavakkal rótt fel Pósa-nak. Ezt a magatartást Herman Ottó habitusával magyarázhatjuk, hiszen tudjuk róla, hogy harcias, lobbánékony természetű volt.

A fellelt levelekből az is kiolvasható, hogy Herman Ottó Gömör megyei néprajzi kutatásokat tervezett. Amikor a pásztorkodásról szóló nagy munkájához gyűjtött anyagot, gömöri útjának megszervezéséhez Pósa-tól is segítséget kért, amit meg is kapott. A levelezésből kiderül, hogy Herman Ottó – bár tudomása volt róla, hogy Gömör megye kincsbányának tekinthető az olyan ősfoglalkozásokra nézve, mint a juhászat, kanászat – eddig (1904) azért nem ment oda kutatni, mert várta a kiadásra kerülő Borovszky-féle vármegye-monográfia megjelenését. Ám csalódnia kellett, mert az ezt a témát nem tárgyalta, ezért halaszthatatlanná vált a gömöri kutatás. Elsősorban a Rimaszécs környéki **Demkovich**, **Becskereki** stb. családok érdekelték, akiknek felmenői nemzedékeken át, mint kondások szolgálták a **Farkas**, **Vajda**, **Szakall** nemzetségeket. Pósa-tól kért segítséget, hogy ajánljon neki olyan személyeket, akikkel felveheti a kapcsolatot, akik segíteni tudják kutatómunkáját. Pósa készséggel ajánlott neki ilyeneket.

Az biztos, hogy Herman Ottó gyűjtött Gömörben, ám arra vonatkozóan, hogy a pásztorelet itteni gyűjtéseinek eredménye miért nem jelenik meg a pásztorkodásról írott munkájában, egyelőre nincs válasz. Mint ahogy arra sem, hogy a másik, Radnóton tervezett, a magyarság nemzeti szervezetre vonatkozó kutatását elvégezte-e. Egy teljes kutatási programot vázolt fel levelében, komplett kérdőívvel. Pósa bő egy héttel később küldött válaszában nyugtázta a kérés kézhezvételét, s megígérte, hogy kikérdezi a radnótiakat, s mihelyst készen lesz vele, választ azonnal elküldi. Valószínűleg rejtene még válaszokat az e tárgyban felvetődő kérdésekre a még mindig rejtőzködő levelek és Herman Ottó naplói, kéziratjai.

A Pósa és a Herman család között a kapcsolat elmélyülése éppen erre az időszakra, 1904-re tehető. Ekkortól ugyanis kimutatható, hogy kölcsönösen elkezdték egymást látogatni. Ettől kezdve a levelezés kiterjedt az egész családra, a feleségek egymásnak is, de olykor a másik férjének is küldtek levelet, s részese volt ennek a levelezésnek a gyermek, majd felnövekvő Pósa Sáríka is. A levelezésből megtudjuk hogy Kamilla megvásárolta Lidike ruháinak

A Pósa-ünnepre összesereglett 25 ezer gyermek. Fotó az Új Idők képes hetilap 1914. június 14-i számából

Pósa Lajost írói jubileuma alkalmából köszönti Bárczy István, Budapest polgármestere. Fotó az Új Idők képes hetilap 1914. június 14-i számából

egy részét, melyeket ő jó ideig úgysem viselhetne, a két asszony kölcsönösen apró ajándékokkal, főleg házi élelmiszerekkel, termelvényekkel kedveskedtek egymás családjának (kappan, csirke, alma, birsalma, ostyepka /= füstölt juhsajt/, befőttek stb.). Beszámoltak egymásnak a családtagokat sújtó betegségekről, aggódtak egymás egészségéért. Olykor olvasnivalót kölcsönöztek egymásnak és eszmét cseréltek az olvasottakról. Utazásaik, nyaralásaik előtt felkeresték egymást, hogy elbúcsúzzanak. A családtagok rendszeresen köszöntötték egymást újév, születésnap, névnap alkalmából. Kölcsönösen nagyra értékelték egymás írói tevékenységét, ennek fényében rendszeresen megküldték egymásnak újonnan megjelent könyveiket, illetve köszöntötték egymást egy-egy új könyv megjelenése alkalmával.

1905 júliusában a Herman házaspár egy szűk hetes *édes, üdítő pihenést* töltött Pósaéknál a *radnóti kellemes fészkekben*. Pósa verssel várta vendégeit, e látogatásra készülve, a várakozás örömeiben írta a *Ma vendégek érkeznek...* című költeményt. E vendégeskedés alkalmával született egy Pósa Sárának írott ajánlás, melyben Herman Ottó a cinegemadárhoz hasonlította a leányt. Ez a megnevezés aztán rajta is maradt Sárának, a későbbiekben előfordult, hogy így írta alá Herman Ottónak küldött levelét. A látogatást feltehetőleg Pósaék is viszonzózták a Herman házaspár *árnyas, lombos, szerény kis fészkében*, a Lillafüreden található *Peleházban*, amit a Herman házaspár nagyon szeretett, levélpapírt, levelezőlapot is készítettek ennek képével. Manapság bárki vendége lehet ennek a *Herman Ottó Emlékházként* a múzeum által üzemeltetett háznak.

Az idős Herman házaspár a szülőkkel együtt örült Sárika boldogságának. Részt vettek az eljegyzésén, esküvőjén, Sárika pedig levélben köszöntötte őket nászútjáról.

Ám nemcsak egymás örömeiben, de a bánatban is osztoztak, igyekeztek enyhíteni egymás fájdalmát. Együttérző

Herman Ottó Pósa Lajos temetésén.
Fotó az Új Idők képes hetilap 1914. július 19-i számából

levelek mentek közeli családtagok elhunytakor, s ugyanígy az 1908-as radnóti tűzvészt követően, amikor a fél faluval egyetemben Pósaék radnóti fészke, *bogárhátú viskója* is a tűz martaléka lett. Ez utóbbi alkalommal nem csupán részvét és együttérzés, de konkrét segítség is érkezett Herman Ottóéktól, amit Pósaék szétosztottak a radnóti rászorulóknak között.

A levelezésből azt is megtudjuk, hogy a radnótiak 1914-ben erejüket meghaladó vállalkozásba akartak kezdeni, közadakozásból újjá akarták építtetni a leégett Pósa-házat. A szülőfalu írói jubileuma alkalmából ezzel akarta köszönteni nagy szülöttjét. Pósané minden erejét bevetette, hogy megakadályozza, hogy a falu erején felüli kötelezettségeket vállaljon, s ebben Herman Ottónak is segítségét kérte. Nem is épült meg a ház, ma is üresen áll a *Belsősoron* a *Szerkesztőkert*, az a hely, ahol egykor a Pósa Lajos édesanyja által épített ház állott. Ennek hiteles történetéhez a helyi egyházi irattárban bizonyosan fellelhetők a dokumentumok.

Az írói jubileum megünneplésére 1914. június 7-én került sor. Az ünnepségen, melynek szervezési munkálataiban nagy részt vállalt, természetesen Herman Ottó is részt vett, aki a meghívó hátoldalára írta véleményét: *Nagyszerűen sikerült!* Pósa még ugyan megérte a nagy ünnepséget, de a feléje irányuló szeretetből már nem sokat érzékelt. Barátját még ugyan felismerte, de a sok köszöntést követően súlyos állapotban szállították otthonába, majd néhány nap múlva bekerült a *Liget Szanatóriumba*, ahol július 9-én elhunyt.

A temetést követően az özvegy egyetlen támasza az öreg barát, Herman Ottó volt. Tőle kért segítséget, neki öntötte ki szíve bánatát, vele osztotta meg vélt és valós sérelmeit. A hű barát pedig segített, ahol és amikor csak tudott. Még a betegágyán írott utolsó levelével is az ő édes Lidikéjét vigasztalta.

Pósa temetése után alig egy fél évvel, még ugyanabban a gyászos 1914-es esztendőben Herman Ottó is elhunyt, temetésére december 29-én került sor. Ezután már Lidikének nem volt kihez segítségül fordulnia, sőt, ő kellett, hogy segítsen, támasza legyen a férjét elvesztő, elárvult, beteg barátnőjének, Borosnyay Kamillának. Maga Herman Ottó ajánlotta beteg feleségét Lidike oltalmába. Ő pedig a temetést követően magához költöztette, készségesen ápolta, gondozta, mintegy másfél éven keresztül. Herman Ottóné Borosnyay Kamilla 1916 augusztusában követte férjét az örökkévalóságba.

Herman Ottóné elhunytát követően **Bárczy István**, Budapest polgármestere, **Klebelsberg Kuno**, vallás és közoktatásügyi államtitkár, valamint **Darányi Ignác**, egykori földművelésügyi miniszter részvétlevelet küldtek Pósanénak. Darányi Ignác külön kiemelte és megköszönte neki azon odaadó ápolást, amelyben [Herman Ottó] özvegyét oly melegen részeltetni méltóztatott.

Mi, az utókor képviselői csak tisztelettel adózhatunk-e valóban sírig tartó barátság előtt.

Pósa Lajosné Andrassy Lília 1953-ig élt.

Emlékek Pósa Gyula (vadas) hagyatékából*

„Mi is már ez az élet, Pista?!“

Ezt szokta néha mondogatni egy tiszteletesasszony, ha néhanapján szülőföldemre vetődök. Egy biztos: telik – múlik. **Csótó Laci** néhai elsőosztályos balogiványi padtársam (a rimaszombati múzeumi tárlatmegnyitóján, olyan 30 éve) **Garcia Marquezt** hozta fel: szerinte minden ember élete arra az alapélményre épül, ami élete első tíz éve során megtörténik vele. Valahogy később így maradt meg legbelsőbb énjében makondóinak, mi pedig iványiaknak, zádoriaknak. Aztán mind elmegy iskolába, munkahelyekre, kit merre visz az élet útja.

Azonban most nem magunkról, magamról, hanem az én régi kedves jó rokonomról szeretnék egy pár szót ejteni.

Nagyszüleinknél még régi jó szokás volt, hogy tartották a rokonságot, ünnepi alkalmakkor rendszeresen látogatták egymást, ilyen-olyan kis ajándékokkal, néha kóstolókkal. Anyai özvegy nagyanym, **Adorján Franciska (Fáni mama)** Alsóbátkán lakott az első portán, akihez, miután megkaptam első háromnegyedes piros biciklimet, gyakran ellátogattam, s volt, hogy a szünidőket is nála töltöttem. Így ment ez még suhanc koromban is, míg Pozsonyba nem kerültem iskolába. Nemesradnót pedig Zádorból pontosan félúton (5 km) volt, a megállás pedig legalább illendő volt **Gyula bátyónál**. Ezek azonban csak amolyan futólagos koccintások voltak az általam „Szuper Nová”-nak becézett *Balogvölgy Könnyével*... Mert a Kerberosz természetű Aranka néne szeme láttára szigorúan tilos volt mindenféle alkoholos „nápolyik” fogyasztása.

Komolyabb beszélgetésekre így nem is nyíltatott mód, csupán annyi volt az egész, hogy tiszteletben, számon tartottuk egymást. Jóval később, a 2000. év augusztusában, amikor huzamosabb időt töltöttem Gömörben, találkozhattam Münchenből hazalátogató lányával, **Arankával**, aki akkor éppen édesapja síremlékét jött felavatni. A kissé már távolodó rokonsági kapcsolat jó barátsággá nemesedett és hosszú levélváltásokká terebélyesedett. Gondosan megőrizte apukája naplóit, feljegyzéseit, visszaemlékezéseit, melyeket lemásolt és postán elküldte címemre.

Ami pedig szűkebb szülőföldem poézisét illeti: tájainkon igen nagy becse volt a mesemondásnak és a népköltészetnek. Kis túlzással elmondható: itt mindenki költőnek született! A Balog alsó folyása sejtelmes, misztikus hangulatot árasztott. Gyermekkorom emléke: a kacsaringós, holtágakra ágazó, topolyák és fűzfák övezte folyó mesebeli képzeleteket gerjesztett az emberi lelkületben. Csak ha a falum egy mítoszát veszem: ott volt a ködös holtágak közt bolyongó, fehérnépeket riogató *Meztelen Ember* kísérteties látomása, akitől csak bajosan lehetett ártatlanul bejutni Rimaszécsre!

Gömörben hagyományosan nagy volt a Petőfi kultusz. Talán nem is volt olyan ház, ahol ne lett volna meg a Petőfi Összes. Nekem is szinte első olvasmányom volt, ám a szomszéd egyszer úgy elkérte, hogy többet nem is láttuk. Nagyon nagy volt a nemesradnóti Pósa Lajos hatása is, hiszen a multságokon, lakzokban, bálokon dívó Dankó Pista muzsikája az ő szövegeire épült. Annyira ment a dolog, hogy akinek volt egy kis érzéke, vonzalma hozzá, mind rákapott, és annyi lett az alkalmi poéta, hogy no! Élő példa volt Ernő apám... Bármilyen ünnepi alkalom (kérő, lagzi, keresztelő) volt a közelben, hozzá jöttek, hogy Ernőkém, itt egy flaskó, de holnapra kész legyen az a vers!

Ilyen világból kerültem én el a polgári nagyvilágba, ahol bizony ennél már jóval több kellett.

***

Pósa Arankáról, édesapja verseinek másolójáról

Tanulságosak voltak nagyon a levelei, meglátásai, hiszen művészettörténész diplomája volt, a magyar és szlovák nyelven kívül folyékonyan beszélt németül, franciául, angolul, spanyolul – sőt, még szép is volt! Kalandos életútja során sikerült a még ma is élő **J.P. Belmondóval** is összejönnie, aki kifejtette neki egyszer a nőkről vallott véleményét. Azt mondta, mikor '82-ben **Romy Schneider** meghalt: „A mi szakmánkban egy nő, egy szép és okos nő csak akkor éli túl, ha van egy pacákja, aki megvédi a világtól. Ez hasonló, mint egy kurva, akinek palija van és tulajdonképpen ők ketten összefognak a világ ellen.” Nos, a polgári életben ez úgy megy, hogy összeházasodnak és a mese a legjobb esetben azzal végződik: és boldogan éltek, míg meg nem haltak!

Ebben a levelében írja szintén: A napokban kaptam egy nagyon kedves levelet **Pelle Tibortól**, az osztálytalálkozóknak szervezőjétől, aminek nagyon megörültem. Olyan figyelmes, körültekintő, mint mindig volt. Ilyen rendes emberből több kellene az országban, akkor nem lenne annyi munkakerülő és büntettek. [...] Utólagosan is örültem annak az érettségi találkozóknak, és remélem még élünk mindannyian, hogy a jövőben kicsit gyakrabban látnánk egymást. Szeretném a Magyar Házat is megismerni valamikor...

Levelezésünk ezzel megszakadt. Csak jóval később jutott tudomásomra, hogy súlyos balesete következtében kórházba, majd valamilyen intézetbe került. Gyermekével, esetleg unokáival viszont nincs kapcsolat. Ki tudja, hol van eltemetve? Béke porádra: D r á g a j ó A r a n k a !

(Bettes István)

*A szövegben, a tartalmi hűség megtartása mellett, kisebb beavatkozásokat tettünk. (szerk.)

I. Pósa Gyula, vadasi életrajzából

A magyar nép és más nemzetek is a tizenháromat szerencsétlen számnak tartják.

Ezerkilencszáztizenháromban, egy virágba borult májusi napon születtem, 23-án, pénteken.

Nagy volt az öröm a régi, köznemesi családban, én voltam az első fiú, családom nevének jövőbeli örököse és képviselője – születésem után tiszta édes tejben fürösztöttek meg. (De volt is miből...)

A következő sorokat édesanyám és nagyszüleim elbeszélése nyomán írom:

1914-et írtak. Megtörtént a szarajevói gyilkosság! Ferdinand trónörökös halálhíre...

Forró nyári nap volt. Két hét óta nagy hadgyakorlatok folytak környékünkön. A Monarchia tüzérségi állása a mai napig is *Pattantyús*nak nevezett dűlőben volt, és a gyakorlatokat leállították. A tüzérek a falu végén levő *Bajcertó*-nál mosták az ágyúkat. A munkába siető emberek mondták nekik, hogy nagy munka ez! Egy szakaszvezető válasza: Inkább szült volna az anyám mosószekeket, mint engemet!

Aznapon hadat üzentek Szerbiának. A tüzérség vagonírozott Rimaszécsen, és egy hadnagy azt mondta: Nekünk egy früstökre való Szerbia! Aznap este megütötték a dobot: minden hadköteles azonnal vonuljon be a csapattestéhez!

Az édesapám apja, mint nemesi család egyedüli fia, nem volt katona, és 50 éves volt. Másnap saját lovaival és szekereivel, mint „trénfogatot”, elhajtották... Anyai nagyapám, mint póttartalékos, édesapám pedig a losonci 25-ik gyalogezredhez vonult be.

Az egy früstökre való Szerbiából 4 éves háború lett. István nagyapám 1915 januárjában fogat nélkül, betegen

Pósa Aranka a radnóti szülőház bejárata előtt • Bettes István felvétele

jött haza, és március elsején sok szenvedés után meghalt. Már nem az erő, csak az erős akarat vitte a halála előtti napon. A szép tavaszi időben megfogta a kezem – 21 hónapos dundi fiúcska voltam –, végigsétált velem az őszi udvaron, s azt mondta: Te vagy hanyatló életem egyedüli reménye! Ugyanis az apám már akkor Krakó környékén harcolt, majd a lembergi és ikvai folyónál. 27 hónapi frontszolgálat után, jobb kezére sebesülve, kórházi, majd fürdői (Trencsentyeplic, Tatabánya) kezelés után, az 1918-as összeomlás után került haza...

A háborús évek alatt az édesanyám és édes mamám, öreg emberekkel, és fiatal, még nem hadköteles fiúkkal végezték a gazdasági munkát, mely két, teljes munkabíró férfinak és egy pár jó aratónak is épp elég lett volna. Két éves múltam, amikor édesanyám a túlfeszített munka következtében megbetegedett, és **Lányi Ernő** vármegyei főorvos kezelése, és 2 hónapi várgedei fürdő után részben kigyógyult.

1916-ban **Majoros Sándor**, rimaszécsi származású, 16 éves fiú jött hozzánk kisegítőnek, kinek a szülei az újfalusipusztán voltak urasági cselédek. Sándor közepes-magas, sugár termet volt, barna, serkenő bajússzal, a szemét ritkán lehetett látni, mert a kalapját Bogár Imre módon a szemébe vágta. A Sándor édesanyja azt mondta édesmamámnak: drága jó Mari néni, hogy merte a házához vinni, hisz ez olyan, mint Rózsa Sándor volt hajdanában! – Mit csináljak, nincs kiben válogatni, majd csak megleszünk valahogy... Rövid idő múlva Sándor otthoniasan érezte magát, és azt mondta, ne féljen Mari néném, míg én a házánál leszek, nem vesz el semmi, mert bajos ott lopni, ahol a gazda maga is tolvaj. Ugyanis ő volt az egyedüli férfi a háznál. Korcsma mellett laktunk, rossz volt a kerítés, de a mi udvarunkba idegen nem mert belépni. Ugyanis Sán-

Pósa Gyula és felesége síremléke nemesradnóti temetőben – részlet

dor „bátorban” született. A botot és a kést betyárosan kezelte. Már 17 éves korában szőrén lóra pattant a rimaszécsi ménesen, lovat váltott, és a pogonyi pusztára ment a kedveséhez, mely tőlünk oly 15 kilométer. Megtörtént, hogy mikor reggel a mamám kelteni ment, azelőtt pár perccel érkezett haza, és nótaszóval öltözött át munkába. Legkedvesebb dalai voltak: *Égbe nyúló hegyek ormán, havas éjszakákon; Csárdás kiskalapot veszek, mellé rozmarinogot teszek* stb. Jó kedélyű, jó munkás, jó verekedő, hűséges és tiszta kezű volt. Három éven át szabadon járt magtárba, lakásba, és általa semmi el nem veszett. Évek múlva Újfaluból nősült, és ha rokonlátogatóba ment, mindig betért hozzánk. Engem kezdetben a térdén lovagoltatott, később ráültetett a pejkorára. Sokat tudnék róla írni, később pásztor ember lett, és csempész, megtörtént, hogy 4 csendőrt is levért. Oly 46–47 évesen megölte a suhafői falusi bika.

Továbbá még az öreg **Bertók Mártonra** emlékezek. Két évig volt nálunk s a legnagyobb fia huszárörmester volt, aki 6 évet szolgált. A legkisebb fia velem járt iskolába és 2 évig együtt voltunk katonák. Véget ért a négyéves háború, mely a Monarchia összeomlásával végződött, és drága magyar hazánkat 5 részre darabolták...

1919-ben kezdtem iskolába járni, no de ebben nem volt sok köszönet. Egy-két hét iskola – utána beszállásoltak a vörösek. Szép őszi napok voltak, és csak csellengtünk a kertek alatt, szomszédoltunk, csavarogtunk... Az egyik őszi napon a szomszéd **Varga Pali** bácsi udvarában voltunk, és egy olyan csöcselék forma katonai alakulat jött az utcán. Pali bácsi egy végtelen kedves, jó modorú ember volt, harangozó és éjjeliőr, napközben pedig nálunk végzett gazdasági munkát. Ügyes, szorgalmas, rendkívül megbízható ember volt. A felesége ugyan írni, olvasni nem tudott, de Amerikában is volt varrónő. Szép kézimunkát varrt és nagyszerűen szőtt. Mikor az első csapat cseh katona bejött a falunkba, a kapunkban állott, és megkérdezte, hogy sokára jönnek-e még azok a kutya csehek? A legionáristák között volt magyar is, és azt mondja neki: már itt is vagyunk, neném, fogja be a kenyérsőjét és bújjon el...

Hónapokon keresztül változott az úgynevezett demarkációs vonal, a határ hol Putnoknál, hol Rimaszécsnél, Bátkánál, Rimaszombatnál volt. Végül Lénártfalvától, Susa, Füle felé lett megállapítva. Az iskolába járás oly teddide-deddoda volt, ám nálunk volt egy **Simon Béla** nevezetű gazdasági alkalmazott, nagyon jó, szorgalmas, 16 éves fiú. Édesanyámék foglalkoztak vele esténként, és húsvétkor már úgy olvasott és számolt százig, mint a vízfolyás.

Majd a háború végeztével jött a községünkbe **Héthy György** fiatal tanító, aki a szomszéd rokon lányt vette el feleségül. Szorgalmas, igyekvő fiatal tanító volt, de a háborús idő alatt folyton változó tanítónők is voltak. Az iskolában különféle katonaság volt szállásolva, a gyerekek nagy része el volt kaptva és ő nem volt elég erélyes. Majd 1921 januárjában hazaérkezett a hadifogságból régi, de még mindig fiatal tanítónk, **Bodon Lajos**. A jó gyerekekhez atyailag viszonyult, de a rossz magaviseletű tanulókhöz vasszigorral fordult. Különben jó kántor is volt és 45–50

tagú énekkart vezetett. Mondható, hogy a *Gömöri [Református] Egyházmegyében* első helyen állt. Akkoriban Rimaszécsen **Gáspár János** zeneszerző, később kecskeméti zenetanár, és **Tomori István**, rimasimonyi tanító voltak a megye legjobb oktatói.

A rimaszombati reáliskolában minden év júniusában rendeztek kiállítást. Rajzból, mértanból, kézimunkából, szép-, és helyesírásból, földrajzból évente az első helyen voltam. Énekből **Csótó Juliska**, a kis árva **Bede Mariska** pásztorlány és **Galos Laci**, aki máig is egyik legjobb barátom, voltak az élen.

Nem épp egy évbéli, de legjobb iskolatársaim voltak: **Bodon István**, Galos László, **Bedécs István**. E három később több-kevesebb ideig katona is volt velem... Sőt, a **Bedécs** Pista apja, a jó **Péter** bácsi, anyai nagyszüleimnél élt 17 évig, s miután nagyapám 1929-ben a gazdaságot elosztotta a két lányának, Péter bácsi, mint örökös, a birtokrészel az apámnál aratott 1937 őszén, 70 évesen bekövetkezett haláláig. Oly munkabíró férfi volt, hogy bárki 20 éves nem dolgozta túl. A halála előtti napon együtt kaszáltunk a *Gyüre-patakban* lóherét, pénteken és szombaton letörte a *Kishosszúban* a komenciós (= cselédeknek járó) földjén a kukoricáját, mit én vittem neki haza. Szombat este nagyfosztó volt, én is ott voltam, vasárnap reggel hordta a padra, és a harmadik koszorú vitelénél eszméletlen összeesett és fél óra múlva meghalt, 70 éves korában. „Hű volt mindhalálig!”

Utólagosan jegyzek fel róla pár esetet, mely a mai napig emlékezetemben van. Mondhatom, az év nagy részét együtt töltöttük. Volt pár hold földje. A fogattal való munkát a nagyapám, később az édesapám és én végeztük neki. A fia osztálytársam volt, az ő udvarukon jártam iskolába, haza ismét. A nagyapámnál nagy kert volt, és a csűrben hinta. Pista, én, **Fischer Andor**, a szomszéd zsidó fia, **Bodon Aladár** – a legtöbbit együtt játszottunk. A felejtetetlen **Borcsa néni** minden reggel beszólt, mi munka lesz – mikor a kiskútra ment. Sőt, az év legnagyobb részében az estéket is együtt töltöttük. Kendert nyúni, áztatni, csapni, vonni, **Babús Teri** néni, **Palla Bozsa**, **Pósa Marcsu**, **Révész Juli**, **Vas Irma**, mind jöttek hivatlan, persze, az övéket is apám és nagyapám vitték az áztatóba és hozták haza. Mindnek volt több-kevesebb földje, nekünk volt 3 pár ló, azon dolgozták meg, és mi hordtuk nekik haza az évi tüzelőt. Nagyapámat a faluban a szegények tútorának hívták, és ő volt éveken át a községi közgyám is. (Így hívták a községben lévő árva gyerekek vagyonának az intézőjét.)

Amikor elvégződött az őszi munka, a fennt nevezett asszonyok esténként csapatra jártak fanni a nagykonyhába, és fonás közben szólt a magyar nóta is, leginkább a Pósa-Dankó nóták... Mi, gyerekek, én, **Varga Juliska**, **Révész Mariska**, mesélgettünk az iskolai könyvtárból kölcsönzött mesés könyvekből. A férfiak beszélgettek, olykor filkóztak is.

A nagyapám évekeig volt kúrator (ref. egyházi gondnok), majd községi bíró, kétszer törték fel a magtárját, és azután

a járási hivataltól kapott engedélyt egy 6.35-ös fegyverre, amelyet nagyapám csak a párnája alatt tartott, de sohasem használt. Ellenben volt két olyan házőrző kutyája, a *Bodri* és a *Portás*, hogy este, ha elbocsájtották, soha idegen az udvarba nem léphetett. Ezen kívül megemlítem, hogy a balogi **Ibos** néni azt mondta **Bettes** nagyanyámnak: drága **Erzsi** nénikém, van egy rokonom, árva fiú, 11 éves, ügyes, jó gyerek, vigye el, az Isten áldja meg! A nagyanyám elhozta 1914-ben. Nálunk járt iskolába és ott konfirmált. Háború volt még és egy **Radvány Lajos** bácsi volt a másik. Lajos a nagyapáméktól ment katonának, oda is jött vissza, és mint jó magaviseletű legény a községünkben nősült, és utódai ma is ott élnek. Lajos 1944-ben hősi halált halt.

Még Péter bácsira visszatérek. Tréfaszerető ember volt. A pálinkának nem volt ellensége, viszont részeges sem. Ha jött, pálinkás jó reggelt köszönt, a kalapját felakasztotta az ajtó közeli szögére, és otthonosan helyet foglalt, mindig azon az egy bizonyos helyen. Reggeli után megkérdezte a nagyanyám: Péter, mit főzzek ebédre? Nem bánom, Bettes néne, bármit, csak mákos legyen utána. Majd amikor 1929-től az édesapámnál aratott, minden ment a régi tempóban, olyanok voltunk, mint egy jó család. Péter bácsi minden munka kezdetén ezt mondta: *Uram, én Istenem, segíts meg a mai napon!* A templomba egész évben nem járt, de odahaza sokat láttam imádkozni. Azért Szilveszter estéjén mindig elment a templomba és Újév napján is. A másik pár aratónk több mint tíz évig közvetlen szomszédunk volt, **Bodon Barna**. Megjegyzem, Barna bácsi előtt az apósa, **Varga Miklós** aratott, aki a fronton az apámmal egy lövészárokban harcolt, de ő oly 45 éves korában tüdővérzésben meghalt, majd a veje és a lánya folytatták a munkát.

Újév első napján Péter bácsi és Barna bácsi a templomból a mi családunk tagjaival egyenesen hozzánk jöttek. Szerencsés, Istentől megáldott boldog Újévet kívántak, és velünk ebédeltek. Ebéd után Péter bácsi, aki sok lakodalomban hívogató, és jó szótehetségű ember volt, felállt, és [ezt mondta]: *Árpád, az elmúlt évek során meg voltunk egymással elégedve, az Isten egészségben meghagyta érnünk ez új évet. Tehát azért jöttünk Barnával, hogy emberek maradunk-e továbbra is azon az alapon, mint eddig is voltunk.*

Mindkettőnek volt egy pár hold földje. Azt a mi fogadtunkkal dolgozták, és ők is családostól segítettek bármi munkánál. Nem volt semmi egyezés, semmi írásbeli szerződés, ebéd után pár pohár itókéval meg volt minden hitelesítve.

Az évek teltek, s később Pista barátom, katona- és játszótársam feleségül vette a Barna bácsi lányát, és apja halála után, a katona évek kivételével, tovább folyt a munka. Míg Pista fogságban volt 4 évig, én dolgoztam a kis földcskéjüket, és a tüzelőről is gondoskodtam nekik. Egyetlen lányuk Jénében van férjnél, és ők is oda költöztek. Ha olykor találkozunk, ma is oly érzéssel szorítunk baráti jobbot, mint 60 év előtt, csak öregebb szívvel, és őszülő hajjal.

Mikor a kis Arikám született (**Aranka** leánya, 1944-ben – a szerk. megj.), községünkben nem volt szülésznő. Este tízkor befogtam, de a lakását nem tudtam – az éjjeliőr mondta meg. Közben a szüleim elmentek Újfaluba a nyugdíjas szülésznőért. Közben beszóltak a jó Borcsa néninek, s mire a szülésznők megérkeztek, a kicsit már Borcsa néni ápolgatta.

Míg a feleségem beteg volt, házi, és minden munkában segített, ha nem voltunk otthon s egyedül volt a lakásban, oly megbízható volt, mint egy családtag.

Mindannyiukat én vittem ki szekérrel örök nyughelyükre. Pihenjenek békében!

Függelék – családi adatok

Bettes nagyanyám életében 11, édes Mari mamám 9 árva gyereket nevelt fel. Bettes nagyanyám 78, Mari mamám 96 éves korában halt meg. Foghúzáson kívül orvossal soha nem volt. Az édesanyám apja, **Ferenc** 83 éves, az édesapám 87-ik évében halt meg. Egy hétnél tovább egyikük sem volt tovább fekvő beteg.

***

II. Önéletrajzom

Pósa Gyula 1984 júliusában, élete 72-ik évében írt verses életrajza:

Itt születtem én az alvégen
Pósa Lajos költő pedig a felvégen
Nem volt még ilyen nagy
Falunknak a hossza
Mégis ezren felül
Volt annak lakosa

Legtöbb volt a Pósa
Utána a Bodon
Majd a Vargák jöttek
Utána a soron
Túróczy és Bedécs
... Alkották Nemesradnót népét

De ez már régen volt
Változott a világ
Kicsi falunk ma is
Jó emberek lakják
Sokan elköltöztek
De itt van a helyük
Mert a jó emberek
Mégférnek mindenütt

Ezerkilencszáztizenháromat írtak
Hogy letett a gólya a mi kis falunkban
Hej a tizenhárom szerencsétlen szám volt
Aradon is meghalt dicső tizenhárom
Akiknek a szívük szabadságért lángolt

S ki lettek végezve Hentzi jóvoltából
Egyévesek voltunk a tizenhármakok
Amikor a világ újonnan fellángolt
Négy évig tartott a világ borzalma
Ma is fülünkbe cseng a haldoklók sóhaja

Azután kezdtem el iskolába járni
Magyarul, szlovákul tanultunk mi írni
Ebből nem lett nagy baj
Mert az lett a vége:
Bevonultam katonának
A cseh hadseregbe
Jó volt ott ám mint újoncnak
Ez a nyelvtudomány
Úgy fújtam a cseh nótákat
Akar egy oroszlán!

Panaszom nincs – soha sem volt
Az én tisztjeimre
Szerettek és megbecsültek
S egyre többre vittem...
Részt vettem én rendszeresen
A sok iskolákon
Tíz hó múlva ezredes úr
Fogta nékem pártom

Akkor már a cseh nyelvet
Elég jól beszéltem
Hej de annál más szakaszon
Sokkal többre vittem
Edződtem egy pár hónapig
Lovas iskolában
Senki nem volt
Aki jobban
Lovagolt vagy vívott volna...
(Helyemet megálltam!)

Össze voltunk keveredve: cseh, lengyel és ruszin
De ott a mi ezredünkben legtöbbször gömöri
Mi utánunk Beregszásznak drága jó fiai
S következtek Munkácsi vár hősi utódai
Aknaszlatinának sófejtő fiai
Köztünk a barátság olyan testvéri volt
Könnyezik a szemem – ha visszagondolok...

***

III. Feljegyzések. 1973. május 29-től

Betegem, láztól gyötörve, olykor éhezve, a rimaszombati belgyógyászati osztály 10-es szobájában, a 7-es ágyon írom e sorokat – önvallomásképpen –, azon elhatározással, ha Isten engedni fogja, ha nyugdíjazásom után, testi és szellemi erőm megtartja oly állapotban, hogy képes leszek e följegyzéseket bővebben leírni.

Nem lesz ez írói remekmű, csak egy hat elemit végzett ember egyszerű sorai, azzal az elgondolással, hogy évek

múlva utódaim kéziratból tudomásul vehessék egy 60 éves sorsüldözött ember megpróbáltatásait, leszűrhessek belőle az ember megpróbáltatásait, az élet jó és rossz oldalát. Életem tapasztalataiból talán tanulhassanak, vagy a sors viharában erőt meríthessenek.

E sorokat, 1973. május 22-től, napi sorrendben jegyzem fel:

Az első világháború befejeztével a nagyhatalmak édes magyar hazánkat szétdarabolták, és hosszú húsz évig a felvidéki magyarság is jogtalanul, az igazság lábballal tiprásával cseh uralom alatt szenvedett.

1938-ban, november 8-án lett szülőfalum, az ősi magyar Nemesradnót a cseh járom alól felszabadítva a kecskeméti jászkun huszárok által, vitéz **Szivý Ferenc** százados vezetése alatt. Én ezt az örömnapot nem tölthettem odahaza, mivel katonai szolgálatot teljesítettem a cseh hadseregnél, állományszerhelyemtől távol, a német határon, az Orlické hory különböző helyein, a Szudéta-vidéken, például odadobva a már akkor is kitűnően felszerelt német hadsereg elé. Münchenben folytak a tárgyalások, és a nagyhatalmak békés úton elrendelték a magyarlakta Felvidék visszacsatolását, melyben legnagyobb érdeme Ciánó gróf olasz külügyminiszternek, magyar részről pedig gróf Bethlen István külügyminiszternek volt.

Mikor 1938. november 13-án a losonc-tamási állomásról a sötét ködben gyalogolva több magyar bajtársammal a vigyinaai hídnál átléptük az új magyar határt, a ceglédi gyalogosok ölelő karokkal, magyar szóval vártak bennünket és egymást átkarolva hullottak örömkönnyeink a már oly sokat magyar vér áztatta szent magyar földre.

V i s s z a t é r t ü n k !

Szent fogadalmat tettünk, hogy ha kell, életünkkel és vérünkkel is felszabadítjuk a többi, tőlünk elzárt magyar véreinket, Erdélyt és a Délvidéket.

Ragyogóbban kelt a téli nap is, nyájasabban mosolygott a Hold is le reánk, tavasszal korábban nyílt az orgona, pirosabban nyílt a rózsák s a rózsák nyílásával sorozatosan jöttek a katonai behívók, átképzésre azoknak, akik a cseheknél voltak katonák.

***

IV. Hátrahagyott verseiből

A bor

A borital az élet gyöngye
Munkánkért adja a föld göröngye
A pálinka a sör – az mire való?
Nincs s nem is lesz abból semmi jó

A jó bor mindig jókedvre derít
De a pálinka? – az csak elmerít
A bor ad hitet munkára – dalra
A bor azt mondja: rajta – csak rajta!

LÁSSÁTKOK, FELEIM!

Ezt harsogta ősapáink kürtje
Hős Dobó István régen Egerben
Mikor a török hadait vágta
Egri bort töltött ezüst kupába

A bor a vérrel felkeveredik
A boritalban őserő rejlik
Fogyasszuk tehát: békében - harcban
Lelkünk egybeforr egy szép piros dalban:
Piros piros piros - piros bort az üvegbe!!!

Gyűjtogató lettem

Gyűjtogató voltam
Gyermekkorom óta
Hogy mit gyűjtogattam?
Karácsonyi gyertyát
Majd disznóöléskor
Kézzelel csépelet szalmát

Gyorsan szállt az idő
Repültek az évek
Váratlanul jött el
A katonaelet

Ott kezdtem rászokni
A „Vlasta” gyűjtásra
Majd a Vlasta után
Honvéd szívására

A Levente a Munkás
És a a Szimfónia
Gyűjtősinórként
Futott végig sorba

Kezelésre mentem
Az idegostályra
Jött sokféle kúra
Szurkálás - tableta

Így lett énbőlőlem
Igazi drogista
Ista Pista Nyista
Csak nem „komunyista!,,

De ily drogizmusból
Elegem lett szépem
Inkább a levegőt
Rontom itt békében

Nem tehetek róla
Tovább gyűjtogatok
Akinek nem tetszik
Tegyen róla: ha tud!!!

Pillantás Nemesradnótra • Pósa Judit felvétele

Őrtűz

Én csak bolyongok a magyar éjszakában
Sötét éjjeleken remegve és fázva
Nincsen ki megértse mi a fájdalom
Nincs aki meghallja búslakodó dalom
Nincs aki megértse mekkora magány
Átvirrasztani 197.000 éjszakát

Sok bánatos éj - mikor lesz már nappal
Ki fog érezni az árva magyarral
Kit végig zúzott török - tatár keze
S a vén Európa törődött-e vele?
A Habsburg igát négyszáz évig húzta
Sok magyar vérnek mi végül a jussa?!

Majd amikor megszűnt a HABSBUURG hatalma
Árva magyar hazánk szét lett darabolva!!!
Felvidéken a cseh, Erdélyben a román,
Délvidéken a szerb özöne tört reánk.
Trianon zord keze hozott ránk oly átkot,
Sors „kegyéből,, hogy lett áldozatból vádlott.

Mi kik végigéltük a rettentő múltat
Nem lelünk belőle kivezető utat
Mert szörnyű vasfüggöny vesz itt minket körül
S ki bőrét mentheti - bizony elmenekül...
Sok szegény frontharcos kit megtört az élet
Messze idegenben vajon mihez kezdhet?

Csendes magányában visszavonul s rejtve
gallyat gyűjt s ápolja árva magyar tüzét
Ki csonkán ki bénán rakja rá mit tehet
Ha a rózse fogytán: rálehel a lelkét

P. Gy., München, 1978. november 2-án

Zsupos Zoltán

A Kossuth-bankók sorsa Gömör-Kishont megyében 1849-ben

Az 1848-49-es forradalom és szabadságharc **Kossuth Lajos** lemondásával, illetve a fegyverletétellel véget ért, azonban a vele kapcsolatos intézkedések – melyek főleg a fegyverek begyűjtésére és a szabadságharc ideje alatt kibocsátott magyar pénzek összegyűjtésére, azok megsemmisítésére irányultak – az osztrák hatalom részéről, még hosszú ideig napirenden voltak. A Kossuth-bankókra vonatkozóan már azok kibocsátásával párhuzamosan, folyamatosan megszülettek az osztrák rendeletek, amelyeket később folyamatosan megismételtek, már a forradalom és szabadságharc ideje alatt is. A harcok idején, az ellenséges csapatok előrehaladásával párhuzamosan folyt a magyar bankjegyek beszolgáltatása és nyilvános megsemmisítése, így pénzegetésre Pozsonyban július 16-án, Pesten július 22-én, augusztus elején Kecskeméten és Félegyházán, Szegeden először augusztus 10-én, Pécsen augusztus 11-én került sor. A világosi fegyverletétel után azonban megszorodtak ezek a szomorú események, így pl. Egerben szeptember 7-e körül, Szegeden ismét szeptember 3-án és 15-én, Miskolcon november 17-én, Tótkomlóson pedig december 20-a körül volt.¹ A településeknek a beszolgáltatott pénzekről „lajstromot”, táblázatos összesítést kellett vezetniük, feltüntetve az átadott pénzek címletét, darabszámát és összegét, valamint a beadók nevét. Mivel a levéltárakban lévő ilyen dokumentumok közül napjainkig még csupán néhány kerül feltárássra, közlésre, ezek számát szeretnénk gyarapítani a továbbiakban.

Gömör-Kishont megye azok közé a megyék közé tartozott, ahol a legtovább voltak érvényben a Kossuth-bankók, noha vásárolni már nem nagyon lehetett velük. **Jánosdeák András**, a megye főjegyzője naplójában az alábbiakat jegyezte fel: [1849. augusztus] „31-ben onnan délre Murányba, délután hazajöttem, s itthon dolgaimat rendbe szedtem. A dolgok hallatlan zavarba jönnek, a pénzjegyek értéke lenyomatik, egy köből búza 80., egy tehén 400., egy pár ökör 3.000., egy pár csizma 40 forint. A vásárról a sok nép üresen megyen haza, mert magyar bankjegyein vásárolni mit sem tud.”

A fegyverletétel után egy hónappal, szeptember hó 14-én az állandó választmányi gyűlésen Pelsőcön **Szentmiklóssy Antal** első alispán „elnöki székét elfoglalván, előterjeszté, miszerint azon magyar kormány, melynek rendeletei alatt eddig állánk, lenni megszűnt, s a nehéz idők közben előállott a Felső Császári Királyi Auszriai háznak azon kegyes kormánya, melytől egyedül várhatunk ezentúl rendet honunkban: ajánlja tehát, hogy ennek ezentúl hozzánk jöhető rendeleteit hódolva fogadjuk, s azokat teljesítsük.

Hazánknak a lefolyt nehéz időkben volt hanyatttása közben az örvény szélére lett sodortatásunkat a lehető legnagyobb aggodalommal szemlélvén; midőn a nagy Istennek hatalmánál fogva az izgatottságokat

Képszaplap Kossuth Lajos portréjával és az ún. Kossuth-bankókkal

szűnni 1-ső **Ferenc József** felséges királyunk dicső trónjának elfoglalása mellett, a békének helyreállítását remélni alkalmunk nyílik; Ő Császári Királyi Felsőgéhez intézendő alázatos felírásunkban a királyi trón iránt mindig érzett hűségünket s alázatos hódolatunkat kijelentjük; egyszersmind minden rendeletek pontos és hív teljesítésükre magunkat felajánljuk.

Kossuth-bankók égetése Pesten 1849 októberében

Amellett, hogy megyénk minden lakosai ugyancsak Felséges Királyunk iránt tartozó hódolattal, s tisztelettel visellessenek, a felsőség rendeleteinek híven és pontosan engedelmeskedjenek; a tulajdon szentsége ellen vétetni ne merjenek, – szolgabíráink által közre hirdetni megrendeljük; végre a rend és csend feltartása végett körünkbe katonai erőt küldött tábornok, és katonai parancsnok, **Bordolo**² Ő Excellenciájával hódolati feliratunkat, tudomás végett közöljük.³

Az új közigazgatás már ezt megelőzően átvette a hatalmat, amint az **Széplaky Lajos** főszolgabíró 1849. szeptember 11-én Rimaszombatban kelt körleveléből is kiderül:

„Tisztelt **Szilárdy János** királyi biztos, s megyei főkörmányzó úrnak, Szentmiklóssy Antal első alispán úrhoz küldött szigorú rendelete s meghagyása folytán, közhírré tételnek: ... 5. A magyar bankjegyek érvénytelensége, s folyamaton kívüli lételük – minden lakossal tudattassék. [...] Rimaszombatban, szeptember 11-én 1849. Széplaky Lajos s. k. főszolgabíró⁴

A körlevél szövegét több településen a jegyzőkönyvbe is bejegyezték.⁵ A megye többi főszolgabírája is hasonló „fűtőlevelet” küldött a településekre.⁶

Néhány nappal később báró **Levartovszky Henrik**, a cs [ászári]. k [irályi]. szláv önkéntes csapat főparancsnoka 1849. szeptember 15-én Besztercebányán adta ki felhívását:

„Figyelmeztetés. Amagasc. k. Főhadiparancsnokság Magyarországon kiadott felszólításaiban rendelni méltóztatott, hogy minden fegyverek, lőszer, – valamint a fellázadtak kormánya által vétkeesen kiadott, és azért megsemmisített bankjegyek (Kossuth bankjegyek) haditörvényszéki büntetés terhe alatt, a legközelebbi katonai parancsnokságnak általadassanak, s.a.t. Besztercebányán, szeptember 15-én 1849. Báró Levartovszky Henrik cs. k. szláv önkéntes csapat főparancsnoka.”⁷

A rendeletet Szilárdy János másodalispán utasítására **Szontagh Gyula** főszolgabíró 1849. szeptember 18-án Kuntapolcáról körlevelben továbbította a településekre, s az a Kossuth-bankókkal kapcsolatban is intézkedett:

„A magyar bankjegyek haladéktalanul a fent tisztelt katonai parancsnoknak – nehogy a különbül cselekedendők büntetlenségnek – Rimaszombatba bevitesenek.”⁸ Két nappal később Szontagh Gyula főszolgabíró újabb körlevelben figyelmeztette a lakosságot: „magyar bankjegyeket Pelsőcre a katonai parancsnoksághoz bevenni el ne mulasszák.”⁹

Fabricius Valér szolgabíró 1849. szeptember 27-én Rozsnyón kiadott körlevelében szintén megismétli a magyar bankjegy beadásával kapcsolatos utasítást, egyben felhívja a figyelmet az esetleges következményekre, de a nyomatek kedvéért a települések bírának személyesen vagy írásban két nap múlva jelentést kellett tenniük, hogy eleget tettek-e a rendeletnek.¹⁰ Ezekben a napokban jegyezte fel Jánosdeák András, a megye főjegyzője naplójába: [1849. szeptember] „26-ban délig itthon többféllel

töltöttem az időt, délre Murányba az Uradalmi igazgatóhoz mentem. Minden magyar bankjegyek beszédettek a megyében, mi felettébb sokra ment, mert a szomszéd megyékben ennek folyamata már elébb tiltatván el, ide nagy mennyiség özönlött be.”¹¹ Egy szeptember 28-án érvénytelen bankjegyben visszaadott kölcsön ügye a megye új vezetőjéig eljutott.¹²

1849. szeptember 28-án Szontagh Gyula főszolgabíró újabb körlevele a magyar bankjegyek hiánya miatt kialakult helyzet kezelésére hozott intézkedéseket ismertette, többek között:

„Egyébiránt az alól írt pontok, mindenki által, javainak elkobzásán felül katonai törvényszék elé állítása mellett, haditörvény általi büntetés terhe alatt, pontosan megtartatni rendeltetnek.

1. Úgy az Austriai bankjegyek, valamint a magyar álladalmi javakra kibocsájtott Almásy-féle utalványokat, mint teljes értékkel bíró pénzt ki-kifogadni köteles.”¹³

Nem tudjuk, milyen forrásból származó – téves – információ alapján született, de van egy körlevél, amit **Tremel József** főszolgabíró Jolsván 1849. október 26-án adott ki, s abban közhírré teszi: „A folyamatból kijövendő régi bankjegyek 1849-ik év október utolsó napjáig forgalomba leendnek.”¹⁴

A hatóságok is tudták, hogy nem mindenki tett eleget a rendszeresen megismételt felszólításoknak, ezért a Kossuth-bankók – és a fegyverek – begyűjtése a későbbiekben is folyamatosan napirenden volt. **Daxner György** főszolgabíró 1850. február 17-én Tiszolcon kiadott körlevele a magyarországi cs. k. királyi hadi főparancsnokság 1850. január 23-án kiadott rendelete alapján sürgette azok február 19-éig történő beadását.¹⁵

A magyar bankjegyek beszolgáltatására a megye településeire vonatkozóan csupán néhány adattal rendelkezünk. Nagyrőcéről egy jóval későbbi visszaemlékezésből tudjuk:

„A szabadságharc után 40,000 frt értékű Kossuth-bankót szolgáltatott be a város megsemmisítésre az osztrák kormánynak. Ekkor bocsátott ki a város szükségpénzt a következő szöveggel: „Szám [...] 15 tizenöt karjczárt váltóban Nagy-Rőcze város ezen jegyért az azt átadónak fizetni tartozik.”¹⁶

A Rimaszombat városában történelekről egykorú iratok tanúskodnak. Augusztus 31-én Rimaszombat közigazgatási és gazdasági ülése özv. **Szabó Mihályné** tartozásának visszafizetésével kapcsolatban egyértelműen óvatos, körültekintő határozatot hoz:

„Mivel jelenleg is már nagy mennyiségű magyar bankjegyek vannak pénztárunkban, és így jelen pénzkrisisben óvatosságunk igénybe vételén, ezen tárgy közgyűlésileg leszen megvitandó. Addig is, pénztárnok bármiféle tartozások felvételétől ezennel ellátatik.”¹⁷

Szeptember elsején rendkívüli közgyűlést tartottak, amelyen „Elnök előterjesztvén a jelen zavaros idők szükségzeit, és különösen a pénz folyamának rendkívüli állását, tudtára adja a közgyűlésnek; miszerint

városi pénztárunkban sok ezrekre menő oly magyar bankjegyek vannak, melyeknek sorsa máris annyira bizonytalan, s forgalom becse vesztett, hogy azokkálfi fizetéseket a várostól senki elfogadni nem akar; a befizetésekkel azonban annyira meg van rohanva pénztárunk, miszerint a tanács kénytelen volt efeletti óvatosságát igénybe venni, s jelen gyűlés jóváhagyásáig is, tegnapi napon városunk pénztárnokát, bármiféle pénzbeli tartozások felvételétől letiltani; ezeknél fogva kéri a közgyűlésnek efeletti intézkedését. [Határozat] A tanácsnak e tárgybani előre gondoskodása helybenhagyatván, városi pénztárnoknak ezennel meghagyatik, hogy addig, míg a magyar álladalmi bankjegyek végett érvényszerű felsőbbi intézkedések nem történnek, ezen bankjegyekben sem kötelezvényes, sem más, bármiféle tartozásokat fel ne vegyen.¹⁸

Rimaszombatban az 1849. augusztus hó 17-i közigazgatási és gazdasági ülésen határoztak az aprópénz hiány miatt a szükségpénzek kiadásáról,¹⁹ majd az e célból létrehozott biztosság javaslatára döntöttek azok Rozsnyón történő kinyomtatásáról.²⁰ A szeptember hó 1-én tartott rendkívüli közgyűlésen arról is dönteni kellett: „miféle pénzzemmel biztosítassanak a már megrendelt, s kibocsájtandó aprópénz utalványok? [Határozat] Amennyiben azoknak, magyar bankjegyekből álló alapja forgalmában megakadt, az említett utalványok kibocsájtása ezennel felfüggesztetik.”²¹ A szükségpénzek azonban végül is elkészültek, a nyomdász pedig kérte munkája és költségei kifizetését. Az összeget a város megpróbálta magyar bankjegyekben kifizetni,²² de arról, hogy végül miben állapotok meg, nincs adatunk.

Szeptember elsején az itatok és a só árusításával kapcsolatosan döntés született, hogy attól a naptól kezdve magyar bankjegyekért nem adhatják el azokat és a város pénztára sem fogadja el Kossuth-bankóban az ilyen bevételeket.²³ Hasonló gondok még szeptemberben²⁴ és október közepén is felvetődtek.²⁵ A hús árusítására vonatkozó kérdésekről a városi főkapitányt bízták meg a további egyeztetésekkel.²⁶

Rimaszombat megpróbálkozott túladni a pénztárában lévő magyar bankjegyek legalább egy részén, ezért szeptember 4-én a rendkívüli közgyűlésen úgy határoztak, hogy azzal próbálják meg törleszteni a Komáromi Takarékpénztárnál lévő 10 000 pengőforintos tartozásukat.²⁷ Az ügylet lebonyolításával megbízott **Vicziány József** főbíró Komárom ostroma miatt azonban még a városba sem jutott be.²⁸ A történet november 26-án folytatódott, amikor megtárgyalták „a Komáromi Takarékpénztár választmánya levelét, melyben az elmaradt kamat lefizetésére, s pontosabb fizetésre” intették a várost. A válaszban leírták eredménytelen próbálkozásukat és intézkedtek a kamatok azonnali kifizetéséről.²⁹ Más kölcsönökkel kapcsolatosan szintén gondok merültek fel. **Huszt Gábor** a város részére kölcsön adott árpa lisztjének árát „még folyámban létekor magyar bankjegyekben fel is vette”, azonban „mivel a magyar bankjegyeken, minővel kifizettetett,

túladni nem lehetne, – kéri visszavételni, és magát természetiben kielégítetni”. A város erre nem vállalkozott.³⁰ A katonának állt **Balázs András** 550 forintot magyar bankjegyekben helyezett letétbe **Szabó Istvánnál** és testvérénél. Ők kérték, hogy amíg a honvéd haza nem érkezik, addig a város vegye őrizete alá az összeget, de ezt a szeptember 12-i ülésen elutasították.³¹ Rimaszombat a hadjáratok és a Kossuth-bankók elértéktelenedése, kötelező beadása miatt már nem tudta fedezni a város kiadásait, ezért báró Levartovszky Henriktől, a cs. k. szláv önkéntes csapat főparancsnokától kértek ajánlólevelet, hogy a kormánytól kölcsönt vehessenek fel, vagy legalább az osztrák és orosz hadseregekre tett költségeik kerüljenek megtérítésre.³²

Szeptember hó 25-én már arról értesülünk, hogy báró Levartovszky Henriktől utasítást kaptak „a magyar Kossuth bankjegyeknek 24 óra alatti beszédésére”, aminek eredményeként „beszedvén összesen, lajstrom szerint, 73 844 pengőforint 15 krajcárokat; ezen összeget fent tisztelt őrnagy s parancsnok úrnak át is adták”. Akik a város lakosai közül kéri, azok az átadott összegről átvételi elismervényt kapnak, a pénzt beszedő személyek pedig „tiszteleldíjúl 6 pengőforintokat” kaptak.³³ A lajstromot nem sikerült fellelni, azonban egy, Rimaszombat városa tanácsa által 1849. december 22-én kiadott irat erre hivatkozva igazolja, hogy **Jánosdeák Endre** annak „364-ik sorszáma szerint 155 forint 30 krajcár pengőpénzben, azaz százötvenöt forintot harminc krajcárt pengőpénzben befizetett légyen”.³⁴ Több mint fél évszázad múlva így emlékeztek vissza ezekre az eseményekre:

„Október elsején vonultak be a Hurbanisták Rimaszombatba, Levatovszky ezredes vezénylete alatt [...] A Hurbanisták elvonulása után a 6-ik tiroli vadász-század érkezett meg Fittler őrnagy parancsnoksága alatt. Az elszállásolás után az őrnagy rögtön kiadta a rendeletet a Kossuth-bankók beszoállítására s azzal a csellel élt, hogy az átvett összegnek megfelelő utalványt állított ki, minek következtében a lakosság azt hitte, hogy a pénzt visszatérítik. A Kossuth-bankókat azután elégették.”³⁵

JEGYZETEK

¹ Az ide vonatkozó rendeletek és források ismertetése: Nagy 2002.

² Johann Bordolo von Boreo altábornagy

³ Az 1849. szeptember 14-én Pelsőcön tartott állandó választmányi gyűlés jegyzőkönyvének 776. pontja

⁴ 1849. szeptember 11. Rimaszombat, Széplaky Lajos főszolgabíró körlevele. Másolat. Rim. Lev. XXIV. 3. Felsőpokorágy jegyzőkönyve 1849. No. 140.

⁵ „Tisztelt Szilárdy János királyi biztos, s megyei főkormányzó úrnak, Szentmiklóssy Antal első alispán úrhoz küldött szigorú rendelete s meghagyása folytán, közhírré tétetnek: ... 5. A magyar bankjegyek érvénytelensége, s folyamaton kívüli lételük, minden lakossal tudattassék. Kelt Rimaszombatban, szeptember 11-én 1849. Főszolgabíró, Széplaky Lajos” 1849. szeptember 11. Rimaszombat, Széplaky Lajos főszolgabíró körlevele. Másolat. Besz. Lev. XI. Gömör II. Ismeretlen település (valószínűleg Kraszkó) jegyzőkönyve 1849. (36.); „Tisztelt Szilárdy János királyi biztos, s megyei főkormányzó úrnak, Szentmiklóssy Antal első

- alispán úrhoz küldött szigorú rendelete s meghagyása folytán, közhíré tételnek: [...] 5. A magyar bankjegyek érvénytelensége, s folyamaton kívüli lételük, minden lakossal tudattassék. [...] Kelt Rimaszombathban, szeptember 11-én 1849. Főszolgabíró, Széplaky Lajos” 1849. szeptember 11. Rimaszombath, Széplaky Lajos főszolgabíró körlevele. Másolat. Rim. Lev. XXIV. 3. Klenóc jegyzőkönyve.
- ⁶ „Tisztelt Szalárdi János királyi biztos s megyei főkörmányzó úrnak alispáni hivatal útján mai, alul írt nap estveli 6 óraker következő szigorú rendeleteit vévén, azok, köztudomás s pontos teljesítés végett ezennel közzé tételnek. [...] 5. A magyar bankjegyek folyamathól kiesvén, érvénytelenek. Kelt K. Taplocán, szeptember 11-én 1849. Szontagh Gyula” 1849. szeptember 11. Kuntapolca, Szontagh Gyula főszolgabíró körlevele. Másolat. MNL OL R 307 1. t. 1. cs. Csucsom község jegyzőkönyve 1849-1850.
- ⁷ [Hajnóczy István csetneki főjegyző írása] „Olvasta. Hogy az itt leírva lévő másolatok a t. c. Gömör megyei kormányhatóságnak – a másolatokban kitett idő szerinti hirdető levelei hiteles páriálását magába foglaló hivatalos jegyzőkönyvből kivonatilag leírva vannak, – s a jegyzőkönyvvel megegyeznek, hitelesen bizonyítom. Csetneken, november hó 7-én 1849. Csetnek városa főjegyzője Hajnóczy István m. k.” 1849. szeptember 15. Besztercebánya és 1849. november 7. Csetnek, Báró Levartovszky Henrik felhívása. A Figyelmeztetés másolat, a többi eredeti. MNL OL P 732 3. tétel 3. altétel
- ⁸ „Körlevél. Megyénkben létező cs. k. önkéntesen vállalkozó katonaság parancsnoka, b. Levartovszky, következő rendeletei, cs. k. biztos T. Szilárdy János megyei főkörmányzó úr által másodalispáni úton kiadtván, ezennel köztudomás, s pontos teljesítés végett közhírré tételnek: 1. A magyar bankjegyek haladéktalanul a fent tisztelt katonai parancsnoknak – nehogy a különkül cselekedendők büntetessenek – Rimaszombathba bevitessenek. [...] 4. Hogy a futólevelek a tót helységekre nézve tót és német községekre nézve német, a magyar helységekre nézve magyar nyelven szerkesztessenek. [...] Kelt Kun Taplocán, szeptember 18-án 1849. Szontagh Gyula főszolgabíró” 1849. szeptember 18. Kuntapolca, Szontagh Gyula főszolgabíró körlevele. Másolat. MNL OL R 307 1. t. 1. cs. Csucsom község jegyzőkönyve 1849-1850.
- ⁹ „Futólevél 1. A községi lakosok általánosan még egyszer intetnek, hogy a kiosztott rendeleteknek eleget tegyenek, s minden nemű fegyvereket, puskaport, golyókat, futót – magyar bankjegyeket Pelsőcre a katonai parancsnoksághoz bevinni el ne mulasszák. Ezen túl mindenki magának tulajdonítsa, ha szigorúan büntettetni fog. [...] Kun Taplocá, szeptember 20-ka 1849. Szontagh Gyula főszolgabíró” 1849. szeptember 20. Kuntapolca, Szontagh Gyula főszolgabíró körlevele. Másolat. MNL OL R 307 1. t. 1. cs. Csucsom község jegyzőkönyve 1849-1850.
- ¹⁰ „Körlevél A már közre hirdetett felső rendeletek, mi illető helységek bírának ezennel ismételve meghagyatik. ... Azon helységek, melyek a náluk találtató Kossuth féle bankjegyeket még be nem vitték volna, ezennel szigorúan intetnek, miszerint azokat a már közlött rendelet értelmében a legközelebbi katonai parancsnoksághoz haladéknélküly vigyék el, s adják által. Ki az említett Kossuth bankjegyeket át nem adná, a következeseket s emiatt a bevárando büntetést magának tulajdonítsa. Minden helység bírása folyó hó 29-én délelőtti órákban köteles lesz alul írtnál vagy szóval vagy írásban jelentést tenni arról, eleget tett-e ezen meghagyásnak. Kelt Rozsnyón, szeptember 27. 1849. Fabricius Valér szolgabíró” 1849. szeptember 27. Rozsnyó, Fabricius Valér szolgabíró körlevele. Másolat. MNL OL R 307 1. t. 1. cs. Csucsom község jegyzőkönyve 1849-1850.
- ¹¹ 1848. január 1. – 1849. december 31. Jánosdeák András naplója. MNL OL P 732 Jánosdeák és rokon családok
- ¹² „Nagyméltóságú Polgári Főnök Úr, és Kegyes Pártfogóm! Jól méltóztatik tudni Nagyságodnak, hogy midőn én tavaszkor, a zavarok között, Újpál Sámuelnek, a sajókeszi kurátornak fiáért katonának beálltam, ő nekem 100 pengőforintból álló felfogadási díjt ausztriai bankóban fizette fel; én pedig nem akarván a kezemhez vett pénzt elfecsérelni, 125 váltóforintot oda adtam, minden interes nélkül kölcsön, Dulovics Józsefnek, tulajdon öcsémnek. Hazaérkeztemkor már érvénytelen volt a magyar bankjegy, és mégis öcsém, otthon nem létemkor éppen a rimaszécsi Szent Mihály napi vásár előtt való napon, elküldte a nevezett 125 váltóforintból álló summát a feleségemnek; s én hazajövén, nem akartam ugyan elfogadni a magyar bankjegyeket, de ő sem fogadta el tőlem, – sőt a pénzt visszahozdó feleségemet még agyba-főbe is verte, – s most is még nálam van; – mert már kétszer is hordozván Főszolgabíró Úrhoz, nem találtam őtet otthon. Ezen körülményekben tehát, alázatosan folyamodom Nagyméltósága eleibe, méltóztatnék ebben, e részben igazságot tenni, – s szegény árva fiamat, minthogy nem hagyhatok nekie semmit, éhen nem engedni meghalni. Midőn pártfogásáért még egyszer esedezném, maradtam november 15-én 1849. Rimaszombathban. Nagyméltóságodnak legalázatosabb szolgálója Dulovics György sajórecski lakos, s most besorozott katona” 1849. november 15. Rimaszombath, Dulovics György kérelme Szilárdi Jánoshoz. [Címzés] Nagyméltóságú, Gömör és Kishont t.e. Vármegye Polgári Főnöke, Szilárdy János úr eleibe nyújtandó folyamodása a bent írtnak. [Hátirat] Vett. november 18. 1849. Gömör megyei Polgári Főnöktől Rimaszombathban, november 21-én 1849. Illető Putnoki járásbeli főszolgabíró, panaszos ügy nyomozása után, a körlevél értelmében intézkedni, hivatalos jelentését beadni – mindenesetre – siessen. Kelt, mint fent. Megyei Polgári Főnök Szilárdy János; Putnok 206/1849. Eredeti tisztázat. Besz. Lev. XI. Gömör II.
- ¹³ „Körlevél Megyénk főkörmányzója, t. c. Szilárdy János úr a katonai főparancsnoksággal egyetértőleg tett következő rendeletei közzétételnek.
- A közforgalom minden ágaiban megzavart rendnek mielőbbi helyreállítására, úgy a törvényteleneknek nyilvánított Kossuth-féle bankjegyek folyamathól kiesésével tapasztalható pénzhány miatt előállható ipar s földművelés az egész hazára káros csökkenésének meggátlása, némely egyesek zsarolásának elhárítása, az ostromállapotba helyhez tetett megyénkben rögtön intézkedések, és így a munkabér és iparcikkek árszabályozásánál igényeltetnek; mire való nézve, a földművelő osztály, minden iparúzó s mesteremberek ezennel intetnek; hogy munkájuk illő bérével elégedjenek meg, a felcsigázott, s többé fel nem állható árt szállítsák le, különben minden cikk árszabás alá esik.
- Egyebiránt az alól írt pontok, mindenki által, javainak elkobzásán felül katonai törvényszék elé állítása mellett, haditörvény általi büntetés terhe alatt, pontosan megtartatni rendeltetnek.
- ¹⁴ Úgy az Ausztriai bankjegyek, valamint a magyar álladalmi javakra kibocsájtott Almásy-féle utalványokat, mint teljes értékkel bíró pénzt ki-ki elfogadni köteles. [...] Kelt Kun Taplocá, szeptember 28. 1849. Szontagh Gyula főszolgabíró” 1849. szeptember 28. Kuntapolca, Szontagh Gyula főszolgabíró körlevele. Másolat. MNL OL R 307 1. t. 1. cs. Csucsom község jegyzőkönyve 1849-1850.
- ¹⁵ „Körlevél [...] A folyamathól kijövendő régi bankjegyek 1849-ik év október utolsó napjáig forgalomba leendnek. [...] Kelt Jolsva, november 26. 1849. Tremel József főszolgabíró” 1849. november 26. Jolsva, Tremel József főszolgabíró körlevele. Másolat. MNL OL R 307 1. t. 1. cs. Csucsom község jegyzőkönyve 1849-1850.
- ¹⁶ „... 3. Hivatkozva az e tárgyban kelt több rendeletekre, ezennel közzétetik: Hogy a magyarországi cs. kir. hadi főparancsnokság folyó esztendő

január 23-án kiadott azon rendelete folytán, mindenki, ki az illető feyvertarthatási engedéllyel ellátva nincsen, s így feyverét vagy Kossuth pénzjegyeit folyó esztendő és hó február 19-éig be nem adta, ha az nála, a célba vett cs. k. csendőrség (Garnerie) által eszközzendő házmotózás alkalmával (mitől azonban, mint rendszabálytól, más tekintetben tartani nem lehet) kitudhatnák, elfogatván, a cs. k. kassai haditörvényszék eleibe lesz állítandó, és azáltal elítélendő. Mely eljárásról e járásban mindenkit értesítvén, továbbá is intem, hogy a még mindeddig beadni elhanyagolt feyvert és Kossuth bankjegyeket, mindenki beadni el ne mulasszon. Kelt Tiszolcon, 1850. február 17. Daxner György főszolgabíró” 1850. február 17. Tiszolc, Daxner György főszolgabíró körlevele. Másolat. Rim. Lev. XXIV. 3. Felsőporkorágj jegyzőkönyve 1849. No. 179.

¹⁶ Dancsházy é.n. 160.

¹⁷ Rimaszombat városa 1849. augusztus 31-i közigazgatási és gazdasági ülése jegyzőkönyve 488. pontja

¹⁸ Rimaszombat városa 1849. szeptember 1-i rendkívüli közgyűlés jegyzőkönyve 498. pontja

¹⁹ „Ballus Endre tanácsos s helyettes polgármesternek a tanács ülésében tett, s pártoltatott azon indítványára, miszerint az aprópénz kρίζsból eredhető bajok kikerülésére jó és célszerű lenne, a város által garantírozott aprópénz utalványokat kibocsájtani. [Határozat] Az aprópénz utalványoknak 1000 pengőforint erejéig leendő kibocsájtása elvileg kimondatván, azok kezelésének kidolgozására, Szügyi Gábor tanácsos elnöklete alatt Huszt János, Broncs János képviselőtagok és egyik jegyző kiküldetnek.” Rimaszombat városa 1849. augusztus 17-i közigazgatási és gazdasági ülése jegyzőkönyve 460. pontja

²⁰ „Az aprópénz utalványok mikénti kibocsájtását kidolgozandó, s 460. szám alatti végzés szerint kiküldött biztosság, megállapított tervét beadván, az érdekelt utalványoknak Rozsnyón leendő mielőbbi kinyomattatása végett, intézkedését kéri a közgyűlésnek. [Határozat] Huszt János képviselő s biztossági tag utazzék rögtön Rozsnyóra, s a beadott terv szerint nyomattassa ki az utalvány példányokat.” Rimaszombat városa 1849. augusztus 17-i közigazgatási és gazdasági ülése jegyzőkönyve 482. pontja

²¹ Rimaszombat városa 1849. szeptember 1-i rendkívüli közgyűlés jegyzőkönyve 499. pontja

²² „Kek László rozsnjai könyvnyomtató, a város által megrendelt utalványok kinyomtatásáról szóló árjegyzékét, 108 pengőforintokban beadta. [Határozat] Sokalltatván, tudattassék meg tőle, vajon magyar bankjegyekben érti-e ezen összeget, vagy teljes értékű más pénzben?” Rimaszombat városa 1849. szeptember 4-i közigazgatási és gazdasági ülése jegyzőkönyve 512. pontja

²³ „Városi pénzjövödelmeink egyik legdúsabb forrása a korcsmáltatás lévén, mivel az ital magyar bankjegyekért méretik, az illető korcsmárosok is azzal fizetnek be a pénztárba, holott a korcsma kezelő választmány állítása szerint, azok borvásárlás alkalmával, tőlük el nem fogadtatnak; elnök efeletti intézkedést kéri. [Határozat] Amennyiben magyar bankjegyekért bort vásárolni nem lehetne, a korcsma kezelő választmánynak meghagyatik, hogy mai naptól kezdve a korcsmárosoktól csak teljes, s biztosított értékű pénznemeket fogadjon be.” Rimaszombat városa 1849. szeptember 1-i rendkívüli közgyűlés jegyzőkönyve 500. pontja; „Úgy szinte, sőt, magyar bankjegyekért vásárolni nem lehetvén. [Határozat] Sómérőnek meghagyatik, hogy csak teljes értékű, s biztosított pénznemekért árulja mai naptól kezdve a sőt, mert tőle a város pénztára magyar bankjegyeket el nem fogadand.” Rimaszombat városa 1849. szeptember 1-i rendkívüli közgyűlés jegyzőkönyve 501. pontja

²⁴ „Kovács Miklós rimaszombati lakos, Görgey tábornok vezérlete alatt átutazott hadsereg részére borainak s szalonájának elfoglaltatását, ezért nyugtatóval lett kielégítettését, megmaradt borainak a városi borkezelők által magyar bankjegyekért múlt, augusztus havában erőszakosan lett elvételét panasolja, s ezek által okoztatott kárának a város általi megtérítettését elrendelteni kéri. [Határozat] Illető járásbeli szolgabíránk Rimaszombat városa előljáróságát, s azon város borkezelő bizottságát kihallgatván; folyamodó kérését barátságos úton megszüntetni igyekezzék, mi, ha nem sikerülne, a tapasztalandókról tudósítást tegyen.” Gömör megye 1849. szeptember 14-i állandó választmányi gyűlése jegyzőkönyve 786. pontja.

²⁵ „Elnök polgármester bemutatta, a korcsmáltatást kezelő választmánynak kézbesített törvényes intó levelet, melyben özv. Vénich Jánosné és Szkala János részéről, a tőlük még júliusban vett bor árában fizetett magyar álladalmi bankjegyek visszavételére intetik. [Határozat] Nyilatkozat adás végett, az ügyészi hivatalhoz küldetik.” Rimaszombat városa 1849. október 16-i közigazgatási és gazdasági ülése jegyzőkönyve 574. pontja; „Folyó év július 7-én a város sóboltjában már semmi só nem találtatott, a miskolci sóháznál magyar bankjegyekért sőt nem adtak, a városi pénztárban ausztriai cs. bankjegyek nem voltak, a sóért menő szekerek pedig meg voltak fogadva: akkor több polgár lakosokat felszólítottam arra, lennének szívesek magyar bankjegyekért ausztriai bankjegyeket adni, de felszólításom kevés sikert nyert. Történt azonban, hogy ifj. Plikta Sámuel urat is megkértem ausztriai bankjegyeknek magyar bankjegyekérti cserélésre, ki is oda nyilatkozott: hogy néki ugyan van 70 pengőforint ára ausztriai bankjegye, de ő fél attól, hogy a magyar bankjegyek érvénytelenekké lesznek, tehát ő azon óvás mellett adja cserébe magyar bankjegyekért, hogy ha érvénytelenek lesznek, biztosítassék annak visszacserélése felől; mint látni lehet az /. alatti, ide zárt megösmérő iratban. Miután pedig el nem költhette a magyar bankjegyeket, visszaadta azt városi pénztárnok, Percz Mihály úrnak, s kéri megtéríteni azokat ausztriai bankjegyekben; mely tárgyban teszem tudósítasomat. Rimaszombatban, október 8-án 1849-ik esztendőben. Id. Káposztás József polgármester” 1849. október 8. Rimaszombat. Ifj. Plikta Sámuel ügyében id. Káposztás József polgármester levele Rimaszombat város tanácsához. [Hátirat] Olvastatott: 1849. év október 9-én tartott K. tanácsülésen. Végezés. Pénztárnokunk a 70 pengőforintot folyópénzben fizesse vissza. Kelt, mint fent. Vihelyi Róbert jegyző; Hogy a belől érintett 70 pengőforintokat városi pénztárnok, t. c. Percz Mihály úrtól, kezemhez vettem légyen, megösmérem. Rimaszombat, 9-ik december 1849. ifjabb Plikta Sámuel Eredeti tisztázat. Rim. Lev. XXIV. 1. Rimaszombat város tanácsának iratai. Hivatkozás erre a levélre: Rimaszombat város jegyzőkönyvében 1849. október 9-én az 559. szám alatt. A levélben hivatkozott „megösmérő irat”: „Megösmérő írás Melynek ereje mellett hetven, azaz 70 pengő ausztriai bankjegyet, oly világos óvás mellett cseréltem fel a város jelenlegi sóhozatali szükségére ifjabb Plikta Sámuel úrtól, hogy ha az álladalmi bankjegyek érvénytelenek lennének, azokat, melyek a fent írt 70 pengőforintért városi pénztárnok, Percz Mihály úr által adódtak, tartozni fog a város ausztriai bankjegyekkel visszaváltani. Költ Rimaszombatban, július 7-én 1849. Id. Káposztás József polgármester” 1849. július 7. Rimaszombat, Id. Káposztás József polgármester elismervénye Plikta Sámuelnek. [Hátirat] A fent írt ausztriai 70 pengőforintokat felcseréltem álladalmi bankjegyekkel, Miskolcon leendő sóhozatalal. Megesmerem: Percz Mihály városi pénztárnok. Eredeti tisztázat. Rim. Lev. XXIV. 1. Rimaszombat város tanácsának iratai

²⁶ „Elnök előterjeszti, hogy a mézárszék bérlők azért nem akarnak húst

mérni, mivel annak árát magyar bankjegyekkel fizetik, holott ők, azokért marhát nem vásárolhatnak. [Határozat] Városi főkapitány értekezések az illető mészárszék bérlőkkel afelett: vajon ezüst, vagy más, biztosított értékű pénznemekért, mily áron lennének készek a húst mérni; s a hús ára felett tegyen aszerint intézkedéseket.” Rimaszombat városa 1849. szeptember 1-i rendkívüli közgyűlés jegyzőkönyve 502. pontja

²⁷ „Vicziány József főbíró, előmutatja méltóságos Mátyus J. cs. kir. hadibiztosnak, a tudva lévő orosz liefferánsoknak, a gerillák által elkobzott, de már itten, városunknál letett vagyonukat sürgető levelét, melyben városunk hatóságának újlag meghagyatik, hogy az említett vagyonokat mielőbb utána, Lévára küldje el; mely jelentés következtében, az említett vagyonnak elvitelére magát felajánlván, egyszersmind indítványozta, hogy mivel a város pénztárában jelenleg több ezrekre menő magyar bankjegyek vannak, jó lenne a városnak azon jegyekben, a Komáromi Takarékpénztári 10 000 pengőforintos tartozásának lefagadását megkísérteni. [Határozat] Tudósító városi főbíránk, Vicziány József, a tünnan említett orosz liefferánsok vagyonának lovára leendő elvitelével, s illető kézbe szolgáltatásával megbízatván, indítványa következtében, menjen el egyszersmind Léváról Komáromba, és kísértse meg az ottani Takarékpénztárnál lévő 10 000 pengőforintnyi tartozását városunknak, magyar bankjegyekkel lefizetni, mely végre ezennel kiküldetik.” Rimaszombat városa 1849. szeptember 4-i rendkívüli közgyűlés jegyzőkönyve 506. pontja

²⁸ „Vicziány József főbíró, 506. szám alatti kiküldetésénél fogva, Komáromba s Lévára menvén, onnét megérkezett, s jelenti: hogy az orosz szállítóknak vagyonát méltóságos Mátyus János cs. kir. hadibiztos úr előtt, nekik maguknak átadta, s városunk a további felelősség alól felmentette. Továbbá jelenti: hogy Komáromba – amennyiben az ostrom alatt állana – be nem mehetvén, magyar bankjegyekben elvitt 26 000 váltóforintokat visszahozta, mit is ezennel beadott. [Határozat] Tudomásul vétetvén, a 26 000 váltóforintokat pénztárnok átvette.” Rimaszombat városa 1849. szeptember 12-i közigazgatási és gazdasági ülése jegyzőkönyve 521. pontja

²⁹ „Ugyanaz bemutatta a Komáromi Takarékpénztár választmánya levelét, melyben az elmaradt kamat lefizetésére, s pontosabb fizetésre intetünk. [Határozat] Irattassék meg a választmánynak, hogy főbíránk személyesen elvitte a kamatot jóidején, de már akkor ostrom alatt lévén Komárom, bé nem mehetett. Később minden pénzünk, mi magyar bankjegyekben volt, elvétel, azóta pedig kölcsön se kapunk pénzt; azonban e napokban szorgalomkocsi útján elküldendjük a hátralévő kamatot. Egyébiránt pénztárnokunk utasítatik, annak sietőleg leendő lefizetésére.” Rimaszombat városa 1849. november 26-i közigazgatási és gazdasági ülése jegyzőkönyve 626. pontja

³⁰ „Husz Gábor folyamodványa, melyben a város részére szerinte kölcsön adott árpa lisztjének árát, – melyet neki 15 váltóforintjával számítva köblét, városi polgármesterünk a múlt héten megküldött, de mivel a magyar bankjegyeken, minővel kifizettetett, túladni nem lehetne, – kéri visszavétetni, és magát természetiben kielégíttetni. [Határozat] Amennyiben városi polgármesterünknek, – hiteles előadása szerint, folyamodó árpa lisztje köblének árát 15 váltóforintokban maga határozta meg, és abban, az illető 5 l köből árát, vagyis 31 pengőforint 30 pengőkrajcárokat, még folyamában létekor magyar bankjegyekben fel is vette, ezáltal csak belegezését tanúsította; és bár ha később nem is azon pénzt, hanem más valami 41 pengőforint 30 pengőkrajcárokat, illetlen erőszakoskodással visszahozván, városi polgármesterünk asztalára csapta, ezen 41 pengőforint 30 pengőkrajcárok közgyűlési végzésünk szerint, városi

pénztárunkba fel nem vétethetvén, folyamodónak visszaadni rendeltetnek.” Rimaszombat városa 1849. szeptember 4-i közigazgatási és gazdasági ülése jegyzőkönyve 508. pontja

³¹ „Szabó István és Mihály folyamodványa, melyben kéri a várost, hogy a katonának állított Balázs Andrásnak náluk maradt 550 váltóforintját, – amennyiben a nevezett honvéd még ekkoráig haza nem jött, a náluk maradt összeg pedig magyar jegyekben van letéve –, addig is, míg tulajdonosa megérkezik, vagy illő rendeletek tétetnének említett összegnek ki által leendő felvételére, őrizete alá vegye fel. [Határozat] Más valakinek pénze végett a város felelősséget csak törvény útján vállalhatván magára, ezen összeget, mint nem ily minőségűt, őrizete alá fel nem veszi.” Rimaszombat városa 1849. szeptember 12-i közigazgatási és gazdasági ülése jegyzőkönyve 525. pontja

³² „Elnök polgármester előadta, miképp mind a város, mind egyes lakosa, részint a hadjáratok, részint a magyar bankjegyeknek beadása által, pénz dolgában olyan állapotra jutottak, hogy a város folyó költségeit fedezni, a lakosok pedig üzlekedéseiket folytatni nem képesek: e tekintetben intézkedést kíván. [Határozat] Állapotunk körülményes leírását magában foglalandó folyamodással, az itt tanyázó csapat parancsnoka, báró Levartovszky őrnagy úr, egy ajánlólevel kiadása végett megkeresendő, mely mellett a kormánynál, vagy kamat nélkül, vagy csekély kamatra adandó kölcsönért, vagy legalább az osztrák és orosz hadseregekre tett költségeink megtérítéséért esedezhessünk.” Rimaszombat városa 1849. szeptember 21-i közigazgatási és gazdasági ülése jegyzőkönyve 532. pontja

³³ „Szügyi Gábor és Ballus Endre tanácsosok, mint városunkban intézkedő cs. kir. őrnagy, báró Levartovszky Henrik úr meghagyása következtében, a magyar Kossuth bankjegyeknek 24 óra alatti beszédésére, elnökiileg kiküldött biztosok hivatalosan jelentik: hogy beszédvén összesen, lajstrom szerint, 73 844 pengőforint 15 krajcárokat; ezen összeget fent tisztelt őrnagy s parancsnok úrnak át is adták, s az arról szóló nyugtatót 2 ./. alatt, valamint a beszédési lajstromot ./. alatt ezennel be is mutatja. [Határozat] Tudomásul vétetvén; – a város által történt beszédésekről, ha magános némelyek kívánnák, jegyzői hivatal hiteles formában adja ki a nyugtatókat. Az irományok télessenek levelestárba. Mivel pedig a biztonság ezen tárgy mellett éjjel-nappal foglalkozott, mely azonban leginkább magán polgárainkat érdeklő dolog volt, kiket, mindazonáltal, tekintvén már eddigi károsodásukat, a város terhelni nem kívánja; annál fogva ezen biztosságnak, városi pénztárnokunk tiszteletdíj 6 pengőforintokat fizessen ki.” Rimaszombat városa 1849. szeptember 25-i közigazgatási és gazdasági ülése jegyzőkönyve 538. pontja

³⁴ „Rimaszombat városa tanácsa nevében ezennel hitelesen bizonyíttatik, hogy az itt tanyázott önkéntes tót csapat parancsnoka rendeletéből, az álladalmi magyar bankjegyek beszédetvén: akkor tekintetes Jánosdeák Endre úr is 538. sz. a. beadott tudósításhoz csatolt lajstrom 364-ik sorszáma szerint 155 forint 30 krajcár pengőpénzben, azaz százötvenöt forintot harminc krajcárt pengőpénzben befizetett legyen. Kelt Rimaszombatban, 1849. december 22-én, s kiadta Lengyel Samu városi jegyző” Hadtörténeti Levéltár 1849/334.

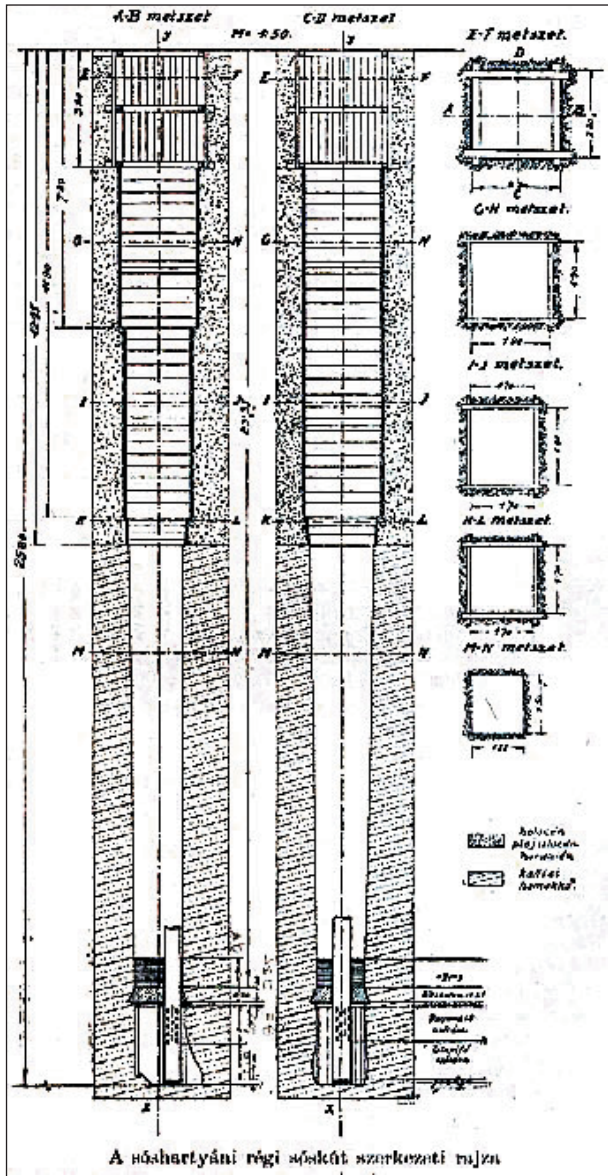
³⁵ Komáromy István: A legújabb kor. 1803-1903. In.: Borovszky Samu szerk.: Magyarország vármegyéi és városai. Gömör-Kishont vármegye. 606.

Prakfalvi Péter

Nógrád természeti öröksége 28.

Barangoljunk az Északkeleti Cserhátban!

Nógrád vármegyéből az egyik legkorábbi, ha nem a legkorábbi részletes természettudományos leírás a sóshartyáni sóskútról szól, ami ugyan még napjainkban is megtalálható, de közvetlenül nem látható, mivel le van fedve (véltetően az 1946-ban kialakított formában).

A sóshartyáni régi sóskút szerkezeti rajza

Az 1946-ban kiképzett akna

Miben is szerepel ez a korai adatközlés?

A már korábbi írásaimban is hivatkoztam **Radványi Ferenc**, a vármegye főjegyzője bejárta a „területi illetékességébe” tartozó településeket és mindegyikről készített valamilyen feljegyzést. Mindez még 1710–1716 között történt. A fenti sóskútról feltűnően sok ismeretet tesz közzé, pedig csak egy ástott kútról van szó.

Mit is ír a roppant jó megfigyelő főjegyző:

„Felbecsülhetetlen értékű természeti kincs rejlik itt:

a falu közepén ugyanis van egy sósvízű forrás, úgy van egy sósvízű forrás, úgy van kiásva, mintha kút lenne, vize ténylegesen sós ízű, innen ered a falu „Sós” mellékneve is...”

A víz hasznosságáról a következőket írja:

„A lakosság azt mondja, hogy igen hasznos ez a víz, mert ha valakinek nincs otthon sója, cseppet sem bánkodik, csak vizet merít e forrásból s ezzel főz s a kenyeret is ezzel dagasztja. Bizonyára érdemes dolog lenne az, ha valaki rászánná magát s alaposan megvizsgálná a forrás eredetét, vagy legalább mélyebbre ásná a kút s így tisztábbá tenné a vizét, most ugyanis durva ez a víz, részint attól a sártól, amivel teli van, hiszen kút mélysége alig egyenlő egy férfi magasságával, részint pedig azért, mert a kút oldalait nem kövek, hanem négyzet alakban lerakott deszkák takarják, de meg azért is mert nincs lefedve, s így ki van téve az időjárás viszontagságainak, nemritkán mocskos állóvízzel is keveredik...”

A sósvíz keletkezéséről is van véleménye:

„Semmit sem állíthatunk biztosabban, mint azt, hogy e forrás talaja só, s e só-ereken áttörve kapja a víz sós ízét...”

Végül megállapítja: „Olyan jól esett erről elbeszélgetni, hogy ha az enyém lenne ez a terület, bizony én meg is kísérelném, hogy akár a köz javára, akár saját érdekében hasznot húzzak belőle” (Radványi 1710–1716).

Szivattyú és háromláb a régi sóskút felett. A háttérben az I. sz. fűrészhöz emelt háromláb látható.

Sósakna és az Sh I fűrés

LÁSSÁTOK, FELEIM!

Egyébként Radványi Ferenc a vármegye első monográfusa volt. Kézírásos anyagát természetesen latin nyelven készítette el, amit **Nagy Iván** másolt át és fordított magyarra, az a Nagy Iván, aki múzeumalapító volt Nógrád vármegyében, valamint igen elismert kutatója volt a magyarországi családok történetének és címereinek.

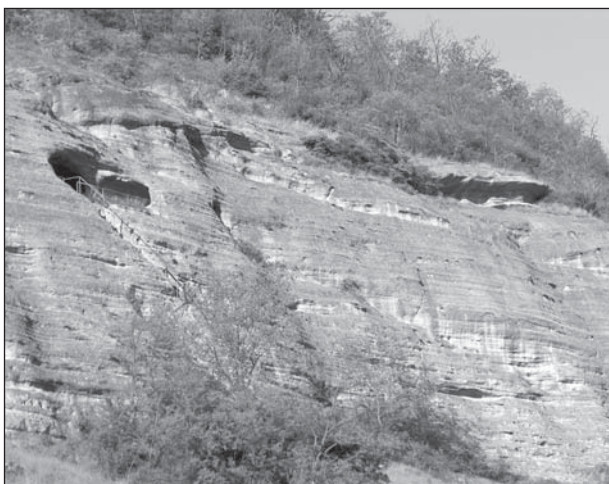
Gondolom, ilyen előzmények után mindenkit érdekelhet, hogy mi lett a kút további sorsa. Hát nagy utat járt be az eltelt 200 év alatt. Sótelepeket feltételeztek alatta, a víz kémiai összetételéből szénhidrogén telep jelenlétére következtettek. A só feltárására irányuló kutatások nem jártak eredménnyel, de a CH-kutatások igen, de „csak” kitermelésre nem érdemes CO₂ telepeket tártak fel.

Ugyanakkor magas jód és brómtartalma miatt kitűnő gyógyvíznek minősült. Már 1950-ben gyógyvízzé minősítették. Utána palackozták, majd megszűnt a felhasználása, amit az 1990-es évek elején újraindítottak, de nem az ástott kút vizét használták fel, hanem egy eredetileg 600 m-re mélyített fúrásból nyerték azt.

Sóshartyán – Jodaqua kút • Prakfalvi Péter felvétele

Megvizsgálva a víz kémiai összetételét, kiderült, hogy nem egyszerűen csak egy 25–30 millió évvel ez előtről megmaradt, ún. fosszilis tengervízről van szó, hanem ez a tengervíz még az ugyanilyen korú üledékek ősmaradványaiban felhalmozódott jód és bróm tartalmából is dússult, innen az igen magas halogénelem koncentráció.

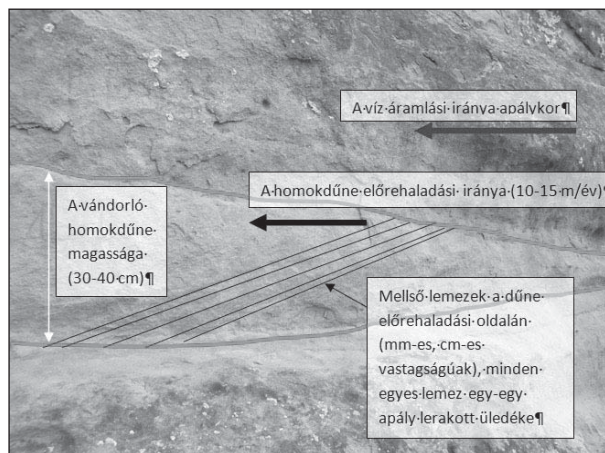

Kishartyán. Pétervásárai Homokkő Formáció • Prakfalvi Péter felvétele

Sóshartyán közelében található Kishartyán település, ahol szintén egy igen jelentős természeti, leginkább földtani érték található.

Itt egy tanösvényt épített ki a közelmúltban a *Novohrad-Nógrád Geopark*, a *Bükki Nemzeti Park*kal karöltve. Talán nem is kell mondanom, hogy a két település megkülönböztetésre éppen a fent leírt sóskút adta a lehetőséget, amit Radványi Ferenc is említ. Kishartyánban, a *Kőlyuk-oldalnál* legalább négy idősík nyomait tapasztalhatjuk meg.

A legidősebb a 20–25 millió évvel ezelőtti sekély tengerben keletkezett üledékréteg. Itt (helyesebb az „ott” szó használata, ahol eredendően keletkezett, vagyis a jelenlegi helyétől több száz km-re délebbre, ahonnan folyamatosan, évenként 1–2 cm-t vándorolva került a jelenlegi helyére, ez a lemeztektonikai elmélet egyik fontos eleme) olyan tenger volt, ami a Hollandia északi és Németország északnyugati részén húzódott Watt-tengernek felel meg. Jellemzően ár-apály mozgatta vize volt, vagyis a víz visszahúzódása esetén száraz lábbal közlekedhetünk volna a tenger fenekén, mint amit napjainkban megtehetünk a Watt-tenger-nél. Az egykori tengermedence speciális formája miatt az apályáramlások voltak a meghatározóak, ekkor tudott csak szállítódni számottevően az üledék, a másik irányban nem. Ennek következtében minden egyes apálykor egy-egy

Kishartyán – keresztretegzettségárai Homokkő Formáció

Kishartyán Kőlyuk oldal – törés • Prakfalvi Péter felvétele

vékony (kb. mm-es vastagságú) réteg rakódott le a víz alatti homokdűne 25–30 meredekségű oldalán. A vizsgálatok során megállapították (**Sztanó Orsolya**, az ELTE oktatója, kutatója), hogy a kb. 0,3–3 m magas dűnék a fenti folyamatnak megfelelően 10–15 m/év sebességgel haladtak előre, É-i irányba.

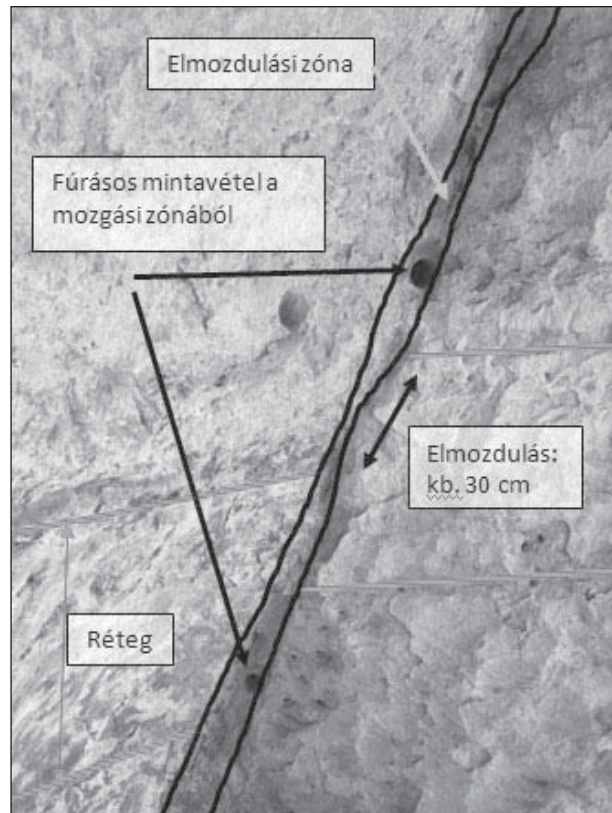
A második idősíkot az a vető képviseli, aminek korát pontosan nem ismerjük, de biztosan fiatalabb, mint a homokkő keletkezése, mert azt elmetszi. Egyértelműen követhető a szilafal oldalán egy éles vonalként, de bent a „Kőlyukban” is, ahol az is megfigyelhető, hogy a vető egy 25–30 cm széles sáv és kb. 30 cm-t vetődött el egymás mellett a két között.

A harmadik idősík az a néhány százezer éve kezdődött és napjainkban is tartó folyamat, ami bejárhatóvá tette a területet, azaz a völgy kialakulása. A víz eróziós tevékenységének hatására folyamatosan réselődött át a homokkő tömb és kialakult benne ez a széles talpú völgy.

A negyedik idősík pedig az a beavatkozás volt, amelynek során kialakították a sziklafalban az üreget. Ez emberi tevékenység volt, így nem nevezhető barlangnak, hanem a céljának megfelelően „lakás”-nak. Pontosán nem tudjuk, hogy mikor és miért készítették ezt a lakófülke sorozatot.

Talán a belső falakon kialakult kéreg vastagságából lehet következtetni, hogy ez akár több száz éve is történt.

Szinte hihetetlen, hogy Nógrád megye, azon belül a Geopark területén két *Szentkút* is található. Az egyik

Kishartyán – elmozdulás a barátlakásban • Prakfalvi Péter felvétele

a már korábban leírt mátraverebélyi, a másik pedig a karancssági, amely a település templomától pár kilométerre található. Persze az előző sokkal patinásabb múlttal rendelkezik, de a másik története is figyelemreméltó.

A karancssági Szentkút (Forrás: bucsujárás.hu)

A karancssági templom • Prakfalvi Péter felvétele

Itt két esemény emelendő ki. Az egyik 1866-ban történt, amikor a karancssági illetékességű, egyébként valószínűleg személynek, **Szakács Ferencnek** álmában megjelent „három lény”. Többszöri kérésükre László kiment a szent kúthoz. Ott az Isten többek között arra kérte, hogy építse ki a szent helyet. A másik már a szocialista érában történt. 1949-ben, amikor már a rendszer egyértelműen tiltotta a vallást, a szent kútnál egy „csodálatos” esemény történt: a „petyegés” vagy „óraketyegés”. Senki nem tudta az okát. Természetesen az állami vezetés rosszindulatúan

Idős asszony „Karancsság” feliratú képpel a Szentkútnál (1978 – a Palóc Múzeum adattárából)

Idős asszony „Karancsság” feliratú képpel a Szentkútnál (1978 – a Palóc Múzeum adattárából)

azt feltételezte, hogy az akkori pap híreszteli ezt, hogy közben vegyenek részt a vallási életben. Több, mint egy évig tartotta lázban a környéken lakókat a hangjelenség. Pontos magyarázatát máig nem tudjuk. Vélhetően vízcsepegés okozta a „petyegést”, aminek látható jelei nem voltak, éppen ezért váltak misztikussá a furcsa koppanások. Ennek köszönhetően vagy egyébként is tovább élt a búcsújárás a karancssági Szentkútnál, amit a hálaadó táblák is jeleznek.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Bendefy László

1947: A sóshartyáni régi sóskút és az I. sz. mélyfúrás. – Jelentés a jövedéki mélykutatás 1946. évi sókutató munkálatairól. pp. 167–174.

Haas János – Juhász Györgyi – Sztanó Orsolya

1998: Merre tart a szedimentológia? Az üledékképződési folyamatok dinamikája. – Földtani Közöny. 1998. 128. 1. pp. 71–91.

Prakfalvi Péter

1993: A sóshartyáni Jodaqua kutatástörténete és földtana. – Kiadja a Polár Stúdió, Nyomdai előkészítés Axel Springer-Magyarország Kft. 49 p.

2014: A karancssági Szentkút története, földtani és vízföldtani viszonyai. – Kézirat. A 2014. évi Nagy Iván Honismereti Pályázatra benyújtott pályamunka, 18 p.

Radványi Ferenc

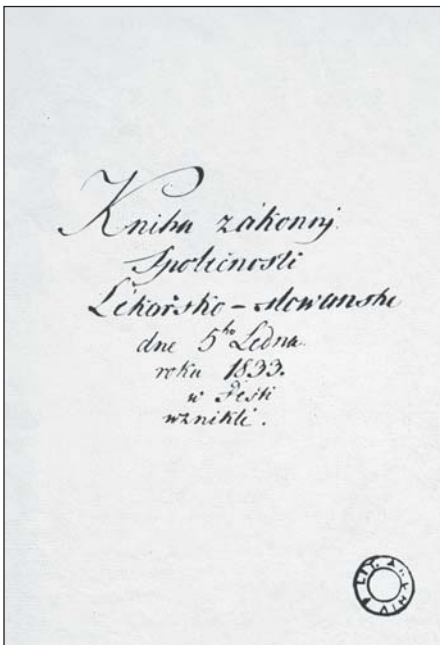
1710–1716: Adatok Nógrád vármegye történetéhez. – Nógrád Megyei Levéltár

Kiss László

Palócföld orvosai. 47.

A pesti „szláv orvos egyesület” alapító tagja: Gyürky Lajos (1813–1874)

Mielőtt a témában járatos Olvasó felkapná fejét és tiltakozna a „szláv” jelző használata ellen – általában ugyanis „szlovák” egyletként emlegetik – kérem, vessen egy pillantást az alábbi ábrára. A szóban forgó egyesület alapszabályzatának első oldalát látja az alábbi szöveggel: *Kniha zákonní Společnosti Lékařsko-slovanské dne 5ho Ledna roku 1833 w Pešti uzníklé*, azaz „Pesten, 1833. január 5-én keletkezett orvos-szláv egyesület törvénykönyve”. A szabályzat eredetijét ma a prágai *Nemzeti Múzeum Irodalmi Archívuma* őrzi, **K.S. Amerling** hagyatékában – jelzete 64 F 29.

Rippa 1956-ban, a most bemutatott címloldal mellett közli a Szabályzat előszavát is. Érdemes ebbe is beleolvasnunk, mert így hiteles képet nyerünk az akkoriban használt szlovák nyelvről is:

„Že náš velikomocný národ slovanský v oboru vážnych umění, obzvlášť lékařských pře nepřizn osudu, s kterým vždycky zápasil a až dosavad bohužel zápasiti musí, ještě velice zanedbáván jest, to ovšem zapříti nelze. Čas již ale nastáva, aby z dřímoty této osudove povstal...”

Napjaink szlovák nyelven az idézett szöveg így hangzik:

„Že náš národ slovanský v obore vážnych umení obzvlášť lekárskych, nepriazňou osudu, s ktorým vždy zápasil a aj dosiaľ, bohužiaľ, zápasiti musí, iste je veľmi zanedbávaný, nemožno vôbec poprieť. Čas ale už nastáva, aby z driemoty osudovej povstal...”²

Érdemes idézni a szöveget közreadó **Ján Junas** megjegyzését:

„Az eredeti szöveg cseh nyelven íródott. A „slovanský” (szláv) kifejezést az egyesület nevében mint ösztönzést lehet érteni, hogy más szláv nemzetek, Pesten tanuló vagy élő ifjait is tagnak lehessen megnyerni (ugyanakkor nem

veszik tekintetbe a szlovák szót sem etnikai, sem nyelvi fogalomként.) A Szabályzatban előforduló „slovanská řeč” kifejezés feltehetően a cseh nyelvet jelenti.”³

E kis nyelvészkedés után, nézzük, ki, kik akarták a mostoha sors miatt szendergő szláv ifjakat felébreszteni? Az egyesület egy, a pesti egyesület orvosi karán tanuló harmadéves orvos, a Liptó megyei Királylúbellán (ma: Lubella) 1811. szeptember 26-án született **Jonáš Bohumil Guoth** alapította. Eredetileg **Gót** volt a neve, ám mivel sem a magyar, sem a latin nyelv nem ismer ilyen betűt, ezért Pesten **Gwoth** néven iratkozott be, amelyből később, a ma leginkább ismert **Guoth** lett⁴. 1836 augusztusában kiadott orvosavató értekezése is még **Jonas Theophilus Gwoth de Gwothfalva** név alatt jelent meg: *Dissertatio inauguralis medica sistens: principalia generalis therapiae* címmel⁵. Szüleinek ajánlotta, 16 oldalas értekezését „a terápia általános alapelveiről” írta latin nyelven. A diploma megszerzése után abban a Liptó megyei községben Hibbén (Hybbe, Geib) telepedett le, melynek utcái a Bibliából vett neveket viselték. Számunkra ettől fontosabb az a tény, hogy a hibbei katolikus templomban van eltemetve az Esztergom ostrománál 1594-ben elesett **Balassi Bálint**, a legnagyobb magyar reneszánsz költő. Csupán az érdekesség kedvéért: „Balassi nyelvét a palóc nyelvjárás határozta meg alapvetően.”⁶ Guoth doktor haláláig, 1888-ig, Hibbén működött, előbb járási seborvosként, majd járási orvosként.

Térjünk vissza azonban Pestre, az 1830-as évekbe, amikor Guoth még Gwoth néven orvostanhallgató. Szlovák származása és evangélikus hitvallása miatt hamarosan a **Ján Kollár** köré csoportosuló szlovák (szláv) hazafiak körébe kerül. Ján Kollár (1793–1852) 1819 és 1849 között a evangélikus tót/szlovák egyház lelkésze, esperese, a „*bibličina*”, azaz a biblikus cseh nyelv istentiszteleti nyelv használója, védelmezője. (Ezért kerül majd ellentétbe a szlovák irodalmi és istentiszteleti nyelv megteremtésére törekedő **Štúr**ekkel – erre utal írói álneve: **Česko-brat Protištúrsky**.) Kollár volt a szláv kölcsönösségeszme megteremtője: egy nagy egységes szláv nemzet vízióját tűzte ki célul maga elé. Guoth/Gwoth lelkes híve lett Kollár eszméinek, valószínűleg ezért került az általa alapított orvosi társaság nevébe a „szláv” jelző. Guothnak – Kollárhoz hasonlóan – voltak cseh barátai is. Ezek közül ismert **K.S. Amerling** (1807–1884) prágai orvos neve. 1834-ben Amerling ellátogatott Pestre és Guoth valószínűleg akkor adományozta neki a bevezetőnkben idézett, az egyesületre vonatkozó dokumentumokat.⁷

Guoth valószínűleg Kollár ösztönzésére hívta össze a hasonló eszméket valló orvos társait és alapították meg 1833. januárjában a „szláv orvos egyesület”. Az említett, Prágában őrzött dokumentumoknak köszönhetően ismert az alapítók neve:

„**Štěpán Galász, Jonáš Bohumil Guoth, Lajos Gyürky (!), Karol Mályusz, Michal Melna, Ján Sku-**

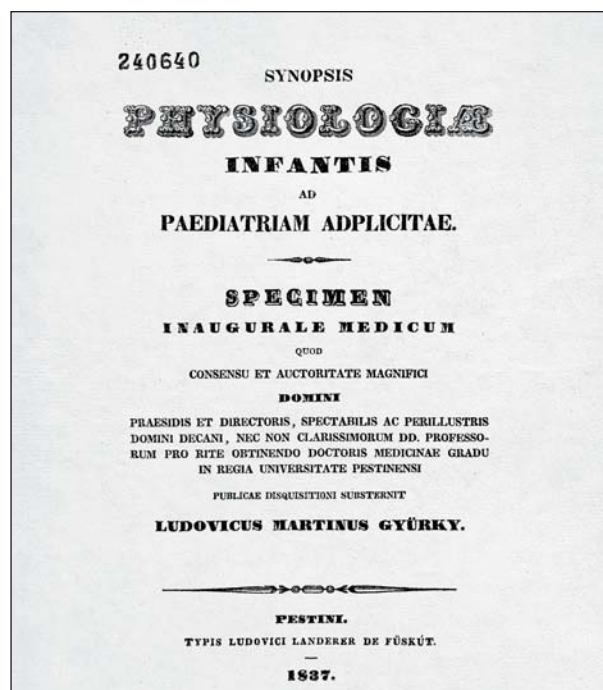
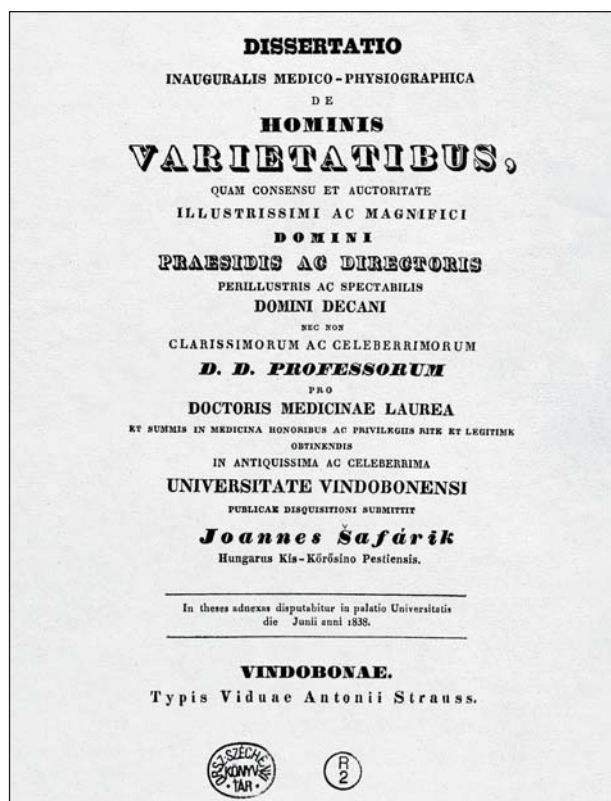
pien, Ján Schaffárik, Papánek. Ez utóbbi mellett ott a megjegyzés, hogy kilépett. Gwoth lett az egylet igazgatója, Skupien a pénztárosa. A hét alapító tagból négynek további sorsáról vannak ismereteink. Hárman: Galász, Melna és Skupien vagy nem fejezték be orvosi tanulmányaikat (legálábbis nem maradt fenn általuk írt disszertáció) – vagy eleve nem is orvosok voltak (az egylet nyitott volt a nem orvosok számára is.)

Az alapító igazgató Gwoth sorsáról már szoltunk.

Az 1812-ben Breznóbányán (Brezno) született, evangélikus **Carolus Mályusz** 1837-ben kiadott disszertációját a szem szaruhártyájának szervi betegségeiről írta (*De praecipuis corneae morbis organicis*) és **Flitner János**, Liptó vármegyei főorvosnak ajánlotta.⁸ Doktorként visszatért szülőmegyéjébe, Besztercebányán telepedett le, előbb gyakorló, majd városi orvosként, sőt, volt Zólyom vármegye főorvosa is. 1885-ben hunyt el.

A magát „*kiskőrösi Hungarus*”-nak valló, Kiskőrösön 1814-ben született evangélikus Ján Schaffárik 1834-ben Bécsben folytatta orvosi tanulmányait. Ott jelent meg már Šafárik néven „az emberi nem változatairól” írt 48 oldalas dolgozata. Később gyakorló orvos Újvidéken (Novi Sad, Szerbia), majd az ottani líceum tanára s végül a belgrádi Nemzeti Könyvtár könyvtárosa. „*A szlovák és délszláv művelődéstörténet jeles alakja*”.⁹ Ő volt a *Szerb Tudományos Társaság* elnöke és tagja volt a szerb szenátusnak is. Belgrádban hunyt el 1876-ban; állami temetése volt.¹⁰

S végül, de nem utolsó sorban, essen szó az alapítók közt „Lajos Gyurky” néven szereplő földinkről. Meggyőződésem, hogy az eredeti szövegben Gyürky szerepel, és csak a többszöri átíratok során „kopott le” neve 3. betűjéről a két pont. Erre utal

disszertációjának címlapja is, ahol a **Ludovicus Martinus Gyürky** név olvasható. Nehéz elfogadni a „szlovák életrajzi szótár” szócikkének „**Đurky, Ludovít (Gyürky, Đurka)**” nevét, különösen azért, mert a G (Gy) betűnél – ahol a gyanútlan magyar kutató keresné Gyürkyt – semmi sem utal a Đurky címszóra.¹¹ Még nagyobb meglepetést tartogat a kutató számára az említett „szótár” új, átdolgozott kiadása, amely sem a Đ sem G betűnél nem hozza a Đurky/Gyürky nevet.¹² A „szláv orvos egylet” történetét korrektül feldolgozó szerző is csak ennyit tud Gyürkyről: „*L. Gyurky (1813 až 1874) bol lekárom v Rožňave*”¹³, vagyis Gyurky (!) L(u dovít, Lajos) Rozsnyón volt orvos.

Az említett „biográfiai szótár” hozzáállása azért is meglepő, mert összeállításakor már támaszkodhattak volna az 1999-ben, Szlovákiában megjelent „Ki kicsoda Rozsnyón? c. kiadványra, amely önálló címszót szentel Gyürkynek¹⁴. (Igaz viszont, hogy e címszó nem említi Gyürky részvételét az 1833-i egylet-alapításban Pesten.)

Én viszont elsősorban a jóbarát és kolléga, dr. **Kiss Antal Baráti** megemlékezésére támaszkodom, melyett Kiss a gömör-kishontmegyei orvos-gyógyszerészi egylet 1874. szeptember 4-én, Rozsnyón tartott közgyűlésén olvasott fel.¹⁵ Gyürky Lajos jó módú, iparos család gyermekeként született 1813. november 10-én a Gömör vármegyei Ochtinán (ma: Ochtiná). Alapítótársai életrajzainak ismeretében talán nem meglepő, hogy ő is evangélikus vallású volt. Disszertációjának címlapján nem tüntet fel nemzetiséget, ám valószínű, hogy szlovák volt. A *Pallas Nagy Lexikona* ugyanis ezt írja Ochtináról 1896-ban: „*kisközség Gömör vármegye rozsnyói járásában, (1891) 722 tól lakossal*” (330. o.). Ha nem is volt szlovák, tudnia kellett szlovákul, hiszen az Egylet egyik szabálya kimondta, hogy a leendő tagnak tudnia kell e nyelven, sőt azt is megkövetelte, hogy „*a tagok kötelessége egymás közt, de nyilvánosan is szlovákul beszélni.*”¹⁶ Középiskoláit Rozsnyón, Lőcsén és Késmárkon végezte, majd a pesti orvosi

karon kezdte meg tanulmányait¹⁷. Az emlékezés sem tesz említett a szláv orvos-egylet megalapításában való részvételéről. Ez nem meglepő! Ugyanis az említett egylet már 1834-ben megszűnt, így valószínű, hogy a kezdeti lelkesedés diktálta – sokat markoló – programmból szinte semmi sem valósult meg. Hetente kétszer kellett találkozniuk, minden tag köteles volt előadást tartani, a vidéki (!) tagok háromszor az évben kötelesek beküldeni az egyletnek egy-egy „tudós” munkát stb.

Amint már jeleztem, Gyürky 1837-ben publikálta latin nyelvű orvosavató értekezését „*A gyermek élettanának a gyermekgyógyászatra alkalmazott áttekintése*” címmel.¹⁸ A 38 oldalas munka lényegét így summázza a disszertációk tudós kutatója, **Dörnyei**: „*A gyermek lényegesen különbözik a felnőtől, akár egészséges, akár beteg.*” Orvostörténészként teszem hozzá: a témaválasztás azért is figyelemre méltó, mert ekkor még nem létezett önálló gyermekgyógyászati tanszék az egyetemen; a tudományos gyermekgyógyászat magyarországi megteremtője, **Schoepf Agoston** majd csak 1839-ben nyitja meg az első magyar gyermekórházat Pesten.¹⁹

Mielőtt megkezdte volna orvosi munkáját, egy barátjával, **Kramarcsik Károllyal** (1813–1895) 1838-ban bejárta a Felvidék legismertebb gyógyfürdőit. 1842-ben újabb tanulmányutat tettek meg közösen, német és osztrák városokat látogatva meg. 1840-ben már Rozsnyón működött városi orvosként és e helyhez hűséges is maradt élete végéig. „*A gyógyítás mellett tevékenyen részt vállalt a város kulturális életének szervezésében. 1865-ben a Rozsnyói Dalárda karnagya is volt*”²⁰. E lexikoni tömörséget az emlékezés oldja fel. Rozsnyói letelepedése után rövidesen Gyürky lakása adott helyet annak a társas körnek, melynek tagjai magukat tréfásan „*hajnyíró-társulat*”-nak nevezték. A tagok ugyanis, amíg egymás előadásait hallgatták, olykor-olykor haját is nyírátták. Később azonban a szellemi élvezeteket a „*kártya és pazar-fényű vacsorák váltották fel*” – ezért a társulat az 1846-os nagy tűzvészt követően fel is oszlott.

Gyürky volt az alapítója a rozsnyói „*zuhany-társaság*”-nak is. Egy részvényes társulat a **Szontagh** család birtokában levő papírgyár kertjében zuhanyt épített, amely „*sok évig nagy részvételek örvendett és évenként víg majálissal ünnepelt meg*” – emlékezik Kiss dr. Később, amikor a **Priessnitz**-féle vízgyógyászat divatja visszaszorul, a zuhany megszűnik, ám a „*zuhany majálisok*” hagyománya tovább él.

1874 tavaszán a gömöri iparvasút építői között hagymáz (mai nevén: hastífusz) járvány tört ki. A járvány miatt több helyen ún. barakkórházat rögtönöztek. Ilyen kórházat állítottak fel Rozsnyón is. Az itt ápolat betegeket látogatva fertőződött meg az addig egészséges, 61 éves Gyürky doktor is. 1874. április 5-én lett a ragály áldozata, özvegyet és négy gyermeket hagyva maga után.²¹

Kiss emlékezésében a vidéki orvosokat „*a szenvedő emberiség s tudomány ügyének köznap számosai*”-nak nevezte – e napszámosok egyike, hivatásának áldozata volt Gyürky Lajos. Nemcsak a „jó palócok”, de a „tót atyafiak” orvosa is volt – mindenképpen illik emlékeznünk rá!

JEGYZETEK

- ¹ Rippa 1956.
- ² Junas 1990.
- ³ Junas 1990.
- ⁴ Červeňanská 1983.
- ⁵ Dörnyei 1998.
- ⁶ Tózsér 1994.
- ⁷ Červeňanská 1983.
- ⁸ Dörnyei 2001.
- ⁹ Dörnyei 2010.
- ¹⁰ Junas 1985.
- ¹¹ Slovenský biografický slovník 1986.
- ¹² Biografický lexikón Slovenska II 2004, III 2007.
- ¹³ Červeňanská 1983.
- ¹⁴ Tökölly 1999.
- ¹⁵ E megemlékezésre Jerg Zoltán, rozsnyói kutató hívta fel a figyelmemet – önzetlen gesztusát ez úton is köszönöm!
- ¹⁶ Rippa 1956.
- ¹⁷ Kiss 1874.
- ¹⁸ Dörnyei 1998.
- ¹⁹ Gortvay 1953
- ²⁰ Tökölly 1999.
- ²¹ Kiss 1874.

IRODALOM

Biografický lexikón Slovenska
2004: II. C–F, 2007: III. G–H. Slovenská národná knižnica, Národný biografický ústav, Martin.

Červeňanská, Ľuta

1983: Prikopníci. 150 rokov od založenia prvej slovenskej lekárskej spoločnosti. Zdravotnícke noviny, č. 43.

Dörnyei Sándor

1998: Régi magyar orvosdoktori értekezések 1772–1849. Első kötet. Borda Antikvárium, Budapest

2001: Régi magyar orvosdoktori értekezések 1772–1849. Második kötet. Borda Antikvárium, Budapest

2010: Régi orvosdoktori értekezések. Harmadik kötet. Borda Antikvárium, Zebegény

Gortvay György

1953: Az újkori magyar orvosi művelődés és egészségügy története I. kötet, Akadémiai Kiadó, Budapest

Junas, Ján

1985: Hľadanie pravdy. Zdravie. č. 4, s. 6–7.

1990: Lekári a spoločnosť v 19. storočí na Slovensku. Vydavateľstvo Osveta, Martin

Kiss Antal

1874: Baráti megemlékezés néhai Dr. Gyürky Lajosról. Rozsnyói Híradó

Rippa, B. K.

1956: K histórii medicíny na Slovensku. Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, Bratislava

Slovenský biografický slovník

1986: I. zväzok, A–D. Matica Slovenská, Martin.

Tökölly Gábor

1999: Ki kicsoda Rozsnyón. Méry Ratio, Somorja

Tózsér Árpád

1994: Balassi „ízletlenítői”. Versnyelvének palóc idiómáihoz és í-telenítéséhez. Új Szó, 1994. május 27., 5.

Veres János

Mikrovilág

„Veres mindig öntudattal vállalta gömöri palócságát, s verseinek egy mennyiségre és minőségre egyaránt tekintélyes hányadából a gömöri táj közvetlen élménye és a palóc néphez való ragaszkodása árad. Mély gyökerű kötődése azonban nem jelent pusztán helyi érdekűséget, bezáró provincializmust, mert épp e tárgyban erősödik föl igazán tehetségének egyik vonása: az összességet képes fölmutatni a kistáj érzéketlen rajzában.”

(Mezey László Miklós, Palócföld, 1988.)

Palóc madonnák

Három parasztasszony jön a dombháton
fekete ruhában,
egyszerre mozgó árnyképrajzok,
palóc madonnák,
fejkendőjüket, szoknyájukat szél cibálja,
nekifeszülnek a szélnek,
jönnek a dombháton
kemény léptekkel,
mintha birtokok határát mérnék,
jönnek, csak jönnek az úton,
hetedhét ország ellen,
fényévnyi messzeségből,
Gümör vezér táborából,
balladák ravatalai mellől,
portyázó törökök fogságából,
kurucokat bűjtató nádasokból,
nekifeszülnek a tar dombon a szélnek,
halványlilakárpit mögöttük az égből,
élesen látszik bakacsín alakjuk,
verdesnek a fejkendők a szélben,
szíven csapdos a végük,
jönnek, csak jönnek,
szalmakucsmás viskókból,
cselédházakból, pusztító zivatarokból,
porfelhő süvít szemükbe,
jönnek, csak jönnek,
áldozati oltárai – sütőkemencék tüzétől,
katonavonatok árnyékából,
földönfutók menetoszlopából,
fülledt marhavagonokból,
sikált asztaltól, fonóból, betegágytól,
néma vasvirágok közül;
add meg, sors,
hogyan ott, ahová mennek,
na legyenek táncoló borotvákból a hidak,
sohasem legyen a három asszony
SOS-jelzés három betűje.
Hunyott szemmel is,
fekve is, állva is
halálomig látom majd őket,
mint mozifilm kimerevített záróképét,
mint szénfekete szoborcsoportot.

Melléte

A dombon két nő gereblyél
dús szénaittal ittasít
arany fényháló szövö be
a katlanba bőjt kis falu
szakajtóaljnyi házait

Viháncolást kínál a fű
ám heveségem félszegen
válaszol, mint a távoli
vonatfüty Rá se hederít
a sármány és a pávaszem.

Zsíp

Mint Csöndországban
békaembert a vízínár
befon a dudvas ósbozót
a levitézlett pléhkakas
sem kukorékol riadót.

A régi porták eltűnnek
romantikázni nem lehet
Egy tornác vaskos oszlopa
rám néz és némán búcsúzó
agg obsitosként tiszteleg.

Almágy

Mögöttem fehér templomfal
a tekintetünk körbeszáll
Kilátónk ez a temető
szélén, mint metszőpont jele
szerény ecetfa medítál.

Olyan akár a menni kész
tudós, ki másutt nézne szét
mert nem tolhatja helyre már
a múlt és jövő elmozgó
koordinátatengelyét
És posztját mégsem hagyja el
míg rá nem csap a baltaél
Alant sávok lankák s faszor
Zabot fészül a lusta szél.

Nagybalog

Pórusaimba aroma
hatol Mint buzgó óhitűt
a repedezett ikonok
úgy babonáznak holt betűk
Nyüzött fedelű fűzethől
lesnek ki s mint a barna rög
tűnt évek hamvát viselik
Az úton portölcsér pörög

Görhő és nyers tej ízeit
élesztem szikkadt ínnyemen
Pruszkos tűzpillangó-lány
szólít szégyenlős-vérmesen.

Vecseklő

Az ablakban muskátli hallgat
Ez már a világ vége itt?
Hol Hány János lelógatta
az ürbe csizmás lábait?

Talán a gödrös dülő végén
hová a pincesor vezet
megértő csillag üdvözölne
szűz tér s festői tengerek

Ne szenvelegjünk - Ithakámnak
valóság-vizét hörpölöm
Nevetést vibráltat a kert
Mint aki hátát biztosítja
nekidőlök a körtefának
mely alatt Petőfi hevert.

Beretke

Hídon innen és túl az árkon
smaragdtajtékos buja réten
seregnyi büszke gólya jár
fekete-fehér öltözékben
Tömött lombon piheg a nyár.

Annyi a gólya itt most együtt
mintha népgyűlést tartának
messze rikítanak a csőrök
s a narancsszín pálcika-lábak
Azt súgja minden porcikám
jövő tavasszal rügyezéskor
bajban lesz sok beretki lány.

Felsővály

Csitt Gyömbér István énekel
pásztortüzek pirosló lángja
vetül a karcsú gerendákra
Monoton hangjából kibomló
vad ősi puszták holdas éje
páfrányos erdők ridegsége

surran a pohár fenekére
Ó öreg Gyömbér énekelj
Mint mohó pénzsóvár rokonság
örökségünkért rontottunk rád

Hajts föl a szilvapálinkádat
éltessen a magnótekeres
Mert a holnapi kutatóknak
ha felőled tudakozódnak
te már csak fejfáddal felelsz

Radnót

Lagzizunk – sötét ünneplőben
feszít az egész Pósa-had
szorosak már az inggallérok
bütykös kéz fogja vállamat
Eszembe jut míg öblös tálban
a csigaleves párolog
negyvenkét éve pupillámban
rezeg napmarta arcotok.
akkor is ha az eget nézem
vagy tetszhalál fuvalmát érzem
A zene dobhártyát repeszt

A szíved elől nincs menekvés
gondolom S nyelem a levest.

Sóreg

A várhegy lejtőjéről nézve
oly tündöklő a lenti táj
s az eget úgy kikékítették
hogy a látvány már szinte fáj
Túlman – mint néha sóvárgásunk –
tilosba tért a birkanyáj

Ha most kihúznám magam frissen
a sziklaszirtet lesajnálva
az eget érhetné fejem
Felső vinne mint lomha bárka
ha ráülnék – De nem teszem
Inkább akkor is itt állok majd
ha messze járok valahol
s őrzöm e körkép rejtelmét
mint palánknál a vasantenne
mely rúdhoz kötve silbakol

Utóhang

Furcsa volt ez az utazás
ernyesztő s mégis gyógyító
Mint nagybetegnek beadott
titokzatos infúzió
A beteg csak a változást
s a hatóerőt észleli
nem tudván mitől működnek
megújult kedvvel szervei

Fellinger Károly

Lófráló*

Mikszáthfalva, Szklabonya

Mikszáthfalva,
Szklabonya,
elfogyott a
tarhonya,
palóc gyerek
mind befalta,
leszakadt a
híd alatta.

Mikszáthfalva,
Szklabonya,
véget ért a
lakoma,
a kis Kálmán
éhen maradt,
sótlan volt a
püspökfalat.

Béna

Fecseg a Belina,
zúgja, hogy elinal,
sok benne a hínár,
kevés benne a hal.

Béna falucskáról
az a hír járja most,
nem terem tizedest,
inkább csak századost.

Hogyha bénát hoznak,
Bénára szekéren,
a béna jární kezd,
meggyógyul egészen.

Bozitka meg Perse

Bozitka meg Perse,
sok bennük a róka,
kinyílt a pitypang,
sárgul a cserbóka.

Búbikázik a pék,
eltörött lapátja,
négykézláb mászik be
a szűk bodegába.
Hoppon marad mégis,
nem kapható lapát,
kalács helyett kompért
ehet, az angyalát.

Az osgyáni dombok fölé

Az osgyáni dombok fölé
leszállott az alkony,
itt született a lócsei
híres fehér asszony.

Látomásos ez a környék,
Szuha patak völgye,
Géczy Julianna kísért,
holdat kapja ölbe.

Guszona, Magyarhegymeg, Kisgömöri

Lyukva pataknak völgyében
fekszik Guszona,
fedélre lel, aki eljő,
s nincsen otthona.

Magyarhegymeg dombjaival
az égre tekint,
Szent Iván-napi tüzet gyújt,
s ugrál már megint.

Kisgömöri juhászgyerek
a légynek se vét,
furkósbotjára felvési
babája nevét.

Dobfeneken száll a gólya

Dobfeneken száll a gólya,
itt született Kovács Jóska.
Nincsen otthon, régen láttam,
mesét gyújt a mennyországban.

Dobfeneken szívét hagyta,
rálépsz, mint egy kiskavicsra,
sötét fellegek, ha hívnak,
Gortva patakba hajítsad.

Kibeszelő

Dobóca meg kedves Harmac,
egyszer bizony még elkaplak,
tücsökszárnyal megkínállak,
kinyalod majd a fatálat.

Fülem Nemesmartonfalán,
hallgatózom, de szaporán,
nagyot csuklok, nagyon félek,
valakik rólam beszélnek.

---

* Mutatvány a szerző készülő kötetéből.

Balogpádár, Perjése, Zeherje

Bortemelő Balogpádár,
sűrög benne borász, kádár,
fazekasok meg bognárok,
van benne egy vizesárok.

Hepéhupás a Perjése,
nincs kapuja, kerítése,
de van benne utcaajtó,
elhagyta a kulcsát Jankó.

Zeherjei fuvarosok,
mindegyikük rinyál, morog,
elfogyott a széna, a zab,
nem fut a ló, helyben marad.

Vály-völgye

Kóvályogtam
Alsóvályon,
varázshely az,
tarka álom,
három puska-
lövésnyire
várt Kisgergely-
falva vize.

Felsővály el-
bűvölt, lángolt,
a sok bokor
velem táncolt,
valamennyit
megforgattam,
dobogott a
föld alattam.

Baraca, Zsíp

Sárgabarack,
Baraca,
nincsen neki
malaca,
van helyette
három hordó,
szél lábára
aranypatkó.

Csákoldal meg
Ravaszyuk,
holdfalát be-
tapasztjuk,
Zsípól sárral
meg agyaggal,
zöldre festjük
majd tavasszal.

Zsibvásár

Balogiványi, meg Cakó,
ma itt minden lány eladó,
zsibvásár van, nagy a lárma,
csizma kell a szél lábára.

Vegyél ebet, ha megugat,
zsákbamacskát, büszke nyulat,
házas meztelencsigákat,
feljebb kúsznak még az árak.

Felébresztett aludtjejet,
Balogújfaluban hegyet,
ha elsőnek majd megmászod,
megmondom, hogy mit láttál ott.

Nemesradnót

Nemesradnót, Nemesradnót,
dorcás a szél, akaratos,
borral megtöltve a kancsók,
hírét vitte Pósa Lajos.

Radnóti vezetéknévét
e faluról vette, kapta,
fű majd a szél, vörös az ég,
innét való édesapja.

Nemesradnót, Nemesradnót,
török ellen hazát védett,
ha királya egyet is szólt,
kezdődött a vitéz élet.

Bátka

Aki Bátkát sose látta,
egyszer még szívébe zárja,
Mács József szülőfaluját
tiszteli az egész ország.

Bényei István a rektor,
itt látta meg a világot,
színigazgató volt egykor,
merészen egy álmot látott.

Híres-neves újságíró,
vics nem volt idegen tőle,
Ludas Matyi humoros lap
mindenese, szerkesztője.

Bornemisszák szép kastélya
köröz fölötté a héja,
aki Bátkát sose látta,
egyszer még szívébe zárja.

Zádorháza, Hanva

Minden házban van rézváza,
nemes falu Zádorháza,
szemét a nap tágra nyitja,
ha belenéz Bettes Pista.

Sajó partján fogad Hanva,
akarva, vagy nem akarva,
Tóth Elemér széllel tárgyal,
megigézi a madárdal.

Újabb költő nevét hallom,
s ha leszáll a méla alkony,
Tompa Mihály sírja mellett
egy fiúcska körmöl verset.

Deresken

Deres már a határ Deresken,
Dúdor Pista sírját kerestem.
Angyali festő volt, varázsló,
tekervényes folyón a gázló.

Ősztönös istenség, nyugalom,
szív a jégvirágos ablakon,
csönddel incselkedve üzenget,
azt susogja, ez csak a kezdet.

Felsőráson

Kodály Zoltán Felsőráson
népdalt gyűjtött, falu táncolt,
több volt a lány, mint a legény,
rigó ült a fa tetején.

Akinek nem jutott párja,
az bizony vessen magára,
a legszebb lány, göndör Zsofka,
madárijesztővel ropta.

Lőkös

Ékszerdoboz pici Lőkös,
juhászlegény táncol,
pödri bajsát, de a lépést
tudja már magától.
Botjával ördögre suhint,
nyög a szegény állat,
nem lopja el soha többé
a kövér birkákat.

Kovács Magda nagy mesélő,
hallgatják szerényen,
ott a bögre, neki is van
füle hozzá, kérem.

Tornalja

Órtorony állt rég Tornalján,
Zoltán-kertben mézszósziklán.
Kazinczy Ferenc és Lajos
méltó emléktáblát kapott.

Tüneményes falu Beje,
innét van az ördög veje,
színezkedik, hangja silány,
lepipálja Darvas Iván.

Túróc patak fölött Sirály,
lelkész volt itt Tompa Mihály,
Murány várát, hogy megnézzé,
Petőfi jött vendégségbe.
A Sajónak is van szárnya,
hű falu a Sajószárnya,
kastélyában gyerekkacaj,
világgá megy a bú, a zaj.

Sajókirályiban van strand,
oda menni napi parancs,
sok a kemping, a turista,
melegvízben köt Mariska.

Órtorony állt rég Tornalján,
Zoltán-kertben mézszósziklán,
van benne öt gólyafészek,
hogyha ott vagy, azt is nézd meg.

Sajógömör

Gömörben jó Mátyás mulat,
megkapáltatta az urat,
templom előtt szobra fogad,
szerette a pásztorokat.

Mátyás király, nincsen párja,
gömöri volt észjárása,
csalafinta, sose szolga,
kimondta, mi szívét nyomja.

Sok erre a zenész banda,
itt született Czinka Panna,
ódákat zengenek róla,
nincs nélküle magyar nóta.

Virtuóz volt, cigányprimás,
ezt tartja róla az írás,
emlékére nem száll homály,
rajongott érte nagy Kodály

Vaskői Károly

Találós kérdések a magyar történelemből**2. A mohácsi csatától az 1848-as forradalomig**

966

Győz az ellen, a túlerő.
Magyart sirat a bús eső.
Ifjú király patakba vész,
lófarkakat lenget a szél.
(Mi az?)

967

Álnokul a fényes Szultán
elfoglalja csellel Budát.
Így megszűnik sok-sok évre
az ország függetlensége.
(Mikor?)

968

A csecsemő király helyett
ő szervezi a védelmet.
Ám, akit hív segítségül:
Buda ura lesz az végül.
(Ki az?)

969

Oda Buda! Az országra
félholdnak vetül az árnya.
Erdély három nemzetsége
összeül s jut egyezsége.
(Hol?)

970

Nem győzhet ott a túlerő.
Falát védi: férfi és nő.
Megalázottan az oszmán
szégyenében elporoszkál.
(Kik azok?)

971

Mert honukat hön szerették,
ellenálltak, míg tehették.
Majd erejük összegyűjtve
kirohantak - végzetükbe.
(Kik azok?)

972

Erdélynek bölcs fejedelme
az országát felemelte.
Végül a sors megkínálta,
s Lengyelhonnak lett királya.
(Ki az?)

973

Erdélyben új vallás terjed:
magyar ima latin helyett.
Ismert lesz a könyvnyomtatás,
fellendülhet az oktatás.
(Melyik mozgalom?)

974

Szépen virágzik az ország.
Nem sújtja: ármány, gonoszság.
Nép számára lefordítják
magyar nyelvre a BIBLIÁT.
(Hol és ki?)

975

Önkény miatt és más okból
elfordult a Habsburgoktól.
Új koronát szultán adott,
mégis szabad maradhatott.
(Ki az?)

976

Ékes, fényes udvarában
törődött a tudománnyal.
Erdély népe úgy gondolta:
beléptek az aranykorba.
(Ki az?)

977

Érsek volt, nagy egyéniség.
Harcolt a hon egységéért.
Az ész hatalmában bízott.
Egyetemet alapított.
(Ki az?)

978

Híres hősnek unokája
fontos hidat borít lángba.
Így toldja meg - ott Eszéken -
rövid kardját egy lépéssel.
(Ki az?)

979

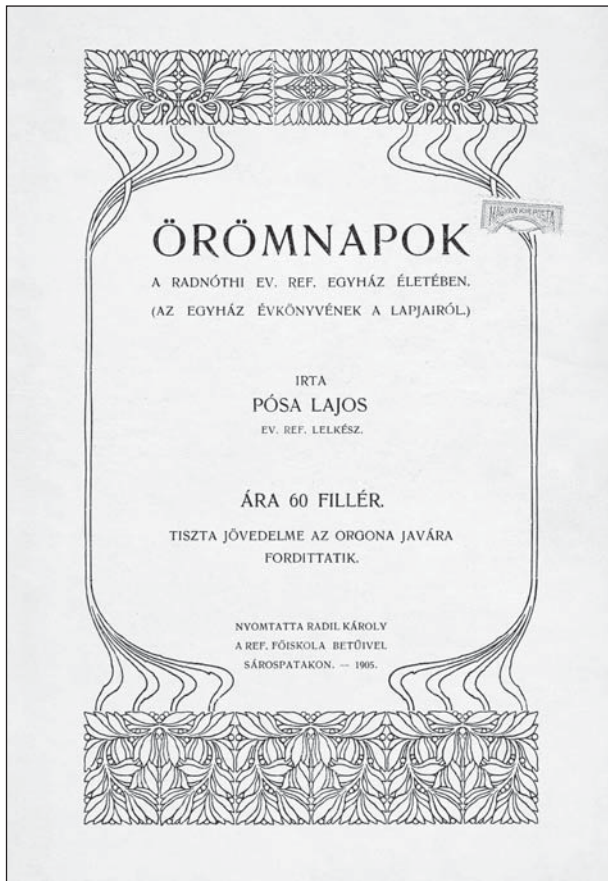
Szentgotthárdnál ütközik meg,
s győzni tud a török felett.
Mégsem nyomulhat előre:
paktum a kerékkötője.
(Ki az?)

- 980
Az udvartól jót úgyse vár,
a bujdosók élére áll.
Két ellenség közül választ
szövetséget a hazának.
(Ki az?)
- 981
A hős özvegy honát félti.
Jó két évig várát védi.
Elárulják, nincs esélye.
Indul számkivettségbe.
(Ki az?)
- 982
Jön Szobieszky, lengyel király.
Véget ér a török világ.
Más elnyomó ül a trónra,
nyúzhatja a magyart újra.
(Ki az?)
- 983
Végső csatát Tisza mellett
fölénnyel vív meg a herceg.
Zsákmány, fogoly van temérdek,
eliszkölt az oszmán végleg.
(Ki az?)
- 984
Izzó hazaszeretetét
császáriak nem kedvelték.
Árulásért fogták pörbe,
felesége megszöktette.
- Külhontól amint hazatért,
zászlót bont a szabadságért.
Szép reménnyel népek árja
sorakozik fel alája.
(Ki az?)
- 985
Dühödten így hangzik a szó:
– Elég volt! „Eb ura fakó!” –
Trónt fosztanak ott a rendek,
s választanak fejedelmet.
(Hol?)
- 986
A bús számkivettségbe
fejedelmét elkísérte.
Sorsát, mint hű kamarása,
megírta levélförmában.
(Ki az?)
- 987
Mivel Pozsonyban megjelent,
fontos törvényt fogadtat el.
Feltételekkel a rendek
jóváhagyják, mit tehetnek.
(Ki az?)
- 988
Gyermekével, talpig gyászban,
szól fején szent koronával.
Veszélyben a birodalma.
Számíthat-e a magyarra?
(Ki az?)
- 989
Huszárhad jó! – oly hír járja.
Fél a poroszok királya.
Kastélyából elmenekül,
óbesterünk trónjára ül.
(Ki az?)
- 990
Hős tettüket a királynő
nem feledi, így aztán ő
néhány deli, magyar ifjat
testőrségébe válogat.
Általuk hatol a honba
új eszmék szépirodalma.
(Ki az?)
- 991
Nem tart igényt koronára,
nem esküszik alkotmányra.
Rendeletekkel kormányoz.
Sok reformja lett áldásos.
(Ki az?)
- 992
Országgyűlést nem hív össze,
hagyatkozik rendeletre.
Így az alkotmány megsérül,
dacos magyar ellenszegül.
Nem tetszését kifejezve
új divat lesz: nyelv s a mente.
(Ki az?)
- 993
Magyart buzdít. Mindhiába!
Nem kerül sor trónfosztásra.
Győrnél vele megütözköznék,
veszítnek, majd békét kötnek.
(Ki az?)
- 994
Hálátlan a bécsi udvar.
Önerőben hisz a magyar.
Nemzeti tűz: terjed, lobban-
kezdve a sort cenki gróffal.
(Ki az?)
- 995
A fejlődés érdekében
egy honatya beszédében
hévvel szólít fel gyűjtésre-
a tudománynak szentélyére.
Egy nemes úr – ismeretlen –
sok pénzt ajánl e célra fel.
(Ki az?)
- 996
Budát Pesttel összekötné!
Lánchíd tervén törte fejét.
Megvalósulhatott álma,
számíthatott Clark Ádámra.
(Ki az?)
- 997
Báró látja: nagy a veszély,
túllépte a víz a medrét.
Dereglyével menteni kész!
Az utókor áldja nevét.
(Ki az?)
- 998
Vitézül harcol a nemzet,
több csatát vív, nem csak egyet.
Kibontja, mert félti honát:
szent szabadságnak zászlaját.
(Mi az?)
- 999
Sasként vágyott a lángelke:
szabadságra, szerelemre.
Peng a lantja, érzi, tudja,
felkerül a Parnasszusra.
Álma is megjövendölte:
„Neve fennmarad örökre!”
(Ki az?)
- 1000
Nemzetgyűlést arra kéri:
sok katonát küldjön néki.
Veszélybe került a haza,
fegyver kell a Habsburgokra.
(Ki az?)

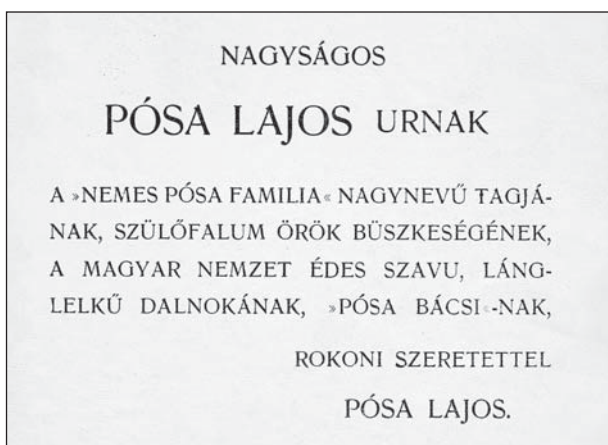
Pósa Lajos

A radnóti templom s toronyépítés rövid története*

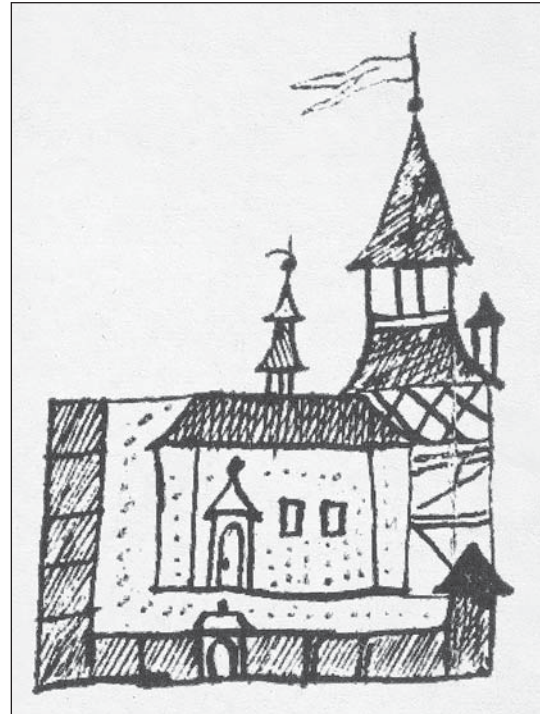
Bizony, nagy dolgokat cselekedett mi velünk az Úr, a mi Istenünk, midőn lelkének erejével megsegített bennünket, hogy az ő szent nevének dicsőségére, parányi erőnkhez képest ily nagyszabású művet létesíthetünk, mint az Istenimádásnak eme díszes hajléka, s annak méltó ékessége, a magasba felnyúló sugár torony.

A jelen írást (is) tartalmazó füzet címlapja

A lelkész Pósa Lajos munkáját jeles rokonának ajánlotta

A régi radnóti templom

Úgy hiszem, mélyen tisztelt keresztyén gyülekezet, szeretett híveim, hogy ez általunk rég várt örömnapon, midőn eme 21 év előtt építeni kezdett s e nyár folyamán teljesen kiépített templom és torony ünnepélyesen fölszenteltetik a nagy Isten nevében, nem lesz érdektelen, ha lehető röviden megemlékezem ezen két évtizedre nyúló építkezés történetéről.

A radnóti ev[angelikus] ref[ormátus] egyház hívei rég érezték annak szükségét, hogy a múlt században (1773) tisztán fából épült ódon templomunk helyén egy másik, díszesebb templomot emeljenek.¹ Erre mutat egyebek között az, hogy a Bodrogeresztúrban nyári mezei munkát végező helybeli lakosok közül néhányan 1866. augusztus 19-én egy kisebb adománnyal járultak az építendő új templom költségeihez. Tehát a templomépítés vágya már a 60-as években ott élt a lelkekben. S az édes óhaj, építeni egy szép, ízléses templomot, annál könnyebben közeledhetett a megvalósulás célja felé, mivel a radnóti egyház a 60-as években, mint szintén a 70-es évek elején is – egész a templomépítés idejéig – egyike volt az anyagilag legvirágzóbb kisebb egyházközösségeknek. Ugyanis a helybeli kiváltságos köznemesi birtokosság a tulajdonát képező regálejogot – közel egy századdal előbb – nagylelkűen az egyháznak adományozván, e jövedelemforrás, kellő megtakarítás mellett – ami főképp b[ecsés] e[lődöm], **Pethő Dániel** lelkész érdeme volt – tekintélyes tőkepénz tulajdonosává tévé a radnóti egyházat.

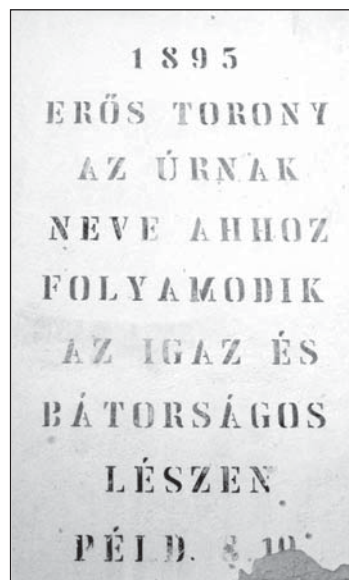
* Felolvasatott a templomszentelési ünnep alkalmával, 1895. november 10-én. (Az eredeti címben a „radnóti“ kifejezés nem szerepel. A szöveget a könyvnyelvi olvashatóság miatt, ahol lehetett, a mai helyesíráshoz igazítottuk.)

Hogy mikor, mely időben lett végleg elhatározva a templomépítés, azt hiteles följegyzések hiányában, sajnálatomra, meg nem jelölhettem, csupán annyit kutathattam ki a rendelkezésemre álló adatokból, hogy az első nagyobb lépés az építkezésre 1865. szeptember 29-én tetetett meg, amikor is Dobóca községben egy régi épület kőanyaga vásároltatott meg az új templomhoz 502 forint 80 krajcár értékben; majd 1873. áprilisi 9-én 50 kubik öl kő vágatott a balogi kőbányában.

Megtetevén így a kellő előkészületek, az 1873-ik évben több építőmestertől, névszerint **Kalla Mihály** rimaszombati, **Nagy József** gömörpanyiti, **Miks Ferenc** rimaszombati építőmesterektől templom- s toronytervek szerztettek be. Azok közül, mint legdíszesebb, a Miks Ferenc által készített tervrajz lón elfogadva. Köztudomású dolog, hogy a Miks-féle tervezet választása mennyire nem volt szerencsés! A szerfelett drága építkezés végkép kimerítette nemcsak az egyház anyagi erejét, hanem vagyoni előhaladásában is évtizedekre hátravetette.

De nem volt szerencsés a templom helyének megválasztása sem. Tudvalevőleg épp ez időben volt itt napirenden a földtagosítási munkálat, s ez a körülmény lehetővé tette volna – amint némely egyháztagok tervezgették is –, hogy a község valamely emelkedettebb pontján, a legalkalmasabb száraz talaj szemeltessék ki e célra. Nem így történt! A régi templom helyén, vizenyős, süppedékes talajon épült a nagyértékű új templom s a fundusnak illetően elhibázott megválasztása míg egyfelől lényegesen megrágitotta az építkezést, amennyiben rendkívül mély alapozást kellett végezni, ezen kívül sűrű cölöpözéssel is szükséges volt az épületet biztosítani, addig másfelől az alant fekvő hely a templom tartósságát és a külső hatás érvényesülését is károsan befolyásolja.

Miks Ferencel 1874. február 9-én kötött meg a szerződés, amely szerint a templom s torony teljes fölépítése 20.200 forintba került volna. Ez összegből leszámítatván a már beszerzett anyagok értéke, szerződés szerint 17.700 forint lett volna az építőmesternek fizetendő. Nem szükség

A torony építésére emlékeztető felirat • R. Kovács Attila felvétele

rámutatnom, hogy a tényleges állapot mennyire távol maradt e szerződés tartalmától!

1874 tavaszán – sajnálatomra, a napot meg nem jelölhettem, mert a jegyzőkönyvek erről nem szólnak, noha magára a tényre gyermekkoromból élénken emlékezem – megkezdték az ácsok a régi templom szétbontását, s ugyanezen évi május hó 27-én letétetett az új templom alapköve. Az összes építkezésnek két év alatt kellett volna a szerződés szerint bevégeztenie; azonban már az első évben lényeges eltérés történt a szerződés kívánalmaitól. Mind nagyobb és nagyobb összegeket csikart ki előre a furfangos vállalkozó, úgyhogy az egyház már ekkor abba a kényszerhelyzetbe jutott, hogy vagy félbeszakad az építkezés, vagy pedig házilag kell azt kezelnie. A két rossz közül az utóbbi lón választva; s így történt aztán, hogy 1874 végén már 12.392 forint 95 krajcár lett kifizetve, holott még csupán a templom falazata húzatott fel s a tetőzet – mely szerződés szerint horgany (cink) lemezzel lón befedve – készülhetett el. A következő, 1875-ik évben szintén házi kezelés mellett folyt tovább az építés; a boltívek készültek, a falak bevakoltattak. A házilag való építtetés sok utánjárást, vesződséget igénylő munkája **Varga Mihály** akkori gondnok nyakába szakadt, ki azt igaz hűséggel, önfeláldozó buzgalommal teljesítette.

Az 1875-ik évi kiadás 4.067 frt 70 kr-ra rügött. Ekkorra már nemcsak a pénzkészlet fogyott el, hanem kölcsönhöz is kellett folyamodni. A főtiszteletű *Tiszáninmeni Egyházkerület*től 2.000, **Palicz Pál** gesztesi lakostól pedig 3.000 forintnyi kölcsön vétetett fel, ezen felül **Samarjay János** rimaszombati földbirtokosnak is adós maradt az egyház téglá árában 807 forinttal. Ily temérdek költségek dacára is azonban még maga a templom sem készült el teljesen. Az Úrnak hajléka szószek és ülőpadok nélkül, üresen állott; földje kiteglázva nem volt. E hiányok kipótlása már csak 1877-ben, **Bán Bodon Mihály** gondnok ügybuzgó tevékenysége s lelkes felügyelete mellett eszközöltetett, amikor is ülőpadokért 380 forint – az év folyamán pedig összesen 888 forint 86 krajcár adatott ki, a szószekén kívül, mely már korábban (1876) a **Felső Pósa**-család ajándékából készült el.

A templomi belső berendezés jóformán el se készülhetett, midőn a fedélzetül alkalmazott cinklemezek tönkrementek, a boltozat több helyen beázott, úgyhogy 1879-ben, **Pósa Sámuel** gondnoksága idejében, újra kellett fedetni teljesen a templomot, ami ismét tetemes összeget emésztett fel, noha a fedési munkát végző mesteremberek munkadíjuktól elestek, amennyiben a szerződésileg kikötött három éven belől a tetőzet újra megcseppent. Az 1879-ik évi kiadás a templomra 734 forint 65 krajcárt tett ki.

Az említett tetemes kiadások dacára, részint személy (1877), részint birtok utáni (1883) kivetésből oly tekintélyes összegek folytak be a hívektől, hogy az egyház terhelő adósságaitól szépen megtisztult. Ámde a templomi cinkfedélzet (második fedés) pár év alatt újra megromlott, elannyira, hogy 1887-ben, **dapsi Pósa Mihály** gondnoksága alatt harmadízben kellett a fedélzetet kicserélni. Ekkor már, az egyházmegye által kiküldött szakértő bizottság véleménye alapján, nem cinklemez, hanem vörösréz

Nemesradnót – református templom • R. Kovács Attila felvétele

Nemesradnót – toronydísz • R. Kovács Attila felvétele

Nemesradnót – templombelső • R. Kovács Attila felvétele

EMLÉKEZETÜNKRE

Nemesradnót – a karzat az orgonával • R. Kovács Attila felvétele

Nemesradnót – bejárati ajtó • R. Kovács Attila felvétele

Nemesradnót – kettős áoszlop részlete • R. Kovács Attila felvétele

Nemesradnót – oszlopfő • R. Kovács Attila felvétele

Nemesradnót – szószék • R. Kovács Attila felvétele

Nemesradnót – ülőpad • R. Kovács Attila felvétele

alkalmaztatott fedanyagúl, s ez a művelet 1.858 forint 29 krajcárba került. Ime, tisztelt Gyülekezet, ily sok hányattatások, költségek, küzdelmek között építette s tartotta fenn a radnóti egyház toronynélküli csonka templomát, s ha még hozzá vesszük ezekhez az évi rendes kiadásokat, mint szintén azt, hogy időközben (1881) az iskolai épületen is egy 879 forint 41 krajcár költséget igénylő nagyobb átalakítási és javítási munkát kellett eszközölni, végül pedig, hogy 1889-től kezdve, a regále-jog állami megváltása folytán, az e címen befolyó jövedelem is felére apadt, szinte csodálkozunk kell, hogy e nép, ez egyház annyi teher alatt le nem roskadott! De nem, tisztelt Gyülekezet, a jó Isten ezt nem engedte! Sőt, miután az adósságok lassanként visszafizettek, s miután a templomra sem kellett többé nagyobb összeget költeni, az 1890-ik évtől kezdve gyűjtöttük anyagi erőnket a toronyépítéshez. Belátva azt, hogy templomunk vakolás nélküli homlokzata mind jobban és jobban megrongálódik, halaszthatatlanná vált a torony kiépítése. Csekély anyagi erővel ugyan, de annál nagyobb lelkesedéssel és szent buzgalommal a jelen év (1895) tavaszán hozzáfogtunk a nagy munkához. Mindenekelőtt, természetesen, a szükséges költségek előteremtéséről kellett gondoskodni. Az egyházhívek közönsége egyértelemben kimondotta határozatilag, hogy minden lélekre 2 frt, ezen felül a mintegy 2000 holdat tevő összes földbirtok után, holdanként szintén 2 frt vettessék ki az egyháztagokra (ez a kivétel utóbb fejenként 2 frt 30 kr-ra s a földbirtok után holdanként ugyanennyire emeltetett – P. L.), mely kivételből, előzetes számítás szerint körülbelül 5.000 frt fog majd összegyűlni.²

Az 1895. évi március 31-én Varga Lajos rimaszombati építőmesterrel megkötöttük a toronyépítési szerződést 4500 forintban, magunkra vállalván e mellett az anyagbeszerzést, valamint az összes szekeres és gyalogmunkákat is. Az anyagok beszerzése: téglakészítés, homok- és mészsállítás stb. a tavasz nyíltával megindult, s folyt serényen, úgyhogy július hó 18-án a kőműves munka megkezdhető volt. S amint a torony téglafalazata emelkedett feljebb-feljebb, óhaj támadt szíveinkben az iránt, hogy vajha a szentelési magasztos ünnepen egy új, a meglévőknél nagyobb harang szólalna meg ünnepies hangon! S az óhaj – Istené legyen érette a hála – valóra vált, az eszme testet öltött! Lelkész és gondnok aláírásával felhívó szöveget bocsáttatott ki, s a hívek részéről, rövid pár nap alatt, oly szép összeg ajánlatotott meg önként, hogy az új harang **Egry Ferenc** kis-geóci harangöntőnél megrendelhető volt. Ez az új harang – mely 269 kg ércsúlyú s 403 frt 50 kr. értéket képvisel – október 29-én érkezett meg, s november 4-én a toronyba felhúztatott.

A templomot és tornyot égi tűz ellen is biztostandó, vilálmhárítóval láttuk el, ami 200 frtba került.

A toronyjelvény szeptember 15-én tétetett fel ünnepélyesen. Örömmel említem fel itt, tisztetemhez képest, hogy az építkezés egész tartama alatt, **Varga Péter** gondnok fáradságot nem ismerő buzgalomával, önfeláldozó tevékenységével elévülhetetlen érdemeket szerzett magának s hálára kötelezte egyházunk minden jóérzésű tagját.

Úgy vélem ezek után, hogy úgy a helybeli, mint a vidékről ide sereglett híveket érdekelni fogja, ha feltüntetem azon összeget, mely a templom és toronyra külön-külön, s együttesen is kiadatott.

Amint a gondnoki számadások alapján, az 1865-ik évtől kezdve a mai napig, nagyjában összeállítanom sikerült a kiadásokat, azok összege a következő:

A templomra kiadatott összesen: 22.299 forint 21 krajcár
A toronyra: 6.717 forint 99 krajcár
Szekeres munkák pénzértéke a toronynál: 748 forint
Gyalog napszámok pénzértéke a toronynál: 250 forint

Így tehát a templom került: 22.299 forint 21 krajcár
A torony: 7.715 forint 99 krajcár
A templom és torony együtt: 30.015 forint 20 krajcár
azaz harmincezerötvenöt forint 20 krajcárba.

Ez összegben azonban nem foglaltatik a templom építése mellett teljesített ingyenes közmunka értéke, mint amelyet ma már, két évtized múlva, még hozzávetőleges számítással is alig volna lehetséges megállapítani. Úgy sejttem, hogy ez a közmunka 2.000 forintra bízást értekelhető.

Legyen megengedve ezek után, hogy fölemlítsem azon építőmesterek és iparosok neveit, akik a templom és torony építésénél a munkálatokat vezették, illetve teljesítették. A templomépítésnél az összes munkák Miks Ferenc kiváló képzettségű (de gyenge jellemű) rimaszombati építőmester, mint vállalkozó vezetése alatt folytak, az ácsmunkát **Lakatos István** rimaszombati ácsmester teljesítette; az ajtók és ablakok **Hollóssy József** rimaszombati asztalosmester készítményei, míg a szószéket **Pósa Péter** helybeli, az ülőszékeket pedig **Almássy József** rimaszombati asztalosmesterek készítették. A tanító karzati ülőpadja **Lukács János** helybeli iparos munkája. A kőfaragó munkákat **Jakovecz Antal** rimaszombati kőfaragó végezte, az oszlopfők díszítéseül alkalmazott szobrászmunkák készítőjének a neve azonban nincs följegyezve. Az első cinkfedélzetet, valamint a templomi gombot **Remlo István** rimaszombati bádogos készítette (a második fedélzet készítőjének a neve ismeretlen.) A templomi (harmadik) rézfedélzet **Tóth István** rimaszombati rézműves munkája. A toronyépítésnél **Varga Lajos** rimaszombati ácsmester, vállalkozó végezte az ácsmunkákat, a kőműves munkák vezetője pedig **Kalla Géza** rimaszombati építész volt, míg a rézfedélzet s a toronygomb és érckakas **Zsuffa Kálmán** rimaszombati bádogos készítménye, végül az asztalosmunkákat **Pósa János** putnoki asztalos mester teljesítette.

Szép hangú új harangunkat – mint már említém – baktai Egry Ferenc kisgeóci harangöntő öntötte.

Az eddig mondottakat azzal kell még kiegészítenem, hogy a toronyépítéssel kapcsolatban a templomnál is lényeges javításokat eszközöltettünk. Jelesül: a templomot kívül-belül bemeszeltettük; az ablakrámkákat kijavítottuk és befestettük (kivéve a templom északi végén levő, rendkívül cirádás ablakrámkát, mely annyira meg volt rongá-

lódva, hogy kijavítani nem lehetett, s ezért el kellett azt távolítani, a helyét pedig befalaztattuk); az összes ablakokba sodronyszöveteket alkalmaztunk; a két karzatot egészen új, deszka ülőpadokkal láttuk el; a templom felső (északi) bejáratához egy oszlopokon nyugvó, nyílt tornácot építettünk; végre a templomot csinos léckerítéssel körülvettük. Mindezen munkákat a toronyépítés fejében kialakított 4.500 forint díjért végezte el a vállalkozó, csupán a templomkerítés faanyagát kellett külön megfizetnünk.

Végül, tisztelt Gyülekezet, nem feledkezhetem meg azokról a kegyes szívű adakozókról sem, kik a kivétési összegeken felül, még önkéntes adományaikkal is járultak az építkezés költségeihez.

Az adományok között első helyen a bodrogkereszturi munkások 40 krajcáros parányi adománya áll, 1866-ban, melyhez a gesztelyi-haraszti munkások 2 forintnyi adománya csatlakozik. Íme, ez volt tehát ama parányi mustármag, melyből az évszázados nagy alkotás terepélyes fája kihajtott! 1867-ben a simándi munkások 1 forintot; a legyesbényeiek 50 krajcárt adtak; 1868-ban az újfalusi pusztai munkások adtak 1 forintot; 1874-ben egy magát megnevezni nem akaró 5 forintot, néhány rimaszécsi lakos téglá árában 5 forint 30 krajcárt, **Fertő Márton** 1 forintot; 1876-ban a **Felső Pósa** család ajándékol csináltatta a szószéket 200 forintért, ugyanekkor az **Alsó Pósa** család 200 forintot adományozott (mint hallomásból tudom, ajtókra és ablakokra); továbbá: (1875) **Külső Bodon Mihály** 4 forintot, **Pec Bodon Mihályné** 5 forintot, özv. **Pósa Antalné** 5 forintot, özv. **Pósa Jakabné** 2 forintot adott. 1886-ban államsegélyből 100 forintot, korábban könyöradomány gyűjtéséből 216 forintot kapott az egyház; 1883-ban a helybeli közbirtokosság 92 forintot adományozott kifejezetten „torony-alap“-ra, 1884-ben **Jászay József** 20 forintot hagyományozott végrendeletileg ugyancsak „torony-alap“-ra, ugyanezen évben a közbirtokosság ismét 500 forintot ajándékozott. 1885-ben tiszteletes Pethő Dániel lelkész 50 forintot, a közbirtokosság újra 100 forintot, tehát pár év alatt 692 forintot adott. 1886-ban özv. **Bódi Bodon Jánosné** 10 forintot; 1891-ben a **Felső Pósa** család 15 forintot, a bodollói munkások 1 forint 50 krajcárt, a bátkai munkások 1 forintot adtak; filléres adományokból begyűlt ez évben 12 forinto 88 krajcár. 1893-ban **Bedécs József** atyánkfia Amerikából 3 forintot, 1894-ben ugyanő ismét 1 forintot küldött. 1895-ben özv. **Bedécs Péterné** 6 forintot, özv. **Pósa Antalné** (ki életében több ízben bevonatta a szószéket csinos takaróval) végrendeletileg 50 forintot hagyományozott toronyépítésre. Cakóból: **alsó Gyenes János** 5 forintot, **Kovács Gedeon** 1 forintot, **Gyenes Benedek (alsó)** 3 forintot, **Nagy Pál** 2 forintot, **alsó Gyenes János** 1 forintot, továbbá Újfaluból: **Fazekas István** 1 forintot, **Fazekas Istvánné** 2 forintot, **kőházi Balyo Józsefné** 1 forintot adományoztak.

Ezeken kívül **Pósa Ferencné (bíró) Bettes Erzsébet** a jelen alkalomra egy értékes sötétkék bársony asztali terítőt, **Csabay Józsefné Nagy Teréz** asszony szintén egy másik szép asztali takarót (zöld posztó) ajándékozott;

ragályi Pósa Jánosné Balyo Apollónia és **gerg. Pósa Lajosné Pósa Amália** pedig a szószékre két izléses koszorút, **Bodon Kálmán** rimaszombati lakos szintén egy csinos koszorút helyeztek. Mindezen kegyes szívű adakozók vegyék el jutalmukat az áldástosztó szent Istentől!

Pénzbeli adományok a következőképpen csoportosíthatók: templomra kegyes adomány 432 forint, 20 krajcár, toronyra: 878 forint, 38 krajcár, harangra 323 forint. Összesen: 1.633 forint, 58 krajcár.

Íme, tisztelt Gyülekezet, kedves Híveim! Ezekben adtam elő a radnóti ev. ref. egyház temploma és tornya építésének vázlatos történetét.

Az a munka, melyet Isten nevének dicsőségére lángoló lelkesedéssel végeztünk: találjon kedvet az egek Uránál! Azokat az áldozatokat, melyeket az Úr hajlékának megépítésére hoztatok és hozni fogtok, tegye könnyűvé, tegye ékessé az a Fővalóság, kinél van a segedelemnek és minden áldásoknak kútfeje! A mai örömnappal kedves emléke s azok a boldogító csendes percek, melyeket töltendetek az Úr házában pitvariban: legyen ékes jutalma, legyen szent díja minden ti munkáitoknak és áldozattételeiteknek! Így lesz aztán igazán szent, legyen is szent minden darab kő, minden homokszem, mely e szent falakba beépítettet!

JEGYZETEK

¹ Érdekességénél fogva helyénvalónak tartom itt szóról-szóra közölni a régi templom építésére vonatkozó följegyzést, mely a Pintér István lelképásztor (1775-1784) kézírására vall, s mely a paplak padlásán, hányvetett írások között találtattott. Egyik lapon ez áll:

„Pro Sera Posteritate ad notantur Sequentia. (= Feljegyzések a kései utódok számára.)

I-mo Anno 1772 die 5-ta Octobry Felsőleges Király Asszonyunk kegyes engedelmeiből, Ezen T[ekin]t[e]jtes N[eme]ls Gömör V[á]r[me]lyére küldetett Parantsolattyát, a Nemes Ref[orma]ta Radnóti Sz[ent]. Ecclesiában engedtetett Templomnak építése eránt venév, említett V[á]r[me]lyénk akkori V[ic]ispányja (= alispánja) T[ekinte]tes Ne[me]ls V[á]r[me]lye közönséges megedjezéséből küldötték ki a F[e]lsőleges Locumtenentiale Consilium (= Helytartótanács) Intimatiójából (= felszólítására) T[ekin]t[e]jtes N[eme]ls Jekefalusy János akkori Szolga Bíró Urat és T[ekintetes]. akkori Vice Archidiaconus (= alesperes) Sz[ent]. Simoni Plebanus Lubik Urat.

II-do Munkája vagy Építése kezdetett és el is végeztetett A[n]n[o]. 1773 Pro tunc Ministr. Ecclae (= lelkész) Georg[ius]. Vattay Rector. Scholae (= tanító) Steph[anus]. G. Pap, Curatore Ecclae (= presbiterek) Gasparo Pósa Aedit, Petr. Varga Adessor Franc, Pósa, Paul Varga, Georg, Bodon, Greg, Bedéts, Gasparo Pósa, Steph[anus] Bodon Compossessor. Georg, Hamvay Gabr, Hamvay Lad[islaus], Losontzy et Steph[anus] Kovás. Közönséges költséggel vitetett tökéletességre Tudja a (z) Isten ki mit adott hogy Senkinek Maradéká más felett nem ditsekedhetik.“

Másik oldalon:

„Költ vagy ment akkor egy Kőből tiszta Buza hét Forintokon 7 tract. Sok Határokról Sok Kegyes és Istenfélő Urak adták a fáját.

Az egész Ecclesiabeli Nép Két Kézi munkájával szorgalmasan munkálódta és írásba a következő Nemzettségnek hagyta.“

² Tényleg befolyt e címen a hívektől 5.110 forint 74 krajcár (10.221 korona, 48 fillér - Pósa Lajos)

Szombathy Viktor

A Pósa-had és a többi gömöri „hadak”*

Három éve történt, hogy egyik szlovákiai lapunk karácsonyi mellékletében egy – azóta elhunyt – költőnk versét is közölte, amely vers egyik strófájában az állt:

*...a Millenáris versenypályán
a 60 éves vén baromnak,
Pósa úrnak
a t. főváros parancsára
mi vittünk virágot...*

S noha a versenypályán nem lehettem ott, viszont „Pósa úr” szülőfalujának, Nemesradnótnak, gyermekkorom idején a közelében laktam Gömör vármegyében, a versben írt virágvivésre az akkori „gyermeksajtóból”, *Az Én Ujságom*-ból jól emlékeztem. 1914-ben Pósa Lajos hatvanadik¹ születésnapját ünnepelték Budapesten. Pósa akkor már nagybeteg volt, nemsokára el is hunyt, de a főváros iskolái megtették azt – (nem parancsra, hanem önként, szeretetből) – ami ritka költőnek adott meg a világirodalomban: A takaróba burkolt beteg költő előtt elvonultak az iskolás gyerekek, a Pósa-verseken felnevelkedettek, s minden gyerek egy-egy szál virágot helyezett a költő lába elé. Végül virágerdő borította a gyermekversek országosan kedvelt íróját. Akadt, úgy látszik, a gyerekek között olyan is, aki ezt nem bocsátotta meg sem a költőnek, sem a fővárosnak, s utólagos bosszúként vén marhának titulálta az ünnepeltet. Az ünnepelt azonban halála után szobrot is kapott.

Olvasván ezt a múltból előhalászott verset, közöltem az illető újság főszerkesztőjével²: más verset is választhatott volna karácsonyra, ezek a sorok éppen nem méltóak egy Felvidékről elszármazott költő emlékének idézéséhez, különösen bántó ez az újság számos Pósa-származású olvasója számára. Próbáltam Pósa helyét is megjelölni a magyar irodalomban: ne a csengőbongó versikék szerzőjét lássák benne, ha már ítélnék fölötte, hanem azt a nagy munkát, amellyel az 1890-es évektől kezdve a magyar ifjúsági irodalom művelőit megszervezte, beszervezte, lapját megalapította, s aki nélkül szegényebbek lennének **Dankó Pista**-nótákban, s végül, aki egész irodalmi közvéleményt, társaságot tudott maga köré szervezni. Pósa Lajos nem volt **Petőfi**, sem **Arany János**, de érdemeit például **Kosztolányi** külön elismerte és a szülőföldhöz való szüntelen ragaszkodása a hazaszeretet példája lehetne ma is.

Beszélhettem. A főszerkesztő ingerülten válaszolt: a „pósájosok” népnyzó, népelnyomó, népbutító, tömegeket manipuláló, szervilizmusra, megalázkodásra nevelő tevékenységére utalt.

Megdöbbenem. Ennyi indulat Pósa szűkebb hazájában?! Pósa, Nemesradnót legszegényebb, de jól tanuló gyereke kizsákmányolt? Népet butított? A költő, aki **Ferenc József** nevét soha le nem írta³, nem ünnepelte, sőt éppen miatta hagyta ott tanári állását, megalázkodott volna? Aki Nemesradnót leégése után 1912-ben országos gyűjtéssel építette föl a falu házait, anélkül, hogy a maga leégett háza javára egy fillért is elfogadott volna: népnyzó? és vén marha?

A rimaszombati gimnáziumot, amelybe a múlt század hatvanas éveiben **Mikszáth**-tal, **Kiss Józseffel** együtt ő is járt, én is a magaménak vallom. Ezt válaszoltam a főszerkesztőnek: „*Lehet, hogy a gimnázium szamarakat nevelt, de marhákat nem!*”

Ezzel aztán abba is hagytuk a terméketlen vitát. „*Ezért Pósa Lajost ma sem tisztelik Szlovákiában!*” – zárta le.

Nem hittem. S mivel azóta a *Csehszlovákiai Magyar Dolgozók Kulturális Egyesületének* – a CSEMADOK-nak – több fiókegyesülete is rendezett már Pósa-emlékünnepeket, vitapartnerem Póságülölő állításainak éppen ellenkezőjét tapasztalhattam.

Hadd foglalkozzam egy olyan Árpád-kori településsel, amely egészen 1945-ig szinte mintája volt az ősi „hadas település”-nek. A falu neve sokáig *Radnót*, majd 1908-ban a számos többi Radnóttól való megkülönböztetés miatt *Nemesradnót*. Hivatalos szlovák neve ma: Radnovce.

A Rimába ömlő Balog folyócska partján épült, a XIX. századi etnikai határtól jóval délebbre. (Ez a határ e folyó mentén a szlovák Felsőbalog, s közvetlen mellette a magyar Alsóbalog. Felsőbalogot a **Koháry-Coburgok** telepítették.) A Balog menti magyar falvak reformátusok, Nemesradnót is az. Eredetükre nézve a radnótiak is a palóc népcsoport-hoz – tartoznának, ha vallották volna palóc származásukat. De megnemesedvén, bármennyire paraszti életet éltek is, a zsellérnéppel már nem vallottak közösséget. Az egi **Bakó Ferenc** és tudós társainak kutatása szerint a palócok származási összetétele igen vegyes, és ez az én kis emlékezésem a radnóti népről nem is akar beleszólni a palóckutatás igen bonyolult folyamatába, mindössze annyit jelent ki, hogy a falu első építői még az **Abaffyak**, a Hanva nemzetség tagjai voltak, s a község hadak szerint települt. Még az 1930–1940-es évek határán is főként a **Kis Pósa**, a **Nagy Pósa**, a **Bodon** és a **Varga** had „uralkodott” a faluban. Ezek tulajdonképpen nemzetségek, nagycsaládok voltak, egymással igen összetartók, eredetükre, múltjukra büszkék. A had az idők folyamán

* Az írás eredetileg a Honismeret c. folyóirat 1987. évi 4. számában jelent meg. Újraközölte Kun Miklós Jenő a www.mesekiraly.com c. honlapon, a következő megjegyzéssel: „A folyóirat szerkesztőbizottsága ezzel az írásával köszönte a 85 esztendő szerzőt, és kívánt neki jó egészséget, további gazdag, alkotó esztendőket. Az 1902. április 8-án, Rimaszombathban született író-műfordító 1987. augusztus 12-én Budapesten elhunyt, így alighanem ez az életében megjelent utolsó munkája. Az inkriminált vers szerzőjét (mert lényegtelennek tartom), nem kutattam. A Pósa Lajos címerén esett sérelem mindvégig foglalkoztatta a költő valódi értékeiért következetesen kiálló Szombathy Vikort. Ahogy 1986. augusztus 3-án Pósa Dezsőnek címzett levelében írja: „kis tanulmány” közlésében már megállapodott az akkor a Hazafias Népfrent folyóirataként megjelenő lappal. Az írást az időkben szintén elhunyt Pósa Dezső leánya, a család birtokában lévő hagyaték jelenlegi gondozója, Vigh Pósa Judit kutatta fel; az ahhoz fűzött további megjegyzéseim alább olvashatók – KMJ.” A jegyzeteket is Kun Miklós Jenő készítette.

Az eredetileg dőlt betűkkel történt kiemeléseket módosítottuk. (szerk.)

a faluban szétszóródott, de amíg a telek bírta, a családok „egy-végtebe” épültek.

Armális nemességet – földet nem ajándékozó királyi nemességet – Pozsonyból vagy Bécsből, illetve megváltásként saját földesuruktól az 1660-as években kaptak. Szorgalmas, megtartó nép lévén, ha a török adószedő s a német zsoldos nem nagyon zavarta őket, megszedték magukat és a megváltási díjat – nem volt csekély összeg, 2500–3000 akkori ezüztforintra is felért – meg tudták fizetni. Minden hadnak külön címeres levele volt. A Nagy Pósaé ma is megvan, a legidősebb őrsi egy ládában a had írásai között.

A hadak kezdetben közösen művelték földjeiket: szántó, állattartó, s ezzel kereskedő nép voltak. A közös földek jórésze később saját, családi kézbe jutott, majd, ahogy a családok – hadak – szaporodtak, úgy oszlott a birtok is. Tíz-husz-negyven holdnyi terület esett egy-egy családra, de egészen a termelősövetkezetek – a JRD-k – megalakulásáig változatlanul maradtak szántók vagy legelők a had közös birtokában is. Ezeket minden évben nyílhúzással osztották el, s erről, valamint a hadak gyűléseiről jegyzőkönyvet vezettek. Az a jegyzőkönyv, amelyet néhány éve még láthattam, az 1800-as évek elejéről való volt.

Nemcsak a közös birtok állapota, sorsa került az ilyen jegyzőkönyvbe, hanem még egy-egy templomi vita is. Minden család minden személyének megvolt a templomban a maga ülőhelye s ehhez ragaszkodott is. Ha véletlenül valaki, tudva vagy tudatlan, elfoglalt egy ilyen évszázados, jogos helyet, abból vita, veszekedés kezdődött, különösen az asszonyok között, s még Istentisztelet alatt is tologatták félre egymást ülőkéjükkel a büszke fehérnépek, míg a vita jegyzőkönyvbe, megrovásként be nem került. A templomban ma is látható az az oldalt vágott ajtó, melyet az egyik büszke Bodon nyitattott magának, mert nem akart Isten színe elé járulni azon a főajtón, amelyen ellenfele *elsőnek* lépett be egyszer, holott erre joga nem volt.

Pap, tanító, kántor is „beltenyésztes” volt, a hadakból került ki, a Pósa, Bodonok, Vargák nevét rimaszombati, losonci, sárospataki, debreceni iskolák lajstromai őrzötték, e sorok írója is Pósa papjelölttel tanult, annak apja is radnóti lelkész volt. **Bodon Lajos** meg a tanító. Igen szorgalmas, megtartó nép, „jó emberanyag”, mint a sorozóbiztosok mondták, ama kálvinista büszkeség éppúgy nem állt tőlük, mint ahogy garázdaság miatt sem igen lehetett találkozni nevükkel a törvény előtt. Vagyoni vitákban már inkább. De, ha erre célzunk, áruljuk el azt is, hogy a közösen birtokolt, nyílhúzással bérelt földek, legelők jövedelme mindig valamely időszerű jótékony célt illetett. Főképp egyházit, iskolait vagy emberbarátit.

A rektornak, Bodon Lajosnak köszönhető az is, hogy az 1930-as idők elején Pósa Lajos, a költő bronz mellszobrot kapott⁴ a templom előtti téren, s e szobor *ma is áll*.

E sorok írója büszkén raktározza el lelkében Pósa, Bodonok, Vargák barátságát, s régi jelenetek elevenednek meg előtte, egy-egy hadbélire gondolván. Arra például, hogy mikor „a soros legvénebbet”, az akkor 85 éves Pósa Elemért kereste ismerkedés céljából, rövid félóra alatt összefutott félhadnyi Kis Pósa, Nagy Pósa: vajon mi ügyben keresik idegenek Elemér bátyjukat, szinte védte a had a csupa készség Elemért. Megnyugodtak, mert akkor már a fényképezőgép lencséjén

villogott a balogvölgyi napsugár, s rövid tíz perc múlva a láda is előkerült a Pósa címerével, a jegyzőkönyvvel és a szítával. A szítával, igen, mert régi szokásként húsvét ünnepein szítára tették az armálisokat az udvarokon, hogy doh ellen megszelőztessék.

Majd meg csaknem hívatlan vendégként érkeztem nemrég egy Nagy **Pósa**, keresztnévén **László**, lakodalmára, s láttam-hallottam végig a vőlegénybúcsú és menyasszonykikérés rigmusait, amely hagyományos ünnepekre nem is gondoltam volna. A család egész üres házat bérelt ki, négyszobásat, hogy méltón teljék az ünnep. Azt hiszem azonban, az utolsók egyikét láttuk. A tyúklevés íze máig sem hagyta el a nyelvem.

Tudtak nyakaskodni is? Tudtak.

Amikor Nemesradnót – szinte az egész falu – egy nagy szélvihar alkalmával leégett, a költő Pósa Lajos még testi virágában élt. „Bogárhátú” kis szülőházát, édesanyját, s faluját igen szerette. Az általa indított országos gyűjtés szép összeget hozott, a falu kárvallottjai megkapták. A maguk házáat is fel akarta építeni a maga erejéből a költő, de a falusiak hála jeléül, több vagon építőkövet hordtak az elárvelt telekre. Pósa közben megbetegedett, elhunyt, a kövek a telken maradtak. Pósa Lajos özvegye – maga is költő s író, **Andrássy Lídia** – veszett fejsze nyeleként szerette volna legalább a köveket eladni, mert özvegyként meglehetősen szegényen maradt. Állami „nyugdíjként” mindössze egy kis, alig valami jövedelmet hozó mozit kapott Sashalmon. Trafik helyett kis szegény mozit kapott.⁵

A falu azonban nem adta a követ. Beépítette egy híd. Nagy vita, huzavona keletkezett. A falu fele Lídia néni mellett, a másik fele ellene. E sorok írója sem bírta megállni, maga is beleszólt az özvegy védelmében, ha illetéktelenül is. Szerzett tehát haragosokat. Vezetők, s vezetettek vitája Szlovenszókószerte visszhangzott.

A követ megtartották. A kis ház nem épült föl többé.

Volt a hadak tagjai közül olyan is, aki Pósa Lajos tékozlására is felfigyelt, s nem helyeselte. Ilyen pocseklóslást faluból való gondos gazda nem cselekszik! Ugyan mit? Azt, hogy a költő minden szivarjához külön szipkát vett elő. „Pocsekló ember vaót, minden szivarjához külön szipkaót szítt!”

Ezt egy életre megjegyezték.

*

Ez a nemes falu, amely évszázadokon keresztül úgy tartott össze, mint egy márványtömb, s ha egyes szilánkjait – egy-egy lelkipásztort, tanárt, vagy éppen költőt – valamely jótékony Égi Művész messzebb is röpítette, a tömb mind hagyományában, mind birtokos voltában, mezőgazdasági tudományban, egymás iránti hűségben egyben maradt. 1945 után azonban hirtelen töredezni kezdett. Nagybirtokosa a falunak soha nem volt, az endogén házasság éppúgy szokásban volt, mint a vérfrissítő exogén – (a lakodalmra is, amelyen részt vettünk, Rimasimonyiból hozták a menyasszonyt) – a hitélet külső hatásokra megcsökkent, a falunak ma nincs papja, a templomot alig látogatják.

Mivel az összes radnóti „hadak” vizsgálatára sokkal hosszabb idő lenne szükséges, mint amennyi rendelkezésemre áll, s mivel főként a Pósa érdekelték, mint a legnevezete-

sebbek, hadd közöljem itt csak a „végeredményt”, a mai állapotokat. Csak azt jegyzem meg még, hogy mind a *Radnót*, mind a *Pósa*, mind a *Bodon*: középkori személynév. Jelenleg Nemesradnóton a Nagy Pósa család levelesládája a benne levő „kutyabőrrel” s az egyéb hozzá tartozó iratokkal **Pósa Ferencé**knél van, ők őrzik a nagyalakú festett címet is. A Kis Pósa család iratait nem őrizték megfelelő gondossággal, azok az idők folyamán elvesztek. A Pósa család lassan fogy, ház helyüket cigányok foglalják el. A Nagy Póság nagy családjából jelenleg 11 familia él a faluban – (valaha legalább háromszor ennyi volt) – a családtagok száma 29 fő – (egykor legalább 100) – ebből 14 idős, 4 pedig iskolás. A Kis Póságánál még rosszabb a helyzet, valaha ők is legalább százán voltak, jelenleg 4 család él 6 családtaggal, ebből kettő nyugdíjas, gyerek nincs. Mindig „divat” volt az egyke.

Elveszvéen a birtokok, *Rimaszombalba* – a legközelebbi ipari városba – 7 Pósa család költözött, ezek 23 személyt jelentenek. Belőlük 3 személy nyugdíjas, 5 pedig gyermek, diák. *Kassára* 3 Pósa család költözött 11 személlyel, közülük egy nyugdíjas, 4 a diák. (Amikor arról van szó, hogy „diák”, ez nem minden esetben azt jelenti, hogy *magyar* iskolába járnak.) Rimaszécse 2 Pósa familia él, 9 személlyel, közülük 4 iskolás gyerek. Bátka közeli faluba 1 Pósa család ment át, ebből 3 gyerek.

Nemesradnót lakosságának ma már 70 százaléka cigány, a magyarok legnagyobb része idős, nyugdíjas. Kevés a magyar fiatal, az iskolás gyerekek 90 százaléka cigány.

1945-ben még 31 Pósa család lakott Nemesradnóton – (a század elején ennek legalább kétszerese, s a helyzet a két világháború közötti „első republikában” is csaknem ugyanaz maradt) –, s pontosítva a személyek számát: 1945-ben 98 Nagy Pósa élt itt. A családok csökkenése állandósult, a szövetkezetnek nem volt sok munkáskézre szükségük, megalakult az állami gazdaság is, a gépesítés még jobban fogyasztotta a Póságkat. A statisztika szerint a régi időkben a Póság, Bodonok, Vargák 99 százaléka saját földjét művelte.

A Nemesradnóton maradt Póság jelentős része idős ember. A fiatalok legtöbbje az állami gazdaságban dolgozik, van köztük csoportvezető is, ami a jelen állapotban nagy szó. Egy Pósa Fülekre jár dolgozni, az ottani bútorgyár tervezési osztályának vezetője, egy Pósa pedig a Rimaszombat melletti *Kurinc Állami Gazdaság*nak vezetője. A Kassán élő Póság közül 2 személy mezőgazdasági mérnök, 1 fő villamossági mérnök, 1 fő fogorvos, 1 pedig tanítónő.

A Rimaszombatan élő Póság közül az egyiknek érdekes foglalkozása van – költői képpel élve: ugyanaz, mint a költő Pósa Lajosé – csillagásznak tanult a **Konkoly-Tege Miklós** által alapított ógyallai csillagdában, s jelenleg a Rimaszombatan felállított csillagvizsgálóban dolgozik. Egy Pósa mezőgazdasági mérnök, négyen üzletvezetők, egy osztályvezető az állami gazdaságnál. Az én kedves barátom, **Pósa Dezső** nemcsak a terményfelvásárló munkabérosztályának vezetője, hanem a magyar kultúrában is „bennmaradt”: a CSEMADOK rimaszombati szervezetének elnöke. Az egyik, Rimaszécse került Pósa a rimaszécsi helyi tanács elnöke.

Szétszóródtak, de a helyét valamennyi megállja. Egyelőre a Póság – (és a Bodonok, Vargák) – szétszórta tagjainak fele

megmaradt valamennyire a földnél, hivatásban legmesszebbre a csillagász távozott.

„Akkor élte a falu fénykorát – írja nekem Dezső –, s akkor volt a legnagyobb Pósa-kultusz (országszerte is), amikor Pósa Lajos, a költő családja, rendszeresen járt Radnóra és minden ünnepélyen büszkén szavalták a gyerekek a Pósa-versiket, s a mulatságokon vígan hangzottak a Pósa-Dankó nóták a radnóti nép ajkáról. De hát az egykori szavalógyerekek mind megöregedtek, vagy kinn fekszenek a temetőben. Utánpótlás alig.”

Várom az értesítést, ez idén is megkoszorúzzák-e a költő szobrát Radnót piacán és a **Tompa Mihály**ét Rimaszombatan, kicsi, de benső ünnepség keretében.

Én a Póság iránt érzett barátságomat nem hagytam el. Élete végéig tartottam afféle gömöri atyafiságot Pósa Lajos özvegyével, Lídia asszonnyal és a költő fogadott lányával, **Pósa Sáríkával**, aki dr. **Kiss Istvánnak**, a budapesti „Duna rendőrfőkapitányság” vezetőjének felesége volt, s akik házában a két világháború között rendkívül érdekes társaság szokott volt összegyűlni. Nemcsak magyar, hanem akkor még egzotikusnak számító külhoni vendégek is: néger tudósok, a mandzsu határon „foglatoskodó” kínai tisztok, a japán tudós **Imaoka Dzsucsiro**, egy finn nyelvész: **Yrjö Koollaki**, angol Afrika-utazó, s egy valódi indián, aki valamely atavizmusból kifolyólag Európában a mongolok származását tanulmányozta.

És minden ilyen különleges vendég „esetében” éjfél tizenkettőkor megjelent özvegy Pósa Lajosné, született Andrassy Lídia – **Hermann Ottóék** egykor hív barátnéja – a tizenkét literes óriásserpényővel, a serpenyőben egyszer csipetkés bablevessel, másszor csípős halászlével, avagy kolbászos káposztalevessel.

Látni és hallani kellett volna, ahogyan a finn tudós vagy a mandzsu kapitány képe-vörösödve nyeli, prűszköli, kínlódja a csodás ízű paprikás lét, vagy tátog a babtól.

Ez volt özvegy Pósa Lajosné legnagyobb büszkesége.

De most már Radnóton ilyet nem főznek.

JEGYZETEK

¹ Nyilvánvaló elírás, 1914-ben Pósa Lajos hatvannégy éves volt [negyven éves írói jubileumát ünnepelték].

² A pozsonyi Új Szó című lapról van szó, amelynek akkori főszerkesztője Rabay Zoltán volt.

³ S ha mégis: abban nem volt köszönet. A sajtóban elszórvá megjelent, „Ferenc Jóskát” aposztrofáló versei miatt a lapszámokat nem egyszer elkobozták, s Pósa-t csak páratlan népszerűsége mentette meg attól, hogy a hatalom kezét emeljen rá. Ezek a versek kötetbe foglalva csak halála után jelenhettek meg (*A magyar nép kesergője*, 1921).

⁴ A szoborállítást kezdeményező nemesradnóti iskolaigazgató érdemeiről Szombathy Viktor 45 évvel korábban is megemlékezett (A kisiskolától a János vitézig, Magyar Lélek, 1942. június).

⁵ Fiatal hírlapíró korában, az 1920-as években Szombathy Viktor, a Prágai Magyar Hírlap munkatársaként számos közismert személyiséggel, köztük Blaha Lujzával, Esterházy Jánossal, Kosztolányi Dezsővel, Rudnay Gyulával készített interjúkat. Ezek egy részét, köztük a Pósa Lajosnéval folytatott beszélgetést, B. Kovács István közölte újra. Ebben az özvegy vall kálváriájáról (Szellemidés – A költő özvegye, Gömörország, 2002. tél).

Néhány köszöntő sor Vaskői Károlynak

Január 18-án töltötte be Vaskői Károly 70. életévét.

Hivatását tekintve pedagógus, aki évtizedeken át oktatta az alsótagozatos magyar nebulókat Gömörben. Több éven át igazgatta a nemesradnóti iskolát is. Azt az iskolát, amelynek a falán emléktábla, előtte pedig szobor hirdeti, hogy ebben a faluban született a magyar gyermekirodalom halhatatlan alakja, Pósa Lajos.

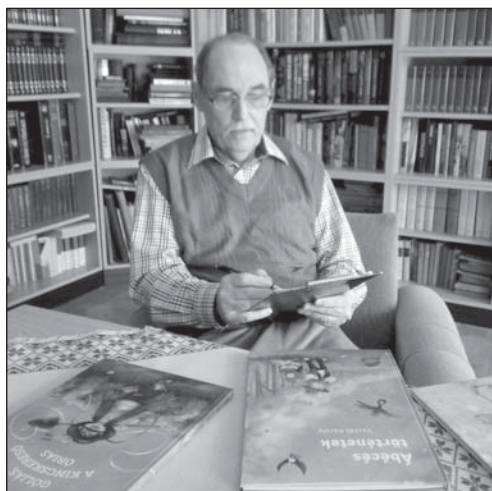
Vaskői Károly sokat tett a Pósa-életmű éltetése érdekében. A költő-lapszerkesztő születésének 150. évfordulóján Ő volt az, aki a megemlékezés kezdeményezője, s az emlékünnepe legfőbb szervezője volt.

A *Pósa Lajos emlékezetei* c. kiadványhoz írt előszavában olvassuk:

„Pósa Lajos megjelenése a magyar irodalomban nagy valószínűséggel szükségszerű volt. Élénk, természetes ösztöne megérezte az örök szépet. Költészete, mely főleg a gyermeki lelkeket szólította meg, egy úrt igyekezett betölteni azon a lírai palettán, amelyen hiányzott a népi egyszerűséggel, makulátlan tisztasággal az ifjú nemzedék számára megálmódott költészet. »És friss benne minden ... Mióta a világ világ, nem volt a gyermekeknek egy ilyen nagy költője soha. Ilyen gazdag, ilyen kedves, ennyire szuggesztív, meghabonázta az egész gyermekvilágot. Ő a magyar mumusnak az ellenképe: a megnyugtató, a kedvrederítő, a nevelő, a nemesítő, a mulatattató. Ezt tudnunk kell mindnyájunknak...« – írja Bródy Sándor. Igaz, voltak nagyevű elődök, meseírók, a magyar gyermekirodalom prózai előfutárai, akik megteremtettek valami csodálatosat, amit sokáig nélkülözni kellett. Azonban Pósa egyedüli etalonnak számít a magyar gyermekvers költészetben. Megalkotott valami olyat, amelyet az utána következő gyermekversírók társadalma, ha akarta, ha nem, mint erőt adó fluidumot, belelegzett. Az Ő szellemisége folytonos hatással van az utána keletkező egész modern kori magyar gyermekirodalomra. Lehet Pósa költészetét szeretni, vagy nem szeretni, de az bizonyos, hogy Ő volt az, aki elvetette az akkori Magyarországon a gyermekirodalom csodás magvait, melynek csíráiból szinte kifogyhatatlanul táplálkozhat minden poéta, új utakat, irányzatokat keresve, a magyar gyermekirodalom kincsesházát gazdagítva, mert valójában Pósa olyan nagyot alkotott, amely örökértékű, maradandó. Arra törekedett, hogy a közösségnek a hasznára legyen. Életében tisztelték, halálában áldják, és emlékezetét szent kegyelettel őrzik. Ezt szolgálja ez a kiadvány is.”

„Megalkotott valami olyat, amelyet az utána következő gyermekversírók társadalma, ha akarta, ha nem, mint erőt adó fluidumot, belelegzett.” – fogalmazott Vaskői Károly. Olyannyira hatott Őre is, hogy maga is művelője lett a magyar gyermekirodalomnak. Alkotásait több kötetben adta közre. Elsőként a *Szappanbuborékok* c. kötet jelent meg (2007) a losonci *Plectrum Kiadó* gondozásában, amelyet Szászi Zoltán szerkesztett és Szekeres Éva illusztrált.

Ezt követte 2019-ben két kötet, a Mihályi Molnár László szerkesztésében és ajánlásával megjelent *Ábécés történe-*

tek és a Góliás, a kincskereső óriás címet viselő kötet. Az utóbbi köteteket Nagy Rita illusztrációi díszítik, s magánkiadásban láttak napvilágot a rimaszombati *LI-NOX* nyomdában. A kötetek nyelvi szerkesztője, Poór János ezekkel a szavakkal ajánlja őket: „A szerző versei, verses meséi kedves személyekről, mesebeli alakokról, ismert és kevésbe ismert állatokról, a természet és a táj szépségeiről, változásairól mondanak el ízes magyar nyelven érdekes, hasznos, olykor tanulságos történeteket. A versekbe foglalt témák gyakran játékos, humoros és ritmikus formában segítik az olvasás élményének, örömeinek és szépségének a megélését.” Mint írja: „Kincsünk, ékes anyanyelvünk ízei majd gazdagítják szókincsünket, jobbá és nemesebbé formálják érzelmeinket, szívünket, lelkünket, s ily módon megtartanak anyanyelvszerető magyarnak és embernek”

Vaskői Károly hosszú éveken át volt elnöke a még 1962-ben alapított *Tompa Mihály Klub*nak, folytatva azt a szolgálatot, amelyet Veres János és társai kezdtek el. Az elnöki tisztséget 2015-ig látta el, amikor – érdemei elismeréseképpen – tiszteletbeli elnökké választották.

Az általa üzemeltetett, s a hagyományörzés okán *Három Rózsa* nevet kapott kávéház (ha már az eredeti épület – a mai Tátra Szálló nem vállalja az évszázadokon át használatos nevét) a mai napig színhelye a különböző magyar előadásoknak és rendezvényeknek. Állandó tárlaton láthatók itt Rimaszombat jeles szülöttjei, s ugyancsak otthonra talált itt a *Gömöri Fotóklub Galériája* is.

Nevéhez fűződik a 2020-ra kiadott falinaptár is, amely a város jeles személyiségeit mutatja be.

Hosszan lehetne még sorolni, hol s milyen formában szolgálta és szolgálja Vaskői Károly a magyar közösséget.

Mivel mostanság gyengélkedik, kívánunk neki mielőbbi teljes felépülést!

Kedves Karcsi!

Ad multos annos! Isten éltesen!

B. Kovács István

Elhunyt G. Kovács Gyula

G. Kovács Gyula Feleden született, de családja pelsőci származású volt, s ő maga is erősen kötődött a szebb napokat is megélt egykori megyeszékhelyhez.

A feledi alapiskolában Szegedi László szeretette meg vele a történelmet. A *Füleki Gimnázium*ban érettségizett, ahol még jobban elmélyült a múlt iránti érdeklődése, majd Prágában folytatta tanulmányait a *Károly Egyetem Teológiai Karán*. Tanulmányait, személyi okok miatt, nem fejezte be. Hazatérve, elvégezte a rimaszombati közgazdasági középiskola felépítmenyi tagozatát, s ezt követően felvásárlóként dolgozott. Szabadideje java részét honismereti kutatásokra fordította.

Minderről egy helyen így vallott az őt kérdező Juhász Dósa Jánosnak:

„A fő lökést a füleki gimnázium jelentette számomra. Igen – igazi, klasszikus, humán beállítottságú nevelést kaptunk. Latint, franciát, filozófiát, történelmet tanultunk, és olyan tanítómestereknek köszönhetően, mint Szako László, Lóska Lajos, Molnár, Fehér László stb., faltuk a könyveket, habzsoltuk az új ismereteket. Megszállottja lettem az irodalomnak és a történelemnek. Gömöri lévén, szűkebb pátriám nagyjai és dicső múltja kezdett el különösképpen érdekelni. Valójában egyháztörténész szerettem volna lenni, ami az egypártrendszer dühöngő hullámverésében nem volt egyszerű – ráadásul a feleségem is a pedagógusi pályán volt. A Gömör-Kishonti Múzeumban találtam először magamra, bár már azelőtt is írogattam. Jobbára Gömör kulturális életének nagyjairól készült tanulmányaim jelentek meg a hazai magyar sajtóban.”

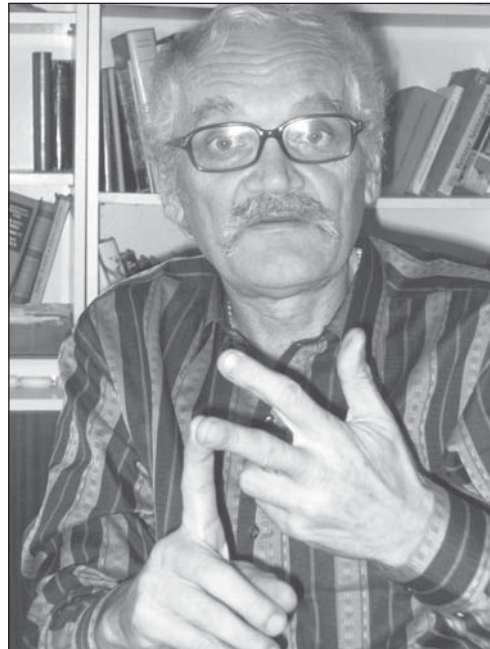
Jómagam Bettes István közvetítésével ismertem őt meg. Akkortájt Feleden élt, s a helyi terményraktárban találkoztunk először. Gyorsan megtaláltuk a közös hangot, s attól kezdve tartottuk a kapcsolatot. Miután 1990-ben az akkori Gömöri (ma: Gömör-Kishonti) Múzeum igazgatója lettem, kapcsolatunk elmélyült. Olyannyira, hogy – látván és tapasztalván felkészültségét – munkatársammá fogadtam, s rábíztam az intézmény könyvtárának a kezelését. Miután engem, másodszori nekifutásra, leváltottak az igazgatói tisztségemből, majd az intézményből is eltávolítottak, Ő is hamarosan távozni kényszerült a múzeumból.

Írásai főleg a *Gömöri Hírlap* c. hetilapban, valamint folyóiratunk, a *Gömörország* hasábjain jelentek meg.

Egy ideig főszerkesztője volt a *Gömöri Hírlap*nak. Ebben az időszakban több tucatnyi gömöri település történetét mutatta be a lapban. Ugyanitt jelent meg a *Gömör nagyjai* című cikksorozata, amelyben a pelsőci Bebekeket, a serki Lorántffyakat, Otrókocsi Főris Ferencet és több más híres családot, illetve személyt mutatott be.

Főbb munkái:

A tatárjárás a Rima és a Sajó völgyében. A Gömör-Kishonti Múzeumegyesület évkönyve. II. évfolyam (1995–1997), 92–103.

Egy fejezet Serke történetéből: „Rákóczinak dicső kora” Gömörország, II/2. (2001, nyárutó), 43–45.

Gömöri protestáns gályarabok (11 részben jelent meg a Gömörország c. folyóiratban)

1. III/4. (2002, tél), 58–62.
2. IV/1. (2003, tavasz), 34–40.
3. IV/2. (2003, nyár), 54–58.
4. IV/3. (2003, ősz), 34–39.
5. IV/4. (2003, tél), 38–43.
6. V/1. (2004, tavasz), 26–31.
7. V/2. (2004, nyár), 42–46.
8. V/3. (2004, ősz), 40–46.
9. V/4. (2004, tél), 44–48.
10. VI/1. (2005, tavasz), 63–65.
11. VI/2. (2005, nyárelő), 56–62.

Önállóan megjelent könyvei:

Pelsőc története (1993)

Feled története (1998)

Serke története (2002)

Egyházasbást története (2006)

Aztán... aztán egyszer csak eltűnt Gömörből. Kósza és ellentmondásos hírek keringtek csak róla, mígnem aztán szembesülnünk kellett a szomorú és könyörtelen valósággal: idén február 2-án egy bajorországi idősotthonban G. Kovács Gyula elhunyt. Személyében egy szülőföldje iránt mindig elkötelezett, annak múltját szorgosan kutató embertársunk hagyta itt a földi létet.

Köszönjük Neki mindazt, amit múltunk feltárása és bemutatása terén elvégzett, az örökséget, amit ránk hagyott.

Nyugodj békében, Gyuszi!

B. Kovács István

Id. Mács Zoltán (1933–2020)

Ez év február 25-én vettünk végső búcsút a rimaszombati magyarság jeles alakjától, id. Mács Zoltántól. A gyászertartást végző Kovács-Tímár Ildikó prédikációjában a találatokról szóló példázatot idézte: „*Jól van, jó és hű szolgálóm, a kevésen hű voltál, sokat bízok rád ezután, menj be urad ünnepi lakomájára!*” Mint fogalmazott, számára Ő testesítette meg „a” rimaszombati polgárt, aki egész életében az övéit, közösségét szolgálta.

Sajátkezű önéletrészésének közreadásával búcsúzunk Tőle. (szerk.)

Életrajzi adatok*

1933. november 26-án Rimaszombatban születtem. Apám kőműves volt. Anyám háztartásbeli. Három fiútestvér közül a legidősebb vagyok.

1944. szeptember elsején beléphettem a rimaszombati *Egyesült Protestáns Gimnázium* első osztályába. A II. világháború után, 1945-ben az intézmény megszűnt. Szüleim, látva addigi iskolai eredményeimet, ismét a rimaszombati gimnáziumba írtattak be. Ily módon 1945. szeptember 1-én ugyanabba az épületbe tértem vissza, melyben a háború előtt néhány hónapig oly sok reménységgel kezdtem ismerkedni a szép magyar beszéddel. Ugyanazon a folyosón, majdnem ugyanabban a tanteremben kapott helyet az első osztály. Ismét elsős lettem. Csakhogy a tanárok beszédéből egy kukkot sem értettem. Ez az intézmény akkor már szlovák tanítási nyelvű gimnázium volt. Szlovák nyelvet életemben akkor hallottam először. Egy ideig nagyon figyeltem, de egyetlen ismerős szó sem ütötte meg a fülemet. Unatkoztam. A matematika órákon mindent értettem abból, amit a tanár a táblára írt. Egyik alkalommal egyszerű számolás, a négy alpművelet ismétlése, vagy tudásunk felmérése volt az óra célja.

Egyszer csak hallom, hogy a nevemen szólít a tanár. Kiálltam a padból, ahogyan illett. Azután „professzorom” mondott még valamit, de azt már nem értettem, ezért aztán csak álltam és bizonyára bárgyún mosolyogtam. Ekkor az idős úr, miután feltolta a szemüvegét, mutatóujjával hívogatóan integetett felém. Megértettem, hogy a táblához kell mennem. Felírt egy egyszerű szorzási példát, a fülemhez hajolt és odasúgta, magyarul: „*Csendben számold ki, az eredményt húzd alá.*”

Nagyon megörültem. Már egy hónapja jártunk iskolába, de ez volt az első eset, amikor értettem is, mit kívánnak tőlem. Felbuzdulva sikeremen, a szünetben azonnal magyar anyanyelvű osztálytársaimhoz siettem. Az osztályban talán nyolcan vagy tízen voltunk magyarok. A tízperces szünetekben a folyosó félreeső sarkában húzódtunk meg, itt egymás között magyarul beszélgettünk. Ekkor egyszeriben én lettem a központi szereplő. Társaim ugyanis kissé irigykedő kíváncsisággal afelől érdeklődtek, mit súgott a tanár a fülembé. Miután mindent megbeszéltünk, vidáman kacarászva vonultunk végig a folyosón a következő órára.

A következő héten tanáraink nagy szigorral véget vetettek a mi kis folyosóvégi társas együttlétünknek. Megparancsolták, hogy a szünetekben nem alkothatunk külön cso-

portot és egymás között nem beszélhetünk magyarul. Ezek után a jóérzésű matematika tanárunk, **Lukács** professzor úr sem súgott már magyarul útmutatást a fülünkbe.

Egy alkalommal, talán osztályfőnöki órán, összeírták, ki milyen vallású. Először felálltak a római katolikusok, majd az evangélikusok. Mi, magyarok, mivel pontosan nem értettük, mit kér a tanár, ülve maradtunk. Magyarázás, mutogatás, majd tört magyarsággal végre elmondta a katedrán álló, hogy mit is kell tennünk. Ezután már csak hárman maradtunk ülve. Hozzám fordult az istenadta és feltette kérdését: „*A ty čo?*” Felálltam és hangos szóval válaszoltam: „*Református vagyok.*” Választ nem kaptam, csak intett az illető, hogy üljek át az evangélikusok csoportjához. A másik két református osztálytársamat is ide ültették.

Vasárnap már az evangélikus templomba kellett mennünk, onnan pedig a vasárnapi iskolába.

Miután ez szüleim és főleg nagyapám tudomására jutott, nagy felháborodás lett otthon. Nagyapám, aki rendíthetetlen református ember volt, még azon a vasárnap délután felkereste **Varga Imre** református lelkipásztort. Másnap reggel apám is megtette ugyanezt. Otthon az én evangélikus hitoktatásomról több szó nem esett. Néhány nap múlva az iskolában mindhármunkkal, a reformátu-

*Az itt olvasható szöveget családja szíves hozzájárulásával adjuk közre.

sokkal, közölték, hogy már nem kell az evangélikus templomba járnunk.

Ezután hitoktatásom visszajutott a megszokott, rendes kerékvágásba. Vasárnaponként szüleimmel, vagy nagyapámmal indultam a templomba, ott pedig a diákok számára kijelölt helyen, az orgona mellett, a karzaton figyeltünk (vagy nem), mit prédikál nagytiszteletű Varga Imre.

Hétköznap, reggelente vonakodva indultam az iskolába. Keserves három esztendő volt ez számomra. Nagyon lassan ragadt rám a szlovák nyelv. A nyári szünetekben szlovák nyelvi órákra jártam hetente háromszor keresztanyámhoz, aki csak hallás után tanult meg valamicskét szlovákul. Beszélgettünk, olvastunk. A pótvizsgát szlovák nyelvből minden szeptember elején sikeresen letettem, így rendszeresen felléphettem a következő felsőbb évfolyamba. Negyedik osztályban már elfogadhatóan beszéltem a nyelvet, nem kellett pótvizsgát tennem. A szlovák nyelvű gimnáziumot sikeresen elvégeztem és 1953-ban érettségi vizsgát tettem.

Ehhez az intézményhez azonban soha nem fűzött mélyebb érzelmi kötélek. Nem csupán az első három év sok-sok kudarca és megkülönböztetése miatt, hanem a számomra idegen nyelvi közösség okán. Az a tény, hogy a szalagavatót csak titokban, az egyik tanteremben rendezte meg osztályfőnökünk, a zöldszalag viselését pedig megtiltották, a korabeli politikai hatalom diktátuma volt. Ez alól feloldozást egyik középiskola sem kaphatott.

Érettségi bizonyítvánnyal a kezemben, huszadik életévemben, szüleimmel tanácstalanul álltunk a piciny konyha közepén. Hogyan tovább? Kacérkodtam a színészi pályával is. Hiszen már hetedikes gimnazista koromtól rendszeresen szerepelgettem a Csemadok helyi szervezetének színjátszó körében. Akkoriban az iskola az orosz nyelv tanulását szorgalmazta. Orosz nyelvtanárok képzését sürgette a politikai hatalom. Az iskolában bíztattak. Azt mondták, három nyelvet beszélő pedagógus válhat belőlem. Azt azonban, tudatosan vagy sem, elfelejtették rábeszélő tanárain, hogy én magyar vagyok, tehát csekély, vagy semmilyen érzelmi indítatásom nincsen ahhoz, hogy szlovák iskolában tanítsak egy idegen nyelvet. A megoldást szüleim földhözragadt szegénysége nyújtotta. Apám szomorúan, de határozottan kijelentett, hogy taníttatásomat idegen városban képtelenek fedezni.

Abban az évben, tehát 1953 első felében a *Rimaszombati Magyar Tannyelvű Alapiskola* megkapta mai, Šrobár utcai épületét. Apám, mielőtt nekem bármit is szólt volna, felkereste az iskola igazgatóját, **Csontos Árpádot**, aki napokkal azelőtt vette át felelőségét az iskola irányítását. Elmondta neki, hogy pár héttel ezelőtt érettségiztem, megkérdezte tőle, felvenne-e segédtanítónak. A válasz igenlő volt.

Még május hónap végén elküldtem jelentkezésemet Pozsonyba, a *Komenský Egyetemre*. Itt orosz-szlovák szakra jelentkeztem. Felvettek. 1953. augusztus elsején örömmel jelentkeztem első munkahelyemen, a *Rimaszombati Magyar Tannyelvű Alapiskolában*. Elindultam tehát

pedagógiai pályám göröngyös útján. Szeptember elsején a második B osztályos lurkókat vezettem lefelé az iskolaudvarra, ahol az ünnepélyes tanévnyitót tartottuk. Október első heteiben Pozsonyba utaztam, s mint távutas főiskolai hallgató, hivatalosan is megkezdtem tanulmányaimat.

Közben idehaza, a Csemadok berkeiben, **Drobka Géza** rendezésében *A csikós* c. színdarabot gyakoroltuk. A bemutató napját december 26-ra tűzték ki. December 15-én kézhez kaptam katonai behívómat, mely szerint a hónap 29. napján Karlovy Varyban kell jelentkezni kötelező katonai szolgálatra. Hiába érveltem a katonai parancsnokságon azzal, hogy távutas főiskolai hallgató vagyok. Hiába mutattam az indexemet, hogy már egy beszámító és egy rendes vizsgát le is tettem, a katonaságot semmi sem hatotta meg. Rukkolnom kellett. A színdarabot bemutattuk. Közben egy asztalosmester, **Lovas** bácsi, csinált nekem egy katonaládát, december 28-án kora reggel vonatra ültem és indultam egy ismeretlen világ felé.

Két év katonai szolgálat után visszatértem első munkahelyemre. Azonnal jelentkeztem a *Rozsnyói Pedagógiai Iskolába*, ahol egyéves levelező tagozatot nyitottak pedagógiai végzettséggel nem rendelkező magyar nyelvű alapiskolában oktató pedagógusok számára. A tanév végéig kéthetenként utaztunk néhányan Rozsnyóra. A nyári szünetben azután újabb érettségi vizsgát tettem, s ily módon képesítést szereztem az alapiskolák 1-5. évfolyamos tanulóinak oktatására. Ismereteimet magyar nyelv és irodalomból fokozatosan pótoltam.

1958 koratavasától a szokásos táncos délutánokon, vagy bálokon egy rimaszombati magyar lánnyal gyakrabban táncoltam, mint akkoriban az etikett szabályai ezt megengedték. A lányt **Kovács Katalinnak** hívták. Egy napon azután bekopogtam hozzájuk és ettől kezdve naponta ellátogattam otthonukba. Augusztusban megkértem a kezét, karikagyűrűt húztam az ujjára, karácsonykor pedig megtartottuk az esküvőt. Azóta több, mint 50 év telt el. Első gyermekünk, **Katalin** 1961-ben, a második, **Zoltán** 1963-ban született.

Pedagógusi pályámon 1960-ban előre léptem. Kineveztek iskolám igazgató helyettesévé. Az alsó tagozat szakmai irányításával és felügyeletével bíztak meg.

Akkoriban a pedagógusokra egyre gyakoribb nyomás nehezedett. A párt hatalom saját céljaira igyekezett bennünket kihasználni. Mitőlünk, magyar tanítóktól megkövetelték, hogy mindenféle politikai szónoklatokat, propaganda broszúrákat szlovákról magyar nyelvre fordítsunk. Délutánonként, tanítás után többen rendületlenül, de meggyőződés nélkül fordítottunk. Különösen nagy politikai évfordulók előtt volt sok elfoglaltságunk, ahelyett, hogy szakmai ismereteinket gyarapítottuk volna. Ennek, a ma már nyilvánvalóan fölösleges munkának, számomra mégis lett pozitív hozadéka, haszna. Gyakoroltam a magyar nyelvtant és a helyesírás szabályait. Ráadásul engem igen gyakran politikai, vagy gazdasági járási konferenciák alkalmával szinkrontolmácsolásra is felkértek. A konferencián elhangzottakat szlovákról magyar nyelvre kellett fordítanom egy

hangszigetelt emeleti fülkében. A magyar ajkú résztvevők ezt fülhallgatókon keresztül figyelték, hallgatták.

Mint műkedvelő színjászó és néptáncos továbbra is aktívan tevékenykedtem a *Csemadok* helyi szervezetében. Ezen kívül alkalmi műsorokat vezettem, konferáltam. Egy alkalommal találkoztam **Vörös Zolival**, aki már akkor **Veres János** névvel indította útjára verseit. Diákkorunkban utcabeliek voltunk, de akkor nem sokat találkoztunk, mivel ő betegsége miatt szanatóriumokban töltötte a fiatalságát. Egyszer a *Csemadok* berkeiben futottunk össze valamikor 1959-ben. Hallotta, hogy valahol, valamelyik irodalmi esten, vagy ünnepségen verset mondtam. Akkoriban **Kosiner Imre** bácsi szervezte, rendezte és személyesen tartotta az irodalmi esteket Rimaszombatban. Egyik ilyen teltházas rendezvényen mondtam el **Tompa Mihály** *A gólyához* c. költeményét. Ennek kapcsán kezdtünk el beszélgetni versekről, versmondásról, színházról. Említette, hogy verses színházféleségről gondolkodik. Szó szót, találkozás találkozást követett és megalakult egy műkedvelő irodalmi színpad, a *Fáklya*. Versmondó pedagógusok, középiskolás diákok szerepeltek a műsorokban. Veres János szerkesztette és írta a forgatókönyveket, én versmondást tanítottam a diákoknak és színpadra állítottam, rendeztem a produkciókat. A zenei szerkesztő **Horváth Júlia** zenetanárnő volt. Hármunk igyekezetét, sok lemondással járó munkáját, a számunkra elérhető legnagyobb siker koronázta. 1965-ben, 1966-ban és 1967-ben az irodalmi színpadok szemléjén, a *Komáromi Jókai Napokon*, a *Fáklya*, mint Szlovákiában akkor a legjobb irodalmi színpad, a fődíjat kapta.

Ezekben az években a párthatalom egyre érezhetőbb nyomását kellett eltűrni. Ismerős személyek célzásokat tettek tevékenységre, mondván, miért „politizálok”, merthogy magyar diákokat a versmondás apropóján együttesbe tömöríték... stb. Mint minden pedagógusnak, nekem is politikai oktatásra kellett járnom, ú.n. lektor-csoportba. Itt különféle politikai frázisokból központilag összegyűrt előadásokat kellett hallgatnunk, majd ugyanabból az anyagból előadást tartanunk kijelölt hallgatóság előtt.

Nos, ebben a bábszínházban nem akartam bohóc lenni.

Az akkori szabályok, előírások szerint, aki bármilyen felsőoktatási intézményben szakmai továbbképzést folytat, akár távúton is, mentesül a politikai oktatásban való részvétel alól. Ezért 1966-ban beadtam a jelentkezésemet a pozsonyi *Komenský Egyetemre*, ahol távúton főiskolai kurzust lehetett látogatni azoknak a pedagógusoknak, akik pályaválasztási tanácsadással kívántak foglalkozni. Két év elteltével záróvizsgát tettem és képesítést szereztem, mint pályaválasztási tanácsadó.

Ezután pályafutásomban irányváltás következett. Lemondtam az igazgatóhelyettesi funkcióról, mert nem értettem egyet az újonnan kinevezett igazgató személyével, akit szakmai szempontból felkészületlennek tartottam, és akit felsőbb párthatározat alapján neveztek ki. Ezt abban

az időben a helyi kiskirályok bűnként értelmezték, mert megkérdőjeleztem egy párthatározatot.

Ebben az időben indult Szlovákiában egy kiegészítő pedagógiai irányzat a pályaválasztási tanácsadás. Mivel képesítem már volt, érdeklődéssel fordultam a *Besztercebányai Kerületi Pszichológiai és Nevelési Tanácsadóhoz*, mint intézményhez, a lehetőségek felől érdeklődve. Alig egy félórás beszélgetést követően az intézmény igazgatója munkahelyet, elhelyezést kínált. Ezt elfogadtam.

1971 január elsejétől az intézmény munkatársa, alkalmazottja lettem, Rimaszombatba kihelyezett munkahelyen. Itt az intézmény *Járási Pályaválasztási Tanácsadót* szándékozott indítani. Engem, mint módszertani szakelőadót azzal bíztak meg, hogy segítek kiépíteni a nevezett járási intézményt, valamint a pályaválasztás rendszerét és hálózatát a rimaszombati járás alapiskoláiban. A szervezési és irányítási munka mellett feltérképeztem a rimaszombati járásban akkor létező szakmákat. Ezeket egy gyűjteménybe foglaltam, ebben szerepelt minden megnevezett szakma rövid leírása és az egyénnel szemben támasztott követelmények. A munkát szlovák és magyar nyelven a *Rimaszombati Járási Nemzeti Bizottság* az iskolák belső használatára kiadta. (1974)

A munka során szembesülnöm kellett a fogyatékos gyerekek problémájával. Számukra a gyűjteményből csak nagyon kevés lehetőség kínálkozott. Ezután erősen foglalkoztatott fogyatékoságuk mikéntje, milyensége és az életbe történő beilleszkedésük lehetősége. Még 1974 őszén, távúton történő tanulásra jelentkeztem a pozsonyi *Komenský Egyetemen*. Jelentkezésemet nem fogadták el, mert az akkori előírások szerint gyógypedagógiai tanulmányokat távúton csak az a pedagógus végezhetett, aki intézetben fogyatékosokkal foglalkozik, vagy kisegítő iskolában tanít.

1975. szeptember 1-től felmentésemet kértem a pályaválasztási tanácsadóban végzett munkám alól, egyben áthelyezésemet a *Rimaszombati Magyar Tannyelvű Kisegítő Iskolába*. 1975. október havában megkezdtem gyógypedagógiai tanulmányaimat. 1976-ban új munkahelyem, a kisegítő iskola igazgatója, **Králik Gyula**, nyugdíjba vonult. Ekkor már nagyon belefáradt a munkájába. Rám hagyta a kétosztályos, hét évfolyamos nevelő és oktató kisiskola ezernyi gondját. Azonnal kineveztek az iskola igazgatójává. Szakmai téren ez volt életem második irányváltása.

Itt kell megemlítenem, hogy az általam nagyra becsült **Králik Gyula** volt a keresztapám. Ő és korábban elhunyt nővére tartottak csecsemőkoromban keresztvíz alá a református templomban. Nos, ez a halk szavú ember iskoláján kívül rám testált egy kényelmetlen, szomorú feladatot is. Rávett, hogy tartsak gyászbeszédet a magyar nyelvű polgári temetéseken. Az első alkalommal megírt szövegemet átnézte, korrigálta, azután már magamra hagyott. Lettem tehát és maradtam hosszú éveket a polgári temetések szónoka.

Folytattam tanulmányaimat a főiskolán és küzdelmeimet egy idejét múlt oktatási intézményrendszerben.

Talán már sehol az országban nem volt olyan iskola, ahol két osztályban hét évfolyamot kellett úgy ahogy oktatni, nevelni. Kollégámmal, **Muránszky Csabával** vívtuk itt nap mint nap sziszifuszi csatánkat. Talán az a tény, hogy mindketten távúton ismerkedtünk a gyógypedagógia szövevényes elméletével, megkönnyítette közös munkánkat. Öt éven keresztül együtt utaztunk Pozsonyba a konzultációkra, együtt izgultunk vizsgák idején a főiskola folyosóján, itthon pedig együtt próbáltunk iskolai légkört teremteni az addig csak idomításhoz szoktatott szerencsétlen szellemi fogyatékosoknak.

1980. december 5-én sikeres államvizsgát tettem gyógypedagógiából. Ezzel magiszteri (Mgr.) titulust szerezve, teljes képesítést kaptam szellemi fogyatékos gyerekek és felnőttek oktatására, nevelésére. Ugyanakkor gyakorlati logopédiai képzésen is részt vettem, ily módon, mint aszisztens, a gyerekek kiejtési zavarait is kezelhettem.

Időközben az iskolámat a város átköltöztette, mert az épület lebontásra került. Az iskola részére megvásároltak egy nagyobb családi házat, melyhez hozzáépítéssel új tantermek jöttek létre. Miután az építkezés befejeződött, az addig két osztályos iskolát hat osztályosra bővítettem, új tantervek alkalmazásával. Egy éven belül pedig a *Rimaszombati Magyar Tannyelvű Kisegítő Iskola* teljes szervezetszerű intézmény lett, 15 alkalmazottal. Ennek a fejlesztési munkának az oroszánrészt én végeztem.

1981-ben a *Szlovákiai Pedagógiai Tankönyvkiadó* Pozsonyból felkért magyar nyelvű tankönyvek megírására a kisegítő iskolák tanulói számára. Ez egy hosszú távú, folyamatos munka volt. 1987-ig megírtam és összeállítottam a 4., 5., 6., 7. és 8. osztályos tanulók számára a *Magyar Nyelv* c. tankönyv fogalmazási részének teljes anyagát és az ehhez járuló munkafüzeteket.

1989 december első napjaiban a rendszerváltás felrázta a rimaszombati magyar értelmiséget is. Én már november végén, egy szlovák nyelven zajló fórumon a kultúrház színháztermében elmondtam észrevételeimet a kommunista hatalom tehetetlenségéről. Az addig csendben, óvatosan hallgató közönség „to je ono” felkiáltást skandálva, hatalmas tapsviharban tört ki. Ezek után december 4-én háromtagú delegáció keresett fel az iskolában és arra kér-

tek, vezessen le egy magyar nyelvű fórumot. A felvezető szöveg megírásához teljesen szabadkezet kaptam, úgyszintén a fórum menetének irányításához is. A rendezvényt a *Magyarok I. Fóruma* címmel hirdették. Nagy kihívás és bizonytalan kimenetelű feladat volt ez számomra. A zsűfőlásig megtelt nézőtérrel nyugodt, fegyelmezett eszmecserét folytattak a jelenlévők. Mondanivalójának kifejtéséhez minden felszólaló 3 percet kapott. Mivel ezt egyhangúan megszavazták, kisebb csúszásokkal be is tartották.

Az 1990-es első szabad választások előtt háromtagú delegáció keresett fel munkahelyemen. Arra kértek jelöltesem magam a polgármesteri tisztségre Rimaszombatban. Nem fogadtam el a felkérést. A választásokra azonban képviselő jelöltként indultam. A polgároktól bizalmat kaptam, a következő négy évre a városi képviselő testület tagja lettem. Már az első testületi ülésen egyhangúan feladatult kaptam a magyar nyelvű polgári házasságkötések lebonyolítását. Szép, felemelő feladat volt. Majdnem minden szombaton volt házasságkötés, néha 10–12 is. A szlovák nyelvűeket a polgármester, vagy annak helyettese végezte.

Gyakran előfordult az is, hogy csak 1, esetleg 2 szlovák pár kérte azon a szombati napon frigyük hivatalos kimondását, ugyanakkor 5–6 magyar esküvő is be volt jelentve. Ilyenkor a polgármester megkért, vezessen le a szlovák esküvőket is.

1993. december 31-én nyugdíjba vonultam.

1995. szeptember havában megválasztottak a *Rimaszombati Református Egyházközség* gondnokává. Sok és felelősségteljes feladatot kellett megoldanom. Ugyanis a hitélet és az egyházközség élete éppen csak ébredezett a 40 éves Csipkerózsika-álmából.

Életem során, úgy érzem, nagyon sokat dolgoztam. Néhány buktatón is túl kellett jutnom. Ketten örködtek felettem. Ott fent a mindenható Isten, itt a földön pedig szeretett hitvesem.

Számomra megható elismerésben volt részem 2013. május 24-én, amikor átvehettem Rimaszombat Város Díját az itt végzett sok éves munkámért.

Rimaszombat, 2013. október 29.

Vas István A Teremtőhöz

Köszönöm hogy megteremtettél,
Ó szeretet és idetettél,
Hogy csillagok, ködök, hegyek
között ember legyek.
Köszönöm amit látok,
A teremtett világot,
Hogy még a rossz sem céltalan,
Mindennek jelentése van.

És én is neked kincset érő
Egy vagyok, soha visszatérő,
S akár a férgek, vagy a szentek,
Valamit jelentek.
Meghalok, semmit nem veszítek,
Művedet meg nem semmisíted
S a mennyben vagy pokolban
Az leszek ami voltam.

Kilencven éve született Veres János*

Veres János – eredeti nevén **Vörös Zoltán** – költő, író, műfordító, népművelő 1930. február 28-án Tornalján (v. Gömör-Kishont megyében) született polgári családban. Később Rimaszombatba költöztek. Iskoláit Tornalján, Rozsnyón, Rimaszombatban végezte.

A háború után, a jogfosztottság éve alatt a gimnáziumot szlovák nyelven kellett folytatnia. Főiskolára nem mehetett, mert – amikor erre sor kerülhetett volna – 1949 nyarán tüdőbajban megbetegedett. A Magas-Tátrában kezelték hosszú évekig. A szanatóriumban autodidakta módon gyarapította műveltségét. Megismerkedett **Fábry Zoltán** íróval, akit szintén a Tátrában gyógykezelték. Ő fedezte fel költői tehetségét, hatására vált tulajdonképpen költővé, Fábry véleménye az első írásait.

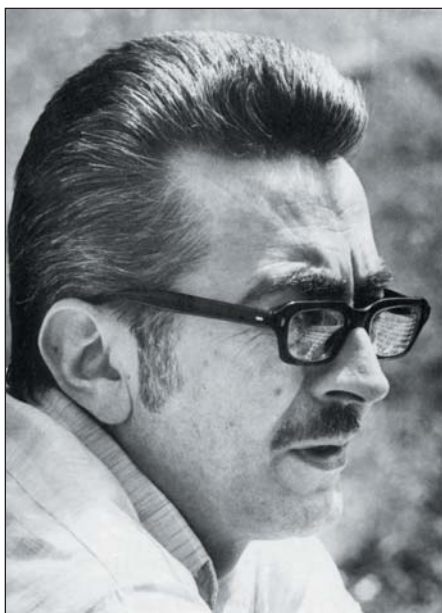
Első verse 1952-ben jelent meg Pozsonyban. 1957-ben a rimaszombati kórházba került tisztviselőnek, majd 1970-ig a *Rimaszombati Járási Művelődési Ház* népművelődési szakelődőjaként végezte alkotó tevékenységét. Tudósítói munkát is végzett, az *Új Szó* számára készített riportokat Gömörben. A hatvanas évek végén a Csemadok járási elnökségének tagja, a népművelési szakbizottság titkára. Barátaival létrehozta a *Fáklya Irodalmi Színpadot* és a *Tompa Mihály Klubot*. A Fáklya Irodalmi Színpad arany-, ezüst- és bronzplaketteket nyert az országos *Jókai Napokon*.

Közeli barátai voltak **Szokolay Imre**, **Bredár Gyula**, **Mács Zoltán**, **Horváth Júlia**, **Ádám Zsolt**, dr. **Bajnok István** és még sokan mások. Az 1968-as csehszlovákiai események során kiállt a rimaszombati járás magyar lakosságának nemzetiségi jogaiért. Emiatt az eseményeket követő években súlyos megbélyegzésben, megtorlásban lett része, többedmagával koholt vádakkal meghurcolták, a pártból ki-

zárták. Mindezek következtében megbetegedett, kórházban kezelték, majd rokkantnyugdíjasnak nyilvánították. 1970-től nem publikálhatott hosszú évekig, szilenciumra volt ítélve, állását elveszítette. Magyarországi folyóiratokban jelentek meg írásai, elsősorban a *Palóc földben*. Később megjelenő köteteinek tartalmát megnyirbálták, cenzúrázták, több tartalmas, értékes versét kihagyták. A hatalom sohasem nézte jószemmel ténykedését, mindent elkövetett azért, hogy megnehezítse a költő életét. Nehéz perceket, órákat, napokat okozott ez neki és családjának, lelkiileg meggyötörte, s kegyetlen döntésekbe, helyzetekbe kényszerítette őt. Ám lelki nagyságának, kiemelkedő műveltségének, határozott akaraterejének köszönhetően mégis ember tudott maradni a legembertelenebb körülmények között is.

A szülőföld szeretete, a felvidéki magyarság sorsáért érzett elkötelezettség sugárzik verseiből, írásaiból, tanulmányjaiból. A *Szlovákiai Írók Szövetségének* volt tagja hosszú éveken keresztül. Jó barátságot ápolt többek között **Turczel Lajossal**, **Mács Józseffel**, **Zalabai Zsigmonddal**, **Ozsvald Árpáddal**, **Tózsér Árpáddal**, **Török Elemérrel**, **Gyurcsó Istvánnal**, **Bábi Tiborral**, **Dobos Lászlóval**, **Grendel Lajossal**, **Janics Kálmánnal**. A *Tompa Klub* keretein belül, többek között, kirándulások, kiállítások, rendezvények, előadások szervezésével foglalkozott.

A Gömörrel szomszédos régiókkal – s távolabbi helyekkel is mint Gömörszőlős, Ózd, Putnok, Szécsény, Salgótarján, Fót, Balassagyarmat – baráti, kulturális és közéleti kapcsolatokat épített, folytatott. Munkásságát 1990-ben Magyarországon *Madách-díjjal*, 1997-ben *Pro Gömör Díjjal* jutalmazták. Szülőföldjén *Blaha Lujza plakettel* és

Az őrújfalusi művelődési táborban, 1978 nyarán György György felvétele (a család szíveségéből)

Feleségével, született Habán Ilonával (a család szíveségéből)

*Az életrajzot a család bocsátotta rendelkezésünkre.

Csevadok kitüntetésekkel értékelték munkásságát. 1989 után rehabilitálták. Halála után posztumusz a Magyar Köztársaság aranyérmével tüntették ki. A felvidéki magyar kultúráért, a magyar, elsősorban a gömöri civil szféra megalakulásáért s fejlődéséért, a magyar kulturális és irodalmi hagyományok ápolásáért, a magyar művelődés fejlesztéséért tett nagyon sokat. Költői és írói tevékenységén kívül jelentős a műfordítói munkássága is. Elsősorban **Ján Smrek** és **Andrej Sládkovič** műveit fordította és tette közkinccsé magyar nyelven. Az **Illyés Gyulához** és **Arany Jánoshoz** hasonlítható két szlovák író, költő művei elsősorban Veres Jánosnak köszönhetően váltak ismertté a magyar olvasókörzség számára. Fontosnak tartotta, hogy az itt élők, magyarok, szlovákok, ruszinok, németek, romák ismerjék meg egymás kultúráját, költészetét, művészetét s ezáltal is kerüljenek közelebb egymáshoz barátságban, megértésben.

Felesége, hű társa, negyven éven keresztül segítője Mgr. **Vörös Zoltánné Habán Ilona** tanárnő, a TTTSZ alapító tagja, cserkésztsízt, író. Fia, **Vörös Attila** mérnök, cserkésztsízt, tudósító, honismereti vezető. Unokái: **Vörös Előd** operatőr, szerkesztő, vállalkozó, valamint **Vörös Ádám** sportoló, operatőr, dédunokája **Vörös Lenke**.

Veres János 1999. augusztus 5-én hunyt el Rimaszombatban. A helyi temetőben nyugszik, feleségével együtt.

Veres János művei

Verses kötetek:

Három fiatal költő (két pályatársával közösen - 1954), *Ifjú szívem szerelmével* (1955), *Tüzek és virágok* (1961), *Földrengés után* (1966), *Homokvirág* (1977), *Mikrovilág* (1979), *Életút* (1989), *Jéghegy* (1998)

Szögédi Anna, Torna polgármestere • Vörös Előd felvétele

Gyermekversek, mesék:

Tapsíráré-tapsórum, Az okos lány

Történelmi színdarabok:

Fekete május (2002), *A basa sípja* (2013)

Műfordítások:

A gyetvai legény (Andrej Sládkovič) (1980), Ján Smrek válogatott versei (1976), Pavel Bunčák válogatott versei (1975)

Egyéb:

Széltekintés a rimaszombati járásban (honismereti kislexikon - 1992)

Megemlékezések szülővárosában, Tornalján és Rimaszombatban

Veres János születésének 90. évfordulója alkalmából koszorúzással egybekötött emlékműsorral tisztelegtek munkássága előtt február 7-én, Tornalján. A megemlékezés délután kezdődött a költő Vasút utcai szülőházán lévő emléktábla megkoszorúzásával, ahol **Balajti Lajos** a Csevadok tornaljai elnöke méltatta a költőt.

Ezt követően a *Tömpe Mihály Városi Művelődési Központ*ban folytatódott a megemlékezés. A megnyitóban **Szögédi Anna** polgármesterasszony köszöntötte az egybegyűlteket, s emlékezett a költő tornaljai ottlétére, szereplésére, majd **Mihályi Molnár László** tanár, költő méltatta Veres Jánost, akit személyes barátjának mondhatott. Szólt a költő kiemelkedő írói, közéleti, s kulturális tevékenységéről, emberi, költői nagyságáról, verseinek jelentőségéről. Veres János küldetését betöltötte azon a helyen s abban a helyzetben, s akkor, amikor és ahová az Úr őt rendelte. Feladatát elvégezte, mint ember, mint költő, mint kultúrmunkás, mint értékörző és mint őrtálló, tüzet tápláló személyiség - emelte ki M. Molnár László.

Mihályi Molnár László emlékezik • Vörös Előd felvétele

„Az északi végvárak dalmok katonája volt Veres János is, mint **Tinódi** és **Balassi**, de a Trianon utáni gyalázatban csak a gömöri őrtüzekre futotta – ám ez sem kevés a megmaradáshoz. Nem tehetett meg mindent, de amit meg lehetett tenni, abban élen járt, bár örökös korlátok és visszahúzó aggályoskodások közepette.

Élete ennek a korszaknak tanúsága, és dokumentuma is egyben. A két háború közötti Csehszlovákia szülötte volt, itt Tornalján, s még gyermek, amikor Rimaszombatba kerülnek, a város pedig Magyarország része lett ismét. Ám a háború minden szép reménységet elveszejtett. Öt évig magyar iskola sem volt, beszélni is tilos volt magyarul, épp akkor, amikor az ifjúságnak rá kell eszmélnie a világra, de épp akkor súlyosan megbetegedett. Élete végéig meghatározó üresjáratok és kényszerpályák terelték sorsát. Aztán mégis jött egy fordulat: 1952-ben találkozott Fábry Zoltánnal, és ezt követően a költői keresztúton már nem lehetett sem megállni, sem visszafordulni. S a Parnasszus, mint a Golgota, oly messzinek tűnik, főleg, ha ködbe burkolódik a táj.

Hogy mi lehetett volna, ha... erre már nem tudunk válaszolni. De küldetését betöltötte azon a helyen, abban a helyzetben és akkor, amikor és ahová az Úr őt rendelte.

Feladatát elvégezte, mint ember, mint költő, mint kultúraszervező, mint értékörző és mint őrtálló, tüzet tápláló egyéniség. Verseit majd kirostálja még az idő, s a mi fennmarad, az lesz a hagyaték.

De már most megérdemli az utókor elismerését, és büszkéek lehetünk rá: ami minden rangnál, kitüntetésnél fontosabb.

Verseinek hangulatát az életöröm, a szerelmi vágy, a gömöri táj szépségének csodálata hatja át, de ugyanakkor a saját betegsége és a gyarmati sorba taszított szülőföld és az itt élő őshonos magyar nemzet sorsa iránti aggodalom borúja is.

A vers, a dal számára is szellemi, lelki kenyér, táplálék. Mindennapi szükséglet: annak is, aki nem tud róla, annak is, aki nem igényli. Dal és harmónia nélkül a lélek elsorvad, elszárad, elhal, s megöli a szív titkait is. Kiürül, mint a téli éjszaka, amelyről **József Attila** írja: „Szép embertelenség!”

De amint a búza még nem kenyér (bár némely tájakon még „élet”-nek nevezik), és nem az a liszt, sem a kovász, sem a víz, sem a só, sem a föld, sem az eke, sem a kapa, sem a kasza vagy kaszakő, sem a malom, sem a kemence, sem a tűz, sem a sütőlapát, de mégis szükséges feltételek a kenyérhez.

Ugyanígy a vers körülményei sem pótolják a verset, de szükségesek voltak ahhoz, ami megfogant és megszületett. Ám csak megköstölve ízlik, és elfogyasztva táplál. Nem pótolja sem fénykép, sem körülírás, nem helyettesíti semmi más. Veres János nem csupán költő volt, de a költői lélek és ihlet keresztjének felelőssége vezette akkor is, amikor a messzi tájakon is elismert rimaszombati *Fáklya* irodalmi színpadot megálmodta, szerkesztette, vezette, és akkor is, amikor a *Tompa Mihály Klub* rendezvényeit szervezte társaival. Számomra is sokat jelentő indíttatás volt ez akkor diákkoromban. Szikár ember volt, de minden körülmény ellenére derűt tudott maga körül teremteni, bár tragikus árnyak neheztedek rá, mert a nagyapjának még a tornaljai házát is el kellett adnia, hogy unokájának antibiotikumot tudjanak venni abban az időben, amikor még magyarnak lenni is bűn volt. Nem csupán életét, de életkedvét sem tudták hosszú ideig elvenni, bár megpróbálták 1968 után is, amikor ismét más bűnöket róttak fel neki emberarcú gondolatai miatt. De voltak körülötte társak: **Bajnok István**, **Szokolay Imre**, **Danis Tamás** és mások.

Számomra már gyermekkoromban megadott, hogy találkozzam vele, mert addig vagy csak halott költőkről hallottam, szinte csak **Petőfi** volt az egyetlen költő, meg is tanultuk sok szép versét, viszont az élők nagyon távolinak tűntek. Közvetve vagy közvetlenül a Veres Jánossal személyes találkozás adott számomra is biztatást, ösztönzést, hogy a költészet nem egy távoli világ kiváltsága csupán, Gömörben sem alszik a múzsa, és bizony felvettem a tollat. Azóta sem tettem le. Barátságába fogadott, s nem sokkal halála előtt nekem is elküldte élete munkásságának tömör tükrét. Remélve, hogy nem feledkezünk meg róla. A listán szereplők többsége már a mennyei Parnasszus nagyvendéglőjében iszogatja ambróziás italát, így rám maradt a kötelesség, hogy az ifjabb nemzedék számára utat mutassak helyettük. E helyt is ezt teszem.

Csak hálát mondhatunk a Mindenhatónak, hogy megadta őt nekünk!”

A Kazinczy Ferenc Magyar Tannyelvű Alapiskola Csicsergők nevet viselő énekkara • Vörös Előd felvétele

A műsorban a továbbiakban az *Andante* kórust, a helyi *Kazinczy Ferenc Magyar Tannyelvű Alapiskola Csicsergők* nevet viselő énekkarát, Veres János verseit tolmácsoló diákokat, valamint Veres Jánosnak a megzenésített verseit hallhatták a jelenlevők **Rák Magda** és **Jozef Mikulec** előadásában. Az est végén a költő fia, **Vörös Attila** bejelentette a *Veres János Díj* létrehozását, amelyet minden évben a legaktívabb, legsokoldalúbb s legügyesebb, jó tanulmányi eredményekkel rendelkező tornaljai, illetve rimaszombati alapiskolás, illetve gimnazista magyar diáknak fognak odaítélni az illetékesek...

Február 8-án este Rimaszombatban, a *Három Rózsa* kávézóban, egy irodalmi kávéházi est keretében folytatódott a megemlékezés. A költő barátai, hajdani *Tompa Mihály Klub*os társai, ismerősei, családtagjai s szép számú érdeklődő közönség hallgatta a két részből álló megemlékezést. Az est folyamán bemutatkozott a költő megzenésített verseivel **Páko Mária** pedagógus, zenész, dalszerző s a *Viharvirág* kiségyüttes. A *Tompa Mihály Református Gimnázium* tanulói a költő verseit adták elő. **Tózsér Árpád** s Veres János sorait fia, Attila tolmácsolta a jelenlevőknek. Rák Magda s Jozef Mikulec a költő megzenésített verseivel örvendeztette meg a jelenlevőket. Az est második részében kötetlen beszélgetés folyt, felidézve a költővel kapcsolatos emlékeket, s filmvetítésre is sor került. A költő életét röviden bemutató fényképkiallítás a kávézó folyosóján

Rák Magda és Jozef Mikulec • Vörös Előd felvétele

dott a megemlékezés. A költő barátai, hajdani *Tompa Mihály Klub*os társai, ismerősei, családtagjai s szép számú érdeklődő közönség hallgatta a két részből álló megemlékezést. Az est folyamán bemutatkozott a költő megzenésített verseivel **Páko Mária** pedagógus, zenész, dalszerző s a *Viharvirág* kiségyüttes. A *Tompa Mihály Református Gimnázium* tanulói a költő verseit adták elő. **Tózsér Árpád** s Veres János sorait fia, Attila tolmácsolta a jelenlevőknek. Rák Magda s Jozef Mikulec a költő megzenésített verseivel örvendeztette meg a jelenlevőket. Az est második részében kötetlen beszélgetés folyt, felidézve a költővel kapcsolatos emlékeket, s filmvetítésre is sor került. A költő életét röviden bemutató fényképkiallítás a kávézó folyosóján

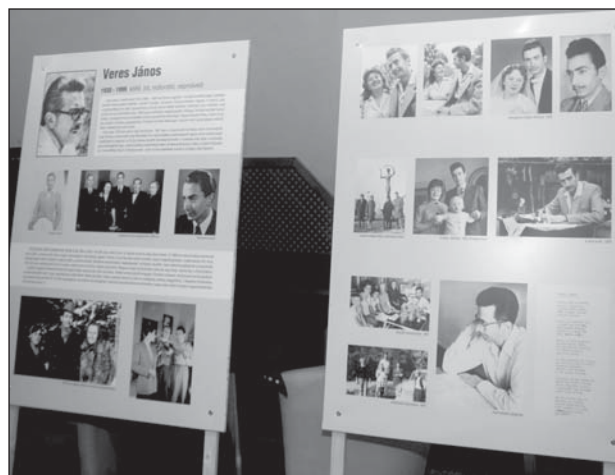
Páko Mária és a Viharvirág kiségyüttes • Vörös Előd felvétele

Az emlékezők egy része • Vörös Előd felvétele

Egy jókedvű pillanat • Gecse Attila felvétele

Egy kiállítás képei • Gecse Attila felvétele

volt megtekinthető. Az év folyamán a járás több iskolájába is eljuttatják a fényképkiallítást a család tagjai, valamint válogatott verseiből könyvet is szándékoznak megjelentetni, hangskönyv formájában. A költő rimaszombati sírját is megkoszorúzták az emlékezők.

(szerk.)

A Pósa Lajos Társaságról

Pósának születni nem érdem, hanem állapot. E névhez méltóan kell tenni, hogy érdemmé váljon.

Szerencsésnek mondhatom magam, hogy volt mire alapozni.

A múlt század elején **Bodon Lajos** – vagy, ahogy Radnóton mindenki hívta, **Tanító Úr** – teremtette meg a Pósa kultuszt. Az ő érdeme, hogy egy kis gömői iskola előtt áll Pósa Lajos bronzszobra. Ő kezdte el vezetni a Pósa-albumot, amelybe belekerültek a szoborral kapcsolatos dokumentumok, újságcikkek is. Ezt az Albumot adta át az 1960-as években édesapámnak, **Pósa Dezsőnek**. Ezekben az évtizedekben még nem volt népszerű Pósaival foglalkozni, sőt sokszor veszélyes volt. Szüleim mesélték, a Pósa-hagyaték egyes darabjait éjszaka hozták át a háton. A régi könyvek, fotók bőröndbe rakva ott lapultak a kocsink hátsó ülésén. Rajta pokróc és azon feküdt az alvó bátyám. Volt, hogy a vámos kíváncsiskodott és mégis bevitte a bőröndöt ellenőrzésre. Órákig bent volt vele. Édesapámék fejében lepereregtek a szörnyűbbnél szörnyűbb forgatókönyvek. Végül kijött a vámos. Elnézést kért. Belefelkezett az olvasásba. Szerencsés utat kívánva, elköszönt. Nagy kő esett le édesapámék szívéről, hisz olyan kötetek voltak velük, mint a *Magyar nép kesergője*, *Száll az ének* – tele szavalni való hazafias verssel.

2009-ben **Feszty Zsolt**, **Feszty Árpád** ükunokaöccse találkozóra hívta az egykori barátok leszármazottait, ill. az emléküket ápoló alapítványok képviselőit, magán-személyeket. Ógyallán, Martoson és Feszty egykori kingyesi tanyáján találkoztak **Bársony István**, **Gárdonyi Géza**, **Jókai Mór**, **Bródy Sándor**, **Rákosi Viktor**, **Dankó Pista** és **Pósa Lajos** képviselői, majd száz év után. Elhatározás született a barátok trefás rigmusait őrző, megmaradt kingyesi gerendák restaurálásáról és egy közös kiállítás létrehozásáról. Sajnos ez utóbbi teljes mértékben még nem valósult meg. Számomra azonban lehetőség nyílt, hogy jobban megismerjem a Pósa-hagyatékot és édesapám 2010-es halála után a nyomdokaiba léphessek.

Az év júliusában már felkérést kaptam a *Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményei* által szerkesztett Pósa-kiállítás megnyitására. Ezt követően 2013-ban egy újabb felkérés Szegedről. Év végére már elkészült a **Kun Miklós Jenő** által szerkesztett *Albumlapok Pósa Lajosnak* c. kötet. A kiadást, példaértékű összefogásból, közadakozásból sikerült finanszírozni. Ennek a kötetnek köszönhető részben, hogy mertünk nagyot álmodni és létrehoztuk a *Pósa Lajos Emlékbizottság*ot, és a 2014-es esztendő Pósa Lajos halálának 100. évfordulója alkalmából *Pósa Lajos Emlékévkönyv*nek nyilvánítottuk.

A 2014-es esztendő mérföldkőnek tekinthető Pósa Lajos szellemi hagyatékának bemutatásában. Azért, hogy ne

„Óseidnek érdemével
Sose dicsekedjél!
Csak úgy szép az, ha valamit
Hozzá te is tettél.”
(Pósa Lajos)

csak az Emlékévkönyvben, de annak elteltével is élénken jelen legyen a köztudatban Nemesradnót szülöttének szellemi hagyatéka, 2017 április 11-én megalapítottuk a *Pósa Lajos Társaság*ot.

A Társaság alapító tagjai: **Bene Judit**, **Csipka Rozália**, **Gyurán Ágnes**, **Pósa Judit**, **Sonkoly Csilla**.

A *Pósa Lajos Társaság* azt a nemes küldetést igyekszik teljesíteni, hogy a felvidéki kulturális életbe bekapcsolódva, alkalmakat teremtsen az emlékezésre, a tiszteletadásra, az értékek mentésére. Nem csupán a költő, de baráti köre munkásságának terjesztése is felvállalt küldetésünk.

A Pósa Lajos életét bemutató tárlat még az Emlékévkönyvben indult útjára. Látható és látogatható volt Szegedről Naszvadig, Hódmezővásárhelytől Bécsig, és a nem lanka-

Múlt és jövő • Pósa Judit felvétele

Légy Lámpás! Pósa bácsi azt üzenté... • Gecse Attila felvétele

Légy lámpás! Kun Miklós Jenő a pulpituson • Virsinszky Tamás felvétele

Jókay Károly a gimnáziumi emléktáblánál • Pósa Judit felvétele

*Levente Péterrel és Döbrentey Ildikóval a miskolci Pósa kiállításon
Broda Éva felvétele*

*Halász Kinga, Máté Borka és Juhász Lilla
a Pósa bácsi azt üzenté... c. előadás keretében
Bene Judit felvétele*

Visszidensek könyvbemutató • Lichtmanegger László felvétele

Pósa bácsi szerkesztősége Budapesten • Pósa Judit felvétele

Pósa bácsi szerkesztősége a Duna Palotában • Csipka Rozália felvétele

Megemlékezés Pósa Lajos sírjánál (2018) • Pósa Judit felvétele

A Feszty-emléktábla avatása Vágfüzesen • Vigh Péter felvétele

Koszorúzás Nemesradnóton • Gyurán Ágnes felvétele

Pósa bácsi szerkesztősége gyermektáborban • Somoskői László felvétele

dó – lassan hat éve tartó – érdeklődésre való tekintettel szinte vándorkiállításá nemesedett.

A megalakulás évében meg kellett határoznunk a tevékenységünk fő célkitűzéseit és persze ezekhez biztosítani az anyagi hátteret, pályázatokon keresztül.

Szeretnénk megszólítani minden korosztályt az óvodástól a nyugdíjasokig. Mindenkit másként érint meg Pósa bácsi. Van, akinek egy mondóka tetszik meg, van, akinek egy szép ballada, van, akinek egy megzenésített vers.

Gyermekfoglalkozások

A legkisebbeknek gyermekfoglalkozásokat tartunk *Pósa bácsi szerkesztősége* címmel. Próbálunk mindig az adott dátumhoz kapcsolódó verset, mesét bemutatni a gyerekeknek és dramatizálva, velük együtt játékosan megtanulni. Foglalkozásunkkal jártunk óvodában, alapsiskolában, könyvtárakban Gömörben, Komáromban, de eljutottunk Budapestre és Bécsbe is.

Előadás-sorozat

Második fontos része tevékenységünknek a *Légy Lámpás* címet viselő előadás sorozat, amely idén érkezett harmadik évadához. Előadásaink során Pósa Lajos életét, munkásságát, baráti körét, a kort, amiben élt, és az általa is fontosnak tartott értékeket mutatjuk be: szinte minden alkalommal lelkes diákok és felnőttek közreműködésével, akik verseket vagy prózát mondanak és énekelnek. Előadásaink a rimaszombati *Csillagház*ban zajlanak és egyre nagyobb népszerűségnek örvendenek. Az esték végén mindig alkalmat biztosítunk egy kis beszélgetésre, finom frissítő mellett. Előadóinknak pedig bemutatjuk Rimaszombatot, Nemesradnótot: Gömör eme elfeledett, egykor szebb napokat megélt szegletét.

I. évad (2018)

1. 2018. március 23: Pósa bácsi azt üzenté... I. (**Kun Miklós Jenő** előadása)
2. 2018. április 20: Bársony István és barátai (**Csiák Gyula** előadása)
3. 2018. május 15: *Egy este Feszty Árpád szalonjában* / (**Görbe Márk** előadása)
4. 2018. szeptember 21: *Az Óperencián túlról a Dunán túlra* (**Jókay Károly** előadása)
5. 2018. október 6: *Árpádhon az óceánon túl* (**Dudda Roland** előadása)

II. évad (2019)

1. 2019. február 25: *Pósa bácsi azt üzenté... II.* (**Kun Miklós Jenő** előadása)
2. 2019. március 30: „Nagyhitűség”, avagy *Feszty Árpád és fivérei merész terveinek nyomában* (**Feszty Dániel** előadása)
3. 2019. április 12: *Ennivaló történelem* (**Korpás Árpád** előadása)
4. 2019. május 9: *Lelkiderűgyakorlat* (**Döbrentey Ildikó és Levente Péter** előadása)

5. 2019. május 23: *Visszidensek Rimaszombatban* (könyvbemutató)

6. 2019. szeptember 5: *A borban öröm, barátság, dal és boldogság van* (**Keller Péter** és barátai előadása)

7. 2019. október 18: **Pósa bácsi azt üzenté... III.** (**Kun Miklós Jenő** előadása)

8. 2019. november 22: „*Asszonyok, ó, asszonyok!*” (**Görbe Márk** előadása)

III. évad (2020)

1.2020. február 13: *Iskola a nyelvhatáron* (**B. Kovács István** előadása)

Az eddigi előadásokon közreműködött: **Bene Viktor, Ferencz Zsolt, Gál Laura, Góbis Réka, Gyurán Ágnes, Halász Kinga, Juhász Lilla, Kováčik Valéria, Máté Borka, Máté Kristóf Zoltán, Máté Nagypál Veronika, Molnár Sándor, Nagy Ákos Csongor, Nagy Eszter Réka, Páko Mária** és tanítványai, **Sonkoly Csilla, Sonkoly Dalma, Sonkoly Krisztián, Vámos Dorka** és **Zsolczer Csilla Edit**.

Ez évre tervezett további előadásaink

Bodnár Mónika: *Egy barátság története. Herman Ottó és Pósa Lajos levelezésének tükrében*

Praznovszky Mihály: *Mikszáth Kálmán a Felvidéken*

Gajdó Tamás: „*Benne volt minden magyar szívben*” – *Blaha Lujza emlékezete*

Mikita Gábor: *Herman Ottó és a nők*

Lengyel Ágnes: *Régi palóc konyha – Étkezési szokások, receptek*

Megemlékezések, koszorúzások, táblaavatás

Évente megemlékezünk Pósa Lajos és barátai életének jeles évfordulóiról. Tesszük ezt elsősorban Gömörben – Nemesradnóton, Rimaszombatban. De koszorú került már Pósa, Blaha, Jókai, Mikszáth sírjára a Fiumei úti sírkertben, és Gárdonyi Gézáéra Egerben is.

Vándorkiállítások

Társaságunknak két kiállítási anyaga vándorol a Kárpat medencében.

A Pósa Lajos életét és munkásságát bemutató kiállítás még az Emlékévben kezdte meg utazását és a Társaság megalakulása óta látható volt: a martosi *Feszty-park*-ban, a kazincbarcikai *Egressy Béni Városi Könyvtár*-ban, Nagymenyeren, Salgótarjánban a *Stromfeld Aurél Gépipari, Építőipari és Informatikai Szakközépiskola*-ban, a *Miskolci Színészmuzeumban*, a pozsonyi Csemadok-székházban, a bécsi *AMAPED*-ben, Várhosszúréten, a mezőkeresztesi *Tahy Olga Városi Könyvtár*-ban és a tiszánánai *Fekete István Könyvtár*-ban.

Az *Én Újságom* megalakulásának 130. évfordulójára szerkesztett kiállítási anyag először Rimaszombatban volt látható és jelenleg Nagykaposon tekinthető meg.

Kiállításmegnyitó Várhosszúréten • Pósa Judit felvétele

Saját kiállításainkon kívül Pósa-hoz kapcsolódó anyagok is fontosak számunkra. Tavaly ősszel Rimaszombatban volt megtekinthető Feszty Árpád életét és munkásságát bemutató hiánypótló kiállítás.

Értékmentés

Társaságunk csatlakozott a *Felvidéki Értéktárhoz*, alapító tagjai vagyunk a *Bátikai Helyi Értéktár Bizottság*-nak.

Számos értéket dolgoztunk fel, legyen az régi fotó, recept, újság, személyiség.

A régi fotók összegyűjtéséért 2018. januárjában Csicsón vehettük át az elismerést. Értéktárunk 2019 februárjában a budapesti Duna palotában mutatkozhatott be.

A lakiteleki hungarikum mozgalom vetélkedőn, Gyurán Ágnes képviselt minket a bátikai csapattal, ahol a Kárpát-medencei elődöntőben a 6. helyen végeztek.

Tavaly év elején a *Hazajáró* csapatával kezdtük barangolásunkat a gömői dombok között. Együtt fedeztük fel a térség elfeledett kincseit. Remélhetőleg idén, folytatva ezt az utat, eljutunk Nemesradnóra is, ahol Pósa Lajos szobránál hazajáró pontot létesítettünk.

2018-ban sikerült új emléktáblát elhelyezni az egykori rimaszombati gimnázium épületének a falán.

A Huncutkák Bátikából • Bene Judit felvétele

A Huncutkák Bátikából • Bene Judit felvétele

Az *Én Újságom* 130. ünnepi est - közönség • Gyurán Ágnes felvétele

2019. december 15-én ünnepi esttel, kiállítással és rajzpályázattal emlékeztünk *Az Én Újságom* című gyermeklap megalapításának 130. évfordulójáról.

Kiadványok, könyvbemutatók

Társaságunk szervezésében került sor 2017 decemberében a Csillagházban a budapesti *Siker Kiadó* legújabb kötetének a bemutatására. *A Nincs e háznál szebb palota* című könyv egy válogatást tartalmaz *Az Én Újságom*-ban megjelent gyermekversekből.

2018 decemberében a *Pósa Emlékév* történéseit foglaltuk egy Krónikába, hogy ne merüljön feledésbe a 2014-ben tapasztalt összefogás. A kötetet ajándékként eljuttattuk a résztvevő intézményeknek, segítőknek, szereplőknek. Emlékestet szerveztünk, ahol a meghívott résztvevőkkel felevenítettünk az Emlékév emlékezetes pillanatait.

Az Én Újságom megjelenésének 130. évfordulója alkalmából brosúrát jelentettünk meg.

2019-ben, az eddig jól ismert tevékenységeken kívül rajzpályázatot hirdettünk és a gasztronómia felé is nyitottunk. Sokat utaztunk, megtettünk majd 6400 km-t. Sok-

Az Emlékév krónikájának a könyvbemutatója • Szarvas László felvétele

rétű programjainkkal próbálunk megszólítani minél több korosztályt, de továbbra is legfontosabb célkitűzésünk népszerűsíteni Pósa Lajos verseit, megismertetni a munkásságát.

Ahhoz, hogy a felsorolt rendezvények megvalósuljanak kellett egy csapat. Kellett a tagok segítsége, hogy eljusson a kiállítás anyaga Rimaszombatból Pozsonyba, hogy koszorú kerülhessen Pósa bácsi sírjára, hogy a rajzpályázat díjazottjai megkaphassák okleveleiket és jutalomkönyveiket Ógyallán és Zselízben, hogy a bécsi foglalkozáson a gyerekek megzenésített Pósa verset énekelhessenek, Naszvadon izlelhessék a gömori halászlét, Lakitelken pedig a kávinista mennyországot, a Duna palotában megtudják, milyen is volt a Pósa Emlékév, vagy **Koleszár Jolánka** túróskalácsa, hogy az előadóink részeseüljenek igazi gömori vendégfogadásban, hogy újabb brosúra jelenjen meg *Az Én Ujságom* megjelenésének 130. évfordulójára, hogy a mai gyerekek felelevenítsék az egykori gyermeklap mondókait, játékeit.

Az Emlékév krónikájának a könyvbemutatója • Szarvas László felvétele

A csapat megvan... és a lelkesedéshez sikerült anyagi támogatást is szereznünk.

Maga a társaság tagdíja egy szép kiinduló összeg volt. Pályáztunk a *Bethlen Gábor Alaphoz*, *Rimaszombat város Önkormányzatához* és *Besztercebánya Megye Önkormányzatához*.

Sokat segített az adó 2 %-ból származó adomány. Külön köszönet jár a *Csillagház*nak, ahol mindig segítőkész barátokra találunk.

Az elmúlt év társaságunk számára szélesebb ismertséget, új kapcsolatokat hozott. Ezek pedig fontosak a jövőbeli munkánkhoz, hogy minél több emberhez eljuttassuk Pósa bácsi üzenetét. Ebben segít majd az idei évre (Pósa Lajos születésének 170. évfordulója alkalmából) tervezett és szerkesztett Hega hűtőmágnes digitális tartalommal, amelyet az est folyamán Gyurán Ágnes mutatott be, és tagjaink már át is vehettek.

Rendezvényeinken feltöltöttünk. Kialakulóban van a rimaszombati törzsközönségünk, de van, aki a határon túlról is ellátogatott az előadásainkra. A résztvevők lelkesedése visszaigazolása annak, hogy szükség van a munkánkra és jó irányban haladunk.

Mindenkinek köszönjük, hogy ebben segítségünkre van.

Az évzárón már lassan barátokként üdvözlöttük egymást és gazdagon megterítettük a mi Pósa-asztalunkat.

Az idei évfordulók esztendejében is gazdag programot terveztünk meg közösen az est folyamán.

Reméljük, hogy a Gondviselés segítségével véghez is vesszük őket.

Értelmes, nemes és emberséges ügyhöz mindig jóleső érzés csatlakozni, ezért, ha tevékenyen részt kíván venni ezek megvalósításában, várják jelentkezését a következő e-mail címen: posa.emlek@gmail.com

S ne feledjük: olvassunk Pósa-t!

Pósa Judit

A Szóttos Kamara Néptáncgyűttes Magyar Örökség-díjas

Tavaly december 14-én immáron a 97. alkalommal adták át a *Magyar Tudományos Akadémia* dísztermében a *Magyar Örökség Díjakat*. Mint a rendezvényről beszámoló **Cservenka Judit** fogalmazott, „*mint mindig, ezúttal is a kultúrát a legszélesebben értelmezve, a néptáncról a filmig, a sporttól a műszaki tudományokig, a különböző területek kiváló teljesítményeiből emelte ki a bizottság azt a hetet, akik gazdagítják az Aranykönyvet, a »Magyarság Láthatatlan Szellemi Múzeumát«*”.

A sorban elsőként a fennállásának félévszázados jubileumát ünneplő pozsonyi *Szóttos Kamara Néptáncgyűttes* lépett a színpadra, s mutatkozott be a közönségnek. Rövid műsorukban gömöri táncokat láthattunk. Az együttest **Takács András**, ugyancsak Magyar Örökség-díjas „néptáncfejedelem” méltatta.

„Tisztelt Elnök Úr!
Tisztelt Bíráló Bizottság!
Tisztelt megjelentek!
Jó napot kívánok mindannyiuknak.

Rövid méltatásomban, igyekszem Önöknek bemutatni az immár ötven éve működő *Szóttos Kamara Néptáncgyűttest*, a felvidéki magyar néptáncmozgalom egyik kiváló képviselőjét, létezése alatt mindenkori példamutató iránymeghatározóját.

A *Szóttos Kamara Néptáncgyűttes* 1969-ben alakult meg. Alapítói az akkor már több mint tíz éve működő felhívató *Iffjú Szívek Magyar Dal- és Táncgyűttes* tánckarából kivált táncosok, táncospárok voltak. A Csemadok azért támogatta a kezdeményező fiatalok új együttest alapító szándékát, mert az a felvidéki magyar hagyománykultúra kutatását, feltárását, művelését tűzte elsődleges feladatául.

Az 1949. március 5-én megalapított Csemadoknak az volt az elképzelése, hogy az újra indítható, újra induló magyar kulturális életet a népi kultúra hagyományainak jelentős igénybevételével építi ki. Az új néptáncgyűttes az

alapító dokumentumában vállalta a volt állami együttes munkájának folytatását, alkotói irányzatának követését, a felvidéki magyar tánc-, ének-, zene-, szokáshagyományok feltárásának, felgyűjtésének végzését, színpadi feldolgoztatását, és terjesztését.

Ebben az időben Európa keleti felén a követendő példa a *Mojszejev*, meg az *Alexandrov* szovjet együttesek voltak. Az *Iffjú Szívek* együttes is fokozatosan erre az irányra állt rá. Ez ellen lázadtak fel a fiatalok, megalakították a maguk tánc csoportját, amely később népi zenekarral, szólóénekesekkel bővült ki, majd felvette a *Szóttos Kamara Néptáncgyűttes* nevet.

A kibővített néptáncgyűttes 1971 nyarán a bodrogközi és az alsó-zempléni magyar falvakban tartotta meg első kéthetes tájoló előadássorozatát.

A Szóttos szinte megalakulásától a mai napig meghatározó együttese a (cseh)szlovákiai magyar néptáncmozgalomnak. Köszönhető ez mindenkinek, aki a Szóttosban ilyen vagy olyan formában közreműködött. Elsősorban a rendkívül szuggesztív és igazából a Szóttos táncgyűttest alapító **Quittner János** koreográfusnak, **Ág Tibornak**,

A Szóttos táncosai a díjátadón

A díjazottak, laudátorok és díjat átadók csoportképe

a későbbi népdal és zenetudósnak, nekem, mint a *Csema-dok KB Népművészeti Osztálya* vezetőjének, és a Quittner utáni vezetőknek: **Varga Ervinnek**, **Richtarcsik Mihálynak**, **Hégli Dusánnak** és a többieknek, akik mára jónévű hivatásos koreográfusok lettek. Időszűke miatt csak a legmagasabbra jutottakat neveztem meg, elismerve azt is, hogy számtalan amatőr táncegyüttestvezető koreográfusunk, mint táncos, gyakorlatilag a Szóttásban tanulta a későbbi koreográfusi munkája fontos alapjait.

A *Szóttas Kamara Néptáncgyűltes* eddig mintegy huszonöt egész estét betöltő műsort alkotott. Egy-egy új műsorával - évente 50-60 előadást megvalósítva - bejárta, bejárja az egész Felvidéket. A hetvenes években voltak olyan évek, hogy 100-on felüli volt a fellépéseik száma.

Évente szerepel a hazai magyar és szlovák országos népművészeti fesztiválokon. Nyaranta kéthetes tájoló fellépési körutat valósít meg. A felnőttek részére Pozsonyban, és az előadásai után, az adott helyszínen rendszeresen táncházakat tart, valamint nyaranta néptáncbort szervez. *Apró Szóttas* néven gyerekcsoportot működtetett és működtet. A gyerekek részére évente tánc- és játéktábort tart.

Az első hivatalos kiküldetéssel Olaszországban, a Goriziában tartott nemzetközi európai folklórfesztiválon nagy sikerrel szerepelt. Elnyerte a fesztivál aranyplakettel, oklevéllel és egy millió líra jutalommal járó fődíját, és az *Örökös Aranydíjas Együttes* titulust. 1990 óta gyakran és sikeresen vendégeskedett más országok népművészeti fesztiváljain is: Magyarországon többször is, ahol 2000-ben harmadszor is elnyerte a *Kiválóan Minősült Együttes* megítélést, s ezzel az anyaországunkban is a legjobb együttesek soraiba jutott. Több alkalommal meghívást kapott az

amerikai földrész országaiban élő magyaroktól. Így oda is elvihette a Felvidék magyar, szlovák tánc- és dalkultúrája mellett az anyaországit és az erdélyit is. Most, november első felében is Dél-Amerika országaiban szerepeltek, nagy sikerrel, előadásokat és táncházakat tartottak.

Alkotó együttesvezető koreográfusai voltak Quittner János 1983-ig, aztán Varga Ervin, Richtarcsik Mihály, Hégli Dusan, majd a **Füzék György-Péter Tímea**, **Oláh Attila**, **Konkoly László-Nagy Myrtil**, **Németh Ildikó-Szabó Szilárd** páros következett. Jelenlegi vezető: művészeti vezető **Gémesi Zoltán**, tánckarvezetők Füzék György és **Balta Aranka**, aki betölti a ruhatáros, viselettervező, adminisztratív vezető funkciót is.

Az együttes mindig saját zenekarral működött. Azok is cserélődtek: **Vásárúti Vontszemű János** népi zenekara, **Papp Sándor** vonós és a későbbi **Rajkó** zenekara, **Varsányi László**, **Lakatos Róbert**, **Koncz Gábor** parasztszenekari és a **Hanusz Zoltán** vezette jelenlegi zenekar a kiválóak közé tartozik.

Az örökös szervező „titkár-mindenes” 2019-ben bekövetkezett haláláig az önzetlen **Reicher Gellért** volt.

A Csema-dok a működésükhöz támogatásként a székházában próbatermét, irodát, ruha- és kelléktárt biztosít. Az együttes munkájának részletes ismertetéséről a negyvenéves évfordulójuk alkalmával *A Szóttas 40 éve* címmel könyvet adtak ki.

A *Szóttas Kamara Néptáncgyűltes* az 50 év alatt végzett kiváló munkájának elismeréseként igazán megérdemli a *Magyar Örökség-díjat*, amit a nevükben ezúttal is köszönök.

Köszönöm, hogy meghallgattak.”

Az elismerést jelentő oklevelet és kitűzöt az együttes képviselőjében **Füzék György** koreográfus, tánckarvezető és **Reicher Richárd**, az együttes tragikus autóbaleset következtében elhunyt szervezőtitkárának **Reicher Gellért**nek a fia vette át **B. Kovács Istvántól**.

Díjazták továbbá **Bari Károly** költőt, műfordítót, folklórkutatót, festőt, a népi kultúránk magyar örökségét a tudomány eszközeivel feltáró, s azt közkinccsé tévő, megalakulásának immáron 130. évfordulójára emlékezhető *Magyar Néprajzi Társaságot*, a fimjeiben az anyaországon kívül rekedt, magalázott magyar emberek múltját és jelenét, a magyar lélek sérüléseit megrázó erővel érzékeltető **Czencz József** filmrendezőt, a *Magyar Egyetemi-Főiskolai Sportszövetséget*, „a keresztény hitből fakadó, tudományt és művészetet gazdagító életpéldája” elismeréseként a **Roska család**ot, s végül, de nem utolsó sorban sokoldalú nemzetszolgálatukért a délvidéki **Hódi házaspárt**, **Sándort** és nejét, **Évát**.

(szerk.)

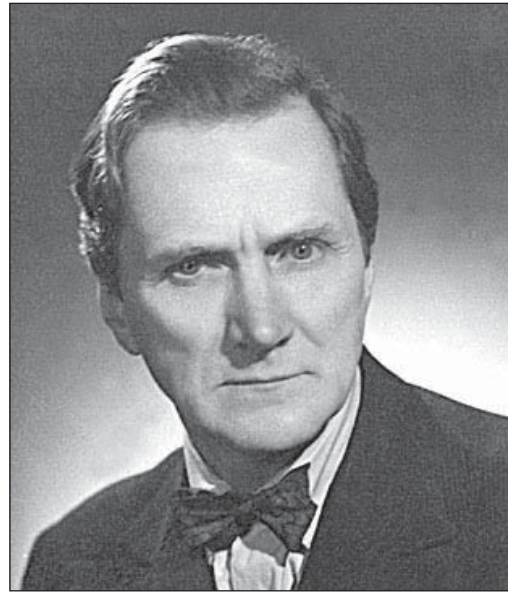
Megnyílt az A. Tóth Sándor Bemutatóterem Pápán

A Rimaszombatban született A. Tóth Sándor Gömör egykori székvárosának egyik legjelentősebb alakja, aki festőművészként, bábművészként, cserkészvezetőként és tanárként egyaránt nagyot alkotott.

Nagyapja, **Tóth József** az *Egyesült Protestáns Gimnázium* képzőművész-tanáráként telepedett le a városban, **Mikszáth Kálmán**nak is osztályfőnöke volt. Fia, **Tóth Béla** Budapesten, a *Műegyetemen* szerzett diplomát, s hazatérve, a város főépítésze lett.

Tóth Sándor 1922 és 1928 között szintén Budapesten, a *Képzőművészeti Főiskolán* tanult. A jeles család emlékéét egy bronz emléktábla is őrzi a *Református Kollégium és Közösségi Ház* falán.

Első kiállítása szülővárosában nyílt meg – itt még a **Gömöri Tóth Sándor** nevet használta. Egy nyugat-európai tanulmányút részeként 1928-ban Londonba ment, hogy a *Royal College of Arts*ban képezze tovább magát. Az egyalakos emberábrázolás érdekelte. A későbbiekben készített, a szimbolikus avantgárd stílusban megfestett alakok belső lelki küzdelmeit tükröző kompozíciós sorozata egyedülállóvá teszi a modern magyar művészetben. Hosszabb időt töltött Párizsban, ahol a festőművész és bábművész **Blattner Géza** vezette az *Arc en Ciel* (azaz: Szivárvány) Bábszínház „első és legjobb munkatársa” volt. A sok sikert elért művészcsoporthoz az avantgárd darabok létrehozásában, mint bábkészítő művész, festő-

művész és előadóművész is részt vett – hazatérése után is. A legnagyobb sikerüket az 1937-es párizsi világkiállításon érték el, mégpedig **Madách Imre** *Az ember tragédiája* c. művének a színrevitelével – először francia nyelven. Ezzel a színpadi szekció aranyérmét kapták, akkor, amikor **Aba-Novák Vilmos** és **Molnár C. Pál** életművükért és **Picasso** pedig a *Guernica*-ért kapott aranyérmét. Itt kezdte használni az **A. Tóth Sándor** nevet.

A megnyitó ünnepség közönsége. Az első sorban (jobbról balra: Tóth Gábor Sándor és felesége, Mária, Tóth Katalin, Feledy Balázs és Badin Ádám (A Pápa Ma hírportál – www.papa-ma.hu – szíveségéből))

Kerpel Péter mutatta be a bemutatóteret
(A Pápa Ma hírportál – www.papa-ma.hu – szívességéből)

Badin Ádám előadás közben
(A Pápa Ma hírportál – www.papa-ma.hu – szívességéből)

Visszatérve, 1932-ben Pápán telepedett le, ahol a *Pápai Református Gimnázium*, majd 1952-től utódintézménye, a *Petőfi Sándor Gimnázium* művész-tanára volt. Életművével több alkalommal is foglalkoztunk folyóiratunk hasábjain (2000/4). A reformáció emlékévében, 2017-ben állandó kiállítása nyílt szülővárosában, a *Református Tudományos Gyűjtemények* kiállítótermeiben.

Festőművészi és bábművészi tevékenységét **Renée Roudault**, budapesti francia nagykövet a 12. kerületi kiállítás megnyitójában ekképpen méltatta: „Amikor A. Tóth Párizsban szerepelt műveivel, akkor a magyar művészet nagykövete volt, s amikor Budapesten volt kiállítása, akkor a francia művészet nagykövete volt.” Ennél nagyobb elismerést csak 2011-ben kapott Magyarországon, amikor *Magyar Örökség-díjat* kapott életművéért. 2011-ben egy nemzetközi zsűri őt is kiválasztotta a **Picasso** születésének 130. évfordulójára rendezett spanyol *Museo Picasso Málaga*-ban rendezett *Picasso kortársai* című kiállításra, s ezzel beemelték őt a legjelentősebb 20. századi, újító művészek grémiumába.

A *Pápai Református Gimnázium*ban szobra van, nevét viseli a rajzterem, s immár egy bemutatótér is, ahol egy, **Tóth Gábor Sándor** instrukciói alapján készített bábszínpad is található, helyet adva az iskolában működő bábszakkör előadásainak.

A megnyitón zsúfolásig megtelt a terem, jelezve az Á. Tóth Sándor iránti tiszteletet és megbecsülést. Jelen volt a művész

Józsa Judit *Hommage A.T.S.* című alkotásának az átadása. Balról: Tóth Gábor Sándorné Tasnádi Mária, Somhegyi Annamária és Kelemen Zsolt
(A Pápa Ma hírportál – www.papa-ma.hu – szívességéből)

fia, Tóth Gábor Sándor és felesége, tiszteletét tette **Jacqueline Plessis**, a francia nagykövetség kulturális attaséja és **Andy Guanini**, a francia intézet referense, **A. Szabó Magda**, a *Nemzeti Színház* nyugalmazott helyettese. A művésztanár szülővárosából jelen volt Nt. **Molnár Sándor**, rimaszombati református lelkész, zsinati főtanácsos, **Molnár Sándorné Pelle Beáta**, a *Tompa Mihály Református Gimnázium* igazgatója, **B. Kovács István**, a *Református Tudományos Gyűjtemények* ny. igazgatója. Ugyancsak jelen volt a Várhosszúréten élő **Badin Ádám**, bábművész és **Szabó Kinga**, a losonci *Szabó Gyula Emlékház* vezetője.

A megjelenteket **Baráth Julianna**, a gimnázium igazgatója köszöntötte, majd **Kerpel Péter**, a képzőművészeti képzés vezetője mutatta be a bemutatóteret. **Kiss Sándornak** az A. Tóth Sándor alkotásait mintegy mozgásban ábrázoló animációs filmjének megtekintését követően **Feledy Balázs** művészettörténész méltatta a művész pályafutását és a kiállítást. **Badin Ádám** bábművész A. Tóth Sándor bábjai mutatta be, melyek megtekinthetők a bemutatótérben. Bemutatkozott a gimnázium bábszakkör vezetője is.

Helyet kapott a bemutatótérben az a majolikaszobor, melyet **Józsa Judit** készített a művésztől *Hommage A.T.S.* címmel, s amelyet **Kelemen Zsolt** és **Somhegyi Annamária** adományozott az iskolának.

A rimaszombati Tompa Mihály Református Gimnázium jelenlétének volt egy különleges oka is.

A. Tóth Sándor soha nem feledkezett meg szülővárosáról. Rimaszombatnak 1938 novemberében, az 1. bécsi döntés értelmében történt visszacsatolása után ő volt az, aki megszervezte a rimaszombati gimnazisták balatoni nyaralását.

Napjainkban A. Tóth Sándor bábjai immár mindkét városban láthatók. Mindez elsősorban Tóth Gábor Sándornak köszönhető, aki szeretné, ha mindkét város református gimnáziumában működne bábszakkör, ha a bábok nem csak kiállítási relikviák lennének, de a gimnazisták használnák is őket, így gazdagítva magukat és másokat, s A. Tóth Sándor szándékának megfelelően rendszeres, baráti kapcsolat alakulna ki a két gimnázium között. Bízunk benne, hogy így lesz.

(szerk.)

Könyvről könyvre – lapról lapra

Fejős Zoltán: Amerikai magyar műtermi fényképészek az 1880-as évektől a második világháborúig. (Képtár 5. Néprajzi Múzeum, Budapest 2020. ISBN 978 963 9540 34 7)

Fejős Zoltán az egykori amerikai magyarok szakavatott kutatója, számos tanulmánya, könyve jelent meg ebben a témában. A közelmúltban egy újabb könyvvel hívta fel a figyelmet a téma fontosságára és gazdag tárházára, kutatási irányt is mutatva az eziránt érdeklődő szakmabélieknek és amatőr kutatóknak.

Térségünkben különösen nagy érdeklődésre tarthat számot ez irányú munkássága, hiszen vidékünkön alig akad olyan család, mely ne lett volna érintett ebben a témában. A 19. század 80-as éveitől gyakorlatilag folyamatos volt innen a kivándorlás. Sokan néhány év után visszatértek, sokan többször is megtették az utat Magyarország és Amerika között, nagyon sokan végleg búcsút mondvá szülőföldjüknek a lehetőségekkel és jóléttel kecsegtető Újvilágban telepedtek le, ott leltek új otthonra, új hazára. Nem véletlen, hogy a statisztikák szerint 1920-ban mintegy félmillió magyart vagy Magyarországról származó személyt írtak össze az Egyesült Államokban.

Fejős Zoltán most megjelent könyve teljesen új irányból közelít az amerikai magyarok kultúrája felé. Az már korábban is előfordult, hogy a kutatók az amerikai fényképeket vizsgálták, de a fényképek készítőivel eddig még senki nem foglalkozott. Fejős Zoltán most megjelent munkájában erre vállalkozott. Mint írja, „*ahol élénkebb magyar közösségi élet zajlott, ... mindenütt kiépült egy sajátos etnikai jellegű infrastruktúra és közösségi-kulturális intézményhálózat, ... s ebben a közegben megtalálhatók voltak a hivatásos szolgáltató fényképészek.*” Róluk szól ez a könyv, természetesen sok-sok szövegekkel és fotóval illusztrálva.

A szerző a kötetet bevezető tanulmányában röviden értekezik az amerikai magyar migrációról, mint jelenségről, az adott időszakban ott tevékenykedő fényképészekről, mármint azokról, akikről sikerült adatokat összegyűjteni, ugyanis többségük név nélküli, láthatatlan maradt, a fotóik legtöbbször nevük feltüntetése nélkül jelentek meg a korabeli amerikai magyar sajtóban. Ezt követően röviden összefoglalja a fényképezési szokásokat és fotóhasználatot, majd a tanulmány végén részletesebben is bemutat négy kiválasztott fotóstúdiót, ezzel párhuzamosan négy életutat.

A bevezető tanulmányt követi az adattári rész, mely a *Névllexikon és műhelykataszter* alcímet viseli, melyben abc sorrendben egy híján száz címszó található. Egy-egy

címszó tartalmazza a fényképész nevét (névváltozatait), esetleg arcképét, születési és elhalálozási helyét és idejét, a kivándorlás évét, a műtermek nevét, helyét, címét, olykor rövid életpálya leírásokat.

Az adattári rész után egy 120 képet tartalmazó képatalógus következik, ahol a képek mellett fel van tüntetve a kép készítője, a fotózás helye, ideje, a fotográfiára vonatkozó technikai adatok és méret, az esetleges feliratok, a fotó lelőhelye, eredete és egyéb kiegészítő információk a történelmi források és közlések alapján.

A könyv teljes tartalmát természetesen pontos hivatkozások teszik hitelessé, melyeket bőszes irodalomjegyzék és forrásmegnevezés tesz a tudomány számára is használhatóvá.

A szerző nem titkolt célja, hogy más kutatók érdeklődését is felkeltse a téma iránt, s ő maga is folytatni kívánja ez irányú vizsgálódásait, ugyanis ezt a kötetet csak úttörésnek szánja. A kötet fő célja, hogy megalapozza a további kutatásokat, felhívja a figyelmet a közgyűjteményekben, magángyűjteményekben, családi hagyatékokban fellelhető „amerikás” fotókra, a kötetben található névllexikon és műhelykataszter által segítséget nyújtson azok beazonosításához.

Érdekességként megemlítem, hogy a névllexikonban számos, térségünkbeli származó amerikai magyar fotográfus neve és adatai is olvashatók, mint **Bábás József** (Rimaszombat, 1879), Bábás Józsefné született **Weiser Ilona** (a Csécsből kivándorolt **Weiser András** és a Lőcséről kivándorolt **Kiovszky Zsuzsanna** lánya), **Balás Adolf** (Mecenzéf, 1872), **Balkányi Antal** (Homonna, 1875), **Demeter Pál** (Miskolc, 1876), **Dobák János** (Komjáti, 1886), **Dóka Ferenc** (Mikófalva, 1890), a Cleveland-i születésű, de Egerben iskolázott, majd Amerikába visszatérő **Greisingh Lajos**, **Gyurják József** (Dédés, 1881), **Hajdú Imre** (Kassa, 1890), **Krausz Zoltán** (Rimaszecs, 1884), **Kucsma Gyula** (Bodrogkeresztúr, 1886), **Kuharik Kálmán** (Sátoraljaújhely, 1883), **Newman Samu** (Homonna, 1862), **Osváth József** (Ragály, 1889), **Szoják János** (Bódva, 1887). Az sem kizárt, hogy a sor még folytatható, hiszen a névtárban nincs meg minden fotósnak a születési, származási helye, valamint az sem kizárt, sőt valószínű, hogy a jelenlegi névtár további kutatásokkal még tovább bővíthető.

Nagyon érdekes kutatási téma felé terelgeti Fejős Zoltán az erre fogékony kutatókat. Külön is felhívom a figyelmet, hogy vidékünkön családi hagyatékban bizonyára számos „amerikás” kép található, s ezek feldolgozása hozzájárulhat a téma, s egyáltalán az amerikai magyar kultúra jobb megismeréséhez. A könyv olvasmányos stílusban íródott, tetszetős kivitelezésben látott napvilágot. Szívből ajánlom minden érdeklődő figyelmébe.

(Bodnár Mónika)

Olga Bodorová: Hrnčiarstvo v Suchánskej doline (*Gemersko-malohontské múzeum, Rimavská Sobota, 2019. 247 o. ISBN: 978-80-85134-58-2*)

A krétapapíron, igényes kivitelben megjelent könyv a (kishonti) Száraz-völgyfazekasságának a monografikus igényű feldolgozása.

Mint az előszóban írja: „*A könyv kétségtelenül bizonyítja a régió egyik legjelentősebb jelenségének, amely híressé tette területünket messze annak határain túl is. A fazekasagyagot, melyben, mint alapanyagban a régió számos lelőhelye dúskál, a szerző gömör-kishonti aranyként nevezi. Sajnos, a 20. század második felétől a föld mélyén rejtőzik, anélkül, hogy észrevennék. Ezért is meglep bennünket a kortársaknak az agyag iránti közömbössége, amely a 21. században újabb esélyre vár.*”

A bevezetőben felvázolja azt az utat, amely a könyv megszületéséig vezetett. Ez időben nem kevesebb, mint félévszázadot jelent. A szerző diplomamunkáját a süvetei fazekasságról írta, s azóta is módszeres kutatója a gömör-kishonti fazekasságnak. Eredményeit számos publikációban, de kiállítások formájában is közreadta, sőt egy dokumentumfilm forgatókönyvének az elkészítése is neki köszönhető.

A könyv érdemi részét hat fejezet képezi. Ezek: 1) Hagyományos fazekasság Gömör-Kishontban és a Suha-völgyi fazekasság historiográfiája, 2) A pongyeloki kerámiamanufaktúra (1769-1812), 3), A fazekasság technológiája, 4) Alaktan, 5) Díszítés, 6) Értékesítés.

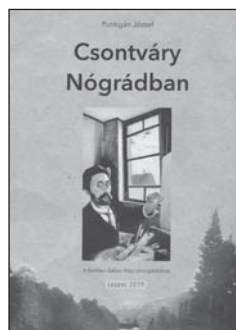
Része a könyvnek több olyan dolgozat is, amelyek a helyi agyag felhasználásának különböző egyéb formáit tárgyalják. Ilyen a *Šamotka* néven elhíresült, főleg a savanyú káposzta tárolására szolgáló hordókat gyártó fazekaszaluzsányi termelőszövetkezetéről, illetve a **Danka Bakšová** keramikusról szóló írás. Közli továbbá **Lukáš Sólán**nak helyi nyelvjárásban írott emlékezését, valamint **Kresz Márián**nak a *Magyar fazekasművészet* c. könyvéből annak IV. fejezetét (*Gömöri tűzálló agyag az Alföldön*), egy, a már említett pongyeloki kerámiamanufaktúrára vonatkozó levéltári dokumentumot, az adatközlők jegyzékét, valamint az egykori fazekasok névsorát. Noha nem tartozik a témához, közreadja a szerző 61. Rimaszombathban élt céhes fazekas 1845-ben készített jegyzékét is (az 1785 és 1845 közötti időszakból), abból a megfontolásból, hogy segítséget nyújtson a múzeumi gyűjtemények névvel adatolt termékeinek az azonosításához. Értékes része a munkának az a szójegyzék, amely a fazekassággal kapcsolatos kifejezéseket tartalmazza. Számos magyar eredetű kifejezéssel is találkozunk itt, pl. *mihel* (fazekasműhely), *kút* (az agyag ásásakor kialakított oldalsó járat), *kofa*, *kofás* (piaci árus, eladó) *pečenejš* (pecsenyés, azaz: kacsasütő)

A helyi fazekasok árujukat leginkább az általuk *Mezjév*-ként emlegetett területen értékesítették. A kifejezés alatt alighanem az ún. *Mezőség*, azaz, a Bükk és Tisza közti lapály, s nem az Alföld értendő.

Nagyon gazdag a közölt képanyag, amely zömmel a *Gömör-Kishonti Múzeum* gyűjteményének a válogatott darabjait tartalmazza. Megjegyzendő, hogy több olyan fazekastermék is található köztük, amelyek aligha suhavölgyi fazekasok készítményei. Példaként említhetők a 39-es szám alatt közölt, a rimaszombati evangélikus egyház részére **Dortsák András** által készített zöldmázás edények. A nevezett 1839-ben a rimaszombati fazekascéh tagja. A 106-os szám alatt közölt, ún. hérésszes edény sem vonható ide, ez utóbbi a **Bán-Bódi Aladár** gyűjteményével került a múzeumba. A 129-132-es számok alatt közölt fazekas jelvények, oromdíszek ugyancsak Rimaszombatból valók (s nem a Rima túloldalán fekvő, eredetileg önálló Tamásfalából!), ahol *árbóc* néven ismerték őket.

Fontos munkát készített a szerző, jelentős hozzájárulás ez a könyv a gömör-kishonti agyagművéség ismeretéhez.

(B. Kovács István)

Puntigán József: Csontváry Nógrádban (*Phoenix-Lutetia Polgári Társulás, Losonc, 2019. 167 oldal, ISBN: 978-80-973542-1-3*)

A szerző évek hosszú sora óta foglalkozik Csontváry nógrádi kapcsolataival. Tavaly neki, illetve az általa vezetett *Phoenix-Lutetia Polgári Társulás*nak köszönhetően különösen sokat megtudhattunk a témáról. Minderről folyóiratunk tavalyi 4. számában részletesen beszámoltunk. A jelen könyv gerincét – mint a szerző írja az Előszóban – a 2012-ben, a *Magyar Nemzeti Levéltár Nógrád Megyei Levéltárának* gondozásában megjelent *Csontváry és Nógrád* c. könyv képezi. A könyv voltaképpen a 2019-es emlékvagyóvű összefoglalása. Megismerhetjük belőle a gácsi patikust, a patika padlásán hagyott képek sorsát, a festő életében szerepet játszó kortársakat, akárcsak egy válogatást az általa jegyzett és vele kapcsolatos írásokból. Nem hiányzik a gazdag jegyzetanyag, illetve az érintett helységnevek magyar-szlovák jegyzéke sem. A krétapapíron, teljes színnyomással készült kötet alapvető forrásmunka, amely nélkülözhetetlen a **Csontváry-Kosztka Tivadar** életét és utóéletét vizsgálók számára, ugyanakkor tartalmas olvasmány a szűkebb pátria hagyományai iránt érdeklődőknek is.

(szerk.)